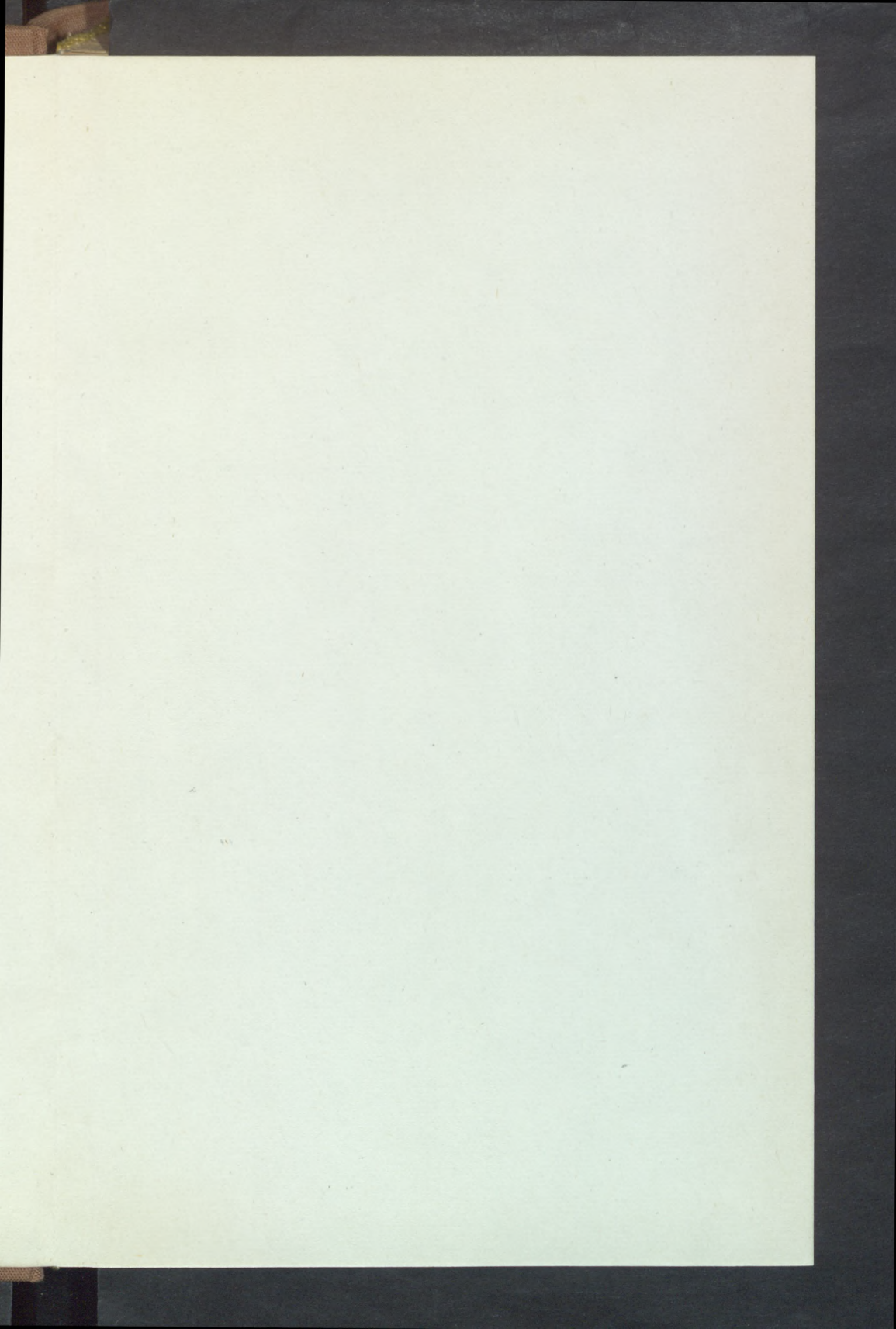

M. 13.625
3 = 90/a

OSZK

M
13.625/3

MATOLCSY MÁTYÁS

**ÚJ ÉLET
A MAGYAR
FÖLDÖN**

~~M
2162~~

CSERÉPFALVI

ÚJ ÉLET A MAGYAR FÖLDÖN

MATOLCSY MÁTYÁS

*

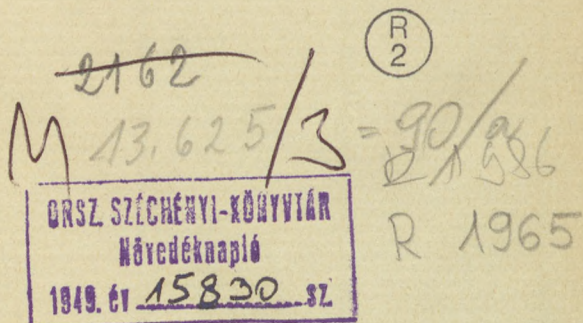
CSERÉPFALVI-KIADÁS
MÁRIA VALÉRIA-UTCA 5

»VÁLSÁG ÉS ÚJ ÉLET« KÖTETEI:

Cs. Szabó László: Doveri átkelés.
André Gide: Utazásom Szovjetunióban.
Kodolányi János: Suomi a csend országa.
Matolcsy Mátyás: Új élet a magyar földön.

Előkészületben:

Németország.
Olaszország.
Egyesült Államok.

Copyright by Cserépfalvi

Pápai Ernő műintézete, Budapest

Előszó

A magyar nemzet 1918/19-ben ezeréves történelmének legtragikusabb állomásához érkezett. Az összeomlásnak súlyos okai vannak s értük a háború előtti politikai és társadalmi rendszer felel a történelem ítélőszéke előtt. Az a politikai rendszer, amely elnézte, sőt lehetővé tette és támogatta azt, hogy a nemzet testéről másfél millió embert lesöpörjön a feudális világ érdeke s amely rendszer minden aggódó intés ellenére szabadon, gazdátlanul hagyta azt a 7.3 millió kat. holdnyi nagybirtokot, amelyre a megszállás után román, szerb és cseh parasztság került, ez a rendszer felelős elsősorban a nemzet összeroppanásáért. A gazdasági liberalizmus pedig, ami az erők szabad érvényesülését biztosította, elfelejtette, hogy az erők távolról sem egyenlők többé és a magyar nép milliói teljes elhagyatottságban, kitzátottan pusztultak a székényletes magyar betegségben, a tuberkulózisban. Ez a veszteség is eléri a másfél milliót a háború előtti évtizedekben. A magyar nemzet ezredéves fájáról milliószámra sodorta a szél a levelet messze idegenbe s milliószámra szétlötötte el rajta a nemzet friss hajtásait a beteg levegő.

Minden magyar ember lelkében kiolthatatlanul ott ég a vágy és valamennyien „hiszünk Magyarországot feltámadásában”. Az összeomlás óta két évtized telt el. Nagy-Magyarország gondolatát élénken tartjuk, nemzeti kultuszt teremtettünk belőle, igazságért

kiáltunk a világ felé, a velünk elkövetett nagy igazságtalanság revízióját sürgetjük.

A mi felfogásunk azonban az, hogy revíziót, az ezeréves Nagy-Magyarországot csak úgy érhetjük el, ha mindazokat a hibákat és bűnöket, amelyek a háború előtt az ország összeomlásához vezettek, kiküszöböljük. Hogyan remélhetünk feltámadást addig, amíg a nemzet testét ugyanazok a fekélyek borítják el, mint amelyek elgyengítették és porba döntötték az ezeréves Magyarországot? A feltámadás útja a belső revízió! A magyar élet minden területét meg kell vizsgálni és az igazságtalanságokat jóvá kell tennünk. Teljes rendszerváltozásra van szükség. Ennek a könyvnek az a célja, hogy a kérdéseket tárgyalatosan, a tények szigorú ismerete alapján vegye vizsgálat alá és jelölje meg azt az utat, amely a nemzet egyetemes fejlődésének irányában mutat. Minden olyan törekvés, amely a nemzeti termelést csökkenti, a nemzet szegényedéséhez és a nélkülözés fokozódásához vezet. A cél tehát, az erőket nem szembeállítani és rombolni, hanem az erők harmonikus együttműködésével a nemzet magasabb teljesítményét elérni. Ezt a célt kívánja ez a könyv szolgálni és ezzel az ezeréves Nagy-Magyarország megvalósulásának útját mutatja meg.

Ez alkalommal is hálás köszönetet mondok dr. Miskolczy Ágost főügyész úr öméltóságának azért a fáradtságos, áldozatkész szívességeért, hogy a könyv kéziratát átolvasni és bölcs tanácsaival munkámban támogatni szíves volt. Szeretettel köszönöm meg továbbá feleségemnek azt a fáradtságos munkát, amelyet a könyv gépirásával és a nyomdai korrekturák elvégzésével végzett.

1938 február 24.

Matolcsy Mátyás.

Gazdasági rendszerek

GAZDASÁGI LIBERALIZMUS

A gazdasági válságok súlyos és kellemetlen hatásai a figyelmet természetszerűleg az okok kutatása felé fordították. Végül soron a termelési és társadalmi rendszer is bírálat tárgya lett, mert hisz a men of the street értetlenül és felháborodva fordult affelé a rendszer felé, amelyben 15—20 millió munkanélküli családjával együtt nyomorgott akkor, amikor búzából, kávéból hajórakományokat sülyesztettek a tenger fenekére, vagy lokomotívokat fűtöttek vele, a sertésmeg a tehén-állomány jórészét pedig kiirtották és elásták vagy máglyákon elégették. Mindenki úgy érezte, hogy a „rendszerben van a hiba“.

Lássuk kissé közelebbről ezt a rendszert. Valamennyi gazdasági rendszer lényege a javak megszerzése és felhasználása. Azt a társadalmi és termelési rendszert, amelyben ma a világ $\frac{4}{5}$ része él, kapitalizmusnak nevezzük. A kapitalista termelési rend legfőbb jellemzője, hogy a föld, a bányák, a gyárak, egy szóval a termelési javak az egyes egyének vagy csoportosulásuk tulajdonában vannak. A termelést haszon végett folytatják. A kapitalista rendszerben a production for profit elve érvényesül. A cél az, hogy a javakat minimális költséggel szerezzük meg és belőlük a maximális hasznot igyekezzünk kihozni. Az így előálló haszon a kapitalista rend-

ben a gazdasági ténykedés értelme, mert ha a költségek a hasznot is felemésztik, a termelés tartósan nem folytatható. A termelés eredményében osztoznak, akik a termelésben részt vettek: a munka és a tőke. Ezt az osztozást a piac érzékeny mechanizmusa végzi el: a kereslet és kínálat törvénye szerint.

A kapitalista termelési rend első megjelenési formája a gazdasági liberalizmus. A teljes szabadság, amelyben az „erők szabad játéka” lendíti előre az életet. Ebben az életformában mindenki szabad és önálló s mindenki önmagának felel sorsáért. A gazdasági liberalizmus jellemző alapvonása tehát az önfelelősség. Mindenki önmagának felelős a haszonért és a veszteségért egyaránt. Ebben a rendszerben az állam individualisztikus jogot alkot: az állam védi az egyént, védi a magántulajdont, „forgalmi rendet” tart fenn, hogy a saját érdekeit hajszoló emberek egymásba ne „ütközzenek”.

Ez a rendszer azon a feltevésen épül fel, hogy az emberiség összessége a legmagasabb életszínvonalra úgy tud feljutni, ha mindenki teljes szabadságot élvez és ha ténykedésével szemben semmiféle megszorítást nem alkalmaznak a magántulajdon és az egyéni szabadság korlátjai között.

Ez valóban igaz volt egy évszázaddal ezelőtt, amikor a termelést és általában a gazdasági tevékenységet a különböző előjogokkal és előítéletekkel átszőtt rendi állam kötöttségéből felszabadították. A fejlődés útja nem is lehetett más, mint a feudalizmus kötöttségéből, a gazdasági élet börtönéből szabadlábba helyezni az embert. Liberté, Fraternité, Egalité nagy gondolata hozta mozgásba egy évszázaddal ezelőtt az emberiséget. A liberalizmus nem is hirdethetett mást, csak a szabadságot és az egyén teljes függetlenségét, önállóságát. A mult század bámulatos méretű gazdasági fejlődése és az a körülmény, hogy a civilizált világ népessége megháromszorozódott, megdönthetetlen bizonyítéka annak, hogy a kapitalista termelési rendszerben „az erők szabad játéka”, a gazdasági liberalizmus utolérhetetlen sikereket ért el. A

liberalizmus a népek fejlődését, boldogulását jelentette a múlt században, a kapitalizmus ifjú korában, az ú. n. „Frühkapitalizmus” idején.

Az ember születik, erősödik, dolgozik, alkot, megöregszik és meghal. Nemzetek, fajok keletkeznek, uralkodnak, eltűnnek. Rendszerek, életformák kialakulnak, virágzanak, tarthatatlanokká válnak, széthullnak.

A kapitalista rend liberális életformája a feudális világ kötöttségéből született meg, virágzásnak indította a civilizációt s amikor a rendszer alapmotívuma elhomályosodott, amikor az „erők szabad játéka” az előregegett szervezetben nem működik, következik a halál. A kapitalizmust felvirágoztatta, de az elmúlt 3—4 évtized alatt kezdte fojtogatni saját szülöttjét s a kapitalizmus csak úgy menekülhet meg, ha a liberalizmus lárvájából kibújik s új formák között szárnyra kap.

De mindez érthető. Amíg a múlt században a kihasználatlanul heverő kincsek és lakatlan területek, sőt ismeretlen világok álltak az emberiség előtt és az érdekek még nem ütköztek össze, a legnagyobb eredményt úgy tudták elérni, ha leleményességgel mindent megpróbáltak, addig ma úgyszólván minden talpalatnyi földet elfoglalt az ember, minden természeti erőforrás kataszterben és tulajdonban van, az ember pedig túlszűfolttságban él, ahol a természeti adottságok — nyersanyagok stb. — lehetővé teszik. A múltban az egyéni kezdeményezés új területek meghódítását, új természeti kincsek feltárását jelentette s a kapitalizmus ezidőben a gazdasági élet fejlődését szolgálta, az emberiség pedig szaporodott. Száz évvel ezelőtt az Amerikai Egyesült Államok lakossága 5.3 millió főnyi volt és Európáé (Oroszország kivételével) kb. 130 millió, ma pedig 120 millió és 400 millió ember él a két világrészben. Száz évvel ezelőtt New-Yorkban 30.000 ember élt és Chicago népe alig számlált néhány ezer lelket. Európa nagy metropolisában, Londonban csak 1.1 millió ember élt, Budán és Pesten pedig a téli idő alatt sem lakott több ember 30.000-nél. Ma New-Yorkban 7

millió ember van összezsúfolva, Chicagóban pedig 4 milliós világváros lett az amerikai kontinens szívében. London a Temse partján majd 100 kilométerre nyúlik szét és 7.5 millió ember él a birodalom szívében, a kis Buda-Pestből pedig milliós világváros lett. Ezt a fejlődést a gazdasági liberalizmus formájában tette meg az emberiség. Az „erők szabad játéka” működött, ma azonban a szédületes fejlődés során az erők olyan szélesre duzzadtak, hogy többé nem reagálnak a behatásokra, hanem túlerejük folytán elnyomják a gyengéket. Ma az emberiség túlszűfoaltsága idején minden gazdasági erőforrás — munka, föld, bányá, gyár stb. — maximális kihasználására lesz szükség. Ellenkező esetben az életszínvonal hanyatlík s az emberiség szaporodása rohamosan elapad. Egész más tehát a helyzet ma és 100 évvel ezelőtt. Akkor hódítani, foglalni, megszállni, berendezkedni, új életet indítani volt a vezérelv, ma pedig a birtokban lévő erőforrások maximális kihasználása a feladat. A megváltozott feladat és a gazdasági liberalizmus változatlan célkitűzése teszi tarthatatlanná a gazdasági liberalizmust. A liberális gazdasági felfogás szerint a gazdasági tevékenység mozgató ereje a profit és célja a legnagyobb haszon elérése. Nem lenne semmi baj, ha a legnagyobb hasznot a legnagyobb hasznos teljesítmény adná, vagyis azt a legnagyobb munkával, a legnagyobb termeléssel lehetne elérni. Sajnos, a dolog nem így áll.

Igen sokszor, minthogy az „erők szabad játéka” nem működik, nagyobb hasznot úgyis el lehet érni, ha pl. kartell-megállapodással a versenyt kikapcsolják és az árakat fel-emelik, vagy magasan tartják és kevesebbet termelnek. Azzal persze nem törődnek, ha ezáltal széles rétegek nem tudják megszerezni a drága cikkeket. Ma az emberiség túlszűfoaltsága mellett a meglévő tőkék és munkaerők maximális kihasználására és a termelt javak lehető egyenletes szétosztására van szükség. A gazdasági liberalizmus pedig jelenleg a „spätkapitalizmus” korában az optimális hasznot, de nem a nemzetgazdaság maximális teljesítményét biztosítja. Már

pedig a nép életszínvonala és jóléte attól függ, hogy évről-évre mennyi hasznos cikk áll rendelkezésére, nem pedig attól, hogy az egyes vállalatokba investált tőke haszna minél nagyobb legyen.

A kapitalizmus régi megjelenési formája; a gazdasági liberalizmus tehát tarthatatlan, mert e rendszerben a jogrend

1. az egyénnek csak a testi épségét védi a fizikai támadásokkal szemben, de teljesen védtelenül hagyja a gazdasági élet küzdőterén, ahol egy évszázad alatt az erők óriási méretűvé vált csoportosulása ment végbe, ahol a munka és a tőke távolról sem egyenlő erők többé, annál is inkább, mert a technikai fejlődés a termelésben a gépeknek — a tőkének — egyre nagyobb szerepet biztosít.

2. A magántulajdon abszolút sérthetlensége mellett elfelejti, hogy a jelen helyzetben a termelési jószág nemcsak a tulajdonos maximális hasznát, hanem a nemzet maximális jólétét van hivatva szolgálni.

Ezek következményei igen súlyosak.

A tulajdonos pl. nagyon sok esetben, egyrészt gyenge képességei, másrészt szakképzettség híján, nem használja megfelelően vagyonát. Ezáltal a termelés volumene kisebb, mint szakszerű, intenzív vezetés mellett lehetne. A nemzetgazdaság erőforrásai tehát nincsenek teljesen kihasználva és évről-évre jelentős veszteség származik az egész nemzet számára.

Az a nagybirtokos pl., aki 6500 k. holdas földjének 3000 holdnyi szántójából csak 200—300 holdat műveltet és a többit a gaz veri fel, vagy az a gazda, aki 6000 holdból 800 hold ugart hagy évről-évre, ezer és ezer ember életszínvonalát nyomja le és dönti pusztulásba az ott lakó népet. A gazdasági liberalizmus az önfelelőség alapján áll, mindenki csak magának, saját lelkiismeretének tartozik elszámolással arról, hogy miként gazdálkodott. Pedig ha csak a biológia törvényeit tekintjük, nyilvánvaló, hogy ugyanaz az ember a rábizott birtokon más gazdálkodást folytat 30—40 éves korában, erejének delén, mint pl. 80 éves korában. A teljesít-

ménynek ehhez a biológiai skálájához csatlakoznak még az egyes emberek egyéni képességei között mutatkozó óriási eltérések. A kapitalista termelési rendben a gazdasági liberalizmus ezekre a rendkívül fontos szempontokra nincs tekintettel s a minden kontrol nélkül folytatott egyéni gazdálkodás elvén áll, amely a tulajdon szentségének és az önfelelősségnek pillérein épül fel.

KÉNYSZERGAZDÁLKODÁS

Ezek után érthető, hogy a gazdasági liberalizmus abban a pillanatban alkalmatlannak és eredménytelennek bizonyult, mihelyt a nemzetnek egy nagy cél érdekében egyetemes erőfeszítést kellett mutatni. A világháborúban a cél többé nem az volt, hogy a termelés a gazdaságosság törvényei szerint bonyolódjék le, de nem is volt megengedhető a legnagyobb haszon elérésének egyedüli szempontja, hanem csak az, hogy a szükséges cikkekből — búzából, élelemből, ruhából, municióból stb. — minél többet termeljenek. A termelést s az egész gazdasági ténykedést a háború fenntartásának szolgálatába kellett állítani. A gazdasági szabadságot a „kényszergazdálkodás” váltotta fel. Törvény írta elő, hogy a szántóterület hány százalékát kellett búzával bevetni, mert ellenkező esetben a nagybirtokosság a nemzeti cél helyett a maximális haszon elvétől vezérelve búza helyett cirkot és egyéb ipari növényt termelt volna. Felborult a kereslet-kínálat törvénye és a piac finom mechanizmusa sem működött s helyébe a hivatalos ármaximálások és rekvirálások léptek.

AUTARK GAZDASÁGI TÖREKVÉS

A világháború elmúlt, de hatása nem mult el s a gazdasági liberalizmuson halálos sebet ütött. Egyrészt, mert a háború kollektív teljesítménye a békeévek nagy problémáinak megoldásánál követendő példaként továbbra is ott állt, másrészt azért, hogy Oroszországban a kapitalista terme-

lési renddel szemben kommunizmust építettek ki. A háború után a gazdasági élet színterén folyt a harc tovább, amelyben a nemzetek sikeresen csak akként vehettek részt, ha a nemzet összes erőforrásait tervszerűen állították be a magasabb érdekek szolgálatába. A világháború következményeként könnyelhetjük el azt a törekvést, hogy minden ország a lehető legnagyobb mértékben igyekszik önmagát gazdaságilag függetleníteni és minden szükségletét saját maga fedezni. Az önellátás, az autark gazdasági politika megerősödése a gazdasági liberalizmus fokozatos gyengülését vonta maga után. A kiobbant világválság pedig a legtöbb országban az elmélyült súlyos problémák — munkanélküliség — megoldásánál a közhatalom beavatkozását tette szükségessé. Az amerikai válság mélyén 1932/1933-ban a 120 milliós Egyesült Államok közvéleménye a gazdasági liberalizmust ősi fészében tépázta meg. Mindenki úgy érezte, hogy a kaos szélén álló kapitalizmust sok millió főnyi munkanélkülijével a teljes szabadság, az önző és tehetetlenné vált szabadság nem tudja megmenteni. Az a gondolat hatotta át a súlyos helyzetbe került népeket, hogy a nemzet összes erőforrását az egyéni érdekek mellett az állam szolgálatába kell rendelni.

TERVGAZDÁLKODÁS — IRÁNYÍTOTT GAZDÁLKODÁS

A teljes gazdasági szabadság a régi formájában a háború után úgyszólván egy országban sem maradt fenn. Egyrészt a háborús megrázkódtatások nyomán keletkezett súlyos bonyodalmak, területi megcsonkítások, gazdasági egységek felbontolása stb. — másrészt a konjunktúra-ciklusok válságperiódusaiban jelentkező igen súlyos problémák — munkanélküliség stb. — abba az irányba terelték a fejlődést, hogy a gazdasági rendszert akként alakítsák át, hogy a struktúrális bajokat kiküszöböljék, a válságokat elkerüljék vagy a

lehetőségig letompítsák. Az új rendszerek egész sora alakult ki, az új irányított gazdálkodás különböző árnyalatán keresztül egészen az orosz szovjet tervgazdaságig.

A szovjet tervgazdálkodás alapjaiban különbözik a többitől és a kapitalizmus ellentéte. A kommunista termelési rendben magántulajdon nincs, minden az osztály nélküli népköztársaságé s csak munkából származik jövedelem. A gazdasági ténykedést nem a haszon serkenti, hanem központos tervek alapján államhatalmi parancs biztosítja. A szovjet berendezkedés csődjének lenszójén még élesebben látszik a kapitalizmus létjogosultsága és az, hogy ez a rendszer a legmegfelelőbb az ember individuálista lényének, de ugyancsak az orosz birodalom összeroppanása igazolja legjobban, hogy a gazdasági liberalizmus torz kinövésai a kapitalizmus csődjéhez vezetnek.

A gazdasági liberalizmus helyébe a háború után általában az irányított gazdálkodás lép. Ez egyfelől a teljes szabadságot megnyirbálja, másfelől a legnagyobb haszon célkitűzését a nemzet egyetemes érdekei alá helyezi. Az irányított gazdaság alapmotívuma, hogy

1. a magántulajdon sérthetetlenségének merev elve lazult;
2. a termelési javakat a tulajdonos egyéni céljai mellett a nemzet érdekeinek a szolgálatába is állítja;
3. a nemzeti termelés színvonalát az erőforrások teljes kihasználásával emelni és folyamatosan fenntartani kívánja;
4. és ezáltal a munkanélküliség súlyos problémáját kikapcsolja.

Az ember és a vagyon nem abszolút független többé. A vagyon magántulajdonban marad tovább is, de a tulajdonos gazdálkodásáért nemcsak önmagának felelős, hanem az államnak is. Az egyéni felelősség kibővül, az önfelelősség mellett mindenki felelős az egész nemzetnek. 1000 hold tulajdonosa nem teheti meg többé, hogy szántatlan és vetetlen hagyja földjét, de az sem lehet, hogy kartellmegállapodás miatt sok millió pengő új gyár rozsdásodjon és haszontalanul tökremerjen.

A magántulajdon a tulajdonos mellett a nemzetet is szolgálja és a nemzet érdekei szerint tartozik a tulajdonos vagyonával sáfárkodni. Az államérdekeknek megfelelően a gazdasági ténykedés korlátai ki vannak jelölve. Az irányított gazdálkodás azt jelenti, hogy az államérdekeknek megfelelő irányban lüktessen a gazdasági élet dinamizmusa. Az irányított gazdaságban a nagy állami tervek nem szorítkoznak a mindennapi élet – termelés és fogyasztás – lebonyolítására, hanem a magánkezdeményezés és aktivitás irányait és korlátjait jelölik ki csupán. Ezek a beavatkozások biztosítják a nemzeti munkaerő maximális teljesítményét, amitől a nép jóléte nagyrészen függ.

Magyarország jelenlegi gazdasági rendszere

Áttekintve azt a gyökeres átalakulást, amin a kapitalizmus és főleg a gazdasági liberalizmus az elmúlt évtizedek alatt átment, önkéntelenül az a kérdés mered elénk, vajjon Magyarországon milyen átalakulás ment végbe ebből a szempontból és mi az eredménye a jelenlegi rendszernek.

Magyarország csaknem egyedül áll azok között az országok között, amelyen a világháború, a forradalom megrázkód-tatásai belső szerkezetét illetően semmiféle érdemleges változást létrehozni nem tudott. Ez csak úgy történhetett, hogy vagy a rendszer volt kitűnő és minden megrázkódást kiállt, vagy úgy, hogy a nemzet friss erői annyira elnyomottak, hogy a rothadt rendszert nem tudták lerázni. Sajnos az összeomlás az utóbbit igazolja.

Nemzeti katasztrófánk egyik mélyen eredő oka az volt, hogy a rendi államforma összeomlása után a gyakorlatban a feudálizmus napjainkig kitolódott s jelenleg is érvényben van. A kapitalizmus hajnalán a gazdasági liberalizmus nem teremtett új világot Magyarországon. 1867-ig gyakorlatilag a feudálizmus volt a gazdasági rendszerünk, nagybirtokosaival, társadalmi és politikai előjogaival. A múlt század utolsó harmadában kezdett a kapitalista termelési rendképződménye mutatkozni Magyarországon is, legalább három-

negyed századdal késve a nyugati országokkal szemben. A gazdasági liberalizmus itt is szézületes fejlődést hozott s a kiegyezés után félévszázadra, a háború kitörésekor már ugyanazok a kinövései megtalálhatók, amelyek a nyugati országokban súlyos megrázkódtatásokra vezettek a századfordulón. A gazdasági liberalizmus elvégezte a maga munkáját, anélkül azonban, hogy a feudális gazdasági rendet felszámolta, kiszorította volna, anélkül, hogy a kínai falakkal tagozott társadalomban a polgári rendet kialakította és általános érvényűvé avatta volna. A gazdasági liberalizmus virágkora számlája javára írhatja a főváros szézületes fejlődését, a gyáripár megalapítását, a kereskedelmi organizáció kiépítését, de számláját terheli az, hogy Magyarország agráralkata változatlanul feudális maradt. Egymás mellett jól megfértek a feudális nagybirtokosság és a meggazdagodott zsidóság. Sőt a zsidó nagytőkések egyenesen a nagybirtok, a feudális világ szülöttei. Szekfü műveiben objektív megvilágítást nyer a kérdés:

„1720 körül a hazai zsidóság száma 11.000-en alig emelkedett felül, s bár igen sok helyen, főként az északi, de már alföldi vidékeken is kezében volt több földesúri regálé, így különösen a kocsmajövedelem. Számuk 1720-beli 11.000-ról 1785-re már 75.000-re emelkedett, ami kétségtelenül a bevándorlásnak is eredménye. Mária Terézia kormánya általában nem kedvezett nekik, alatta a városok továbbra is fenntartották korlátozó és kitiltó rendszabályaikat, sőt azokat itt-ott meg is szigorították; így tiltatnak ki 1746-ban Budáról és költöznek át Óbudára, ahol a Zichy-család nagy patronusuk volt, aminthogy a zsidóság nyugodtabb megmaradását és terjedési lehetőségeit általában a nagybirtokosok biztosították a földesúri védelem jogi intézménye segítségével. Míg a közép-korban a zsidók tartása és védelme kizárólag királyi jog volt, a XVII. század végétől kezdve az is, mint annyi más, a földesúri joghatóságához köttetik s a védelem alatt álló zsidó — Schutzjud — az úrnak adót fizet, viszont a birtokos a nemesi kúria salva guardia jogán oltalmat nyújt neki.

Nagyurak egész zsidó községeknek adnak privilégium által ily védelmet, így az Esterházyak Kismartonban, Pálffyak Pozsonyban, Batthyányak Rohoncon, Zichyek Óbudán, Czirákyak Lovasberényben stb., a kisebb birtokosok pedig csak egyeseknek, az ő külön „házi zsidajuk”-nak.”

A feudális világ oltalma alatt élő zsidóság fokozatosan átvette a kereskedelmet és e révén szerzett tőkéjével veti meg alapját a magyarországi kapitalizmusnak. Szintén Szekfű kitűnő írása mondja, hogy: „a mezőgazdasági terménykereskedés a magyar nemesség nemtörődömsége és a jobbagyság kötött állapota következtében csakhamar az ő kezükbe kerül.

A falusi zsidó ilyenmódon lassankint közvetítő lesz a birtokos és a külvilág közt, az uradalom minden terméke az ő kezén át változik pénzzé. Zsidók árendálják a kocsmákon kívül a pálinkafőzést, az erdőket hamuzsírégetés, makkoltatás céljából, ők veszik meg a gyapjút, melynek piaci és külföldi árát egyedül ők ismerik. Egy-egy uradalomhoz annyira hozzászoknak, hogy a „házizsidó” név és fogalom divatos lesz; a gazdatisztek tudományához hozzátartozik, hogy gubacseldásnál, bármely kótyavetyénél, a saját zsidáikat léptetik fel, nehogy a licitációra jövő idegen zsidók maguk közt „összeségva” az árakat akadálytalanul lenyomják.

Nagyobb tömegekben szállják meg a gabona-, állat-, bőr-, borkereskedelem vidéki központjait, igen nagy számmal laknak ez alapon Pest vármegyében, továbbá a dunai vízi gabonaszállítás felvevő állomásain és az azokhoz vezető községekben: Pakson, Faddon, Dunapentelén, Rácalmáson, Högyészen, Bonyhádon. Egy-egy vármegye gabonalevezető helyén, lehetőleg nagy uradalmi központban, így Fejér megye területén Lovasberényben laknak, itt a falu egy-negyedét teszik ki.”

De az is rendkívül érdekes, hogy a kapitalizmus kifejlődése idején életre kelt szabadkőművességet Magyarországon, illetve a Monarchiában az arisztokrácia és a nemesség támogatta, illetve hagyták magukat oda beszervezni s ezzel a zsidóság

szolgálatába álltak. Ismét Szekfű műve szerint: „A magyar főurak, ha Bécsben udvari, katonai vagy kancelláriai szolgálatot teljesítettek, az 50-es évektől kezdve, rendszeren belépnek az ottani páholyokba, hasonlóképpen a köznemesi alkalmazottak, majd a magyar nemesi testőrség tagjai. A hazai páholyok a 70-es években fejlődtek ki.

Nagy tömeg ember, persze akkor is hivatali érdek, protekció, összeköttetés reményében csatlakozott a páholyokhoz, aminthogy II. József alatt a Monarchia hivatalaiban a szabadkőművesség érdekszövetkezete formálisan uralkodott. Nálunk már Mária Terézia korában is könnyen biztosíthatott hivatali előhaladást a szabadkőművesség: Albert tescheni herceg, a királynő veje, feltűnően pártolta a „testvéreket”, utóbb gróf Pálffy Károly, a hazai páholyok nagymestere lett főkancellár, Erdélyben pedig Mária Terézia alatt Bruckenthal báró kancellár és kormányzótól lehetett szabadkőművesnek pártfogást remélni.”

Érthető tehát, hogy Magyarországon a gazdasági liberalizmus nem a feudális világ romjain teremtetett új világot és nem fejezte be történelmi hivatását, hanem a feudális talajból nőtt ki, feudális alapra építette fel rendszerét. A feudális alapokra ráépített gazdasági liberalizmus nemzeti és faji szempontból jóvátehetetlen károkat okozott. A feudális alapozottság lehetetlenné tette, hogy a földkérdés megoldást nyerjen, a liberalis szellemiség pedig a szabadság álarcában jelentkezett és a gyakorlatban a nemzetfenntartó magyar tömegekkel való nemtörődomségben nyilvánult meg.

A földhöz hozzányúlni nem lehetett. A feudális világ késői kitolódása lehetetlenné tette, hogy a parasztság évről-évre felsorakozó új tömegei új egzisztenciává váljanak, a gazdasági liberalizmus szele pedig a földhöz nem kötött magyarságot szétszórta a szélrózsa minden irányába.

Ennek a rendszernek jóvátehetetlen bűne marad a történelem előtt a kivándorolt 1.5 milliónyi magyar, ennek a rendszernek jóvátehetetlen bűne a magyar földek elvesztése, amit románok és szerbek kaparintottak meg, és ennek a

rendszernek soha jóvá nem tehető bűne az a szellem, amely nem jutott el addig, hogy a magyar tömegek millióit védte volna meg a „magyar” betegség — tuberkulózis — pusztításaitól.

Sok millió magyar veszett el a feudális alapokra épült gazdasági liberalizmus virágkorában.

A tragikus a dologban az, hogy nem a feudálizmus és a gazdasági liberalizmus bukott meg, hanem a magyar nemzet roppant össze. De hisz a százados tölgy is akkor pusztul el, amikor a fagyöngy a legdúsabb rajta.

Mi történt a háború után?

Magyarország testéről 1918 vihara a koronát letörte, az ország gazdasági egységét szétbontotta, háború előtti kisebbségeink helyett 3 milliónyi magyar került kisebbségi sorba, a háború megkívánta az óriási vér- és anyagi áldozatot, a forradalom fájdalmas felkiáltójeleket húzott elénk... minden hiába, Magyarországon lényegében nem változott meg semmi, csak — sajnos — a közerkölcs hanyatlott alá.

A társadalmi, politikai és gazdasági életünknek feudális alapozottsága továbbra is megmaradt, a gazdasági liberalizmus új virágzásnak indult s legfeljebb csak annyiban különbözik a 25 év előtti állapotától, hogy a „kötött gazdálkodás” kötelékeinek felszabadítása ma pénzbe kerül.

A feudálizmus késői kitolódását igazolja a háború utáni földreform, amely nem a földkérdés tisztességes és reális megoldását tartotta szem előtt, amikor legtöbb esetben megközelíthetetlen távolságban 1—2 holdas parcellákat osztott ki nem egészen 1 millió hold terjedelemben, hanem a nagybirtokot mentette át azon a nagy hullámon, amely a háború után elemi erővel söpörte el a feudális világ maradványait Közép- és Kelet-Európában.

A nagybirtokosság felelős azért a nemzeti kárért, amit a nagybérlelők s főleg a részvénytársasági bérletek okoznak a magyar nemzetnek. Remélem, hogy a részvénytársasági nagybérletek fenntartása érdekében felsorakoztatott érvek közben nem hivatkoznak arra a „felbecsülhetetlen erkölcsi értékre,

amit az a patriarchális viszony jelent, amelyben az úr a pór-
néppel él" ezekben a gazdaságokban. A nagybirtokosság
felelős azért a veszélyért, hogy Magyarország demográfiailag
labilis maradt s óriási területeket kínál expanzív erős népek
felé. Ez az a politikai és társadalmi rendszer, amelyet nemzet-
és fajellenesnek kell megbélyegeznünk.

A jelenlegi gazdasági rendszer latifundiumaival, nagy-
birtokaival ma is lényegileg feudális alapon nyugszik. A
gazdasági liberalizmus teljes virágzását pedig legjobban az
igazolja, hogy a nyereszkesedésre alakult társaságok a gazdasági
élet minden ágában, még a mezőgazdaságban is, „zavar-
talanul dolgozhatnak”. Nem igen engedik magukat korlá-
tozni, működésük területeinek megszabásában és a munká-
sokkal való bánásmódjukban. A háború előtti feudalizmus és
gazdasági liberalizmus az azóta eltelt negyedszázad alatt
Magyarországon még jobban megerősödött, összeforrt s a
különbség csak annyi, hogy az egyik kommunista zsidó
bérencnek nevez bennünket, akik meg merjük látni a magyar
nép pusztulását s a földkérdés megoldását követeljük, a
másik pedig műveletlen, irreális felforgató, valamiféle
keresztesnek nevez, amikor a gazdasági liberalizmus torz-
hajtásait kívánjuk lenyesni.

Jelenlegi rendszer eredménye

A magyar társadalom élén a mérhetetlen kiterjedésű földek finom urai járnak, akiket a jövevények gazdag seregei követnek s a sort a tibolddaróci barlanglakók rongyos, fáradt magyar tömegei zárják be. Az egyiknek 222.000 holdnyi birodalma ad fényt, pompát, hatalmat, a másikat 22 ölnyi „kriptába” zárta be elevenen a nyomor a tibolddaróci hegyoldalon, ahol a sötét odú mélyén az élet a halállal ölelkezik: a nedves földre szórt szalmán rongyokban betegen hevernek a gyermekek.

Az egyik előtt áll minden lehetőség: a tudomány, a művészet, a kultúra minden vívmánya; rendelkezésére áll a gazdasági élet és az államhatalom óriási szervezete. Vigyáznunk kell, hogy míg a másik szenvedéseit észrevesszük, meg ne zavarjuk a felidézett sötét képek torz figuráival a nyomor rendjét, amely az izzó parázson nyugalmat színlelve hazugul elterül.

A tibolddaróci nedves földodúk nincstelen páriái és a sok ezer holdas nagyurak, vagy a többszörös bérpalotatulajdonosok között, mint ellentétes pólusok között helyezkedik el a magyar társadalom. Az ellentétek kirívóan nagyok. A nyomor épp oly mérhetetlen, mint a bőség. A szegénység és elesettség épp annyira határtalan, mint a gazdagság. Vannak

roskadozásig megrakott asztalok és vannak százezrek, akik főtt marharépan és kukoricakenyéren koplalják át a hosszú téli hónapokat. A tragikus és szomorú az, hogy a magyar életberendezkedés ilyen szerkezetében az élet dinamizmusa nem az ellentéteket igyekszik eltüntetni, nem a szakadékokat igyekszik betömni, nem a félelmes hegycsúcsokon meredező sziklákat akarja lehordani, hanem a nemtörődomség, az önzés bőséges folyama a szakadékokat mélyebbre és egyre szélesebbre vájja, hogy egyszer a féktelen elkeseredés vihara mindent beledöntsön és összezúzzon. De félre kell most tenni minden személyes élményt, a kirívó igazságtalanság láttán felgerjedt haragunkat s hideg számításokkal kell mérni és megkeresni a helyes utat, mert a nemzet jólétének megteremtése, biztosítása és fokozása a cél.

A nemzet jólétének alapja a termelő munka. Számos más tényezőnek is nagy szerepe van ugyan, de intenzív termelő munka nélkül jólétről beszélni sem lehet. A jólét alapfeltétele tehát, hogy mindenki dolgozzék, mindenki hasznos munkát végezzen. A hangsúly azon van, hogy mindenki — fizikai és szellemi munkás egyaránt — hasznos munkát végezzen. Az egyénit éppúgy, mint az állami életet akként kell berendezni, hogy a hasznos munkát ne gátolja, hanem elősegítse. A nemzet általános jólétének fokozását csak a nemzet teljesítményének növelésével érhetjük el.

A termelő munka sikerét az adja, ha a munka és a tőke harmonikus együttműködése biztosítva van. Minden erős, munkaképes ember tétlensége és minden vetetlen vagy rosszul művelt hold föld, vagy berozsdásodott munkagép a nemzeti teljesítményt kisebbíti, a termelő munkát rontja.

De ha minden munkabíró ember és minden talpalatnyi föld ki is lenne használva, az még nem bizonyos, hogy a társadalom széles rétegei jólétben élnének. Mert a legintenzívebb termelő munka mellett arról is gondoskodni kell, hogy a munka olyan részt kapjon a termelés eredményéből, hogy a dolgozó tömegek tisztességes, emberhez méltó életet élhessenek.

A cél tehát kettős: egyrészt növelni a nemzeti termelést, másrészt igazságosan elosztani a termelt javakat. Az első a nemzeti termelés, a nemzeti jövedelem problémája, a második pedig a jövedelemelosztás fontos kérdése.

NEMZETI JÖVEDELEM

Vannak országok, ahol a természeti kincsek, a föld, szén, vas, erdő és minden anyag bőven fordul elő s ahol a kedvező klíma lehetővé tette az ember számára, hogy intenzív életet éljen s 100 milliós tömegeik szükségleteit előteremtse. De vannak olyan országok is, amelyek a természeti kincsekben, földben, szénben, vasban, aranyban, petróleumban, sóban s mindenben bővelkednek, klímájuk is kedvező s népük mégis alacsony színvonalon él. A természeti adottság mellett az ország gazdasági, társadalmi és jóléti helyzetét a nép lelki és fizikai ereje határozza meg. Az angol népet üzleti, általában gazdasági érzéke és korrektsége — a jelenkor materiális világában — a világ urává avatta: 500 millió ember él a Brit Birodalom szervezetében. A német nép kitarító szívóssága és tudományos vénája pedig a sors által szűkre szabott geográfiai határokat messze kitöltta, meghódította az anyagot. Kifogástalan gyapjúból szőnek szövetet, gyapjúból, amit nem az ausztráliai juh-falkákról nyírtak, hanem a Ruhr-vidék gyáraiban „alapanyagokból” állítottak elő kémiai úton. Nem szorulnak a kaucsukültetvények kiszivárgó gumijára sem, szívósabb, tartósabb „gumit” gyártanak szintetikus úton, stb. Az angolszász világban a bőségben lévő anyag, a szorgalmas korrekt ember és a tőke harmonikus együttműködése stabil életformát alakított ki. A német nép életében pedig az emberi tudás szívós munkával összeforrva megteremti az anyagot, a tőkét s biztosítja a nemzeti termelést. A másik véglet Románia. Földje, szene, vasa, aranya, sója, olaja, mindene van bőven, de kihasználatlanul hever: rossz az emberanyaga. Egy nép jólétét elsősorban az dönti el, mekkora a nemzeti teljesítménye és a nemzeti jövedelme.

Mielőtt Magyarország nemzeti jövedelmének számszerű alakulását megadnánk, röviden azt kell tisztázni, mit értünk nemzeti jövedelem alatt. Ez a kérdés nagyon komplikált. Vannak olyanok, akik csak a materiális javak, a termelt cikkek értékösszegét tekintik nemzeti jövedelemnek, amely a nemzet fizikai fenntartására szolgál, amelyből az egész nemzet él. A másik véglet pedig az, amely azt mondja, hogy a nemzeti jövedelem nyilván nem lehet más, mint a jövedelmek összege, vagyis a nemzeti jövedelemhez legegyszerűbben úgy jutunk el, ha a nemzet minden egyes tagjának jövedelmét összeadjuk. A helyes meghatározás valahol a két véglet között van.

Az első felfogás nem tartható, mert hisz a fizikai munka, a termelő munka mellett értéket jelent, még pedig nélkülözhetetlen értéket jelent pl. az orvos munkája, amely lehetővé teszi, hogy munkaképesek maradjunk, vagy az állatorvos munkája, amely rettenetes járvány pusztításától óvja meg az ország állatállományát. De ugyancsak nélkülözhetetlen értéket jelent a tanítás munkája; megállna a termelés, ha gazdát, szakmunkást, mérnököt nem képeznének ki az iskolák és egyetemek. Az világos tehát, hogy a nemzeti jövedelem nem csupán búzából, tejből, zsírból, vasból, ruhából és gépekből áll, hanem hozzájönnek még olyan nélkülözhetetlen értékek is, melyek nem mérhetők le súllyal és ürmértékkel.

Miért nem lehet akkor viszont minden ember által végzett munkáért fizetett díjakat, az egyes emberek jövedelmeit egyszerűen összeadni és ezt nemzeti jövedelemnek tekinteni? Gondoljunk csak arra, növekedne-e a nemzeti jövedelem azzal, ha pl. az állami igazgatás a tisztviselők fizetését 50%-kal felemelné? Vagy növekedne-e a nemzeti jövedelem, ha a tisztviselők számát felemelnék? Semmi változás nem jönne létre a termelésben és a hasznosságban, az egyéni jövedelmek összege alapján számított nemzeti jövedelem mégis nagyobb lenne. Pedig nem lett volna nagyobb a nemzet jóléte, csak a közterhek súlya nőtt volna meg.

A nemzeti jövedelem meghatározásánál tehát akkor járunk

el helyesen, ha számba vesszük a termelt javak és a teljesített hasznos szolgáltatások értékét. Az állam és egyéb közületek — városok, megyék, községek — által teljesített közszolgáltatásokat azonban nem tekintjük a nemzeti jövedelem részének. Úgy vélekedünk, hogy a külső és belső közbiztonság és az egész közigazgatás nem termel önálló külön értéket, hanem csupán a gazdasági és társadalmi rend jelenlegi állapotát biztosítja. Munkájuk nélkülözhetetlen, de az érte kifizetett összegeket még sem vehetjük számba a nemzeti jövedelemnél, mert az már benne van a búza és minden egyéb cikk árában. Ha nem lenne állami igazgatás, a búza ára annyival lenne alacsonyabb, mint amennyi az 1 q búzára eső adó. Az állami és egyéb közületi szolgálat költsége tehát már kifejezésre jut az árakban. Az természetesen más kérdés, hogy Magyarország gazdasági életében milyen szerepet tölt be az állami igazgatás. Az külön kérdés, hogy túlméretezett-e, vagy pontatlan-e, az egyes társadalmi rétegek kiszolgálásában pártatlan-e, stb.

Magyarország nemzeti jövedelme tehát az egy évi termelés értékéből és a teljesített hasznos szolgáltatások pénzben kifejezett értékösszegeből áll.

	Nemzeti jövedelmünk milliárd P	A jövedelem volumene milliárd P
1924/25	4.76	4.63
25/26	5.27	5.40
26/27	5.49	5.40
27/28	5.56	5.43
28/29	5.78	5.73
29/30	5.34	5.66
30/31	4.54	5.40
31/32	3.90	5.18
32/33	3.59	5.17
33/34	3.52	5.68
34/35	3.67	5.56
35/36*	4.10	5.60

* Ideiglenes adatok.

Magyarország nemzeti jövedelme az 1928/29. évi 5.78 milliárd pengős összegéről 1933/34-re a gazdasági válság következtében közel 40%-kal, 3.52 milliárd pengőre hanyatlott. A nemzeti jövedelem hanyatlásának két fő oka van: az árak katasztrófális hanyatlása és a termelés zsugorodása. Mind a kettő rendkívül kártékony hatást váltott ki. Az áresés nem volt egységes, nem estek egyformán a búza- és az állat-árak a vas és egyéb iparcikkek árával.

Az agrárlakosság helyzete megromlott. A munkásnép lerongyolódott, a kisgazdatársadalom termelésének jövedelmét a magas iparcikk árak emésztették fel. Ez az agrárrolló jelensége. A válság másik tünete, hogy a termelés zsugorodott. A mezőgazdasági termelés nagyságát alig befolyásolta a válság, annak a jövedelmezőségét borította fel, az ipari termelésben azonban a kihűlt kazánok, bezárt gyártelepek, a hetenkint 1—2 napot dolgozó üzemek azt jelentik, hogy a termelés nagyon aláhanyatlott. Jóval kevesebb szövetet, cipőt, cukrot, sört, stb. termeltek, mint 1928/29. években. A termelés volumene csökkent.

A nemzet ellátottsága, jóléte szempontjából pedig éppen annak van jelentősége, hogy mennyi tényleg elfogyasztható, használható hasznos cikk áll évről-évre a lakosság rendelkezésére. A lakosság jóléte nem attól függ, hogy milyen drága vagy olcsó a búza, a hús vagy a ruha, hanem attól, hogy az emberek, a dolgozó tömegek munkájuk ellenértéképpen mennyi búzát, húst és ruhát tudnak megvásárolni. Az általános ellátottság szempontjából tehát annak van döntő jelentősége, hogy mennyi hasznos cikk áll a lakosság rendelkezésére.

Ezt akként állapíthatjuk meg, hogy a nemzeti jövedelem számítását évről-évre egy és ugyanazon áron végezzük. Az így nyert nemzeti jövedelem-adatok függetlenek attól az árforradalomtól, ami az elmúlt évtized alatt végigsöpörte a gazdasági világot. Ezek az adatok a nemzeti termelés nagyságát, volumenét mutatják. Azt érzékeltetik, hogy évről-évre mennyi búzát, húst, gyümölcsöt és mennyi szövetet, vasat

stb. termeltünk és mennyi hasznos szolgáltatást végeztünk. A nemzeti jövedelem ezen volumenadata természetesen nem esett olyan mértékben, mint a nemzeti jövedelem névleges értéke: a zsugorodás 10%-os.

Az általános életszínvonal alakulása szempontjából ennek azonban óriási jelentősége van. A lakosság nagy része u. i. semmivel sem élt rosszabbul a válság éveiben, mint évekkkel előbb, úgy, hogy a lakosság egyes rétegeinek az életszínvona-
nala a 10%-os átlagromlásnál jóval nagyobb volt. Az pedig az életszínvonal rendkívül súlyos hanyatlását jelenti, ha nép-
rétegek — akik korábban is a létminimum határán éltek — számára 20—25%-kal kevesebb élelem és ruházati cikk áll rendelkezésre.

ÁLTALÁNOS ÉLETSZÍNVONAL

Ha a jólét fokát és annak változásait kutatjuk, a nemzeti jövedelem névleges vagy volumen adatai nem adnak teljes képet. Mindenek előtt azt kell megállapítanunk, mennyi jut a nemzeti jövedelemből egy-egy lélekre.

	Népesség szám	Nemzeti jövedelem névleges volumenéből értékéből egy lakosra jutott pengő	
1924/25	8,255.622	576	561
1925/26	8,341.562	632	647
1926/27	8,423.750	651	641
1927/28	8,484.233	655	640
1928/29	8,555.040	675	670
1929/30	8,610.266	620	657
1930/31	8,688.319	523	622
1931/32	8,742.886	446	593
1932/33	8,783.919	408	588
1933/34	8,840.527	398	643
1934/35	8,898.367	412	625

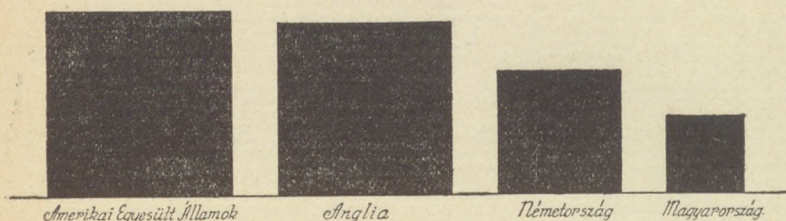
Amíg a nemzeti jövedelem fejhányada 41%-kal esett a legváltságosabb évig, addig a nemzeti jövedelem volumenéből egy lakosra jutó rész csak 12%-kal csökkent. Ez a csekélynek látszó hanyatlás azonban rendkívül súlyos hatásokat váltott ki. A jólét szempontjából 12%-os zsugorodásnak nagy jelentősége van, mert ez az átlag szélsőséges eltéréseket takar. Vannak társadalmi osztályok, melyek nem érezték meg a válságos esztendőket, életszínvonaluk semmit sem változott, legfeljebb vagyonosodásuk vett lassúbb ütemet, bár ez alól is vannak kivételek. Ugyanakkor azonban számos nép-rétegnek — a mezőgazdasági munkásság nagy tömegeinek, a munkanélkülivé vált ipari munkásságnak, tönkrement intellektuelleknek — reáljövedelme az átlagos 12%-os csökkenéstől eltérően jóval nagyobb mértékben romlott. Ha feltételezzük, hogy a nagy vagyonoknak, a tisztviselők és az 50 holdnál nagyobb gazdák és a jobbmódú kisiparosok fizikai életszínvonala nem romlott, úgy a lakosság másik felének, amelyet fentebb felsoroltam, életszínvonala 20—25%-kal hanyatlott. Ennek a jelentősége igen nagy. Gondoljunk csak arra, hogy a fillérekre beosztott kisjövedelmű háztartások milyen nehézségekkel küzdenek, ha a jövedelmük csak néhány százalékkal esik is. Komoly nélkülözést és le-
rongyolódást jelent az, ha ezek a széles rétegek 20—25%-kal kevesebb élelmet és ruházati cikket tudnak megszerezni.

Az általános életszínvonal alakulása Magyarországon két szempontból érdemel figyelmet:

1. egyrészt mert — abszolút értelemben, vagy nyugat-európai országhoz képest is — igen alacsony,
2. másrészt mert igen egyenlőtlenül alakul.

Annak a megítélése, helyesebben valamiféle számszerű mérése, hogy az általános életszínvonalunk kielégítő-e, igen nehéz. A külfölddel való összehasonlításnak u. i. rendkívül nehézségei mutatkoznak.

	Nemzeti jövedelem 1932-ben	Egy lakosra jut	
Amerika	49.470 millió \$	405 \$	2316 P
Anglia	3.380 millió £	74 £	2059 P
Németország	46.500 millió R. M.	749 R. M.	1020 P
Magyarország	3.587 millió P	408 P	408 P

E felsorolás még nem mutatja az egyes országok általános életszínvonalának a különbségét. Az a körülmény, hogy egyszerű átszámítás alapján az angol-amerikai emberre átlagosan négyszer akkora jövedelem jut, mint Magyarországon, még nem mutatja, hogy ott négyszer olyan jól élnek, mint itt. Más a pénz vásárlóereje az egyes országokban, annyi azonban bizonyos, hogy a nyugati országok életszínvonala jóval magasabb, mint a magyar nép életszínvonala.

De nagyon szemléltető képet kapunk a széles néprétegek színvonaláról, ha azt vizsgáljuk, hogy ugyanaz a képesítésű munkás egy és ugyanazon iparágban teljesített 1 munkaóra ellenértékéből mennyi élelmet tud megvásárolni a különböző országokban. A Nemzetközi Munkaügyi Hivatal végzett erre nézve számításokat, azt vizsgálva, hogy „egy kosár élelmiszer” megvásárlásához hány munkaórát kell dolgozni ugyanabban az ipari szakmában egy munkásnak. Az „élelmiszerkosár” egy felnőtt ember egyheti nyers élelmiszer szükségletét tartalmazza.¹ Az alábbi táblázat tünteti fel az „élelmi-

¹ Revue International du Travail. 1933. 588. lap.

La composition de ce „panier”: 3.75 kg. kenyér, 0.80 kg. liszt, 0.17 kg. vaj, 0.45 kg. marhahús, 0.10 kg. birkahús, 0.20 kg. disznóhús, 0.15 kg. zsír, 2.02 kg. burgonya, 0.45 kg. cukor, 0.07 kg. kávé v. tea, 0.09 kg. sajt, 0.20 kg. rizs, 2.40 l. tej, 3.5 drb. tojás.

szer kosár" értékét a különböző országokban 1936 október elsején:

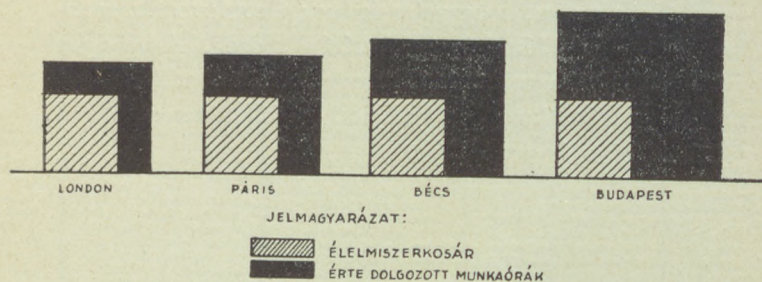
	London	Páris	Bécs	Budapest
	penny	frank	Schilling	pengő
„élelmiszerkosár” ára	82.6	39.82	9.85	6.52

Ugyanez időben az ipari munkabérek a következőképpen alakultak a vas- és a gépiparban. (Két véglelet tüntetve fel: a vasesztergályos és a napszámos órabéreket.)

	London		Páris	Bécs	Budapest
	sh.	d.	frank	Schil.	pengő
Vasesztergályos órabére	1	5.08	7.20	1.31	0.72
Napszámos órabére	1	0.58	5.20	1.00	0.43

Az „élelmiszerkosár” árát az illető országban érvényben lévő órabérrel elosztva megkapjuk azt, hogy 1 felnőtt ember heti nyers élelmiszerigényének előteremtésére hány órát kell dolgoznia:

	Az „élelmiszerkosárért” dolgozott munkaórák száma			
	London	Páris	Bécs	Budapest
1. vasesztergályos	4.8	5.5	7.5	9.1
2. napszámos	6.6	7.5	9.9	15.2

Magyarországon tehát csaknem kétszer annyi munkaórát kell dolgozni a legelső ipari szakmunkásnak, ugyanazért az élelemért, mint amennyit Londonban dolgozik társa. Kelet felé haladva mind több és több munkát emészt fel a

létfenntartás, de érdekes, hogy Belgrádban a helyzet a mienknél kedvezőbb és éppen a bécsi szinten van a szakmunkásokra vonatkozóan.

A helyzet még sokkal súlyosabb a nem szakmunkások, a napszámosok széles rétege szempontjából. Londonban 6.6 óra munkáért veheti meg azt az „élelmiszerkosarat”, amiért Budapesten 15.2 órát kell dolgozni egy napszámosnak. Ha itt két körülményt még figyelembe veszünk, egyrészt azt, hogy a fenti napszámbér, a 43 fillér órabér Magyarországra nézve nem átlagos, hanem ehelyett igen gyakori volt a 20—30 filléres órabér is, másrészt azt is figyelembe véve, hogy Magyarországon a munkáscsaládok családtagjainak a száma nagyobb, mint a nyugati országokban, kitűnik, hogy a széles munkástömegek életszínvonala Magyarországon körülbelül harmadát éri el a londoninak és a párisi színvonalnak felét, a bécsi életszínvonalnak pedig kétharmadát sem éri el.

Ez kétséget kizáró bizonyítéka annak, hogy Magyarországon a tőke és a munka reális egyensúlyi helyzete nem alakult ki.

Az általános életszínvonal alacsonysága mellett a másik fő hiba az, hogy az egyes néprétegek életszínvonala igen egyenlőtlenül alakul. A társadalom egy részének életszínvonala igen magas, a nagyobb felének életszínvonala azonban a biológiai létminimum határán mozog. A válságos években, mint láttuk, a létminimum alá hanyatlik, súlyos megpróbáltatást, koplalást és lerongyolódást teremt. Ez a jövedelemeloszlás problémája.

JÖVEDELEMELOSZLÁS

A nemzet jövője, döntő küzdelmeinek kimenetele jórészt attól függ, hogy a történelem országútján menetelő nép minden tagja mennyit meríthet a mellette elhőmpölygő nemzeti termelés folyamából. Csak testben és lélekben erős

nép, fegyelmezetten felsorokozó nép nyerheti meg a csatát a népek küzdelmében. Sajnos ma a történelem országútján az aranyos hintók és áramvonalas autók mögött a magyar nép rongyos, fáradt tömege vánszorog, amely alig meríthet a nemzeti jövedelem éltető folyamából. A kívánatos pedig az lenne, ha a magyar nép megerősödve, zárt sorokban, fegyelmezetten menetelne s mögöttük teherautók és szekerek hordanák terheit. Az ilyen nemzet nyerheti csak meg azokat a csatákat, amelybe mindúntalan belekeveredik a történelem végtelenbe vezető országútján.

A nemzeti jövedelem volumenének nagysága mellett a jövedelemeloszlás alakulásától függ az, hogy a nemzet megelégedett-e vagy sem, a fajfenntartó széles tömegek erősödnek vagy pusztulnak-e. Nagy fontossága van ezért annak, hogy ne legyenek kirívó jövedelmi egyenlőtlenségek, mert csak ez biztosíthatja, hogy az egyes társadalmi rétegek között ne keletkezzenek a nemzet nyugodt fejlődését zavaró feszültségek.

A jövedelemeloszlás megállapításának módszertani nehézségei mellett kiküszöbölhetetlen hibaforrásokat jelentenek a pénz vásárlóerejének jelentős eltérései. Az egyéni jövedelmek összege ugyanis nem azonos vásárlóerejű jövedelmek összegezéséből adódik. A pénz vásárlóereje az ország különböző részein más és más, vidékenként eltérő az árszínvonal. Ugyanakkor nagy eltérések vannak a pénz „határhaszná”-ban is. Más a jelentősége 100 pengő jövedelemnek az extenzív mezőgazdasági kultúrájú Tiszántúl elhagyott falui-ban, mint a Duna—Tisza-köze virágzó kertgazdaságának és gyümölcstermelésének vidékein és ismét más a fővárosban, ahol a nyugati országok világvárosainak szükségleteiben gazdag élete lüktet. De más a jelentősége 100 pengő jövedelemnek az egyes jövedelmi kategóriákba tartozók szempontjából is. Sokkalta nagyobb a súlya 100 pengő jövedelemnek a biológiai létminimum határán élő mezőgazdasági munkásságnál, mint akár a gyáriparban dolgozó szakmunkások kategóriájában és még inkább, mint a nagy-

jövedelműek csoportjában. Az első kategória számára 100 pengő jövedelem elmaradása a tél utolsó hónapjaiban nem egyszer az ellátatlanságot, éhinséget váltja ki, az emberi szervezet elgyengülését jelenti, míg a második csoportban talán csak a szerény szórakozásokról való lemondást teszi szükségessé, a nagyjövedelműek számára pedig a 100 pengő elmaradása mindössze elhanyagolható mértékben csökkenti az évről-évre megtakarított tekintélyes összegek nagyságát. A jövedelemeloszlás megállapításánál ezek, a pénz eltérő vásárlóerejéből származó hibaforrások, kiküszöbölhetetlenek, mert az egyes jövedelmi kategóriák átlagos jövedelmének reális korrigálására nem lehet eszközt találni. Az elkövetett hibát mindenesetre csökkenti az a körülmény, hogy a nagyjövedelműek jövedelmének legnagyobb része beruházások alakjában nyer felhasználást. A tőke elhelyezések — házépítés, vállalkozás stb. — pedig szintén nem a fogyasztási árszínvonalon, hanem a nyersanyagok nagykereskedelmi árán bonyolódnak le.

A jövedelemeloszlás kielégítő vizsgálatának alapja eddig rendszerint vagy

1. a megbízható és részletes jövedelemadó-statisztika, vagy
2. a Pareto-féle matematikai számítás.

A jövedelemeloszlás vizsgálata kielégítő és megbízható eredményekre vezet azokban az országokban — főleg a nyugateurópai országokban, Angliában, Franciaországban és Németországban —, ahol általában a jövedelemeloszlás egyenletesebb s ahol a közületi terhek nagyrészt a jövedelemadó fedezi. Ezekben az országokban a kereső lakosság jelentős része jövedelemadó köteles. Németországban például, ahol a lakosság 55%-a fizetett jövedelemadót 1928-ban, az egyéni jövedelmek összegének 60%-a volt jövedelemadóköteles.¹ Ezzel szemben Magyarországon és általában az erősen agrárjellegű európai országokban, ahol

¹ Internationaler Steuerbelastungsvergleich, Berlin, 1933. Einzelschriften zur Statistik des deutschen Reichs. Nr. 23. 683. S.

a jövedelemeloszlás igen egyenlőtlen s ahol a jövedelemadó szerepe a közterhek előteremtése szempontjából csak kisebb jelentőségű, a jövedelemadó-statisztika nem alkalmas a jövedelemeloszlás vizsgálatának elvégzésére. Ennek főleg két oka van:

1. a jövedelemadó-statisztika a kereső lakosságnak csak igen csekély hányadát fogja meg;

2. a jövedelemadó bevallások közismerten megbízhatatlanok és a valóságtól nagymértékben eltérnek.

Magyarországon például 1934-ben 215.560¹ volt a jövedelemadókötelesek száma s az ország 8.9 millió főnyi lakosságának 2.42%-a, vagy a kereső lakosság alig 5%-a fizetett jövedelemadót. A lakosság néhány százalékának a valóságtól jelentősen eltérő jövedelemadó bevallása tehát nem alkalmas kiindulás a jövedelemeloszlás vizsgálata számára.

Ez a magyarázata azonban annak is, hogy Magyarországon a jövedelemeloszlás kérdését a Pareto matematikai módszerével sem tisztázhatjuk kielégítő módon.

A jövedelemeloszlás számszerű vizsgálatát Magyarországon csak megközelítéssel lehet elvégezni. Megállapítani igyekeztem az egyes, egymástól többé-kevésbbé elválasztható foglalkozásúak átlagos jövedelmét. Az egyes foglalkozási kategóriákhoz tartozó kereső és összes lakosság számát az 1930. évi népszámlálás foglalkozási statisztikájából vettem. Ily módon sikerült a lakosság egyes széles rétegeinek jövedelmét lépésről-lépésre körülhatárolni, míg végre elérkeztem a lakosság azon részéhez, ahol a további részletezés reális alapjai meggyengültek. Erre a kategóriára a széles rétegek jövedelmeként kiszámított összeg és az összes egyéni jövedelmek közötti különbség mint maradék jut. A lakosságnak ezen a nagyjövedelműek kategóriáját felölelő részénél a jövedelemadó-statisztika adott a további részletezésre bizonyos támpontot. A jövedelemadó-statisztika adatait azonban

¹ Adóstatisztika V. füzet. M. kir. pénzügyminiszter kiadása, Budapest, 1934. 173. l.

bizonyos mértékben módosítani kellett, hogy a valóságot jobban megközelíthessük.

A jövedelemeloszlás alakulását az 1930/31. évre vonatkozóan vizsgáltam meg, mert az 1930. évi népszámlálás a lakosság foglalkozási viszonyait erre az évre adja meg pontosan.

Az egyéni jövedelmek¹ összegét a nemzeti jövedelem-számítás során állapítottuk meg. A számítások eredménye szerint az 1930/31. évben az egyéni jövedelmek összege 4675 millió pengő volt.

A jövedelemeloszlás vizsgálatának kiindulási alapja az egyéni jövedelmek összege mellett a népesség foglalkozási ágak szerinti megoszlása volt. Az 1930. évi népszámlálás szerint Magyarország népessége foglalkozási ágak szerint a következőképpen oszlott meg:

	Keresők	Eltartottak	Összesen
Östermelők	2,031.451	2,467.942	4,499.393
Bányászat és kohászat	35.182	79.859	115.041
Ipar	886.676	996.581	1,883.257
Kereskedelem, hitel	226.083	242.976	469.059
Közlekedés	113.289	225.586	338.875
Közfoglalkoztatás és szabadfoglalkozásúak	195.812	238.970	434.782
Véderő	41.022	31.519	72.541
Napszámosok	61.046	61.292	122.338
Házi cselédek	176.987	20.192	197.179
Egyéb és ismeretlen foglalkozásúak	231.694	324.160	555.854
Összesen	3,999.242	4,689.077	8,688.319

A jövedelemeloszlás alakulásának megközelítésénél úgy jártunk el, hogy megállapítottuk

1. a mezőgazdasági munkások;
2. a gazdasági cselédek;
3. az 1—10 kat. holdas kisbirtokosok és kisbérlők;
4. a 10—100 kat. holdas kisbirtokosok és kisbérlők;

¹ A nemzeti jövedelem helyett általunk alkalmazott definíció miatt, amely a közületi tisztviselők jövedelmeit nem veszi számba, az egyéni jövedelmek összegét kellett kiszámítani, ha helyesen akarjuk vizsgálni a jövedelmek megoszlását.

5. a bányászati és kohászati munkások;
6. az ipar, a kereskedelem és hitel, a közlekedés, valamint a közszolgálati és szabadfoglalkozásuk segédszemélyzete, másszóval a munkásság;
7. az önálló kisiparosság jövedelmét.

Az itt felsoroltak a népesség több mint 80%-át teszik. Az a kérdés most, hogy népességünk e széles rétegének az egyéni jövedelmek összegéből mekkora hányad jutott.

A felsorolt kategóriák népességének és jövedelmi viszonyainak alakulását a következő táblázat foglalja össze:¹

	Népesség	Az összes lakosság o/100-ában	Jövedelem millió pengőben	Az egyéni jövedelmek összegének o/100-a	Fejenkénti jövedelem pengőben
Mezőgazdasági munkások	1,250.349	14.4	229.3	4.9	183.4
Gazdasági cselédek . .	599.622	6.9	123.1	2.6	205.3
1—10 kat. holdas kisbir- tokosok és kisbérllők .	1,749.887	20.1	397.6	8.5	227.2
10—100 kat. holdas kisbir- tokosok és kisbérllők .	747.555	8.6	331.6	7.1	429.6
Bányászati és kohászati munkások	107.387	1.2	47.8	1.0	445.5
Az ipar, közlekedés stb. segédszemélyzete . .	1,902.549	21.9	716.4	15.3	376.4
A kisjövedelmű önálló kisiparosság	467.852	5.4	149.5	3.2	320.1
Napszámos, ismeretlen foglalkozású, véderő .	224.257	2.6	55.6	1.2	200.0
Összesen . .	7,049.458	81.1	2,050.9	43.8	290.9
A lakosság többi része .	1,638.861	18.9	2,624.4	56.2	1,601.2
Mindössze . .	8,688.319	100.0	4,675.3	100.0	538.1

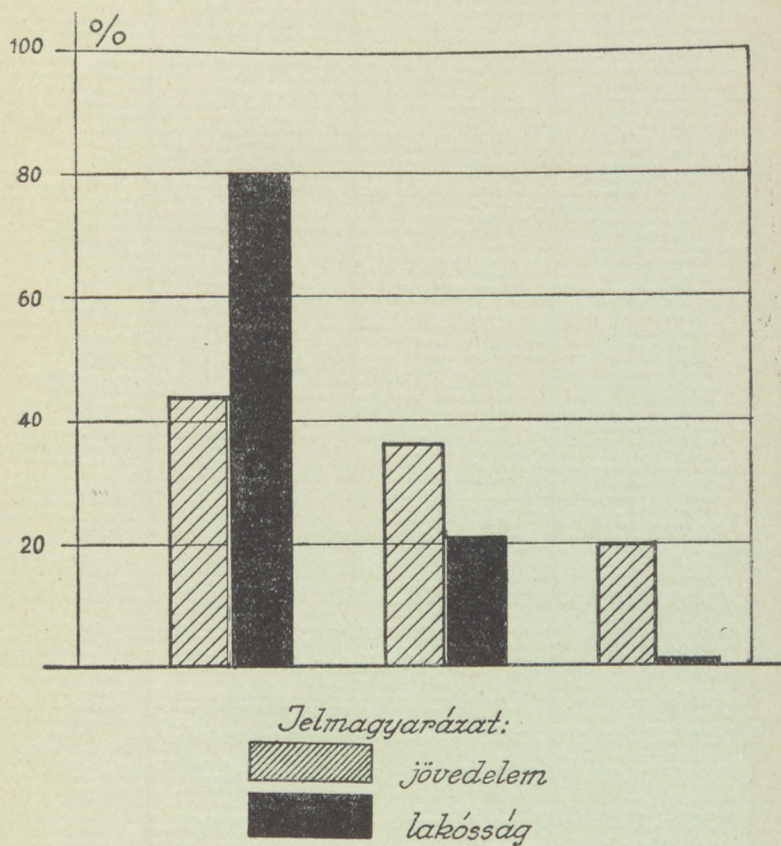
¹ Hangsúlyoznunk kell, hogy a vizsgált kategóriákban megállapított fejenkénti jövedelmi hányadok átlagértékek. Mégis feltehető, hogy olyan jövedelem-kategóriákról van szó, amelyeken belül a jövedelmek különbségek nem nagyon jelentősek, ezért valószínű, hogy az átlagoktól való eltérések fel- és lefelé is 15—20%-ot nem haladnak meg, bár szórványosan, különösen a 10—100 kat. holdas kategóriákban nagyobb eltérések is előfordulhatnak.

Magyarország lakossága 81%-ának fejenkénti jövedelme átlagosan 290 pengőt tett 1930/31-ben és az egyéni jövedelmek összegéből számára összesen csak 44% jutott. A lakosság többi részének – 19%-nak – minden tagjára 1600 pengő jutott. A lakosság közel 20%-ának átlagos jövedelme tehát kereken ötször akkora volt, mint a 80%-ot kitevő óriási többségnek. Amíg azonban a 80%-nyi lakosság átlag jövedelmétől csak kis eltérések tapasztalhatók – mert mint a fentebbi táblázat mutatja – a vizsgált kategóriák átlagjövedelme 180–450 pengő között mozog, addig a nagyjövedelműeket is magába foglaló 20%-nyi lakosság 1600 pengős átlagos fejenkénti jövedelmétől nagy eltérések tapasztalhatók. Ennek az utóbbi csoport jövedelmi viszonyainak vizsgálata számtalan nehézségbe ütközik. Előbbi módszereink további alkalmazása lehetetlen. Azzal kell ugyanis számolni, hogy az egyes foglalkozási ágakhoz tartozó lakosságnak nemcsak főfoglalkozási alapján van jövedelme, hanem ezen felül soknak van háza, birtoka vagy egyéb vagyona is. A probléma annyira komplikált, hogy a becslésszerű megközelítés a megengedettnél nagyobb hibával járna. A jövedelemadó-statisztika pedig, amely a vizsgálat alapját képezhetné, közismerten a valóságtól eltérő jövedelmeket mutat az egyes kategóriákban. Az 1931. évi jövedelemadó-statisztika adatai szerint például a 10.000 pengőnél nagyobb jövedelemmel rendelkezők száma csak 16.619 volt. Ezeknek a jövedelemadó kivetés céljából bevallott jövedelme 464.3 millió pengőt tett. 16.619 adófizetőnek — ha a keresők és az eltartottak országos átlagarányát vesszük számba — 36.560 főnyi lakosság felel meg.

Az adóstatisztika adatai szerint tehát a lakosság 0.42%-ának az egyéni jövedelmek összegéből 10% jutott. De ha meggondoljuk, hogy a jövedelemadó céljából bevallott jövedelem a tényleges jövedelem felét, vagy harmadát sem mindig éri el, akkor joggal feltehetjük, hogy egyfelől 10.000 pengőnél nagyobb jövedelemmel a kimutatott 16.619 adózónál lényegesen többen rendelkeztek, s hogy ezekre az összes jövedel-

meknek lényegesen több, mint 10%-a esett. Valószínűleg nem járunk messze a valóságtól, ha a szóbanforgó kategóriának a lakosság számához viszonyított jelentőségét 0.4%-ról 0.6%-ra növeljük és azt tesszük fel, hogy az 52.130 főnyi lakosságnak az összes jövedelmeknek körülbelül 20%-a jutott. E számítások alapján kitűnik, hogy Magyarországon az 1930/31. évben

Jövedelemeloszlás Magyarországon

A lakosság	Az egyéni jövedelmek összegéből
0.6 %-ának	20 %
18.3 %-ának	36 %
81.1 %-ának	44 %
100.0 %-ának	100 %

jutott. A három kategória jövedelmének egymáshoz való aránya tehát 1: 4: 66 volna.

A jövedelemeloszlás a nyugateurópai országokban többnyire kedvezőbb. Németországban például 1928-ban a jövedelemeloszlás a következőképpen alakult:

A lakosság	Az egyéni jövedelmek összegéből
0.7 %-ának	9.8 %
9.7 %-ának	26.1 %
89.6 %-ának	64.1 %
100.0 %-ának	100.0 %

jutott.

Az északamerikai Egyesült államokban¹ pedig:

A lakosság	Az egyéni jövedelmek összegéből
3.0 %-ának	22.0 %
11.0 %-ának	18.0 %
86.0 %-ának	60.0 %
100.0 %-ának	100.0 %

jutott.

A jövedelemeloszlás egyenlőtlensége mellett az is nagy szerepet játszik, hogy a konjunkturaváltozások során az egyes kategóriák jövedelmi viszonyai miként változnak meg.

Azt láttuk a fentebbiekben, hogy a gazdasági válság kifejlődése közben a termelés — főleg az ipari termelés — zsugorodás és az áreltolódások — agrárról — következtében

¹ News Bulletin of the National Bureau of Economic Research megfelelő évfolyamát 1918-ban.

a széles rétegek életszínvonala nagy mértékben romlott. Arra kell most választ adni, hogy vajjon a válságmély előestéjén mutatkozó igen egyenlőtlen jövedelemeloszlási viszonyok miképpen változtak meg az azóta eltelt négy esztendő alatt, amikor a gazdasági helyzet igen jelentős mértékben megjavult?

A jövedelemeloszlás további vizsgálatánál csak azt az utat járhatjuk, hogy a két legfontosabb termelési ág, a mezőgazdaság és a gyáripár helyzetének alakulását figyeljük meg főleg abból a szempontból, hogy krízis óta eltelt 4 év alatt a munka és tőke miként részesedett a jövedelmekben.

A mezőgazdaság helyzete az elmúlt évek kielégítő termése és főleg az emelkedő árak következtében javult. A helyzet alakulására nem annyira a termés összértéke jellemző, mint inkább a piacra került eladásra jutó résznek az értéke, vagyis a mezőgazdaság pénzbevétele. A mezőgazdaság pénzbevétele 1933-ban érte el a mélypontját s azóta, különösen az utóbbi években jelentősen emelkedett:

	1933/34	1934/35	1935/36	1936/37
Mezőgazdaság pénzbevétele millió P	615	640	730	860
%-kal nagyobb az 1933/34. évinél	—	4	19	40

A mezőgazdaság pénzbevételeinek emelkedése kifejezésre jutott a földárak emelkedésében is, igazolva a föld nagyobb hozamát.

	1933	1934	1935	1936
100 holdnál nagyobb birtokok kat. holdankinti eladási ára pengő	358	379	405	508
%-kal nagyobb az 1933. évinél	—	6	13	42

Az áremelkedés 1937-ben tovább folytatódott. A mezőgazdaság pénzbevételeinek emelkedésével párhuzamosan a

nagybirtokok jövedelmezősége számottevően megjavult. Az O. M. G. E. adatgyűjtése alapján a dunántúli és az alföldi nagybirtokok tiszta hozama holdanként a következőképpen alakult:

	Tiszta hozam P/kat. hold		
	Dunántúlon	Alföldön	Átlagban
1932/34 évek átlaga	6.7	10.4	8.5
1935	13.3	10.9	12.1
1936	38.2	32.7	35.4

A nagygazdaságok tiszta hozama tehát országos átlagban megnégyszereződött a krizistől 1936-ig.

A jövedelemeloszlás alakulása szempontjából arra kell most választ adni, hogy mi módon alakultak a munkásság milliós tömegeinek kereseti viszonyai ezalatt az idő alatt, amikor a nagybirtok tiszta hozama megnégyszereződött.

A mezőgazdasági munkásság kereseti viszonyai nem alakultak ilyen kedvező módon. A napszámbérek 1933-tól 1935-ig csaknem változatlanok voltak és az 1936. évi emelkedést is nagyrészt csak a késő őszi munkák torlódása okozta.

	1933	1934	1935	1936
Évi átlagos férfinapszám P	1.26	1.24	1.28	1.42
%-kal nagyobb az 1933. évinél	—	2	2	13

De nemcsak a napszámbérek maradtak változatlanok, hanem a nagybirtok munkabérre kifizetett összegei 1935-ben sem voltak nagyobbak, mint az 1932 krízis évben:

	Összes munkaköltség P/kat. hold		
	Dunántúl	Alföld	Átlag
1932	63.3	64.9	64.1
1933	54.9	52.6	53.8
1934	55.0	54.2	54.6
1935	62.3	68.8	65.5
1936	66.9	62.4	64.6

A napszámber 13%-kal, az összes munkaköltség 20%-kal emelkedett, amikor a tiszta hozam megnégyszereződött. Ha

pedig figyelembe vesszük a drágulást is, úgy arra az eredményre jutunk, hogy a munkabérek pénzben kifejezett emelkedését az áremelkedés ellensúlyozza. A mezőgazdaságban munkájuk után élő tömegek kereseti viszonyai tehát átlagban csaknem olyanok, mint a válságmély idején voltak. Hogy nyugodtabbnak látszik a helyzet, az onnan van, hogy a nagybirtokos osztály helyzete nagy mértékben megjavult és a városi közvélemény a „mezőgazdaság kedvezőbb helyzetét” a munkástömegek változatlanul alacsony életszínvonalára is akaratlanul rávetíti. Innen van az, hogy a nagybirtokos osztály egyenesen tendenciózus lázításnak tartja a falukutatók helyzetleírását.

Mi a helyzet a termelés másik fő ágában, a gyáriparban?

A gyáripár legválságosabb éve 1933 volt, s ettől kezdve fokozatosan nőtt a termelés. Vajjon miként alakult az elmúlt 4 év alatt a gyáriparban a munkára és tőkére jutó jövedelem? Ha az ipari termelés bruttó értékéből levonjuk

1. a felhasznált nyersanyagokra,
2. a felhasznált tüzelő- és világítóanyagokra,
3. a kifizetett munkabérre és tisztviselői fizetésekre kiadott összegeket, úgy megmarad az az összeg, ami a gyáriparban investált és használt tőkék hozamára marad. Ez a tőkére jutó rész

1933-ban 531 millió pengő

1936-ban 657 millió pengő volt.

A gyáriparban a termelésből a tőkére tehát 126 millió pengővel több jutott 1936-ban, mint a krízis-évben. Tekintettel arra, hogy sem a jövedelem, sem a társulati adó 1933-hoz képest az adóstatisztika szerint nem emelkedett, a gyáriparban érdekelt tőkések jövedelme saját bevallásukon alapuló statisztika szerint 126 millió pengővel — 25% — nagyobb, mint 1933-ban. A valóságban ennél nagyobb és 40%-ra becsülik. Ennek a konjunkturális jövedelemnek egy része a vállalatok továbbfejlesztésére fordított „önfinanszírozás” formájában, hisz a gyáripár erőgép teljesítménye 1933. évi

660.000 LE-ről 1936-ban 726.000 LE-re emelkedett: a fejlődés 10%-os. A gyáripár megnövekedett jövedelmét igazolja az is, hogy a részvényvagyon pénzértéke a válságmély óta megkétszereződött, mert a nagyobb jövedelmezőség visszatőkésítése jut kifejezésre a részvényárfolyam emelkedésében. Az általános részvényárfolyam index 1933-ban, a krízis-évben 32.0 állott (1927 = 100), 1937 márciusában pedig 70.7 volt. Természetesen vannak olyan vállalatok, amelyek részvényvagyon az átlagnál nagyobb mértékben felszokott:

	Részvényárfolyam index 1927=100		
	Általános	Cukorgyári	Vasművek és gépgyárak
1933	32.0	44.0	24.8
1934	31.5	58.8	25.4
1935	40.6	82.5	30.3
1936	57.0	116.0	40.0
1937	70.0	130.0	59.0

Ugyanakkor a munkabérre és tisztviselői fizetésekre kiadott összegek 289 millió pengőről 328 millió pengőre emelkedtek. Az emelkedés 39 millió pengő: 13%. A kifizetett összegek azonban nem azért emelkedtek, mert az egyes emberek jövedelme növekedett, hanem mert a foglalkoztatott munkások száma duzzadt meg ezidőben közel 20%-kal.

A gyáripari évi átlagos munkabérek a következők voltak:

	Egy munkás átlagos évi keresete pengő
1932	1232
1933	1184
1934	1171
1935	1149
1936	1136

A gyáriparban foglalkoztatott munkások kereseti viszonyai tehát a válságmély óta nem javultak, mert az élet drágult az áremelkedés következtében.

A termelés két fő ágában, a mezőgazdaságban és az iparban — ahol a lakosság 75%-a él — a dolgozó tömegek helyzete nem javult, mialatt a tőke utáni jövedelmek általában 40—50%-kal emelkedtek. Ha még azt is számba vesszük, hogy a kistisztviselő társadalom — vasutasok, postások stb. — jövedelmi viszonyai sem javultak az elmúlt 4 év alatt, úgy kitűnik, hogy a jövedelemeloszlás kirívó egyenlőtlenségei nem tompultak, hanem az elmúlt évek javuló gazdasági helyzete ellenére erőteljesen eltolódtak s az 1930/31. évre talált arány, amely szerint:

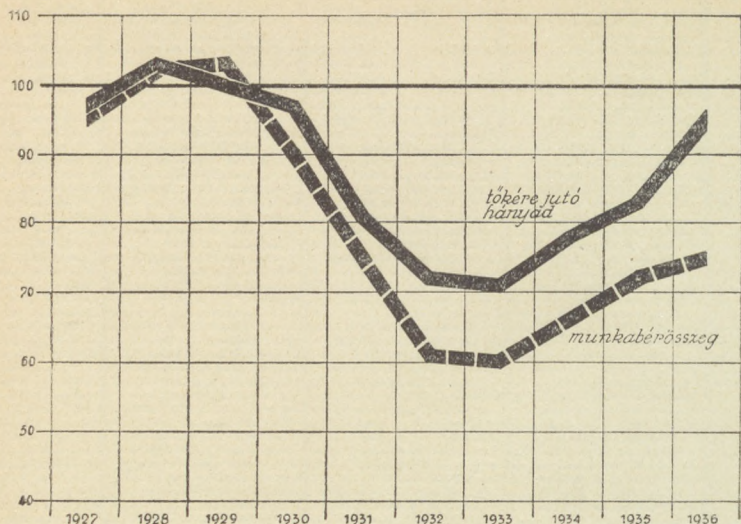
a lakosság	az összes jövedelmek
0.6%-ának	20%-a
18.3%-ának	36%-a
81.1%-ának	44%-a jut

ma már nem áll fenn. A fent vázolt szembeötlő eltolódás a lakosság 0.6%-ának javára történt.

SZOCIÁLIS „OLLÓ”

A jövedelemeloszlás kirívó egyenlőtlensége azt is jelenti, hogy a munkának a nemzeti jövedelemben való részesedési aránya évről-évre romlik. A dolgozó tömegek kereseti viszonyai nem javultak számottevően, illetve nem emelkedtek párhuzamosan a munka nélküli jövedelmekkel. A nemzeti jövedelem $\frac{2}{3}$ -ad része munka ellenértéke képpen jut a lakosságnak, $\frac{1}{3}$ -a pedig a tőkét illeti, vagy másszóval munka nélküli jövedelemként áll elő. A munka és munka nélküli jövedelem 3:2 aránya megközelítően valamennyi kapitalista termelési rendben fenn áll. Magyarországon azonban az elmúlt évek alatt az előbbi fejtegetések szerint ez az arány megváltozott; a munkástömegeknek alig vagy csak lassan emelkedő keresete és a munka nélküli jövedelmek erőteljes emelkedése a „szociális olló” jelenségére vezetett.

Szociális „olló“

Amint az agráröllő a mezőgazdaság viszonylag kedvezőtlen helyzetét, épp úgy a szociális olló a munkástömegek rosszabbodó helyzetét szemlélteti.

A szociális olló jelensége azonban nemcsak társadalmi feszültségekre vezet, hanem gazdasági kihatása abban nyilvánul meg, hogy a széles tömegek reális vásárlóerejét csökkenti s hozzájárul a gazdasági élet vérkeringésének meglassubbodásához. A konjunktúra emelkedő szakaszán, amikor az ipari termelés jelentősen fokozódik s az árak emelkednek, a munkabérek állandósága a fellendülést fékezi s újra a gazdasági hanyatlás periódusát készíti elő.

NEMZETGAZDASÁG KAPACITÁSÁNAK KIHASZNÁLATLANSÁGA

Az ország jelenlegi gazdasági struktúrája, jelenlegi adottsága mellett a nemzet munkaképessége nincs teljesen hasznosítva. Munkabíró emberek tömege van munka nélkül s még

nagyobb tömegének hasznosítható energiája és ideje csak részben van kihasználva. Ahhoz pedig, hogy az ország népe magasabb életszínvonalon éljen, az szükséges, hogy lehetőleg minden munkabíró ember energiája hasznos munka által értékké váljék.

Az ország termelési kapacitásának és kihasználtságának fokát leginkább a materiális jószágtermelés alakulásával szemléltehetjük. A mezőgazdaság, a bányászat és kohászat, valamint az ipar termelésének nettó értékösszege — termelői árakon számítva — a következőképpen alakult:

	Névleges értéke	Volumene
1924/25	3.27 milliárd P	3.05 milliárd P
1925/26	3.65 „ „	3.74 „ „
1926/27	3.67 „ „	3.72 „ „
1927/28	3.75 „ „	3.74 „ „
1928/29	3.95 „ „	4.06 „ „
1929/30	3.62 „ „	3.97 „ „
1930/31	3.04 „ „	3.83 „ „
1931/32	2.56 „ „	3.70 „ „
1932/33	2.23 „ „	3.47 „ „
1933/34	2.23 „ „	3.88 „ „
1934/35	2.40 „ „	3.85 „ „

Így alakult a hasznos jószágtermelés, miközben a mezőgazdasági lakosság munkakapacitása jelentős mértékben kihasználatlan volt és az ipari munkásság munkanélkülisége tartott. Arra kell most választ adnunk, hogy miként alakult volna a hasznos jószágtermelés volumene, ha minden munkabíró ember ideje hasznosítva lett volna. A nemzetgazdaság teljesítőképességét igen nehéz megállapítani, de globálisan mégis meg lehet közelíteni a kérdést, mint ahogy E. G. Nourse: *America's Capacity to Produce* című munkájában Amerikára vonatkozóan sikerrel elvégezte. A mezőgazdaság és az ipar termelését kell evégből vizsgálat tárgyává tenni.

A mezőgazdaságban a termelés nagyságát, a munkaalakalmakat nagyon sok tényező befolyásolja. A termelés függ attól, hogy milyenek a csapadékviszonyok, a gazdálkodás belterjes, vagy extenzív-e, tagosítva van-e a község határa, vagy százfelé hevernek a földszalagok? A piaci problémák mellett főleg a birtokmegosztás, az üzemnagyság játszik még nagy szerepet, de a gazdálkodó parasztság kultúrnívója és szakképzettsége is súlyosan esik latba.

A kisgazdaságok termelési eredménye végösszegben nagyobb, mint a nagygazdaságoké. Ennek főleg az intenzivebb állattartás, baromfinevelés és a szőlő-, gyümölcs- és kerti gazdálkodás az oka, ezek u. i. valamennyien a kisüzem termelési ágai. Kifejezésre jut a kisbirtok nagyobb hozamképessége a kisbirtokok magasabb kataszteri tiszta jövedelem összegében is és ezen keresztül a közterhekben. Országos átlagban 1 kat. hold kisbirtok közterhe kb. 70%-kal nagyobb, mint a nagybirtok 1 holdjára eső teher. De ugyanerre az eredményre jut maga az O. M. G. E. is, amelynek számtartási adatgyűjtése szerint a

	a nagybirtok nemzetgazdasági jövedelme	kisbirtok	a nagybirtok %-kal kisebb
1932—1935 négy			
év átlagában P/k. hold	79.8	89.8	12.5

Hangsúlyoznom kell azonban, hogy a megvizsgált kisgazdaságok átlagosan 30 hold nagyságúak s közöttük nem szerepelnek a Duna—Tisza-közi intenzív szőlő-, gyümölcs- és zöldségtermeléssel foglalkozó kisgazdaságok, amely kisgazdaságok holdankinti termelési értéke messze felette van az ország egyéb kisgazdaságaiénál. A kisbirtokok többtermelésére megadott 12.5%-os arány alsó határának tekinthető. A számtartási vizsgálat a legjobb nagyüzemeket vizsgálja és nem a legintenzivebb kisgazdaságokat veszi. A számtartás pl. olyan nagybirtokot nem vizsgál, amelynek forgójában még ma is rendszeresen előfordul az ugar. Az évről-évre ugaron hagyott terület pedig még mindig $\frac{1}{4}$ millió hold

földet jelent a hivatalos statisztika szerint, ami pedig főleg a nagybirtok állományára esik.

Mindezt figyelembe véve és Kesztyűs Lajos debreceni akadémiai tanár számításait alapul véve, amely szerint

1 kat. holdra eső nyers hozam P.	Üzem nagyság kat. hold.
147	0— 10
141	10— 20
110	20— 30
115	30— 40
108	40— 50
108	50—100
107	100—200

nyugodtan megállapíthatjuk, hogy az ország mezőgazdasági termelése 30%-kal kisebb, mint lenne akkor, ha a nagybirtokokat egészséges parasztgazdaságok váltanák fel.

Ugyanerre az eredményre jutunk a mezőgazdaság kézi munkaszükséglete és a lakosság munkakapacitásának összehasonlításával is.

A jelenlegi birtokmegosztási viszonyok mellett a jelenlegi gazdálkodási rendszerben, amikor 4—5 millió hold föld tagosítatlan, egyszóval úgy, ahogy ma adva van, az ország 16 millió holdnyi területének és állatállományának megművelése és kezelése 360 millió normál férfi-munkanapot igényel.

Ugyanakkor az agrárlakosság munkakapacitása 1930-ban 471 millió normál férfi-munkanap volt. A földművelő lakosság munkakapacitása tehát csak 75%-ig volt kihasználva a jelenlegi birtokviszonyok mellett és a jelenlegi termelési rendszerben. Az egyes kategóriákat is megvizsgálva, arra az eredményre jutunk, hogy a kisgazdatársadalom és az egész évre szerződött gazdasági cselédség állandóbb foglalkoztatottsága mellett a nincstelen és a törpebirtokos napszámos réteg munkakapacitásának 40—50%-a van csak hasznosítva a főbb alföldi centrumokban, ami megfelel 80—120 munkanapnak évenként.

A mezőgazdasági termelés jelenlegi strukturája mellett — nagybirtok extenzív gazdálkodása mellett — tehát évenként hasznosíthatatlanul elvész 110 millió normál férfi-munkanap, vagy ha ezt az 1930 óta eltelt 6 év népszaporulatával korrigáljuk, a veszteség legkevesebb 130 millió munkanapot tesz.

A jelenlegi földbirtokmegosztási és termelési rendszer mellett tehát a mezőgazdaság termelési kapacitásának legjobb esetben 70%-a van kihasználva. A nemzetgazdaság számára elvész 130 millió munkanap, az agrártársadalom számára elvész ennek megfelelő 200 millió pengőnyi munkabér. Az ország számára pedig elvész az az érték, amit ez a 200 millió pengőnyi munka teremteni tud: két és fél, háromszorosra, legkevesebb 500 millió pengőnyi érték.

Lássuk most a gyáripari termelést. Az ma már köztudomású, hogy ipari termelésünk igen jelentős szerepet játszik a nemzeti jövedelem kialakulásában. 3.491 gyártelepen folyt a termelés 1935-ben és az évi átlagos munkáslétszám 216.000 főt számlált. A bruttó termelés értéke 2.200 millió pengő volt, amelyből munkabérre 256 millió pengőt, tisztviselői fizetésekre pedig 77 milliót fizettek ki. Az ipar helyzete 1936/37. években még tovább javult. Mindamellett nagyon fontos volna azt tudni, hogy az ország másik legfontosabb termelési ágában a termelő erők milyen mértékben vannak kihasználva. Erre nézve statisztikai felvétel útján történt kísérlet, amely azt igyekezett megállapítani, hogy mekkora az ipar maximális termelési kapacitása s mily mértékben van az kihasználva. A Központi Statisztikai Hivatal adatgyűjtése alapján

	a teljes üzemen- menet mellett be- tölthető munka- helyek száma	az évi átlagos munkáslétszám (férfi és nő)	a kihasználás mértéke %
1933-ban	358.600	176.000	49 %
1934-ben	369.800	196.000	53 %
1935-ben	382.800	216.000	58 %
1936-ban	404.700	246.000	61 %

A gyáripár kapacitása tehát a válság legmélyebb pontján alig 50%-ig volt kihasználva s a konjunkturális fejlődés évében, 1935-ben még mindig nem érte el a 60%-ot. Jelenleg, amikor újra konjunktura fellendülés tetőpontján vagyunk, a gyáripár kapacitásának legfeljebb $\frac{2}{3}$ -a van kihasználva. Természetesen vannak iparágak, mint pl. a pamutipár, ahol a kapacitás 88%-ig ki van használva, viszont más iparágakban még az 50%-ot sem éri el.

A gyárvállalatok bevallása szerint tehát 1936-ban az évi 246.000 munkással szemben, ha minden munkahelyet betölthettek volna, 405.000 embernek kellett volna dolgoznia. Ez azt jelenti, hogy — ha a szezonjellegű változások csökkentő hatását is figyelembe vesszük — legkevesebb 100.000 ember munkája veszett el a gyáripárban, ami 25—30 millió munkanapnak felel meg, 100—150 millió pengőnyi munkabérvesztést jelent a munkásság számára és legkevesebb 500 millió pengőnyi veszteséget a nemzet számára.

A két fő termelési ágat vizsgálva, arra az eredményre jutunk, hogy

I. a mezőgazdaságban kihasználatlanul elvész

1. 130 millió munkanap
2. 200 millió pengő munkabér
3. 500 millió pengő termelési érték

II. a gyáripárban kihasználatlanul elvész

1. 30 millió munkanap
2. 100 millió pengő munkabér
3. 500 millió pengő termelési érték.

A földbirtokpolitika és általában az agrárpolitika merevsége és konzervativizmusa, a gyáripárban a tőke jövedelmének túlzott biztosítása a nemzet számára

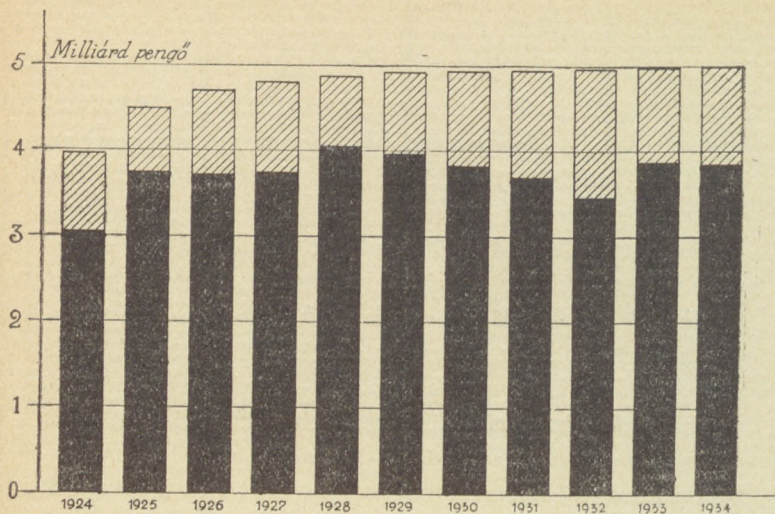
160 millió munkanapvesztést

300 millió pengő munkabérvesztést

1000 millió pengő termelési értékvesztést jelent.

Ez a veszteség óriási. Az alábbi diagram szemlélteti az ország földjének, üzeinek, emberanyagának, egyszóval a nemzet gazdasági erőforrásainak kihasználását.

A nemzetgazdaság erőforrásának kihasználása

NÉPI ERŐK SORVADÁSA

Az alacsony életszínvonal, a rendkívül egyenlőtlen jövedelemeloszlás, a folytonosan tárguló „szociális olló” és végül a nemzeti erőforrások kihasználatlansága, a tértlenségre kényszerített kezek nem maradhatnak nyomtalanul a magyar nemzet élete és jövője szempontjából. A magyar nép erős és bő folyamán ontotta a friss nemzedékeket, de sajnos ezek a bizonytalanság és az ellátatlanság ingoványára kerültek és évről-évre gazdag rendeket arat belőlük a halál, a szegény, kicsiny házak kuckóiban, ahová tél idején zsúfolva szorul be a koplaló új magyar nemzedék. A küzdelmet céltalannak látják s egyre kevesebb gyermeket adnak a nyomor molohjának a gyomrába.

Megrettentő képet nyújt a magyar nemzet új hajtásainak rohamos sorvadása:

	született	meghalt	természetes szaporulat
1910—14. évek átlagában	266.822	176.740	90.082
1920-ban	249.458	169.717	79.741
1926—30. évek átlagában	221.594	144.852	76.742
1931—35. évek átlagában	198.025	139.592	58.433

Ma évenként átlagosan 70.000-rel kevesebb gyermek születik Magyarországon, mint ugyancsak a Csonkaország területén 25 évvel korábban. A népi erők forrása erősen apad s a szomorú az, hogy a veszteség, a halál nem szorult vissza ilyen arányban. A születések 26%-kal apadtak, a halálozás azonban csak 20%-kal csökkent. Azt jelentik ezek a számok, hogy a jelenlegi gazdasági rendszerben az „erők szabad játéka” a dolgozó tömegeket sorvasztja el, ugyanakkor a szociálpolitika hiánya miatt — csecsemő-, tuberkulózis halandóság — a veszteség még mindig igen nagy.

Ha nem történik semmiféle változás, a népi erők sorvadása a következő 25 év alatt folytatódik. Az ország lélekszáma ugyan növekedni fog egy darabig, de nem azért, mintha a nemzet regeneráló ereje újra feltámadna, hanem azért, mert az idősebb korosztályokban még lesznek olyan tartalékai, amelyek életkorának meghosszabbodása a fejszámot nemcsak fenntartja, hanem emelni is fogja. 1960-ban 10 millió fölül leszünk a csonkaországban, még ha a születések kedvezőtlenül alakulnak is, de azután megtörik az emelkedés vonala.

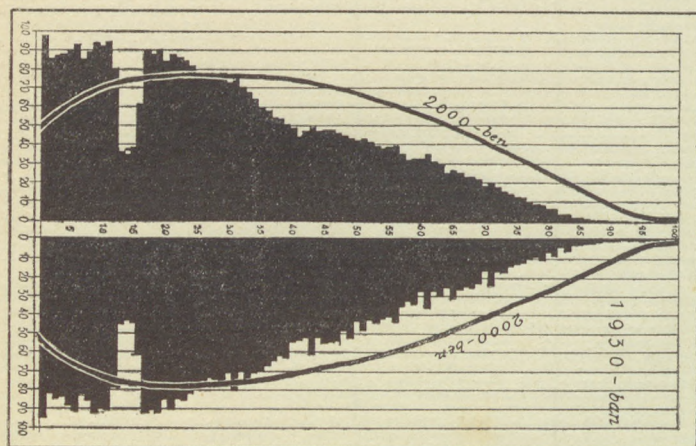
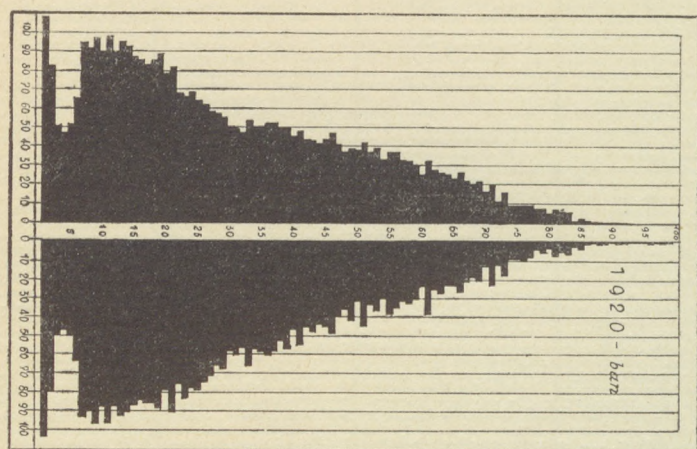
A társadalom új hajtásai sorvadnak s a társadalom öregszik. 1920-tól 1935-ig a 20 éven aluliak száma 3.3 millióról 3.15 millióra csökkent. A 20 és 69 évesek száma pedig 4.45 millióról 5.5 millióra emelkedett. A fiatal évjáratok sora gyérül és a felnőttek sorai duzzadnak az életkoruk meghosszabbodása és a belépő új korosztályok következtében. Öregedő társadalom vagyunk, amit a lakosság korszerinti megoszlásának rajza jól szemléltet.

A következő 25 év azzal fenyeget, hogy ha minden külső körülmény így marad, minden lendület nélkül való, belső

ösztoneit elhallgató, külső izgalmakra nem reagáló, a mai napnak élő társadalommá válunk.¹

Az elesett öregedő testen pedig még mély fekélyek bűz-

A lakosság korszerinti tagozódása

lenek. Az egyke mély sebeket vájt a Dunántúl déli és délnyugati magyarságának testébe. A fekélyt ki kell égetni s az egészséges testből oda új részeket forrasztani.

¹ Móricz Miklós: Magyar Szemle. 1937 januári száma.

A megoldás útja

1. Megszüntetni a jövedelemeloszlás kirívó egyenlőtlenségeit a javak igazságosabb elosztása által.
2. Emelni a nemzeti termelést, az erőforrások jobb kihasználásával.
3. Gondoskodni a dolgozó tömegek szociális ellátásáról.

Megoldás módja — a teljes rendszerváltozás

A magyarság túlnyomó része változást, teljes rendszer-változást kíván. Az a nagybirtokos, aki sem mérhetetlen kiterjedésű birtokaival nem törődik, sem a közügyek terén nem tevékenykedik, sem faluinak népével nem gondol, de könnyelmű élete vagy hűtlen vagyonkezelőinek rablógazdálkodása alatt rettenetesen eladosódott, éppúgy változást kíván, mint az a kisgazda, aki 30 holdját meg akarta kétszerezni szorgalmas munkájával és parcellázó hiénák áldozata lett; elúszott a meglevő 30 holdja és az új birtokból pedig végül is kiárvereztek, mert nem bírta fizetni a 2000 pengős föld-árakat a harmadára leesett búza- és állatárak mellett. Változást kíván — igaz, hogy csak magányában mer rá gondolni — az a nincstelen mezőgazdasági munkás is, akivel barom módjára bánnak a nagybérlők, vagy az uradalmak lelketlen intézői és teljes változás után áhítozik, amikor sérelmével a közigazgatáshoz — főszolgabíróhoz — fordul és ott megfelelő bizonyíték híján majdnem mindig a nagybirtokosnak van igaza. És gyökeres változásban látja jövőjét a fiatal intellektuel társadalom is. Mindenki változást kíván, de természetesen nem egyforma, nem egyirányú változást.

Az eladosódott nagybirtokos csak olyan változást tud elképzelni, hogy bármily mértékben és bármely ok miatt meg-

terhelt birtoka állami intézkedéssel, akár közpénzből is, tehermentesítessék és ezenfelül legfeljebb olyan változás után vágyik, amely az idő kerekét egy fél évszázaddal, de legalább is a „boldog békeévek” romantikus világába vissza hajtaná.

A kisgazdatársadalom olyan változást követel, amely biztosítja családjá fejlődését, olyan rendszert kíván, amely lehetővé teszi számára azt, hogy az elproletarizálódástól megmeneküljön, meg arra vágyik, hogy új generációi magasabb társadalmi rétegekbe emelkedhessenek. A nincstelen tömegek olyan változást álmodoznak, amely belőlük, éhező, nyomorgó páriákból existenciát terem.

A nagyjövedelmű városi társadalom az egyedüli, amely semmiféle változást nem kíván: tudja, hogy az ő helyzete jobb nem lehet.

Az emberek lelkében, a lelkük mélyén szunnyadó vágyak egyszer összegeződnek, óriási erővé duzzadnak és abban az irányban fogják előrelendíteni a társadalmat, az egész életet, amerre a vágyak eredője mutat. Mert jelenleg csak igen kevesek kívánsága érvényesülhet, nem egyszer a magyar tömegek kárára.

Mindenki dolgozni akar, ez minden ember legfőbb vágya. Mindenki minél többet akar dolgozni, hogy tisztességesen éljen családjával együtt és „önálló existencia” lehessen, mászóval a nincstelenségből a saját házába költözhessen és a nyomorból az emberi élet jogosan megkövetelt formái közé juthasson.

Teljes rendszerváltozás után vágyik a magyarság sok milliós tömege. De tulajdonképpen melyik rendszer az, amelyik a széles tömegek boldogulását biztosítja? És a változásnak milyen területeken kell végbemenni? Az érzéseket és vágyakat reális formákba kell öntenünk.

Lássuk most közelebbről a „teljes rendszerváltozás” lehetőségeit.

Kezdjük a fundamentummal. A társadalmi és gazdasági berendezkedés rendszerének két formáját ismerjük: a kapi-

talista és a kommunista rendet. Az orosz szovjet-berendezkedés nem alkalmas az ember életkereteinek a kialakulására. Nem alkalmas, mert az emberi természet rendkívül tág skálája sehogysem fér bele a kommunista állam mindent sematizáló formáiba. Ahány ember, annyiféle kívánsága, vágya, ízlése van, amit nem lehet központi tervek alapján intézni. De a tapasztalás is azt mutatja, hogy a termelés fenntartásának is biztosabb és főleg állandóbb rugója a tulajdon, a szerzés vágya, vagy másszóval az egyéni emelkedés biztosítása, mint az államhatalmi parancs, mégha halálbüntetéssel pecsételi is meg az előírt termelési terveket. A termelést még inkább fenn lehet tartani a kommunista rendszerben, de a termelt javak szétosztása körül rendkívül nehézségek tornyosulnak. A szovjet-rendszer az élet mindennapi megnyilvánulásában, a fogyasztásban teljesen csődött mond. Az orosz milliók dolgoznak, sőt gigantikus munkát végezhetnek, de ellenértékképpen az emberi szükségletek kielégítésénél, a javak elosztásánál a szovjet-rendszer csődöt mond. Erről tanuskodnak azok a tények, hogy egy-egy cikknek két vagy három igen különböző ára is van. Egyik a hivatalosan megállapított ár, amelyen az állami boltokban előírt mennyiségeket — igen csekély mennyiségeket — megvásárolhatják. Ugyanennek a cikknek van azonban egy tényleges ára, amely az ú. n. „kereskedelmi” boltokban alakul ki, ahol az illető cikk árát már a kereslet-kínálat törvénye szabja meg. Ha valaki tehát az előírt mennyiségnél többet akar fogyasztani, azt már a „kapitalista rendszer” gazdasági törvényei alapján érheti el. De nem egyforma már a munka értéke sem a szovjet-rendszerben, hanem mennyiségére és minőségére való tekintettel a bérek 1—15-ös skálán mozognak. A kommunista rendszer a tulajdont, a profitot kikapcsolta, helyébe átfogó terveket és állami parancsot állított, de az élet végső megnyilvánulásában a kommunista rendszer átszövődött kapitalista elemekkel. Nyilván azért, mert az ember individualista lényének a kapitalista rendszer felel meg a leginkább.

Teljes rendszerváltozást követelünk tehát a kapitalista termelési rendben. Erre a fundamentumra kell felépíteni azt az egészséges életformát, amelyben a magyarság élete és fejlődése biztosítva lesz. A kapitalizmus jelenlegi megjelenési formáit azonban teljesen le kell rombolni. A kapitalizmus Magyarországon agrár vonatkozásban feudális, a gazdasági élet egyéb területein pedig a gazdasági liberalizmus formájában mutatkozott.

Teljes rendszerváltozást követelünk. Magyarország feudális berendezkedésének és gazdasági liberalizmusának felszámolását követeljük: a mérhetetlen latifundiumok és nagybirtokok helyett önálló, független kisgazdatársadalmat, a nagyipar mellett saját otthonában lakó munkás-polgárságot. Ez a stabil alapja a kapitalista társadalmi és termelési rendnek. Mi nem megdönteni, hanem megerősíteni kívánjuk Magyarországot.

A teljes rendszerváltozás alapfeltétele:

1. a magántulajdon szentségének és sérthetetlenségének elvét fel kell adni úgy, hogy a magántulajdon római jogi, tehát pogány fogalma helyett a keresztény civilizációnak megfelelő fogalmat határozzunk meg.

Hangsúlyozzuk, hogy nem a magántulajdon elvét ítéljük halálra, hisz amikor a kommunizmussal szemben a kapitalista termelési rendszer mellett síkraszálltunk, a magántulajdon alapján állunk, de a gazdasági liberalizmusnak az a felfogása tarthatatlan, hogy mindenki azt csinál a vagyonával, amit akar s ezért csak saját magának felelős. Ez a felfogás tarthatatlan, mert a jelenkorban a gazdasági erők nem működhetnek szabadon s a vagyon nem ott és nem úgy helyezkedik el, hogy a maximális eredményt adja és a nép maximális életszínvonalát biztosítsa.

Már pedig a nemzet egyeteme szempontjából az nem közbűös, hogy könnyelmű és léha tulajdonos miatt sok százmillió vagyonok heverjenek parlagon. Az egyéni, az önfelelősség mellett mindenki felelős vagyonával a nemzettel

szemben. Nagyobb bünt követ el a nemzettel szemben az az ember, aki 6500 holdas birtokát parlagon heverteti, mint az, akit az éhség pár falat harapnivaló ellopására hajtott. Nagyobb bünt követ el a nemzettel szemben az a kartelszervezet, amely gyárat állít le, mint az, aki éhező, rongyos gyermekei védelmében a máséhoz nyúl. Tudatában vagyunk annak, hogy államrendet csak a legszigorúbb szabályokkal lehet fenntartani s erre feltétlen szükség van. De idejét multa az a jogrend, amely azt, aki százazrekkel és milliókkkal károsítja meg a nemzetet, hanyagsága, lustasága vagy degeneráltsága miatt, sőt esetleg csaló szándékkal óriási károkat okoz, észre sem veszi. A jelenlegi rendszerben mindenki azt csinál vagyonával, amit akar, abba senkinek nincs beleszólása, még akkor sem, ha emiatt az ország gazdasági erőforrásai csak 70%-ig vannak kihasználva, a széles tömegek életszínvonala pedig a biológiai létminimum körül mozog.

A teljes rendszerváltozás másik alapfeltétele tehát:

1. A tulajdonnal mindenki csak addig és oly módon rendelkezhet, amíg a nemzet egyetemes érdekeit nem sérti.

Nyilvánvaló, hogy egy ember 220.000 holdnyi birtokát, amely 159 faluban fekszik, vezetni, de még irányítani sem tudja tökéletesen s olyan termelési eredményt elérni képtelen, mint az az ember, aki teljes testi és szellemi erejét beleviszi a munkába, földjének minden rögét, valamennyi állatát ismeri és gondozza. De azt igazolja az a körülmény is, hogy azok a rendkívül módon meggazdagodott gyárosok, akik azután a mezőgazdaságban is vállaltak érdekeltséget — Weiss Manfréd, Hatvany, Fellner stb. — legfeljebb 10.000 holdas birtokot vettek vagy béreltek, pedig anyagi erejük és a kormány birtokpolitikája lehetővé tette volna számukra akár 50.000 vagy 100.000 hold átvételét is. Ezek a mozgékony, gyárüzemeket is vezető nagyiparosok látták, hogy a mezőgazdasági üzem maximuma bőséges tőke mellett is legfeljebb 10.000 hold. A nagybirtokok olyan fenntartása, mint az ma van, tarthatatlan. Semmi ellenőrzés nincs arra, hogy ezek a területek a megfelelő intenzíven műveltetnek.

Ugyanígy az ipari nagyüzemeknél semmi ellenőrzés nincs arra nézve, hogy a termelési folyamat során a tőke és a munka részesedése mekkora. Számtalan esetben a munkások kiuzsorázása folyik, amikor a tőkének óriási konjunkturális jövedelmek jutnak.

Megállapítottuk, hogy a nép jólétének „conditio sine qua non”-ja a termelés lehető fokozása. Ha tehát a gazdasági erőforrások maximális teljesítményét kívánjuk biztosítani, úgy a magántulajdon elismerése mellett is előírandó:

1. a termelési tényezők kötelező kihasználásának maximális mértéke,
2. a termelési javakban fekvő tőkék maximális haszna,
3. az egyéni jövedelmek maximuma.

A teljes rendszerváltozás tehát azt jelenti, hogy a gazdasági liberalizmus dogmáit máglyára vetve a gazdasági élet számára korlátokat kell építeni. Alsó és felső korlátját az egyéni ténykedésnek, melyen belül az emberi képességek teljes kifejlődése biztosítva van. Az emberi képességeknek ugyanis szintén van határa, a nagyon kicsiny és a túl nagy számok iránt az ember elveszti érzékenységét, épp úgy érzékelhetetlen előttünk egy ezredmilliméter, mint 1000 millió kilométer távolság. Az emberi természet korlátolt volta megkívánja, hogy gazdasági működési területének határait is megvonjuk. Főleg igaz ez Magyarországon, ahol a gazdasági élet egész területe igen szerény. Mások lehetnek a gazdasági aktivitásnak a határai az angol birodalomban vagy Amerikában, ahol sok százmilliós tömeg és mérhetetlen természeti kincsek találkoznak, mint Magyarországon, hol kicsiny határok között túlszűfoltan tengődik a magyarság.

A teljes rendszerváltozás a feudális és a gazdasági liberalizmus felszámolását jelenti, s helyébe az állam legfőbb irányítása kell, hogy lépjen, mert az ellenőrzés nélküli vagyon és a magárahagyott munkástömegek a jelenlegi rendszerben nem tudnak elfogadható feltételek között olyan egyensúlyba kerülni, amely a nemzet fejlődését biztosíthatná.

Hangsúlyoznunk kell, hogy csak teljes rendszerváltozás

segít. Nem lehet tehát a feudálizmus mellé állni és a gazdasági liberalizmust — vagy ahogy gyakorlati politikában leegyszerűsítve megjelenik — a zsidóságot támadni, de az is félmunka lenne, ha a gazdasági liberalizmus fenntartása mellett csak a földkérdés megoldását hangsúlyoznánk. Teljes rendszerváltozás csak e két forma egyidejű felszámolásával érhető el. A feudálizmus és a gazdasági liberalizmus együttes felszámolása az egészséges polgári társadalom kiépítéséhez vezet.

Az ismertetett elvek gyakorlati alkalmazásának területeit kell most kijelölnünk. A feladat, mint fentebb kifejtettük:

1. megszüntetni a jövedelemeloszlás kirívó egyenlőtlenségeit a javak igazságosabb elosztása által,
2. emelni a nemzeti termelést, az erőforrások jobb kihasználásával,
3. gondoskodni a széles tömegek szociális ellátásáról.

A feladatok sokfélesége a megoldást két nagy csoportra bontja. Az egyik csoportba az állami beavatkozásnak azok az esetei tartoznak, amelyek a jelenlegi gazdasági rendszer strukturájának átépítését célozzák, a másik csoportba pedig a konjunkturapolitikai intézkedések tartoznak, amelyek a dinamikus élet kilengéseit kívánják tompítani s hivatottak biztosítani az állandó fejlődést.

Vizsgáljuk meg az első feladat során, mely területeken milyen mértékű legyen az államhatalom beavatkozása, a gazdasági élet irányításában. A jövedelmek, mint fentebb láttuk, Magyarországon rendkívül egyenlőtlenül oszlanak meg. Az egyenlőtlen jövedelmek között rendkívüli vagyoni különbségek húzódnak meg. Közel fekvő lenne az a megoldás, hogy alapjaiban szüntessük meg az egyenlőtlenséget a nemzeti vagyon egyenlő felosztása által. De vajjon gyakorlatilag elképzelhető az, hogy az ország 32 milliárd¹ pengőnyi va-

¹ Dr. Fellner Frigyes: Csonka-Magyarország Nemzeti Vagyona. 1929. 71. lap.

gyonából mindenkinek 4000 pengőnyt kihasítsunk akkor, amikor a nemzet vagyonának jelentős tételei — vasutak, hajók, utak, hidak, egyetemek, iskolák, kaszárnyák stb. — egyszerűen oszthatatlanok. De oszthatatlanok bizonyos vagyontárgyak is, amelyek személyek tulajdonában vannak, mint pl. személyautók, családi házak, ékszerek stb. stb. Emellett azt is figyelembe kell azonban venni, hogy a kapitalista rendszerben a gazdasági észszerűség milyen irányt jelöl ki, a termelési javak, a vagyonok kialakulását illetően. Mert hiábavaló lenne valamit kényszeríteni, ha az ellenkezik az élet természetes kialakulásával.

Az ipari termelésben a „növekvő hozadék törvénye” a koncentráció, a mamütüzemek kialakulása felé mutat. Ennek a törvénynek az az értelme, hogy a gyáripari termelés rendszere olyan, hogy az 1 millió pengőt érő meglévő üzemben további 100.000 pengő befektetésével elért haszon nagyobb lesz, mint amennyivel a befektetett tőke növekedett. Érthető ez, mert a fejlesztés során egyideig a központi költségek nem változnak meg semmit, ha a 10 gép mellé még akár 2 gépet állítanak is, 20%-kal megnövelve a termelést. Az ipari termelésben ez a jelenség egyre nagyobb és nagyobb üzemek kifejlődéséhez vezetett. A mezőgazdaságban a helyzet fordított, főleg a sűrűn lakott agrárországokban. A mezőgazdaságban az iparral szemben a „csökkenő hozadék törvénye” érvényesül. Vagyis, ha az 1 millió pengőt érő felszerelt gazdaságba további 100.000 pengőt befektetünk, a haszon nem nő arányosan a gazdaság megnövekedett értékével. Ennek legfőbb oka, hogy a föld vagy az állattartás hozama igen korlátozott, s egy az átlagos hozamnál csak valamivel is nagyobb hozamot elérni csak jelentős áldozattal lehet. Ha egy hold földön pl. 10 q búzatermés helyett 15 q-t akarunk aratni, esetleg annyival több műtrágyát és munkát kell felhasználni, hogy a műtrágya és a többletmunka ára éppen csak megtérül. Ugyanígy, ha egy tehéntől bizonyos takarmányozás mellett naponta 20 liter tejet fejenek, könnyen előfordulhat, hogy a további 5 liter tej értéke

nem fedezi azt a takarmánytöbbletet, amit meg kell etetni, hogy a tejhozam 20 literről 25 literre emelkedjék.

A gyáripari termelésben a „növekvő hozadék”, a mezőgazdaságban pedig a „csökkenő hozadék” törvénye érvényesül, amely adottságok kialakítják a megfelelő üzemnagyságokat. Az iparban a koncentráció felé, a nagyüzemek kialakulása felé terelik a fejlődést, a mezőgazdaságban pedig a kisgazdaságok adják azt az üzemtípust, amely a gazdasági élet törvényeinek megfelel. A mezőgazdaságban éppen azért, mert az újra és újra befektetett tőke nem hozza meg arányosan a nagyobb és nagyobb jövedelmet, az az üzemtípus felel meg inkább, amely nagyobb mértékben a másik termelési tényezőre, a munkára van alapítva, ez pedig a kisgazdaság.

A jövedelemeloszlás egyenletesebbé tételének gyakorlatban nem lehet megoldási módja a vagyonok egyenlő felosztása a nemzeti vagyon igen különböző formációja miatt, amikre fentebb utaltunk. A jövedelemeloszlás egyenletesebbé tételének a vagyon egyenletesebb elosztása csak abban az esetben lehet az útja:

1. ha az gyakorlatilag megvalósítható,
2. ha az osztódás, a kisebb üzemek létesítése összeesik a gazdasági fejlődés természetes irányával.

A jövedelemeloszlás egyenletesebbé tételének gyakorlati eszköze tehát a termelés egyik fő ágában, a mezőgazdaságban a nagybirtok felosztása. A nagybirtoknál u. i. a jövedelem egy-egy tételben kerül a gazdasági élet vérkeringésébe, anélkül, hogy az a termelés helyén többször megfordulna és újra munkával párosulva belőle tőke rakódna le. Innen van az, hogy a nagybirtokok és a nagybirtokos községek kihaltak, szegények, de a fővárosban vagy Bécsben hatalmas paloták formájában rakódott le az a tőke, ami a nagyjövedelmekből tőkévé merevedett. Ugyanakkor a kisgazda-községekben, alföldi városokban — Cegléd, Nagykőrös, Kecskemét, Debrecen stb. — a földbirtok egészségesebb elosztása következtében, a polgári jövedelmek a helyszínen többször megfordulnak, jelentős munkát adva a helyi kisiparosságnak,

valamint az intellektüel pályákon dolgozók rétegének is. A polgári jövedelmekből megtakarított vagyonok, családi házak, kertek, gyümölcsösök, műhelyek stb. formájában válnak tőkévé és szolid megalapozását adják a társadalomnak. Mert az nyilvánvaló, hogy a társadalom nyugodt alapjait nem a szegény, nyomorgó falvak és a Budapest-Bécsi paloták, hanem az erős, nagy és jólétben élő polgári társadalom alkotja.

A jövedelemeloszlás egyenletesebbé tételének a mélyen járó földreform egyik igen hatásos eszköze, annál is inkább, mert a másik követelménynek, a nemzeti termelés fokozásának vonalába esik. Az egészséges kisgazdaságok termelése u. i. nagyobb, mint a nagyüzemeké. A földreform tehát mindkét fő probléma:

1. az egyenletesebb jövedelemeloszlás,
2. a termelés fokozása irányában hat.

Meg kell állapítani azonban a jövedelemeloszlás egyenletesebbé tételének a módját a nem mezőgazdasági életben is. Az ipari termelésben, mint kimutattuk, a vagyonmegosztás egyrészt gyakorlatilag nehezen keresztülvihető, másrészt a gazdasági élet és a technikai fejlődés, a nagyüzemek kialakulása felé mutat. Tehát csak arról lehetne szó, hogy a gyárak tulajdonában a dolgozó munkásság is részesüljön, részvények által. Erre nézve történtek kísérletek az iparosországokban több-kevesebb sikerrel. Az azonban közömbös, hogy a gyárakban dolgozó munkásság „jövedelemfölségeiből” részvényvagyonot szerez vagy családi házat épít, vagy gyümölcsöst, méhestervez be, vagy fiát nevelteti, a hangsúly azon van, hogy a munkásságnak tőkévé merevedhető „jövedelemfelesleg” maradjon. Éppen ezért az ipari termelésben a jövedelemeloszlás egyenletesebbé tételének legfontosabb eszköze a munkabér emelése, helyesebben arányosítása. Olyan munkabér felel meg a célnak, amely két részből tevődik össze: az élet fenntartásához szükséges heti-bérből és az év végén, vagy félévénként kiosztott részesedésből, amely „jövedelemfelesleg”-ből vagyon, tőkét gyűjthet a munkásság. Így emelkedhet a munkásság a proletár-sorból,

a nincstelenség rettenetes állapotából a tulajdon megnyugtató légkörébe. A nemzeti vagyon alakulása szempontjából nagyobb értéke van annak a tőkének, amely így százezrek kezén alakul ki, mint annak, ha „kacsalábon forgó aranypalotákat” épít az úgazdagok néhányezer főnyi tábora.

Az ipari és az egyéb tevékenység területén a jövedelemeloszlás egyenletesebbé tételének másik eszköze az adó. A kapitalista termelési rend alapját a profit adja. Tőkét csak közvetlen hasznothajtó vállalkozásba lehet fektetni. A képződő új tőkék ismét csak hasznothajtó vállalkozásba mehetnek. A magángazdaság nem találhatja meg a lehetőségét annak, hogy olyan feladatok megoldására vállalkozzék, ami az egész ország életszínvonalának emelését célozza. Nem lehet magángazdasági alapon országos úthálózatot kiépíteni, nem lehet népoktatást, hadsereget stb. fenntartani. Mindezek a feladatok helyes megoldása a nemzeti jólét és biztonság alapját adják. A haszonra dolgozó magángazdaság tehát jövedelmének jelentős részét állami vagy helyesebben közfeladatok megoldására kell, hogy leadja. A közfeladatok megoldása a közérdeket szolgálja, abban az egész lakosság részesedik, tehát a nagyjövedelmekből erre a célra elvont tételek a jövedelmi egyenlőtlenségeket tompítják, annál is inkább, mert az állami, de általában a közmunkák legnagyobb része személyi jövedelmek, munkabérek alakjában kerül bele a gazdasági élet vérkeringésébe. De az ország akkor élvezi igazán a közteher címén leadott értékeket, ha annak felhasználása által az egész ország gazdasági, kulturális és szociális színvonala emelkedik.

Az irányított gazdálkodás azt a feladatát, hogy az egyenlőtlen jövedelemviszonyokat tompítja, a következőképp érheti el:

1. radikális földreform végrehajtása,
2. a munkabérek emelése, illetve arányosítása,
3. helyes adó- és vámpolitika által.

A másik rendkívül fontos problémát, hogy a nemzeti termelést a lehetőségig fokozzuk, az egyes termelési ágak tárgyalásánál vázoljuk.

Jövedelemoszlás egyenletesebbé tétele mélyen járó új földreform által

Mielőtt a földbirtok igen egyenlőtlen megoszlásának a jövedelemeloszlásra, valamint a termelés s általában az ott lakó népesség életszínvonalára gyakorolt rendkívül káros hatását bemutatnánk, szükséges röviden áttekinteni a birtokmegoszlás és a bérleti gazdálkodás jelenlegi helyzetét. Erre azért is szükség van, mert ezek nélkül az ismeretek nélkül nem jelölhetjük ki a radikális új földreform útvonalát.

GAZDASÁGOK¹

		száma	területe	%
—1	kat. hold terjedelmű gazdaság	775.487	312.403	1.9
1—5	„	664.263	1,620.942	10.0
5—50	„	428.547	5,654.125	34.5
50—100	„	14.895	1,008.597	7.0
100—500	„	10.699	2,251.629	14.0
500—1000	„	1.816	1,272.054	7.9
1000 kat holdon felüli		1.560	3,962.094	24.7
összesen		1,898.267	16,081.844	100.0

¹ A M. kir. Központi Statisztikai Hivatal által 1935. évben végrehajtott ált. mezőgazdasági felvétel alapján. Magyarország Földbirtokviszonyai az 1935. évben. 12. lap.

A földtulajdon jelenlegi tagozódását az előbbi táblázat tünteti fel, amely a gazdaságok nagyságmegoszlásáról ad képet.

Az 1000 kat. holdnál nagyobb kiterjedésű gazdaságok az ország területének 24.7%-át, a szántóföld-területnek azonban csak 14.8%-át foglalják el. A gazdaságok nagyság szerinti megoszlása azonban még nem ad hű képet, mert ily módon nem számítható a nagybirtokkategóriához azon tulajdonosok birtoka, akiknek a község határában fekvő birtoka ugyan 1000 kat. holdnál kisebb, de összes földbirtoka mégis együttesen 1000 kat. holdnál nagyobb. Ha a gazdaságokat nem egy-egy község határában elkülönítve, hanem a tulajdonosok szerint összegezve vizsgáljuk, úgy kitűnik, hogy az 1000 kat. holdnál nagyobb birtokok az ország területének 30.3 százalékát teszik.

A nagybirtokok előfordulása vidékenként más és más, miért is az említett országos átlagszámtól nagy eltérések tapasztalhatók. Dunántúl a nagybirtok hazája, ahol a nagybirtokok az összes területnek 32.2%-át foglalják el, de az egyes megyékben a nagybirtokok területi aránya még ennél is jóval nagyobb. Fejér megyében pl. 48.8, Somogyban 43.0, Veszprémben 38.2% a nagybirtok részesedési aránya. Az északi dombos vidéken ez az arányszám 28.2%. Az Alföldön a viszonyok kedvezőbbek, de az átlagos 25.8%-os aránytól természetesen itt is van eltérés és Hajdu vármegyében pl. a nagybirtokok a vármegye területének 37.9%-át, Csongrád vármegyében 33.2%-át és Biharban 29.9%-át teszik.

A két legkevésbé kívánatos gazdaságnagyság, a törpegazdaság és a nagyüzem, jelentős szerepet játszik a magyar mezőgazdasági termelésben. Mindkettő a helytelen földbirtokpolitika következménye. Ha a magyar agrárpolitika a kor követelményeihez igazodott volna, a többi európai országokhoz hasonlóan, a mezőgazdasági nagyüzemek ilyen kirívó túlsúlya nem maradhatott volna meg. És ha a földbirtokreform céljaira igénybevett alig 1 millió kat. hold terü-

let legnagyobb részét nem arra használták volna fel, hogy épp a leegészségtelenebb nagyságú — 3 kat. holdnál kisebb területű — gazdaságok számát majdnem megkétszerezzék, 584.000-ről 978.000-re növeljék, a törpebirtokok elterjedése is kisebb volna.¹ Ezzel szemben a nagygazdaságok területe nem csökkent számottevően, az egészséges kisgazdaságok száma pedig úgyszólván változatlan maradt. Ez az oka annak, hogy a magyar földreform, a házhelykiosztástól² eltekintve, eredménytelennek bizonyult. Az 1—3 kat. holdas „földreformföldek” ugyanis nem biztosítanak megélhetést a földhöz jutottaknak, különösen ha meggondoljuk, hogy a kisparcellák a falvaktól sok esetben messze esnek és művelésük nem kis nehézségbe ütközik. Az ilyen törpegazdaságok terméseredményei a felszerelés és az állati igaerő hiján gyatrább művelés miatt természetesen jóval szerényebbek, mint amit a nagyüzemek ott korábban elértek. Ez azonban nem bizonyítja általánosságban a földreform sikertelenségét, hanem csak azt jelenti, hogy a magyar földreform nem létesített a nagygazdaságoknál produktívabb egészséges kisgazdaságokat, hanem az volt a vezérelve, hogy miként lehet minél kevesebb nagyüzem felosztásával minél nagyobb számú földigénylőt „kielégíteni” s a háború után csaknem minden agrárországban aktuálissá vált földreformtörekvést Magyarországon a „megoldott” problémák tárházába helyezni.

Az 1936. évi telepítési törvény eredményéből ítélve, az ugyanazt a célt szolgálta, mint az 1920. évi földreform, az igazi megoldást néhány évre újra eltolni.

A jelenlegi birtokviszonyokat a gazdálkodás módja szerint is vizsgálunk kell, mert például ha a nagybirtokokon kisbérlők gazdálkodnának, a földbirtok egyenlőtlen megoszlásából származó igen egyenlőtlen jövedelmi viszonyok nem alakulhatnának ki, mint jelenleg, amikor a nagybirtokok

¹ A m. kir. kormány 1925., 1926., ill. 1927. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés.

² 218.000 házhelyet osztottak ki.

jelentős részén nemzeti szempontból nem kívánatos mammut-üzemszerű gazdálkodás folyik és a nagybirtokok jelentős része a szabadforgalomba nem is kerülhet. A nagybérlők ugyanis a magyar nép szociális és nemzeti érdekeivel szemben általában még kisebb megértést mutatnak, mint a nagybirtokosok, mert a bérlők a földet többnyire csak haszon-szerzési lehetőségnek tekintik. A közép- és nagybirtok bérlet-viszonyairól az alábbi táblázat ad képet:¹

	100—500	500—1000	1000-en felül	100 kat. holdon felül összesen
	k a t. h o l d			
A földbirtokok összes területe	2,251.629	1.272.054	3,962.094	7,485.777
Ebből bérbe van adva	513.931	279.177	946.130	1,739.238
A terület %-a	23.7	22.0	23.6	23.2

Ha a művelési ágak szerinti részletezést is vizsgáljuk, úgy kitűnik, hogy az 1000 kat. holdnál nagyobb birtokok szántóterületének 42.7%-át bérleti úton kezelik, míg az erdőterületeknek csak 5%-a van bérlők kezén. A nagybirtokosok ugyanis az extenzív erdőgazdaságokat szívesen tartják saját kezelésben, de a nagyobb hozzáértést és jelentős tőkét igénylő szántóföldi termelést nagybérlőknek engedik át.

A bérbeadott birtokterületből mindössze 22.6%, 465.000 kat. hold jutott a 100 kat. holdnál kisebb bérleti gazdaságokra. A nagybirtokok nagyobb bér gazdaságok formájában való hasznosításának túlsúlya még inkább kitűnik, ha megfontoljuk, hogy a 465.000 kat. hold kisbérleti földből 107.232 kat. hold a 3 nagy alföldi város — Szeged, Debrecen és Kecskemét — kisbérletek által hasznosított városi birtokaiból telik ki. A kisbérleti rendszer a nagybirtokos előtt népszerűtlen és ennek főleg két oka van: az egyik az, hogy a nagybirtokosok szívesebben szerződnek nagybérlőkkel, még ha azok csak kisebb, de a nyújtott vagyoni garanciák foly-

¹ M. kir. Központi Statisztikai hivatal. Magyarország földbirtok viszonyai az 1935. évben. 14. lap.

tán nagyobb bonitású bért is ígérnek, semhogy sok bérlővel vesződjenek. A másik főszempont viszont az, hogy a nagybirtokosok nem szívesen osztják ki birtokaikat hosszú lejáratú kisbérletek formájában, mert így birtokaik kisüzemekké alakulnak át s attól félnek, hogy az időnként megújuló agrármozgalmak során a kiosztott parcellák a földet művelők tulajdonába könnyen átmehetnek. A kisbérleti gazdálkodásnak, — annak ellenére, hogy ez kevésbé felel meg népünk gondolkozásának, mert hisz pusztán a föld birtoklása is népünk elsőrendű szükségletei közé tartozik — mégis nagy szerepe lehetne az agrárpolitikai célkitűzések időleges megoldásában.

Két példával azonban rávilágítok még arra, hogy a kisbérleti rendszer mennyire eltérő eredményre vezet aszerint, hogy milyen szempontok vezetik a bérbeadót és hogy miként van megszervezve a bérlőközönség. Az első eset világos igazolása állításunknak, hogy a tisztességes feltételek alapján létrejött kisbérleti gazdálkodás milyen mértékben járul hozzá a problémák megoldásához. A katolikus vallásalapítvány mélykúti 9600 kat. holdas birtokából 6500 kat. holdat a háború után kisbérlőknek adtak bérbe, akik a mélykúti hitelszövetkezet kebelében bérlőszövetkezetben tömörültek. A szövetkezetnek 756 kisbérlő tagja van, akiknek legnagyobb része 4 kat. hold földet bérel. A szomszédos falvakban laknak és legtöbbször van még néhány, 2—10 kat. hold földje. A 6500 hold művelése a bérlőszövetkezet igazgatójának szakszerű vezetése mellett négyes forgóra beosztva egységesen történik olyan módon, hogy a bérlő 4 holdja a vetésforgó 4 hatalmas táblájában egy-egy holdas parcellában van kimerve. A bérlők alkalmazkodnak a vetésforgóra vonatkozó előíráshoz és így van az, hogy a kisbérlő birtokainak parcellamozaikjaiból óriási búzatáblák és tengeriföldek adódnak ki. A trágyázást is előírás szerint egységesen végzik. A szakszerű vezetésnek és a gazdasági élet alakulásához igazodó terménybérnek köszönhető, hogy a mélykúti kisbérlők sikerrel gazdálkodnak és megelégedésben élnek. A terménybér

ugyan tekintélyes, kat. koldankint 175 kg. búza. A szövetkezet adminisztrációs költségeire pedig 20 kg. búzát szednek holdankint, amelyből a tenyészállat-beszerzést stb. látják el, a megmaradó összeget pedig tartalékolják és időnként a kisbérlők (szövetkezeti tagok) között kiosztják. A vallásalapítvány mélykúti birtokának kisbérleti úton történt művelése példa arra, hogy a katolikus egyházi birtok milyen formában kapcsolódhatnék bele az új földreformba anélkül, hogy a birtokok tulajdonjogáról le kellene mondania. Fenn tarthatná azt tehát a jövőben is anélkül a súlyos vád nélkül, hogy a katolikus egyház óriási kiterjedésű birtokaival útját állja a magyar nép fejlődésének. De az a veszély is elkerülhetővé válnék, hogy az egyház és hívei között éles ellentét és szakadék keletkezzék, amikor agrárlakosságunk öntudatra ébredve és öntudatában megerősödve magáévá teszi, hangoztatja a földhöz való jogát. A katolikus egyház ezáltal missziót is teljesítene, amelyet a magyarság biztosan igen nagyra értékelne. Oly misszió volna ez, amelyhez hasonlót teljesített akkor, amikor az árpádházi királyok alatt Magyarországra jöve, itt nem csupán a kereszténység számára szerzett híveket és nem csupán a szellemi kulturát terjesztette, hanem birtokain észszerű mezőgazdálkodást is teremtett meg és ezáltal a föld népének tanítómesterévé vált.

A mélykúti kisbérlószövetkezet nagyszerű eredményeivel ellentétben például a Pallavicini Alfonz Károly örgróf sövényházi birtokán levő kisbérlórendszer a kisbérlők szervezetlensége és a tulajdonosnak a nép iránt tanúsított csekély megértése miatt sok ezer magyart döntött nyomorba. A bajok és a panaszok tengeréhez hasonlít a sövényházi bérlők tanyavilága. Sok évtized óta ugyanazon a területen jó módban gazdálkodó bérlócsaládok most élő ivadékai közül földönfutóvá váltak mindazok, akiknek legfőbb bűne az volt, hogy a földreform idején kifejezésre juttatták elrejtett vágyukat és bérleti földjeik megváltását kérték. Ezekkel szemben az uradalom mindent elkövetett, hogy megkedvelt tanyájukból kimozdítsa őket. A bérletből való kimozdítást sokszor jelen-

téktelen bérhátralék miatt is gyakorolták, pedig a sövényházi kisbérlők aránytalanul nagy bért fizetnek. A háború előtti kat. holdankinti 6 forintos — 1 q rozs — és 9 forintos — 1 q búza — földekért ma 40—50 pengőt kell a bérlőknek fizetni. A bérlők által saját erejükből felépített házakért pedig 16—24 pengős bért követelnek, stb. Meg is látszik ez rajtuk, lerongyolódott, magárahagyott nép ez, amellyel az uradalom kénye-kedve szerint bánik. A hatóság, a község előljárósága nem nyújt nagy védelmet. Az „eszmei község” főjegyzője 115 kat. holdat, az adóügyi jegyző pedig 162 kat. holdat „bérel” az uradalomtól, de a végrehajtótól a papig minden funkcionáriusnak van „bérlete” a gróftól és az uradalomtól való tökéletes függőség abban nyilvánul meg legjobban, hogy a község bírói funkcióját az uradalom intézője „látja el”.

Az agrárpolitika célkitűzései szempontjából az sem közömbös, hogy a magyar földművelő nép gondolkodásától városi hagyományaik miatt általában távolálló zsidók milyen mértékben vesznek részt a mezőgazdasági termelésben, 1417 zsidó birtokos kezén 509.764 kat. hold föld van.¹

Érdekes azt is megvizsgálni, hogy a zsidók mekkora földterületet bérelnek, bár kétségtelen, hogy a nagybérlők magatartása között alig lehet különbség aszerint, hogy azok zsidók-e vagy más vallásúak, mert a nagybérleti gazdálkodás jellege erősen kidomborítja a haszonszerzésre irányuló törekvést. A zsidók által bérelt földterület nagysága nem ismeretes. De az 1920. évi népszámlálás szerint a 100 kat. holdnál nagyobb birtokot bérlők közül 1030, vagyis 35,4% volt zsidó vallású. Miután pedig összesen 2,056.000 kat. hold a 100 holdnál nagyobb bérgazdaságok területe, a zsidó bérletek területe 700.000 kat. holdnál feltétlenül nagyobb, mert köz tudomású, hogy különösen a legnagyobb bérletek tekintélyes hányada van zsidó kézen. Ide kell számítanunk a 30 részvény-

¹ Sajóhelyi István: Földbirtokaink nemzetiségi és felekezeti viszonyai. Magyar Statisztikai Szemle 1930. 291. lap.

társaság kezén lévő 155.000 hold földet is. Ha tehát még a kitért és ezért statisztikailag ki nem mutatható zsidó birtokosok és bérlők kezén lévő birtokokra is tekintettel vagyunk, úgy azt állapíthatjuk meg, hogy zsidók gazdálkodnak hozzávetőlegesen 1.5 millió kat. holdon. Még meglepőbb számokat kapunk, ha meggondoljuk, hogy a 100 kat. holdnál nagyobb tulajdonnal rendelkező földbirtokosok 8 millió kat. holdnyi területéből egyrészt mint saját tulajdon, másrészt mint bérlet 1.5 millió kat. hold áll zsidó vezetés alatt. De ha az ebbe a kategóriába tartozó 1.7 millió kat. hold erdőgazdaságot számításainkból kihagyjuk, — amelyeknek, mint előbb láttuk, csak 5%-a van bérlők kezén, — úgy arra a meglepő eredményre jutunk, hogy a 100 kat. holdnál nagyobb birtokok körülbelül 23%-án zsidó vállalkozók gazdálkodnak. Ez az arány még jóval nagyobb, ha az 500 katasztrális holdnál nagyobb birtokokat vizsgáljuk. Ennek azért van nagy jelentősége, mert a kitűnő kalkulatív készséggel megáldott zsidó gazdák rentabilitási számításaitól függ 3 milliónyi magyar mezőgazdasági munkásnép nagyon jelentős részének sorsa. De a nemzsidó vezetés alatt álló nagybirtokok — kapitalisztikus termelésük következtében — közvetve szintén a nemzetközi pénzérdekeltiségeknek kénytelenek hódolni.

Ezt súlyosbítja az a körülmény, hogy 235 külföldi honos tulajdonában 211.725 kat. hold van. Ezek közül 71 idegen, nem magyar anyanyelvű, akik kezén 118.584 kat. hold magyar föld van.¹

Óriási birtokok vannak idegen, magyarul nem tudó főurak kezén. Főleg a Dunántúlon foglalnak le hatalmas terü-

¹ Sajóhegyi István: Külföldi honos birtokosaink. Magyar Statisztikai Szemle, 1930. 412 lap. Bács-Bodrog megyében pl. 5 idegen állampolgár kezén 20.952 kat. hold van. Hasonló a helyzet Vas megyében, ahol a bajor kir. család nagybirtoka, Zemplénben pedig a külföldi honosságú gróf Merán Jánosné, özv. báró Fould Springer Jenőné, Hohenlohe Keresztély herceg örökösei és Metternich Sándor Klementina hercegnő tulajdonában lévő, tekintélyes kiterjedésű birtokok területnek el.

leteket, de előfordulnak az ország minden részében. Az 500 kat. holdnál nagyobb, idegen állampolgárok tulajdonában levő birtokok területe a

Dunántúlon	76.204 kat. hold
Alföldön	42.616 kat. hold
Északon	22.600 kat. hold
Összesen	141.420 kat. hold

Az idegen állampolgárok kezén lévő 211.725 kat. hold birtokok kat. tiszta jövedelme 1,651.000 arany korona, ami holdankint 8.0 arany koronának felel meg, jelezve azt, hogy átlagosan jó földekről van szó. A tapasztalás azt mutatja, hogy bérbeadva bérösszeg formájában a kat. tiszta jövedelem háromszorosát kitévő jövedelmet lehet elérni a földbirtok után. Az 1.65 millió arany korona kataszteri tiszta jövedelem háromszorosa kb. 5 millió pengő jövedelem szivárog ki évenként az országból idegenbe a nem magyar állampolgárok birtokai révén és tesz szegénnyé, élettelené számos magyar falut.

A jövedelemeloszlás egyenlőtlenségére és a falu szegénységére, életteleniségére vezet az is, ha a falvak határában nagybirtokok hevernek el, még akkor is, ha tulajdonosaik Budapesten vagy ha a birtokaikon élnek is. A nagybirtok káros hatása kettős:

1. rendkívül egyenlőtlen jövedelmi viszonyokat teremt,
2. élettelené, néptelené, szegénnyé teszi a falut, mert a nagybirtok jövedelme és szükségletei közvetlenül kapcsolódik bele az ország gazdasági vérkeringésének fő ereibe, főleg a központba, Budapestbe, anélkül, hogy vidéken többször megfordulva, számos új munkaalkalmat teremtvé, széles rétegekben nyugvó polgári társadalomnak lenne alapja.

Ennek a tételnek helyességét könnyű bebizonyítani, bár azok előtt nem szorul bizonyításra, akik ismerik az ország nagybirtokos községeinek pusztuló pór népét és a virágzó kisgazdaközségeket vagy városokat. De nagyon szembeötlő képet

kapunk, ha megvizsgáljuk a közel ugyanolyan területű Cegléd, Sövényháza és kontrollképpen még Kiskunfélegyháza életét. A Duna—Tisza-közén vonulnak végig ezek az óriási határáú városok, illetve község. Cegléd határa 100 hold hijján 50.000 kat. holdat foglal le, Sövényháza ú. n. „eszmei” község határa is 41.200 kat. hold, amelyből 37.013 kat. holdat Pallavicini Alfonz Károly örgróf hitbizományi birtoka tesz ki, a vele szomszédos Kiskunfélegyháza szétterülő határa pedig 65.469 hold.

Amíg Cegléd és Kiskunfélegyháza óriási határában úgyszólván nincs nagybirtok és az egészséges intenzív kigazdaságok virágzó tanyáival vannak teleszórva, addig a 41.200 holdas Sövényháza „község”-ben Pallavicini 37.000 holdja mellett alig van néhány ezer hold a parasztság kezén. Nézzük mit jelent számokban a földbirtokmegosztás e három alföldi nagy határban, ugyanazon a Cegléd—Szeged-i vonalon.

Cegléd és Kiskunfélegyháza határának 65, illetve 70%-át a legegészségesebb kigazdaságok, az 5—100 holdas gazdaságok foglalják le, míg Sövényházán ez a birtoktípus mindössze 5%-kal szerepel.

Vajjon milyen hatást gyakorol a föld ilyen egyenlőtlen megosztása az egyes vidékek gazdasági életére? Az összehasonlítást legegyszerűbben úgy végezhetjük el, ha mind a három esetben megvizsgáljuk az ott élő lakosság számát, foglalkozási ágak szerinti csoportosulását és évi valószínű jövedelmét megbecsülve kiadódik, hogy Cegléd, Sövényháza, Kiskunfélegyháza lakosságának jövedelme mekkora összegre rúghat. Ez az összeg méri az ott élő lakosság gazdasági aktivitásának nagyságát. Az alábbi táblázatban van feltüntetve az egyes városok, illetve község keresőinek száma foglalkozási ágak szerint és jövedelme:

Amíg tehát Cegléd lakosságának évi jövedelme 19.9 millió pengőt tesz és Kiskunfélegyházáé 16.1 millió pengőt, addig Sövényháza mindössze 2.7 millió pengőnyi forgalmat mutat. Ezek a számok azonban korrekcióra szorulnak az összehasonlítás végett, mert a területek nem egyenlő nagyk. Ha mind

Birtokmegosztási viszonyok.

Cegléd Sövényháza Kiskunfélegyháza

A határ össz. területe 49.899 kat. hold 41.198 kat. hold 65.469 kat. hold

Az össz. terület kataszt.
tisztja jövedelme 654.983 a. korona 289.966 a. korona 578.096 a. korona

A határban lévő birtokok		Száma	Területe	Átl. terül.	Száma	Területe	Átl. terül.	Száma	Területe	Átl. területe
1—	5 k. holdas	2.502	6.334	2.5	330	958	2.9	1.939	5.104	2.6
5—	50 k. holdas	1.824	26.425	14.5	174	2.017	11.6	2.196	34.357	15.6
50—	100 k. holdas	81	5.240	65.0	—	—	—	182	12.248	67.5
100—	500 k. holdas	16	2.487	156.0	2	256	128.0	57	9.875	154.0
500—	1000 k. holdas	2	1.385	693.0	1	862	862.0	2	1.688	844.0
1000 k. holdon felüli		2	6.987	3.494.0	1	37.013	37.013.0	1	1.608	1.608.0

A lakosság összes jövedelmének alakulása.

Cegléd

Sövényháza

Kiskunfélegyháza

Foglalkozási csoportok	Keresők sz.	Össz. jöv.	Átl. jöv.	Keresők sz.	Össz. jöv.	Átl. jöv.	Keresők sz.	Össz. jöv.	Átl. jöv.
Földbirtokos, ill. birtok.	2	210.000	105.000	1	1,110.000	1,110.000	1	32.200	32.200
Földbirtokos, ill. birtok.	2	41.500	20.750	1	26.000	26.000	2	50.800	25.400
Földbirtokos, ill. birtok.	16	100.000	6.250	2	10.240	5.120	57	342.000	6.000
Földbirtokos, ill. birtok.	81	316.000	3.900	—	—	—	182	728.000	4.000
Szabad pályán és közs. alk.	728	2,920.000	4.000	30	120.000	4.000	745	2,980.000	4.000
Kereskedelem	946	2,840.000	3.000	20	60.000	3.000	825	2,480.000	3.000
Ipari és mezőgazd. tisztviselő	77	221.000	3.000	23	69.000	3.000	28	84.000	3.000
Önálló iparos	992	1,510.000	1.530	43	51.500	1.200	866	1.160.000	1.340
Közlekedés	2.041	3,060.000	1.500	32	48.000	1.500	374	560.000	1.500
Kizgazda	1.824	2.100.000	1.150	174	160.000	920	2.196	2,638.000	1.200
Törpebirtokos	2.502	1,251.000	500	568	260.000	450	1,939	970.000	500
Ipari segéd munkás	1.885	942.500	500	96	48.000	500	1.407	704.000	500
Gazdasági cseléd	785	352.000	450	630	283.000	450	627	282.000	450
Mezőgazdasági munkás	2.450	856.000	350	517	181.000	350	3.016	1,055.000	350
Tanonc	411	82.000	200	—	—	—	310	62.000	200
Háztartási alkalmazott	675	162.000	240	76	18.300	240	725	174.000	240
Nyugdíjas	1.327	2,654.000	2.000	31	62.000	2.000	572	1,144.000	2.000
Egyéb	1.121	280.000	250	634	158.000	250	2.658	664.000	250
Összesen	17.865	19,898.000	1.138	2.878	2,665,040	927	16.530	16,110.000	975

a három esetben feltételezzük, hogy akkora területről van szó, mint Cegléd 50.000 holdas határa, akkor a gazdasági aktivitásra jellemző jövedelmi számok a következőképpen alakulnak:

Cegléd	19.9 millió pengő
Kiskunfélegyháza	12.3 millió pengő
Sövényháza . .	3.2 millió pengő

Az objektív összehasonlításnak van még egy másik lehetősége, amely nem azonos területeket vesz figyelembe, mert hisz a talajviszonyok, a földek termőképessége, jövedelmezősége igen eltérőek lehetnek, hanem azt tételezi fel, hogy mind a három esetben akkora területet veszünk, amelynek kat. tiszta jövedelme ugyanakkora, vagyis akkora, mint Ceglédé. Bár ez a feltevés nem helyes, mert más annak a homoksitagnak a kataszteri tiszta jövedelme, amit a nagybirtok jelent, mint annak a gyümölcsös-szőlőnek, amit a homokon éppen a parasztság évtizedes szívós munkája teremtet.

	Kat. tiszta jövedelem a. korona
Cegléd	654.983
Kiskunfélegyháza . . .	578.096
Sövényháza	289.966

A korrekciót ezen arányban végrehajtva, a lakosság jövedelme a következőképpen alakulna:

Cegléd	19.9 millió pengő
Kiskunfélegyháza	18.3 millió pengő
Sövényháza . . .	6.0 millió pengő

Az eredmény tehát rendkívül szomorú. A nagybirtok azt eredményezi, hogy azon a földön, ahol nagyüzemszerű mezőgazdasági termelés folyik, a vidék élete elsorvad, illetve nem tud fejlődni. De mielőtt általánosságban konzekvenciákat vonnánk le, más vidékeket is meg kell vizsgálni, mert például Tiszántúlon egészen más termelési viszonyok vannak, mint a Duna—Tisza-közén. A 20.345 kat. holdas Orosházát

és a 44.941 holdas Balmazújvárost hasonlítottam össze. Orosházán az 5—100 holdas gazdaságok a határ több, mint 70%-át foglalják le, míg Balmazújváros határában Semsey grófnak 20.774 kat. holdas birtoka és még 10.500 kat. hold nagybirtok terül el. A számítások eredménye és a főbb adatok a következők:

	terület kat. hold	kat. tiszta jövedelem aranykorona	lakosság összes jövedelme
Orosháza . .	20.345	383.226	11.8 millió pengő
Balmazújváros	44.941	353.705	4.8 millió pengő

Ha a földek minőségi különbségére tekintettel vagyunk és az összehasonlítás céljából a lakosság összes jövedelmét a község kat. tiszta jövedelme arányában átszámítjuk, úgy azt az eredményt kapjuk, hogy

Orosháza lakosságának évi összes jövedelme	11.8 millió P
Balmazújváros „ „ „ „	5.3 millió P

Az ország bármely részén végezzük is el a vizsgálatot, ugyanerre az eredményre jutunk és pedig a homokos talajon, ahol szőlő- és kertgazdálkodás folytatható, a nagybirtok $\frac{1}{3}$ -ra sorvasztja el azt az életet, ami ott a kisgazdaságok esetén kifejlődik, a nehéz művelésű, búzatermő földeknél pedig a nagybirtok birodalmában csak $\frac{1}{2}$ olyan élet csörgedez, mint ott, ahol egészséges kisgazdaságok virágzanak.

A kisgazda vidékeken élénk élet lüktet. A fenti adatok szerint mindenütt nagyszámú önálló kisiparos, kereskedő és szabadpályán dolgozó egzisztencia él, akik a kisgazdátársadalommal együtt a stabil polgári társadalom erős törzsét alkotják. A nagybirtokos vidékeken ezzel szemben az egy-két nagyjövedelmű földbirtokos mellett, cseléd- és munkásnép tengődik, nagyon kisszámú iparossal, kereskedővel és intellektuel egzisztenciával. Magától értődik ez, mert a nagybirtok jövedelme egy-egy nagy összegben áramlik a főváros felé, ahonnan az önálló kisiparos és kereskedő kikapcsolásával kapja meg a termelés során szükséges cikkeket. De hasonló okok miatt válik szükségtelenné az ilyen helyeken

az orvos, ügyvéd, tanár stb. is. Szükségtelemné válnak, mert hiányzik a polgári társadalom, nincs is ember az ilyen vidékeken, akinek szüksége és pénze lenne a magasabb igények kielégítésére.

A nagybirtok következménye, hogy a jövedelem egy összegben kerül el a vidékről és nem rakódik le belőle semmi, a tőkeképződés folyamata nem ott, falun, hanem a fővárosban, vagy külföldön megy végbe. Ezzel szemben a kiscgazda vidékeken épület és ültetvény tőkében igen jelentős tőkék képződnek, ami a nemzetgazdaság és a polgári társadalom alapját alkotja. A vizsgált esetekben ez számokban a következő:

	Cegléd	Sövényháza	Kiskún- félegyháza
Lakosság száma . . .	37.413	7.330	38.206
Népsűrűség	130.1	22.9	100.0
Hadkötelesek száma .	8.211	1.516	7.944
Lakóházak száma .	8.967	1.096	7.474
Szőlőterület kat. hold	4.625	440	2.585
Gyümölcsfák száma .	172.307	25.631	112.641

Nincs lehetősége annak, hogy számszerűen megállapítsuk, hogy milyen tőkét reprezentál Cegléd, vagy Kiskúnfélegyháza házvagyona és ültetvénytőkéje, ellentétben a sövényházi hitbizomány óriási határával. Egészen durván mégis körülbelül 50 millió pengőre becsülhető az a tőke, ami Cegléd lakóház, szőlő és gyümölcsösében évszázados fejlődés során kialakult. Sövényházán ez hiányzik, de érthető ez, mert évenként a Pallavicini hitbizomány élvezőjének jövedelme 1—1.2 millió pengő körül mozog, ami évszázadok óta nem forrott össze a magyarság munkájával és nem vált tőkévé a magyar pusztán. Ezzel szemben az örgrófok különös politikájáról tanuskodnak a szétvert községek romjai Sövény-

házán... ellentétes értelmű tőkeképződés folyik a nagybirtokon: a pusztulás.¹

A földbirtok jelenlegi egészségtelen megoszlása az egyik legfőbb oka tehát annak, hogy a magyar falvak legnagyobb része elmaradott, szegény és népiünk sorvad. A nagybirtokok ugyanis lehetetlenné teszik azon község lakosságának, amelyeknek határában elterülnek, a fejlődését, a szomszéd községben pedig, ahol esetleg viszonylag több föld van kisgazdák kezén, a földbirtokok egészségtelen szétforgácsolódását idézik elő, mert a falu természetes úton való szaporodását a nagybirtokhoz tartozó község elvándorló népe is gyarapítja.

A nagybirtokoknak a népesség szaporodására gyakorolt kedvezőtlen hatását igazolja az egyes megyék népsűrűsége és a nagybirtokok viszonylagos térfoglalása között fennálló negatív korreláció is.²

Komárom és Baranya vármegyék népsűrűségi viszonyai a megyék ipari munkásságának viszonylag nagy száma miatt a földbirtokmegoszlással nem mutatnak közvetlen összefüggést.

	Az 1000 kat. holdon felüli birtokok területe a megyék összes területének százalékban	Népsűrűség (km. ² -ként élő lakosság száma)
Fejér megye . .	48.8	57.5
Somogy megye .	43.0	57.4
Veszprém megye	38.2	61.5
Sopron megye .	30.1	79.2
Zala megye . .	26.7	75.1
Tolna megye . .	26.7	74.6
Vas megye . .	17.2	83.2

¹ Nem szabad, hogy megtévesszen egy-két jól vezetett nagybirtok példája. Elismerjük, hogy Éber Antal 2000 holdas birtoka, vagy Weisz Manfréd örökösök deregegyházi uradalma és báró Kornfeld Móric tolnamegyei uradalma minden követelménynek megfelel, de ezek — sajnos — nagyon szórványosak.

² Dr. Gombás Géza: Kisbirtokosságunk népesedési jelentősége és fontosabb demológiai adatai. Magyar Statisztikai Szemle. 1931, 639. lap.

A nagybirtok és a népsűrűség között tapasztalt összefüggés, amelyet az előbbi adatok világítanak meg, még arról is meggyőző, hogy a nagybirtok kevesebb embert tart el, mint az ugyanakkora területű kisbirtok. Károlyi Gyula grófnak ezt cáfoló számításai óriási tévedéseket tartalmaznak. E számítások 29 mamuthbirtok, 241.624 kat. hold területéről beérkezett adatait dolgozták fel és azt igyekeztek kimutatni, hogy a kérdéses terület ma több embernek biztosít megélhetést, mintha helyén kisgazdaságok létesülnének. A számításnak legfőbb hibája, hogy hallgatólagosan azt tételezi fel, hogy mindazok, akik ezeken a nagybirtokokon mint nap-számosok vagy egyéb munkások egyszer megfordultak, kizárólag ezekből az uradalmakból éltek meg, holott legtöbbször van néhány hold földje, törpegazdasága, vagy pedig egyéb, az adatgyűjtésbe be nem vont gazdaságokba is járt dolgozni és így jövedelmének csak kisebb része származott az említett uradalmakból. A számítás másik főhibája pedig az, hogy azt a kérdést, vajjon a kérdéses nagybirtokok területén hányan élnének meg, ha ott kisgazdaságokat létesítenének, kalkulativ alapon dönti el és nem vizsgálja meg a jelenleg kisbirtokos vidékek népsűrűségi viszonyait. Pedig Móricz Miklós vizsgálata¹ arról győző meg, hogy a

	100 km ² -nyi területre eső őstermelő kereső népesség
Azokban a községekben, ahol nincs nagybirtok	2.563 lélek
Ahol a nagybirtoknak nincs szántó- földje	2.455 lélek
Ahol a község határának 0—20%-a tartozik nagybirtokhoz	2.340 lélek
Ahol a község határának 20—40%-a tartozik nagybirtokhoz	2.103 lélek
Ahol a község határának 40—60%-a tartozik nagybirtokhoz	1.860 lélek
Ahol a község határának több mint 60%-a nagybirtokhoz tartozik . .	1.432 lélek

¹ Móricz Miklós: Nagybirtok, népszaporodás, népsűrűség. Magyar Statisztikai Szemle. 1936. 293. és köv. lap. A vizsgálat eredménye szerint:

kisbirtokos községek népsűrűsége nagyobb, mint a nagybirtokos községeké. Károlyi számításainak legkézenfekvőbb cáfolatát adják azok a számítások, amelyeket, az ő adatainak helyességét feltételezve, az ország összes nagybirtokaira alkalmaztunk. E számítások eredményei azt mutatják, hogy akkor, ha Károlyi adatai helyesek volnának, az 500 kat. holdnál nagyobb birtokok 5.9 millió kat. holdnyi területén 4.6 millió ember élne meg, vagyis az ország összes agrárlakossága, amit pedig az élet cáfol meg, mert kis- és törpebirtokosaink száma az agrárlakosságnak több, mint a fele és a mezőgazdasági munkások egy része a kisbirtokon tevékenykedik. A nagybirtokosság és a szolgálatában állók hamis állításait különben legmeggyőzőbben az élet dönti meg, az a lüktető élet, ami a bemutatott Cegléd, Kiskúnfélegyháza kisközdi városokban kifejlődött és az a szomorú, elfojtott, vékony ereken csörgedező élet, ami ott senyved a Pallaviciniék, a Semseyek és a többi mammutbirtok óriási birodalmaiban.

De ennek a vitának jelentősége, amely körül forog, hogy a nagy- és kisbirtok tart-e el több embert, vagy hogy a nagy- vagy a kisbirtok termel-e többet, teljesen eltörpül amellett a szempont mellett, hogy a jelenlegi birtokmegosztási viszonyok, másszóval a mammutbirtokok létezése, az országot és főként a déli és keleti határvidéket demográfiailag labilissá teszi. Sok egyéb fontos szempont mellett ezt a legfontosabbat teljesen figyelmen kívül hagyja például a gróf Károlyi-féle tejjuzem tisztviselőjének, Adorján Jánosnak könyve, amelyben a Magyar Föld korszerű problémáit tárgyalja szűk magángazdasági és termelési technikai szempontok szerint. Nem veszi tudomásul, hogy az ország csak akkor van biztonságban, ha az ország földjének minden holdjához tulajdonjogilag is hozzá van kötve a nemzetfenntartó nép. Az önálló és kis agrár-egzisztenciák ugyanis soha senki által nem pusztíthatók el és nem lehet helyükre idegen népet telepíteni. Így az 1918. évi megszállás után Erdélyben is azok a vidékek váltak a magyar-ság bástyáivá, amelyeken a föld a magyarság kezében van.

Jelenleg Magyarországon a határvidékeken elterpeszkedő nagybirtokok állandó veszélyei annak, hogy egy ránk köszöntő újabb szerencsétlenség idején azokon éppúgy, mint Erdély, a Délvidék és a Felvidék nagybirtokain idegen népek üssenek tanyát. Sötét ez a kép, de nem jogosulatlan, hisz a szlávok törekvései nem szűntek meg, a románokat pedig még mindig áthatja az a gondolat, hogy „Nagyrománia határa a Tisza”, amely gondolat őket 1918-ban már az Alföld szegélyéig lendítette. A határvidékek mentén 80—100 km.-es szélességű sávon a nagybirtokok azonnali megszüntetésének sürgős megkezdése és erős, önálló kisgazdaságok gyors ütemben való létesítése honvédelmi feladat. Ha már a katonai megerősödés lehetősége csak korlátozottan van megadva, szüntessük meg legalább a legvégső veszedelmet, azt, hogy az ország földje a magyarság számára elveszhessen. Az új határörvidék 100 km.-es körzetén belül a telepítést mint honvédelmi kérdést kell felfognunk és akkor a szükséges tőkék előteremtésén nem kell meditálnunk, mint ahogy mindenki megszavazná azt, hogy fegyverkezésre — ha azt nemzetközi szerződések megengednék — évenként külön 50 millió pengőt költünk. Az nem áll módunkban, hogy a határmentén végig katonai erődítményeket építsünk, mint ahogy azt Franciaország a német határon megtette, de azt senki sem tilthatja meg, hogy a határvidékeken a magyarságot a földhöz odakössük, amit az életével fog megvédeni és amit tőle soha senki el nem vehet. Ezekre a szempontokra újra felhívjuk a Károlyi Gyulák és az Adorjánok figyelmét.

A nagybirtoknak a népesedési viszonyokra gyakorolt káros következményei közé tartozik végső soron az egyke is. A nagybirtokos községek népessége (gazdasági cselédek) ugyan szaporodik, de a szomszédos, többnyire viszonylag kis határral rendelkező paraszt községek lakossága az elproletarizálódás ellen az egykével védekezik.

A HELYES BIRTOKMEGOSZLÁS MEGVALÓSÍTÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI

A jövedelemeloszlás egyenletesebbé tételének tehát leg-hatásosabb módja a mezőgazdasági termelés jelen strukturá-jának megváltoztatása. Vagyis a mezőgazdasági nagy üzemekből több munkaalkalmat biztosító kis gazdaságokat kell létesíteni. E kérdést illetően a gazdasági szempontoknak a nemzeterősítő népesedéspolitika követelményeihez kell igazodniok. A nemzetfenntartó magyar östermelő lakosság megerősítéséről van itt szó, minthogy „ez az osztály viseli a közterhek legnagyobb részét és adja egészséges fiaival a hadsereg zömét”,¹ s expanzióképeségével a legnagyobb magyar feladatnak, a revíziónak megvalósítására van hivatva. Ugyanez a felfogás jut kifejezésre a Quadragesimo Anno gazdasági programja tudós kommentátorának szavaiban is,² amikor azt mondja: „a mezőgazdasági munkaerőfelesleg értékesítése végett előbb-utóbb foglalkozni kell a birtoknak az adott viszonyok szerint megfelelő elosztódása kérdésével. Ebben a kérdésben nem az lesz a döntő, hogy a kisüzem tud-e többet termelni, vagy a nagyüzem... Sokkal lényegesebb az a szempont, amit Szekfű Gyula emel ki: „a nagybirtok és a kisbirtok harcában az a döntő, melyik biztosítja több ember megélhetését? Ezért a Quadragesimo Anno gazdasági rendjének hívei eszményi célul mindesetre a minél több életképes kisbirtokexistencia megalapítását tűzik ki.”

A magyar nép számbeli és gazdasági gyarapodásának kérdése szorosan összefügg az egészséges kisgazdaságok létesítésével. Minden intézkedés, amely az önálló mezőgazdasági kisegzisztenciák számát növeli, emeli a nép jólétét. A birtokmegosztás helyes rendje azonban magától nem áll elő, sőt megfelelő intézkedések híján a jelenlegi helyzet még rosszabbodhatik, különösen, ha a kisbirtok elaprozódásának

¹ Dr. Kenéz Béla: Nép és föld. Budapest. 1917. 81. lap.

² Dr. Mikos Ferenc: A Quadragesimo Anno gazdasági rendje. 1934. Budapest, 271. és köv. lap.

nincs akadálya. Természetes tehát, hogy a „birtokmegoszlás társadalmi és gazdasági szempontból szükséges helyes rendjének megvédése vagy megteremtése mesterséges beavatkozást követel. Az agrárpolitikának az egészségtelen birtokmegoszlás orvoslására két mód kínálkozik: „egyrészt az egy kézben lévő birtokok kiterjedésének maximálása, másrészt a föld szétforgácsolódását megakadályozó birtokminimumok megállapítása”.¹ Hogy egy agrárországban az egy kézen lévő birtokok területe mekkora lehet, azt egyrészt a nincstelen és törpe birtokos mezőgazdasági lakosság száma, másrészt a nagyüzemszerűen kezelt birtokok kiterjedése szabja meg. Ahol a mezőgazdaságban foglalatosskódók száma viszonylag kicsiny, mint általában a tengerentúli agrár-országokban, s ahol a kézimunka drága, a mechanizált termelésre alkalmas nagyobb kiterjedésű birtokok indokoltak lehetnek, túlnépes országokban azonban, mint amilyenek általában az agrár Dunaállamok, a belterjes, sok munkaalkalmat nyújtó kisgazdaságok a kívánatosabbak. Magyarország 4.5 milliónyi agrárlakosságának

34.5%-a	} 67.3%-a	törpebirtokos és bérlő (5 kat. hold alul),
18.6%-a		mezőgazdasági cseléd,
14.2%-a		mezőgazdasági munkás,
29.7%-a		kisbirtokos és bérlő,
2.3%-a		egyéb mezőgazdaságban foglalkozó (kertész stb.),
0.7%-a		100 kat. holdnál nagyobb birtokos és bérlő.

Az első három kategóriába több mint 3 millió lélek tartozik. Egyrészt ezek nagy száma és alacsony életszínvonala teszi sürgetően szükségessé, másrészt pedig a nagybirtokok kedvezőtlen túltengése lehetővé, hogy a két véglet megszüntetésével a nemzeti szempontból igen fontos kisgazdaságok számát nagymértékben gyarapítsuk. A közel 3 millió lélekről gondoskodó, közel 750.000 családfenntartó közül természetesen nem mindegyik alkalmas önálló gazdálkodásra, de az ország megművelhető területének korlátolt volta sem

¹ Dr. Kenéz Béla: Nép és Föld. Budapest. 1917. 81. lap.

engedi, hogy nincstelen mezőgazdasági népünk valamennyi tagja a maga gazdájává váljék. Ez a körülmény azonban nem jelenti azt, hogy a kiskgazdaságok száma ne szaporíttassék. Adorján említett könyvében ebbe a hibába esik. Elfelejtí, hogy ezen a ponton kapcsolódik be a gyáripár fejlesztésének feltétlen szíksége. Azt hangsúlyoznunk kell, hogy a gyáripárt észszerűen támogató iparpolitika nincs ellentétben az agrárpolitikával. Az ipari fejlődésünknek agrárlakosságunk szempontjából is van hívatása. De nem szabad az egyiket a másik rovására elhanyagolni. Olyan mértékű iparosodásra gondolni, amely agrárlakosságunk jelenlegi feleslegét fel tudná szívni, mindaddig észszerűtlen és az ország gazdasági erőforrásaival nincs összhangban, amíg a mezőgazdasági lakosság jelentős része a mezőgazdaságban önálló existenciává tehető. A mezőgazdasági nagyüzemeknek kiskgazdaságokká való átalakítása az ország mezőgazdasági termelésének munkaszíkségletét egyenletesebbé tenné. A nyári hónapokban a nagyüzemeknek rövid ideig tartó igen nagy munkaszíkségletét a kiskgazdaságoknak az év folyamán egyenletesebben eloszló munkaszíkséglete váltja fel. Ez szíkségtelessé teszi a mezőgazdasági munkásság jelenlegi nagy tartalékát, amelyeknek most fő feladata, hogy a nyári hónapok munkáját teljesítse, az év legnagyobb részében azonban kereset nélkül van. Az agrárreform megvalósítása után tehát a még mindig munkássorban élő mezőgazdasági lakosság egy részének az iparban való elhelyezkedése, úgy saját, mint a nemzetgazdaság szempontjából is előnyös.

A kiskgazdaságok létesítésére alkalmas területek az 500 kat. holdnál nagyobb birtokokból kerülnek ki. A 100—500 kat. holdas középbirtokok hívatása nemzeti szempontból éppoly fontos, mint a kiskgazdaságoké. Ezek különben is mindössze 2.2 millió kat. holdat tesznek, ami az ország összes területének csupán 14.1%-a. A nemzeti eszméáramlatokért síkra szálló művelt középbirtokosok vannak hívatva arra, hogy vagyoni függetlenségükre támaszkodva, a gazdasági és poli-

tikai életet irányítsák, annál is inkább, mert ők a gazdálkodás során úgy a termelés és értékesítés, mint a nép problémáit is megismerik, ami nem mondható a nagybirtokosokról. Az 500 kat. holdas birtokmaximum az utódállamok földbirtokreformjaiban nagyjából megvalósult. Ez is indokolja, hogy következtetéseimet ily birtokmaximumra építsem. De hangsúlyozni kívánom, hogy a birtokmaximum csak a mezőgazdaságilag művelhető területre vonatkozik, mert hisz a nagy erdőbirtokok fenntartása országos érdek s azoknak nagyüzemszerű kezelése célszerű. Ezért az erdőbirtokok a kisgazdaságok létesítése szempontjából nem jönnek tekintetbe.

De hangsúlyozni kívánom azt is, hogy az 500 kat. holdas birtokhatár csak a tökeszükséglet kiszámítása és a nemzeti jövedelem valószínű alakulásának meghatározása szempontjából bír fontossággal. A számításokat ugyanis nem lehet anélkül elvégezni, hogy az új földreform méreteit valamilyen körül ne határolnánk. Az új földreform azonban a birtokoknak nem az 501-ik holdját kívánja igénybe venni, még csak nem is a 600, 800 vagy 900 holdas középbirtokokról van itt szó, hanem elsősorban az óriási, sokezer holdas birtokkomplexumok szolgálhatják birtokpolitikai törekvéseinket. Az 500 holdas birtokmaximum merev számszerűségét a gyakorlati élet követelményeinek megfelelően ezen rugalmas értelmezéssel kell kiegészítenünk, mert nyilvánvaló, hogy a földreform nem a középbirtokos gazdatársadalom ellen irányul és nem is az arisztokrácia és a nagybirtok ellen intéz támadást, hanem a nemzetfenntartó magyarság érdekében dolgozik akkor, amikor nagyméretű földreformmal a magyarság életfejlődését kívánja biztosítani. Az új földreform nem társadalmi osztályok ellen irányul, hanem a magyarság széles rétegeinek megmentését tartja szem előtt.

A kisüzemek létesítésére alkalmas területeket a jelen birtokviszonyok részletes vizsgálata alapján jelölhetjük ki. A gazdaságok nagyságcsoportonkénti megoszlása szerint:

			A gazdaságok	
			kat. hold	%
			területe	
5 kat. holdas	gazd.		1,933.345	12.0
5—100	„	„	6,662.722	41.4
100—500	„	„	2,251.629	14.0
500—1000	„	„	1,272.054	7.9
1000	„	holdon felül	3,962.094	24.7
Összesen			16.081.844	100.0

Az 500 kat. holdnál nagyobb, részben korlátolt, részben szabadforgalmú birtokok területe 5.2 millió kat. hold, amelyeknek egy része szolgálhatna kisgazdaságok létesítésére. Kérdés, hogy ez a rész mekkora lehet.

A nagybirtokok közül a korlátolt forgalmú birtokok azok, amelyekről a legtöbb szó esik, ha birtokpolitikai kérdések itt-ott felvetődnek. Ezek közül a hitbizományi birtokok, az egyházi birtokok és a községi- és közbirtokossági birtokok a főbbek. A korlátolt forgalmú birtokok területi adatait a hivatalos statisztika szerint 1935. évre a következő táblázat szemlélteti:

Korlátolt forgalmú földbirtokok			
területe és kat. tiszta jövedelme			
	kat. hold	kat. hold	ar. korona
	területe	szántó	tiszta jöved.
			kat.
1. Kincstári földbirtokok	266.590	66.391	1,511.651
2. Községi, városi földbirtokok	828.283	186.561	3,576.321
3. Közbirtokossági földbirtokok	917.568	33.788	2,841.937
4. Köz- és magánalapítványi földbirtokok	262.111	117.680	1,940.504
5. Hitbizományi birtokok	821.747	311.157	5,748.986
6. Római kath. egyházi birtokok	862.704	348.322	5,811.764
7. Részvénytársasági birtokok	126.912	32.055	713.228
8. Hitelintézeti birtokok	88.343	49.058	631.460
	4,174.258	1,145.012	22,775.851

A kincstári birtokok 266.590 kat. hold területéből a ménesbirtokoknak csak egy része és a különböző alapítványi birtokok szántó és legelő területe alkalmas kisgazdaságok létesítésére. A ménesbirtokok nagy részének ugyanis az a feladata, hogy az állat- és vetőmagnemesítés által az ország mezőgazdasági termelését minőségileg emeljék. E feladatnak a mezőhegyesi és bábolnai ménesbirtok elismerésreméltóan meg is felel. A többi kincstári birtok és az alapítványi birtokok azonban nem töltenek be magasabb hivatást és azok területéből mintegy 30.000 kat. hold szántó és az ezekről gazdaságosan el nem választható 20.000 kat. hold erdő az, ami a kincstári birtokokból a földbirtokpolitika céljait szolgálhatja.

A községi és közbirtokossági birtokok 1,746.000 kat. holdnyi területéből mindössze 220.349 kat. hold a szántó, a többi túlnyomó részben községi és közbirtokossági legelőre jut, ami mezőgazdasági lakosságunk állattenyésztésének az alapja. A községi és közbirtokossági birtokokkal kapcsolatban az agrárpolitika feladata kettős. Amíg a községi birtokok közül csak a nagy alföldi városok rendszeren kisbérletek formájában hasznosított szántóterületeivel kapcsolatban merülnek fel földbirtokpolitikai feladatok, még pedig inkább csak a tulajdonjog, mint az üzemnagyságok megmásítását követelve, addig a községi, illetve közbirtokossági birtokok legelőterülete az állattenyésztés fejlesztése érdekében gyarapítandó. Az alföldi nagy városok közül különösen Szeged birtokpolitikája szorul revízióra. A város tudvalevőleg egy idő óta mit sem ad el határából, hanem azt tanyákra osztva, hosszú bérletek alakjában hasznosítja. Emiatt „Szeged határában nemcsak a faluszerű település lehetetlen, de még annak sincs meg a lehetősége, hogy városi tanyák bérlői, akármilyen igyekvők is, a város birtokából örök tulajdonba földet szerezhessenek; a 25 éve lakott tanyák és gyümölcsösök valaha is az övék legyenek! Kecskemétnek más az irányzata. Bizo-

nyos időközökben, de rendszer nélkül kihaló birtokából egy-egy részt és azt felaprózva, darabokban örökáron értékesíti, a tulajdonában maradt földeket pedig bérlet útján hasznosítja.”¹ Az alföldi nagy városok kisbérletek által hasznosított szántóföld-területeinek tulajdonjogi rendezése tehát szintén a birtokpolitika feladata.

A vallásalap, tanulmányi, iskola- és egyéb alapítványok, valamint az egyházi birtokok 1.1 millió kat. holdnyi területéből 466.000 kat. hold szántó. Az egyházi birtokok területéből, ha az egyenként 50—80 kat. holdnyi falusi papföldek részére mintegy 150.000 kat. holdat fenntartunk, 300.000 kat. hold szántó, 125.000 kat. hold legelő és az ezen területekkel szorosan összefüggő és tőlük el nem választható 30.000 kat. hold erdő áll kisgazdaságok létesítésére rendelkezésre.

A hitbizományi birtokok 821.000 kat. holdnyi területéből 300.000 kat. hold szántó, 67.000 kat. hold rét, 85.000 kat. hold legelő és 30.000 kat. hold erdő alkalmas kisgazdaságok létesítésére. Ezen területeken kívül a 61 hitbizományi birtokos együttesen még 27.000 kat. hold erdő és 60.000 kat. hold egyéb területtel rendelkezik, ami birtokosokként átlagosan 3600 kat. holdat jelent. A családonként átlagosan megmaradó 3600 hold nyilván nem jelenti még a nincstelenség szomorú állapotát.

A részvénytársaságok 127.000 kat. hold kiterjedésű birtokaiból 30.000 kat. hold szántó, 7000 kat. hold rét és 10.000 kat. hold legelő vehető igénybe.

A korlátolt forgalmú birtokok 4.2 millió kat. holdnyi területéből tehát mindössze 1.3 millió kat. hold szolgálhat kisgazdaságok és közlegelők létesítésére, melynek művelési ágak és származás szerinti tagozódását a következő táblázat mutatja:

¹ Kaán Károly: A magyar föld. Budapest. 1927, 188. és köv. lap.

	Szántó	Legelő	Rét	Erdő
	katasztrális hold			
1. Kincstári birt. igénybe vehető	30.000	—	—	20.000
2. Községi birt. igénybe vehető	150.000	—	—	—
3. Egyházi és alapítványi birt. igénybe vehető	300.000	125.000	62.000	40.000
4. Hitbizományi birt. igénybe vehető	300.000	80.000	60.000	50.000
5. Részvénytársasági birtokokból igénybe vehető	30.000	10.000	7.000	—
6. Hitelintézeti birt. igénybe vehető	50.000	13.000	5.000	10.000
Összesen .	860.000	228.000	134.000	120.000

Az 500 kat. holdnál nagyobb terjedelmű 1785 szabadforgalmú birtok területe 2.8 millió kat. holdat tesz, melynek 56.1%-a szántó, 18.5%-a rét és legelő és 19.3%-a erdő.

Az 1785 birtok közül a 77, 5000 kat. holdnál nagyobb birtok együttes erdőterülete 204.699 kat. hold, a 256, 2000—5000 kat. holdas birtok együttes erdőterülete pedig 163.613 kat. hold. Ezeknek a birtokoknak erdőterülete a kötöttforgalmú birtokéhoz hasonlóan az agrárreform szempontjából figyelmen kívül kell, hogy maradjon. A 368.000 kat. hold erdőhöz a tőle el nem választható kb. 30—40.000 kat. hold egyéb terület járul. Az 1452, 500—2000 kat. holdas birtok 1,346.463 kat. holdnyi területéből az erdőterület mindössze 175.334 kat. hold, amiből egy birtokra átlagosan 121 kat. hold erdő esik. Az 1452 birtok területe, ha 500 kat. holdas birtokmaximumot tételezünk fel, 726.000 kat. holdra csökkenne. Az 500 kat. holdnál nagyobb birtokok 2.8 millió kat. holdnyi területéből tehát a 333 birtokra 368.312 kat. hold erdő és 32.000 kat. hold egyéb terület összesen mintegy 400.000 kat. hold, az 1452 birtokra pedig 726.000 kat. hold mezőgazdaságilag művelhető terület és erdő jutna, vagyis az 1785 birtok összes területe 1,126.000 kat. hold lenne. Az 500 kat. holdnál nagyobbterjedelmű birtokok területéből

tehát kb. 1.7 millió kat. hold áll rendelkezésre, amelyen kisgazdaságok és közlegelők létesíthetők. Az igénybevehető 1.7 millió kat. hold művelési ágak szerinti megoszlását a következő táblázat adja:

	Össz ter.	Szántó 1 0 0 0	Legelő k a t.	Rét h o l d	Erdő	Nádas	Földadó alá nem eső
Az 1785 birtok	2810	1587	351	168	544	9	129
A 333 birtok							
ter. levonva	400	10	6	5	368	2	5
Az 1453 birtok							
ter. levonva	726	270	140	85	176	3	35
Kisgazdaságok létesítésére igénybevehető	1684	1307	205	78	—	4	89

A korlátolt forgalmú birtokok és az 500 kat. holdnál nagyobb terjedelmű szabadforgalmú birtokok területéből mindössze 3.1 millió kat. hold alkalmas kisgazdaságok és közlegelők létesítésére. A következő táblázat tünteti fel a földbirtokpolitika céljaira alkalmas területeket származás és művelési ágak szerint.

	I g é n y b e v e h e t ő						
	Szántó	Legelő	Rét	Erdő	Nádas	Földadó alá nem eső	Össz.
	1 0 0 0 k a t. h o l d						
Korlátolt forgalmú birtokokból	825	220	128	110	7	120	1410
Szabadforgalmú birtokokból	1307	205	78	—	4	89	1683
Összesen	2132	425	206	110	11	209	3098

Hogy a rendelkezésre álló 3.1 millió kat. hold területből mennyi kisgazdaság létesíthető, az attól függ, hogy milyen nagyságú gazdaságokat kívánunk nagyobb számban létesíteni. A háború utáni földbirtokreform, amely az 1—3 kat. holdas törpebirtokokat szaporította, nem szolgál jó példával.

Annak ellenére, hogy 40—50 kat. hold biztosítja a gazda családjának azt az életnívót, amely alkalmas arra, hogy a családtagok közül néhány az értelmiség közé emelkedjék s a középosztályt felfrissítse, mégis mezőgazdasági lakosságunk nagy száma miatt a 10—20 kat. holdas gazdaságok számának növelése minden szempontból a legkívánatosabb. A 3.1 millió kat. hold területből például 220.000 átlagosan kb. 12 kat. holdas és 5000, 30 kat. holdas kisgazdaság, valamint 450.000 kat. hold közlegelő és erdő létesíthető.

Hangsúlyozni kívánom, hogy a földreform gyakorlati megvalósítása során a birtokkategóriák kijelölésének problémája nem ilyen egyszerű. A létesítendő birtokok nagyságára és számára vonatkozó számszerű megállapításokat nem szabad szigorúan értelmezni, mert azok csak országos átlagot tükröznek vissza. A létesítendő, átlagosan 12 kat. holdas kisgazdaságok területe például ettől az átlagtól vidékenként a talajminőség és egyéb szempontok miatt is el fog térni.

A földigénylők — nem anyagi, hanem munka- és szellemi képessége — is igen nagy szerepet játszik a birtoknagyságok kialakulásában, mert például egy nagy családú, szorgalmas és jóeszű nincstelen vagy törpebirtokos az említett átlagnál nagyobb gazdaság megszerzésének költségével is megbirkózik, míg egy kisebb képességű igénylő az átlagnál jóval kisebb földet sem könnyen tudja megtartani. Az új gazdaságok nagyságának kijelölése tehát nagy körütekintést kíván. A parcellázási gyakorlat tapasztalatai szerint a sikert az biztosítja, ha a földigénylők gazdasági képességéről attól a falusi kereskedőtől tudakozódunk, akinél az illetők vásárolni szoktak. A kereskedők többnyire meg tudják mondani, hogy a teljesen nincstelenek közül kik a pontos fizetők, a szorgalmas, jóképességű emberek és kik a gyengébb kvalitásúak. A földigénylők ilyen megvizsgálása lehetővé teszi, hogy a megfelelő testi és szellemi — nem pedig meglevő anyagi — képességű igénylők kezébe megfelelő nagyságú birtokok kerüljenek s ez esetben attól sem kell tartani, hogy a telepek elhagyják földjeiket. Mindezt közbevetőleg csak azért

említem fel, hogy lássuk, milyen sok részlet és a dolgok milyen rugalmas kezelése húzódik meg az országos vonatkozású átlagszámok mögött, amelyek az agrárpolitikai feladatok konstrukciójának csak vázát szemléltetik.

Magyarország birtokviszonyai tehát a következőképpen alakulnának:

Gazdaságok területe az egyes birtoknagyság csoportokban:

Birtokcsoportok kat. hold	Jelenleg kat. hold	%	Átcsoportosítva kat. hold	%
0—5	1,933.000	12.0	1,832.000	11.4
5—100	6,663.000	41.4	10.000.000	62.3
100—500	2,252.000	14.0	2,250.000	14.0
500-on felül	5,234.000	24.7	2,000.000	12.3
Összesen	16,082.000	100.0	16,082.000	100.0

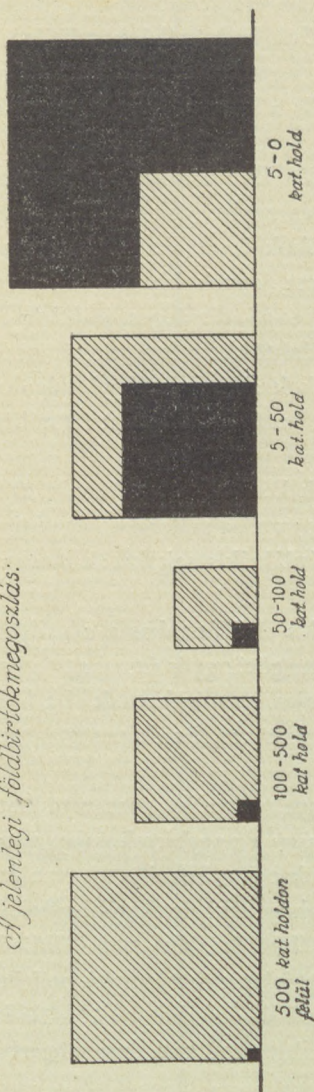
Ha tehát a kisgazdaságok számát 225.000-rel szaporítanánk, az 5—100 kat. holdas kisgazdaságok 6.7 millió kat. holdnyi területe 10.0 millióra emelkednék, s az 500 kat. holdnál nagyobb birtokok 5.2 milliónyi területe 2.0 millióra csökkenne, míg a középbirtokok területe nem változnék meg. Az új birtokmegosztási viszonyok a többi európai agrárország háborúutáni földreformjainak eredményeivel összehangban volnának.

Az új kisgazdaságok létesítésére rendelkezésre álló 3.1 millió kat. hold földön a jelzett cél érdekében nagyszabású telepítési folyamatot kell megindítani. A telepítés mindkét módját kell alkalmazni: a teljesen új községek létesítését és a meglevő községekhez való hozzátelepítést. Az új községek létesítése olyan vidéken lehetséges, ahol nagykiterjedésű összefüggő birtokok terülnek el.

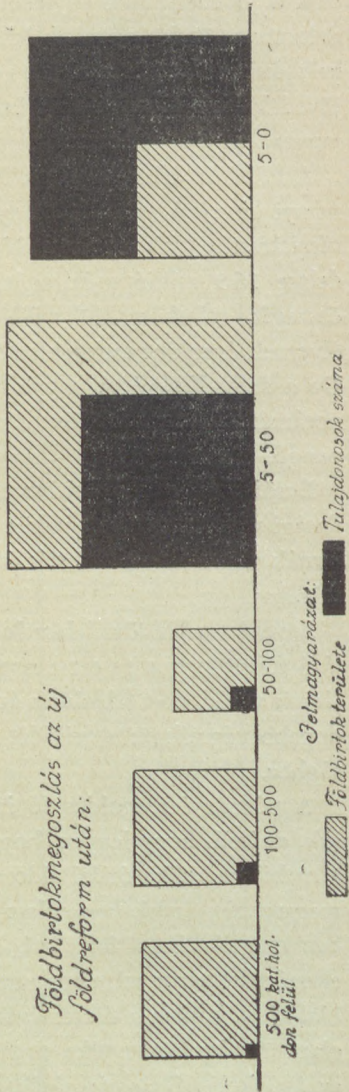
A telepítésnek azonban a népsűrűsége, a népesedéspolitika követelményeire, a terület művelési viszonyaira, a piaci lehetőségekre stb. is nagy körültekintéssel, figyelemmel kell

lennie. Ha e vizsgálatot az egész országra elvégezzük, úgy arra az eredményre jutunk, hogy a 450.000 kat. hold köz-
 legelő létesítése mellett a telepítésre alkalmas 2.6 millió kat.
 hold területből 1.6 millió kat. holdon 280 új község létesít-

A jelenlegi földbirtokmegoszlás:

*Földbirtokmegoszlás az új
 földreform után:*

Tulajdonosok száma
 Földbirtok területe
 Felmagyaroztat.

hető, 1 millió kat. hold pedig a meglévő községek lakosságának jut. Ez a magyar agrárpolitika telepítési programjának maximális lehetősége.

A földbirtokreform ilyen méretű megoldása biztosíthatja csak a jövedelemnek egyenletesebb elosztását az agrártársadalomban. Csak úgy válik lehetővé, hogy néhány száz érdekelt kezén lévő óriási birtok mammutjövedelme polgári jövedelmekre töredezzon s belőle a magyar földön, kinn a pusztán új élet fakadjon.

A külföldi állampolgárok kezén lévő birtokok, a hitbizományi birtokok, az alapítványi és egyházi birtokok, a részvénytársasági hitelintézeti birtokok összes kat. tiszta jövedelme 16.5 millió a.-koronát tesz, ennek kb. háromszoros összegét, minthogy 50 millió pengő tényleges jövedelmet élveznek évenként ezeknek az óriási földeknek a tulajdonosai. De a szabadforgalmú nagybirtokok alig ezer főnyi tulajdonosának még nagyobb jövedelem jut évenként, mint 50 millió pengő.

Évről-évre ilyen óriási összegek kerülnek be az ország gazdasági vérkeringésébe anélkül, hogy a hajszálereken át végigjárnák az ország egész testét és táplálnák a sejteket: a magyar falvakat.

Egyenletesebb jövedelemeloszlás első útszakasza a mélyen járó földreform s ha ezt a nagyon göröngyös útszakaszt nem járjuk végig, nem gázolunk át rajta, nem juthatunk el a boldogabb végcélhoz: a fejlődő, egészséges, harcképes magyarsághoz.

A pénzügyi megoldás fő irányelve pedig, nem tagadhatjuk, az kell, hogy legyen, hogy úgy a nagybirtokosság, mint a mobil nagytőke óriási áldozatokat fog hozni a magyar faj megmentése érdekében. Nem a hozadéki érték többszörösében megállapított forgalmi értéken kapják meg földjeik ellenértékét azonnal, ahogy azt a jelenlegi telepítési politika biztosítja, hanem a tisztességes reál-értéket hosszú 20—30 év alatt. Az ingó nagytőke pedig áldozatot kell, hogy hozzon az átalakulás finanszírozásában.

Jövedelemeloszlás egyenletesebbé tétele a közteherviselés átrendezése által

A civilizált államalkotó népek élete az államszervezet keretein belül bonyolódik le. A népek fejlődése, nemzetközi hatalmi pozíciója, polgárainak boldogsága nagy mértékben attól függ, hogy milyen az állami organizációja. Főleg két irányban merülnek fel kívánságok az állami organizációval szemben, t. i. hogy az

1. a nép egyetemes érdekeit minél tökéletesebben szolgálja, másszóval az állami igazgatás olcsó és jó legyen,
2. az államháztartás költségei igazságosan legyenek felosztva az állampolgárok között.

Az államnak igen fontos feladatai vannak. Mindenek előtt a honvédelem. Az erős, jól felszerelt hadsereg nemcsak a határok védelmét biztosítja esetleges háborús konfliktus esetén, de a nemzet külpolitikai súlyát egyenesen az szabja meg, hogy milyen erővel tudna beavatkozni a népek vitájába. Ma pedig a nemzetek hatalmi súlya sokkal nagyobb szerepet játszik, mint valaha, mert még a gazdasági kapcsolatok, piacok kialakulásánál is szerepet játszik az, hogy a nyújtott gazdasági előnyért adott esetben milyen katonai támogatást lehet az illető országtól remélni.

A civilizált országokban az államháztartások legnagyobb tétele a hadügyi költségek, amelyek a békeévekben általában

a költségvetés 30—50%-át teszik, háborúk idején pedig a nemzeti vagyon jelentős részét emésztik fel.

A másik hasonlóan fontos állami feladat a közoktatás, a népművelés. Az ország nemzetközi súlyát a katonai ereje mellett főleg az szabja meg, hogy milyen népének általános műveltségi színvonala. Magas kultúrshíznvonal reális valósággá válik a termelésben és általában a gazdasági tevékenységben. Békeévekben pedig az országok ezen a téren mérik össze erejüket s boldogulásuk attól függ, hogy miből, mennyit, milyen minőségűt termelnek.

A belső rend fenntartása nélkül pedig lehetetlen volna élni. Mindezek a fontos feladatok állami feladatok, mert ezek szükségszerű következményei az állami életnek, de magángazdasági szeművegen nézve, ezek a feladatok nem illeszt-hetők be a haszonra dolgozó magángazdasági tevékenységek közé, mert pl. a közutak építését nem lehet hasznóthajtó vállalkozásképpen megoldani, nélkülük pedig nincs gazdasági fejlődés. Az állam feladatai az idők folyamán nagyon kibővültek s igen sok esetben még gazdasági területekre is kiterjednek. A közületi költségek mind nagyobbak s a jövedelmeknek mind nagyobb hányadát teszik.¹

	Az összes egyéni jövedelmek összege millió P	Az adóteher összege millió P	Az adóteher az összes egyéni jövedelmek %-ában
1924/25	4.289	793	18.5%
1928/29	5.609	1.213	21.6%
1932/33	3.700	989	25.6%
1934/35	3.847	1.013	26.3%

A közületi kiadások horribilis összegénél hangsúlyozni kívánjuk, hogy ez nem azt jelenti, hogy az állam a magángazdaságtól a jövedelmek ilyen jelentős részét elvonja és megsemmisíti, hanem azt jelenti, hogy az egyéni jövedelmek

¹ Dr. Matolcsy Mátyás és dr. Varga István: Magyarország Nemzeti Jövedelme az 1924/25—1934/35. években, 1936. Magyar Gazdaságkutató Intézet 11. sz. különkiadványa, 101. lap.

negyedrésze az államháztartás zsilipjein átáramlik, de újra visszakerül a gazdasági életbe. A tisztviselők fizetései, az állami megrendelések vásárlóerőként jelentkeznek a gazdasági életben és a termelés meg a fogyasztás egyensúlyának kialakulását szolgálják. A baj nem is itt, hanem ott van, hogy a közterhek fedezésére az élet legkülönbözőbb pontjain alkalmazott adó-megcsapolásokon aránytalanul vezetik el az egyes rétegek jövedelmeit. Annak a kérdésnek a tárgyalása, hogy az államélet igazgatása, a közigazgatás teljesíti-e ki-elégítő módon hivatását, nem tartozik a mű keretei közé. Azt mindenesetre meg kell állapítanunk, hogy közigazgatásunk megmaradt a múlt század jogi alapozottságán akkor, amikor a közületi feladatok erőteljes kibővülése műszaki és gazdasági vezetést tenne szükségessé. A XX. század élete, technikai fejlettsége nem fér többé bele a XIX. század kereteibe. A közigazgatásnak jogi alapozottságon műszaki és gazdasági irányban való fejlődésére van szükség, amely követni tudja az életet. Többet ér egy 70—80%-ig megfelelő intézkedés, amely idejében érkezik, mint egy tökéletes, de elkésztett rendelkezés, aminek már semmi gyakorlati haszna nincs.

Az a körülmény, hogy az államélet fenntartására a magángazdaság folyamának jelentős része a közületi organizáció zsilipjein keresztül áramlik, módot nyújt arra, hogy a jövedelemeloszlás egyenlőtlenségeit csökkentjük azáltal, hogy a nagy jövedelmek nagyobb részét fordítsuk közcélok megoldására. Az adóztatás tehát a helyes jövedelemeloszlás kialakításának hatásos eszköze.

KÖZTERHEK JELENLEGI MEGOSZLÁSA

A jövedelemeloszlás egyenlőtlenségeit áttekintve, ismernünk kell a közterhek alakulását is. Jelen fejtegetéseinkben az adóteher alakulását és azt tekintjük át, hogy miként oszlik meg az adóteher a lakosság egyik jövedelem-kategóriái között.

Az adóteher az élet igen különböző megnyilvánulásainál nehezedik az emberre. Az egyetlen adó gondolatától nagyon messze jutottunk, s ha összeadjuk mindazt a forrást, ahonnan az államnak bevétele származik, talán a százat is meghaladja. Érthető ez, mert az egyetlen adó elve csődöt mond a jelenlegi gazdasági rendszerben. A vagyon, a jövedelem, a forgalom, a fogyasztás stb., mind megannyi momentumok, ahol adó-megcsapolások alkalmazhatók s éppen többféleségük miatt biztosítják az államháztartás jelentős szükségleteit. A közteher adónemek szerinti megoszlása 1935-ben a következő volt:¹

1. egyenes adók	442.4 millió P
2. forgalmi adók	149.9 „ „
3. fogyasztási adók	118.2 „ „
4. illetékek	131.2 „ „
5. vámok	57.9 „ „
6. jövedékek (dohány, só, stb.)	105.4 „ „
	<hr/> 1.005.4 millió P

A közteher egy milliárdos összegéből a lakosság minden tagjára 112 pengő jutott 1935-ben. Magától értődik azonban, hogy ezen átlag épp olyan nagy szélsőségeket takar, mint a lakosság átlagos jövedelmi fejhányada, ami ez évben 432 pengő volt.

A jövedelemeloszlás vizsgálatánál arra az eredményre jutottunk, hogy a

lakosság	az egyéni jövedelmek összegéből
0.6%-ának	20%
18.3%-ának	36%
81.1%-ának	44% jutott.
<hr/> 100.0%	<hr/> 100%

¹ Adóstatistika 1935. VI. füzet. 10. lap.

A közteher megoszlásának vizsgálatánál a lakosság ugyan-ezen kategóriáit vesszük alapul és azt keressük, hogy a lakosság 81%-át kitevő 7.0 millió főnyi népességére, amelynek fejenkénti évi jövedelme 290 pengő volt, mennyi jut az állami teher 1 milliárdos összegéből, majd továbbá arra kell választ kapnunk, hogy a polgári népesség 1.6 milliós tábora, valamint a lakosság alig 0.6%-nyi vékony rétege, a nagyjövedelműek csoportja a közterhekből milyen részt visel.

Az adótehermegoszlás ilyen vizsgálata rendkívüli nehézségekkel jár és igen sok esetben meg kell elégednünk becslészerű pontossággal. A vizsgálatot akként végeztük, hogy a fentebb felsorolt adókat tételenként felbontottuk az adóstatisztika alapján és először különválasztottuk azokat a tételeket, amelyek a lakosság közel 81%-ára estek, majd a polgári társadalom és végül a kisszámú nagyjövedelmű lakosság részesedését vizsgáltuk meg. A vizsgálat eredményeit a következő táblázat tünteti fel:¹

A közteher 874 millió pengős összegéből esik

	a lakosság 81.1 %-nyi tömegére millió P	a lakosság 18.3 %-nyi rétegére millió P	a lakosság 0.6 %-nyi rétegére millió P	összesen millió P
1. egyenes adókból .	104.3	193.0	145.1	442.4
2. forgalmi adókból .	99.4	45.9	4.6	149.9
3. fogyasztási adókból	63.8	47.5	6.9	118.2
4. vámokból . . .	31.9	25.0	1.0	57.9
5. jövedelmekből . .	77.4	27.2	1.2	105.8
Összesen .	376.8	338.6	158.8	874.2
	43.1%	38.8%	18.1%	100.0%

Az adótehernek — illetékek nélkül — 43%-a a széles tömegekre nehezedik s csak 20%-át viseli a nagyvagyonú és nagyjövedelmű réteg. Az adóteher eloszlására nézve az a jellemző, hogy az egyes rétegek jövedelmeinek hány százalékat teszi a közület terhe. A jövedelemeloszlás és az adótehermegoszlás vizsgálatait ugyanazokra a kategóriákra

¹ Dr. Matolcsy Mátyás: Jövedelemeloszlás és adótehermegoszlás Magyarországon. Sajtó alatt lévő munkájából.

vonatköztattuk s így mód nyílik az ilyen irányú összehasonlításra is:

	a lakosság 81.1%-nyi tömegére millió P	a lakosság 18.3%-nyi rétegére millió P	a lakosság 0.6%-nyi rétegére millió P	összes lakosság millió P
egyéni jövedelmeinek összege	2.051	1.689	935	4.675
adóteher (illetékek nélkül)	377	338	159	874
az adóteher a jövedelem %-a	18.4%	20.0%	17.0%	18.7% ¹

Az adótehermegoszlás tehát egyenlő, de nem igazságos. A lakosság három fő rétege jövedelmének csaknem ugyanakkora részét veszi igénybe a közületi háztartás költségeinek fedezésére. Az adóteher ilyen egyenlő megoszlása rendkívül igazságtalan. A dolgozó nincstelen, vagy kisvagyonú polgári társadalom jövedelmének 19%-át tévő adóteher azt jelenti, hogy az évi 300 pengős jövedelemből körülbelül 60 pengőt kell áldozni a közért, míg az évi 100.000 pengős jövedelmekből 18.000 pengő leadása az illető életkörülményein vajmi keveset változtat. Az első esetben ez a teher sokszor nélkülözést, fűtetlen szobát, rongyos ruhát és éhezést, betegséget, gyermekek pusztulását jelenti, addig a másik esetben legfeljebb a túlságos luxuséletmód csekély megszorítását, sőt többnyire inkább csak a vagyonosodás ütemét lassítja.

Az adótehernek adónemek szerinti megoszlása mutatja legélesebben adórendszerünk antiszociális felépítését. Forgalmi adók, fogyasztási adók, vámok, jövedékek 432 millió pengős összegéből 272 millió pengő a dolgozók sok milliós tömegére esik, 147 millió pengő pedig a polgári társadalom rétegére nehezedik, a nagyjövedelműek félszázezer főnyi csekély táborára pedig számarányuknak megfelelően alig jut valami. Ez a réteg úgyszólván egyedül az egyenes adókon keresztül kapcsolódik bele a közteherviselésbe, oly módon, hogy az egyenes adók 442 milliós összegéből 104 milliót a lakosság 6—7 milliónyi széles dolgozó tömege, 192 millió pengőt a polgári társadalom és 145 millió pengőt pedig a nagyvagyonúak viselnek.

¹ Fellner Frigyes ettől eltérő módszerek alapján végzett számítások szerint 1932-ben az adóteher az összes jövedelmek 19.0%-át tette.

Az adóteher megoszlása tehát igazságtalan, aránytalan súllyal nehezedik a dolgozó milliók vállára és nem szolgálja a jövedelemeloszlás egyenletesebbé tételét, hanem a kirívó ellentéteket fokozza.

Az adóteher igazságtalan megoszlása annak következménye, hogy az egyes adónemek terén is rendkívül egyenlőtlen-
ségeket tapasztalunk. Evégből az egyenes adók egyes tételeit kell vizsgálat tárgyává tennünk, mert a forgalmi és fogyasztási adók, vagy a vámok már a pusztá létezésükben antiszociálisak. Jól szemlélteti ezt a 144. és 145. oldalon lévő grafikon.

FÖLDADÓ

Az egyenes adók 442 millió pengős összegéből a földadó 31 millió pengőt tesz. A földadó évről-évre ugyanakkora összeg körül mozog, tekintet nélkül a föld jövedelmezőségére, mert a földadót az egyszersmindenkorra megállapított kat. tiszta jövedelem után, annak 20%-ában vetik ki. Igazságtalan ez a másik két rokonadóval, a házadóval és a társulati adóval szemben. A házadót — a városi bérházaknál — a tényleges lakbér alapján vetik ki, ha tehát a rossz konjunktura idején felére esnek a házbérek, a házadó is csökken. A társulati adó — a részvénytársaságok adója — szintén az évi mérleg tiszta nyeresége után igazodik s így kifejezésre juthat a vállalat tényleges jövedelmezősége, arról majd később szólva, hogy a mérlegkészítés milyen lehetőségeket rejt magában az adóteher alól való kibúvás számára. A földadó tehát a jó vagy rossz konjunktura, a magas vagy alacsony búza- és állatáraktól függetlenül évről-évre ugyanakkora.

De nem egyenlő a földadó a különböző nagyságú birtokok egy-egy holdjára számítva sem, mert a nagybirtok kataszteri tiszta jövedelme — ugyanolyan minőségű föld esetén is — kisebb, mint a kisbirtoké. Ez onnan van, hogy a kisbirtok termelőképessége nagyobb, mint a nagybirtoké s éppen ez az érvelés szól amellet, hogy a nagybirtokokat egészséges kis-

gazdaságokkal kell felcserélni. Igaz ugyan, hogy a kisbirtok nagyobb termelékenységet a nagybirtokosság és a hivatalos körök jó része nem ismeri el, de akkor mi indokolja a nagybirtok és a kisbirtok földadója között tátongó szakadékot:

		kat. holdankinti átlagos kataszteri tisztas jövedelem aranykorona	a kat. tiszta jövedelem %-kal nagyobb, mint az 1000 kat. holdnál nagyobb gazdaságoké
0—5	kat. holdas gazdaságok	11.6	68
6—10	„ „ „	10.6	54
11—50	„ „ „	10.2	48
51—100	„ „ „	9.4	36
101—1000	„ „ „	7.0	2
1000	„ holdon felül	6.9	—

Ennek megfelelően és az OMGE adatgyűjtése szerint a válság mély évében is, 1932-ben 1 kat. holdas kisgazdaság összes adóterhe 17.89 pengő volt az Alföldön, a nagybirtok 10.71 pengőjével szemben. A kisbirtok adóterhe tehát 67%-kal nagyobb, mint a nagybirtoké, ami pontosan egyezik a táblázat adataival, amely szerint a kisbirtok átlagos kataszteri tiszta jövedelme 68%-kal nagyobb, mint az 1000 holdnál nagyobb birtokoké.

Továbbá igazságtalanság mutatkozik a kisbirtok súlyos adóterhével szemben a részvénytársasági nagybirtokok és nagybérletek adófizetésénél. A földbirtok és a gazdálkodás individuális természete ellentmond a névtelen, a személytelen részvénytársasági formának. Ha azonban a részvénytársasági birtokok adóviszonyait megvizsgáljuk, érthetővé válik ehhez a formához való ragaszkodás. Az adóstatisztika 74 mezőgazdasági részvénytársaságot tart nyilván. A földbirtokstatisztika szerint pedig 34 részvénytársasági bérlet összes területe 155.000 kat. hold, az 500 holdnál nagyobb részvénytársasági birtok területe pedig 50.320 kat. hold. Részvénytársasági kezelésben tehát több mint 205.000 kat. hold nagybirtok van. A részvénytársasági birtokok nem

fizetnek földadót, hanem társulati adót. A társulati adó alapja a mérlegszerű tiszta jövedelem, illetve ha veszteséggel dolgoznak, úgy az investált saját tőke $2\frac{0}{100}$ -e mint minimális adó. A 74 részvénytársasági birtok közül csak 19 mérlege záródott nyereséggel, a többi 55 pedig veszteséggel és így az instrukcióba investált tőke $2\frac{0}{100}$ -ét fizették.

A 19 nyereséggel dolgozó részvénytársasági birtok társulati adója 128.380 pengő volt, az 55 veszteséges birtoké pedig 25.970 pengő volt, összesen 154.350 pengő. Ha a 40%-os pótlékot is figyelembe vesszük, úgy a 205.000 kat. hold részvénytársasági birtok társulati adója 215.850 pengő volt. 205.000 kat. hold kisbirtok földadója ezzel szemben 463.000 pengő. A részvénytársaság személytelen formája tehát igen kellemesen takarja a gazdálkodók személyi és jövedelmi viszonyait.

A 10 kat. holdnál kisebb birtokok földadójának behajtását a gazdasági válság idejére kormányrendelet felfüggeszti, de természetesen a földadó valamennyi járulékát fizetni kell. A földadó után kivethető pótdadók:

1. községi pótdadó, maximális összege a földadó 50%-a, de felsőbb hatósági jóváhagyással ezt meghaladó mértékben is megállapítható;
2. rokkantellátási adó, amely fokozatosan emelkedik, maximális összege 10%, ha az adókimetítés alapjául szolgáló alapadók együttes összege 240 pengőnél több;
3. mezőgazdasági kamarai illeték, amely 2.5—3% között változik;
4. törvényhatósági útdadó: 10—17% között változik, Budapesten 1.5%;
5. nyilvános betegápolási és gyermekgondozási pótdadó, ez a földadó 16%-a;
6. vármegyei pótdadó, vármegyék szerint 19—44% között változik;

7. vízszabályozási járulék, amelynek átlagos terhe holdankint 2—3 pengő.

A földadó jelentősége tehát a pótdók 100—140%-os terhével arányosan növekszik és érdemel nagy figyelmet.

HÁZADÓ

Házadót a tulajdonos fizeti a ház bérjövédelme vagy haszonértéke alapján. A házadókulcs változó a főváros, vidéki városok és falvak szerint:

Budapesten	17%
Vidéki városokban	16%
Községekben	14%

A házadókulcs progresszivitása nem kielégítő és helytelen irányú. Az kétségtelen, hogy a vidék és a főváros között a pénz vásárlóerejében is különbség van, ami indokolja az adókulcs ilyen különbségét, de a progresszivitást a házvagyon értéke alapján kellene kivetni. Nem mindegy az, hogy valakinek Budapesten kis családi háza van a Ferencvárosban, vagy több mint egy millió pengőt érő háztömbje az Apponyi-téren.

A legnagyobb igazságtalanság az egy- és kétszobás kicsiny házak változatlan kulccsal történő megadóztatásában rejlik.¹

	1 és 2 szobás házak száma	Haszonértéke millió pengő	Házadója millió pengő
Budapesten	2.044	0.7	0.1
Tj. városokban	47.952	4.3	0.7
Megyei városokban	123.745	1.2	1.9
Községekben	837.515	56.6	7.9
	1,011.256	62.8	10.6

Az 1935. évi 79.0 millió pengő házadóból tehát a mezőgazdasági munkásság, törpebirtokosság, szegényebb kisiparosság és gyári munkásság házadója 10.6 millió pengőt tett.

¹ Adóstatistika. 1935. VI. füzet. 48. és köv. lap.

Az 1 szobás falusi házak átlagos haszonértéke 44 pengőre adódott 1935-ben, a 2 szobás házaké pedig 100 pengőre. A 14%-os házadó kulcs alapján ezeknek a szegény zsellér-házaknak a házadója átlagban 6.2, illetve 14.0 pengőt tett. A házadóhoz kapcsolódó községi, vármegyei stb. pótdadók azt eredményezik, hogy azoknak a mezőgazdasági munkás-exisztenciáknak — akiknek 1 vagy 2 szobás házuk, esetleg 1 hold földjük van, évi adójuk 25—50 pengő között változik. Óriási teher ez, mert ezeknek a „vagyonoknak” haszna a létminimum biztosítására sem alkalmas. Legtöbb esetben annyira rúg a ház és a kert adója alapján előírt összes adó, hogy akiknek kis házuk és portájuk van, adóba fizetik azt az összeget, amit árendás házakban lakó nincstelen társuk bérösszegként fizet.

További egyenlőtlenséget találunk a falusi lakóházak házadójára vonatkozóan abban, hogy amíg a saját házában lakó egyébként nincstelen földmunkás házadót fizet, kis viskója után, addig a nagybirtokok cselédlakásai házadómentesek. Igen jelentős tételről van itt szó. A gazdasági cselédek száma 1930-ban 218.044 volt, akiknek 30%-a, mintegy 60.000 cseléd félkonvenciót kapott, tehát önálló lakást nem. A gazdasági cselédlakások száma tehát kb. 160.000-re tehető, ami után nem fizetnek házadót a földbirtokosok. Ha ezek házadóját az egyszoba-konyhás házak 6.2 pengős átlagos adójával számba vesszük, kereken 1 millió pengő házadó-kiesést találunk. Ha meggondoljuk, hogy községi, vármegyei nyilvános betegápolási, rokkantellátási stb. pótdadók 100—150 %-ig emelkednek, úgy a cselédházak adómentessége 2—3 millió pengő adókedvezményt jelent a nagybirtokosságnak.

A kivetett házadó után a kivethető pótdadók:

1. Községi pótdadó, maximális összege a házadó 50%-a. . Felsőbb jóváhagyással előfordulnak 100—150%-os községi pótdadók is.
2. Rokkantellátási adó, maximális tétele 10%, ha az adókivetés alapjául szolgáló alapadók összege 240 pengőnél nagyobb.
3. Törvényhatósági útdadó, amely 10—17% között változik, Budapesten 1.5%.

4. Nyilvános betegápolási és gyermekgondozási pótdó a házadó 16%-a.
5. Vármegyei pótdó, vármegyék szerint 19—44% között változik.
6. Házbérfillér kulcsa különböző. Budapesten a nyers házbérfővédelem 3%-a.
7. Szemétfuvarozási illeték terhe különböző. Budapesten a nyers-házbérfővédelem 1.5%-a.
8. Rendkívüli pótlék.

Az 1 szobás házak házadójának behajtását a válság idején a kormány felfüggesztette, de a hozzá kapcsolódó egyéb pótdók változatlanul terhelik ezeket a kisexisztenciákat. Az eredmény annyi, hogy az évi előírás 25—50 pengős összegéből 6—14 pengőt írnak jóvá a válság éveiben. Ami semmi esetre sem nagyobb kedvezmény, mint amennyivel a kereseti viszonyaik hanyatlottak.

TÁRSULATI ADÓ

Társulati adót fizetnek az üzleti tevékenységet folytató részvénytársaságok, betéti társaságok, korlátolt felelősségű társaságok, bányatársulatok és szövetkezetek.

Magyarországon a társulati adó 1875-ben tűnt fel az egyenes adók sorában. Ezt az adót a vállalatok mérlegeiben feltüntetett nyereség után kellett megállapítani, de a törvény megtiltotta az adókető hatóságoknak, hogy a vállalat tényleges nyereségét kutassa. Ez volt a helyzet 40 éven keresztül 1916-ig. Gyakorlatilag ez azt jelentette, hogy a vállalatok a kiegyezéstől a háborúig terjedő szédületes fejlődés periódusában annyi adót fizettek, amennyit éppen akartak. 1916 óta a helyzet formailag igen, de érdemben alig változott.

Az ipari termelés túlnyomó része, a kereskedelmi és közlekedési tevékenység szintén tekintélyes része, a bankok pedig csaknem teljesen részvénytársasági vállalatok kezében vannak.

Az ország materiális jószágtermelésének főbb tételei

1934/35-ben a következőképpen alakultak (termelői áron számítva):

mezőgazdaság	1.156 millió pengő
bányászat és kohászat .	64 millió pengő
gyáripari termelés . . .	816 millió pengő

A mezőgazdaság nettó termelésének és a bányászat, valamint a gyáripar nettó termelésének értékösszege alig 10—13%-os különbséget mutat. Közel fekvő lenne tehát a gondolat, hogy a földadó és a társulati adó legalább is egyenlő nagyságú összegekre rúgjanak.

Ezzel szemben a földadó és a társulati adó a válságmély óta a következőkép alakult:¹

	földadó	társulati adó
	millió	pengő
1932	27.7	14.6
1933	30.8	11.8
1934	29.9	11.6
1935	30.9	12.2

A társulati adó tehát a földadó fele és egyharmada között változik, akkor, amikor a két fő termelési ág értékproduktuma közel egyenlő. Sőt ha a gyáripari részvénytársaság mellett a kereskedelmi és a bank részvénytársaságok ténykedését is figyelembe vesszük, kétségtelen, hogy a gazdasági teljesítmény egyenlősége alapján a társulati adónak a földadónál nagyobbnak kellene lenni. Ha pedig arra is gondolunk, hogy a gyáripari és kereskedelmi vállalkozásba investált tőkék jövedelmezősége legkevesebb kétszerese, vagy háromszorosa a földvagyon jövedelmezőségének, akkor egyenesen érthetetlen, hogy a társulati adó a földadó összegének felét sem éri el.

Ennek oka a társulatiadó rendszerében van. A társulati adót a vállalat mérlegyszerű tiszta nyeresége után vetik ki különböző kulcs szerint. Ha a tiszta nyereség a vállalat saját

¹ L. Adóstatistika 1932., 1933., 1934., 1935. évi köteteit.

tőkéjének 10%-át nem haladja meg, úgy a társulati adó a tiszta nyereség 16%-a. Ha a nyereség a saját tőke nagyobb százaléka, úgy az adókulcs is emelkedik egészen 30%-ig. A társulati adókulcs ilyen progresszivitása papiroson nagyon jól hat, a valóságban azonban vajmi kevés értéke van, mert a vállalatok a mérlegkészítésben szabad kezet nyerne. A gyakorlatban a helyzet az, hogy a vállalatok nem sietnek nagy nyereséget kimutatni, hanem megdöbbenő mértékben legnagyobb részük évről-évre veszteséges mérleggel zár, tekintet nélkül a jó, vagy a rossz konjunkturára. A veszteséges vállalatok ugyanis minimális adót fizetnek, investált tőkéjük után 2 ezreléket.

	Tiszta nyereséggel zárt mérlegű	Veszteséggel részvénytársaságok	Összesen száma ¹	Veszteséges mérlegű RT az össz. %-ban
1932	1.293	2.507	3.800	66
1933	877	2.525	3.402	74
1934	912	2.346	3.258	74
1935	987	2.041	3.028	68

A részvénytársaságok összevonása nagymértékű volt a válságmély óta, de a vállalatok több, mint $\frac{2}{3}$ -ad része állandóan veszteséges mérleggel dolgozott. Az adóköteles részvénytársaságok saját tőkéje 1.897 millió pengő, amelyből 1935-ben a 2041 veszteséges vállalatra 1.005 millió pengő esett. Egyenesen elképzelhetetlen az, hogy egy milliárd pengőnyi gyáripari és kereskedelmi vagyon évről-évre veszteséggel dolgozzon. Ellentmond ennek elsősorban az a statisztikai tény, hogy a gyárilap növekvő termelési értékéből a tőkeszolgáltatásra jutó rész 1933—1936 között átlagosan 35%-kal növekedett.²

¹ Lásd Adóstatistika. 1932., 1933., 1934., 1935. évi kiadványainak a társulati adóról szóló fejezeteit.

² Dr. Varga István: Adalékok a magyar gyárilap helyzetének konjunkturális alakulásához. Magyar Gazdaságkutató Intézet 8. sz. különkiadványa. 1935. 6. lap.

A veszteséges mérleg alapján fizetett minimális adózás azonban érthető, mert ilyen módon kb. fele annyi adót fizetnek a vállalatok, mintha a nyereséget kimutatnák. A nyereséggel és „veszteséggel” dolgozó részvénytársaság saját tőkéje mint fentebb láttuk, közel egyenlő, a fizetett adó azonban nagyon is különbözik:¹

	nyereséges mérleg alapján fizetett társulati adó	veszteséges mérleg alapján fizetett minimális adó	összesen
1932	9.0	2.7	11.7
1933	5.2	2.3	7.5
1934	5.1	2.2	7.3
1935	5.3	1.9	7.2

A társulati adónak jelentősége azért is nagy, mert utána ép úgy, mint a föld- és a házadó után, számos pótagót vetnek ki:

1. községi pótagó, 50%, esetleg 100—150%
2. rokkant ellátási adó, 10%
3. törvényhatósági útagó, 1—17%
4. nyilvános betegápolási pótagó, 16%
5. vármegyei pótagó, 19—44%
6. kereskedelmi és iparkamarai illeték, 4—6%
7. városi inségjárulék, 20%
8. rendkívüli pótlék, 40%.

KERESETI ADÓ

Kereseti adó terhel mindenkit, aki ipari, kereskedelmi és általában hasznóhajtó üzleti tevékenységet folytat. Ugyanilyen tevékenység után, ha azt részvénytársasági formában űzik, mint láttuk, társulati adót kell fizetni.

¹ L. Adóstatistika 1932., 33., 34., 35. évi köteteit.

A kereseti adó tehát a kisiparos, kiskereskedő, bérlő, orvos, ügyvéd, stb. adója.

	Kereseti adó millió pengő
1932	19.0
1933	17.5
1934	16.2
1935	16.2

A kereseti adó megoszlása a következő volt országos átlagban:

	1932	1935
ipar	43.5%	42.8%
kereskedelem . . .	32.3%	33.5%
földhaszonbérlet . .	8.6%	7.5%
értelmi szabad fogl. .	11.2%	11.3%
egyéb	4.4%	4.9%
	<hr/> 100.0%	<hr/> 100.0%

Az iparra kivetett kereseti adó túlnyomó része — 1932-ben 97.2% — a kisiparra esett és csak 2.8% a gyáriparra. Természetes következménye ez éppen annak, hogy a gyáripárban általában a részvénytársasági formák dominálnak. Az általános kereseti adó kulcsa a tiszta jövedelem 5%-a.¹

A részvénytársaságok 1935. évi 7.2 millió pengőnyi társulati adó összegéből az iparra, tehát a gyáriparra 3.9 millió pengő esett, amihez a 40%-os pótlékot is hozzáadva, a gyáripár egyenes adóterhe 5.5 millió pengő volt, a kisipár pedig

¹ Az 5%-os adókulcs alapján kivetett kereseti adó után kivethető pótladók:

1. rokkantellátási adó, maximális tétele 10%,
2. törvényhatósági útdó, 10—17%, Budapesten 1.5%.
3. nyilvános betegápolási pótdó, 16%,
4. vármegyei pótdó, 19—44%,
5. kereskedelmi és iparkamarai illeték, 4—6%,
6. mezőgazdasági kamarai illeték, 2%,
7. városi inségjárulék, ennek a pótdónak nagysága 40%.

az 1935. évi előírás szerint 8.6 millió pengőt fizetett kereseti adóban.

Felidézve a földadónál mondottakat:

a földadó	30.9 millió P
a gyáripár társulati adója . .	5.5 millió P
a kisipar kereseti adója . .	8.6 millió P

Ez a tény az igazságtalan adózás kirívó példáját szolgáltatja, mert a mezőgazdaság, gyáripár és a kisipar nettó termelési értéke a következő volt:¹

1934/35

mezőgazdaság	1,156 millió P
gyáripár	816 millió P
kisipar	364 millió P

A termelés nettó eredményét véve alapul az egyenes adó összehasonlítására, ha a földadó 30.9 millió pengő, úgy a gyáriparra 22 millió pengő társulati adó esne, a kisiparra pedig 9.7 millió pengő kereseti adó.

	A termelés nettó értéke	Kivetett egyenes adó	A termeléssel arányosan fizetendő adó
	m i l l i ó p e n g ő		
föld	1.156	30.9	30.9
gyáripár	816	5.5	22.0
kisipar	364	8.6	9.7

Ez az összesítő táblázat félreérthetetlenül meggyőz arról, hogy amíg a földadó és a kisipart terhelő kereseti adó a hasznos teljesítményükkel igen magasan, de arányosan van megállapítva, addig a gyáripár kb. negyedrészt fizeti annak az adónak, amit termelési értéke alapján fizetnie kellene. Vagy ha a gyáripár által fizetett adót helyesnek fogadjuk el, úgy a földadónak nem szabadna többnek lenni 7.8 millió pengőnél, a kisipar pedig nem fizethetne többet 2.5 milliónál.

¹ Dr. Matolcsy Mátyás és dr. Varga István: Magyarország nemzeti jövedelme az 1924/25—1934/35. években. 1936. 64. lap.

A vállalatok mérlegszerű tiszta nyereségére felépített társulati adórendszer ilyen eredményekhez vezetett. Gondoljuk azonban meg, hogy évről-évre kb. 15 millió pengő egyenesadót titkol el a gyáripár, milyen óriási összegre rúgott ez az elmúlt félévszázad alatt, amikor 40 évig egyenesen tiltva volt a vállalatok által kimutatott mérlegszerű tiszta nyereségben kételkedni.

JÖVEDELEMADÓ

A jövedelemadó a modern és szociális állami berendezés fenntartásának legfőbb pillére. Angliában — ahol forgalmi adó egyáltalán nincs, fogyasztási adók is csak csekély szerepet játszanak, az államháztartás életében — a jövedelemadó az összes adóbevétel 45%-át teszi.¹ Magyarországon ezzel szemben a jövedelemadó 1935-ben az 1005 millió pengőnyi adóterhernek mindössze 3.5%-át tette. A jövedelemadó alakulása a következő volt:

	jövedelemadó millió P
1928	45.0
1929	44.2
1930	42.2
1931	46.0
1932	43.4
1933	37.5
1934	34.3
1935	35.1

Jövedelemadót fizet mindenki, akinek évenként 1000 pengőnél nagyobb jövedelme van. Jövedelemadót nem fizetnek:

¹ Sir B. Mallet: British Budget. London 1933. Függelék XVIII. táblázata szerint az összes közvetett és közvetlen adóbevétel összege 1931/32-ben 733 millió £ volt. A jövedelemadó 247 millió £-ra rúgott, amihez surtex és supertex címén 77 millió £ járult.

az állam, törvényhatóságok, városok, községek, egyházak, szerzetesrendek, apátságok, káptalanok, alapítványok, egyesületek és részvénytársaságok. A jövedelemadó alapját az 1000 pengőnél nagyobb jövedelmek képezik, illetve egy gyermek esetén az adómentes jövedelem 1.100 pengő, 2 gyermeknél 1.200 pengő, 3 gyermek esetén 1.300, 4 gyermek esetén 1.500 pengő és így tovább.

A jövedelemadót a tiszta jövedelem után progresszív módon lépcsősen állapítják meg:

1.200—	2.300 pengő jöv. esetében	12 P
2.300—	3.500 „ „ „	34 P
11.200—	12.000 „ „ „	420 P
12.000—	17.400 „ „ „	480 P
49.000—	60.000 „ „ „	4.460 P
60.000—	75.000 „ „ „	6.000 P
100.000—	105.000 „ „ „	13.480 P
105.000—	107.500 „ „ „	14.480 P
107.500—	120.000 „ „ „	15.000 P
320.000—	360.000 „ „ „	76.800 P

A 360.000 pengőt meghaladó jövedelem után a jövedelemadót százalékosan kell kivetni, ami 1.2 millió pengő jövedelemnél 40%-ot tesz.

A jövedelemadó lépcsős rendszerének legfőbb hibája, hogy az adóalap eltitkolásra irányuló különben is nagy hajlandóságot erősíti.

A magyar jövedelemadó-rendszer legfőbb hibái:

1. nem tesz különbséget a vagyonból és a munkából származott jövedelem között,
2. az adókulcs nem eléggé progresszív,
3. az adó alapjául szolgáló jövedelembevallás hamis volta.

Az adókulcs nagyságában kifejezésre kell jutni annak, hogy munka vagy vagyon utáni jövedelmekről van-e szó. Nagy különbség van u. i. a között, ha valakinek 10.000 pengős

jövedelme bérbeadott 500 holdas földbirtokából vagy fővárosi házbérből évről-évre biztosan befolyik, vagy valakinek 10.000 pengős jövedelme megfizetett évi munkájából áll elő. Ez a jövedelem szigorúan összefügg az illető iparos, kereskedő, orvos, vagy ügyvéd egyéni képességeivel, munkaintenzitásával s betegség vagy valami szerencsétlenség következtében aláhanyatlik vagy megszűnik.

A jövedelemadó kulcsa nem elég progressív. Angliában 1000 £ (20.000 P) jövedelem után 20%, 2000 £ (40.000 P) után pedig 25% az adókulcs, Magyarországon pedig csak 360.000 pengő jövedelem után éri el a jövedelemadó a 25.5%-ot.

Mindennél nagyobb hiányosságot az adóbevallás terén találjuk. A bevallott tiszta jövedelem u. i. a valóságtól rendkívül mértékben eltér.

Kitűnik ez abból is, hogy az adókötelesek száma és bevallott jövedelme rendkívül mértékben hanyatlott.

Jövedelemadókötelesek száma

	10.000 P adóalapig	10.000 P felüli adóalappal	Összesen
1929	330.611	19.383	349.994
1930	306.718	17.625	324.543
1931	294.090	16.619	310.709
1932	266.544	13.979	280.523
1933	229.489	10.275	239.764
1934	206.271	9.289	215.560
1935	195.691	8.838	204.529

A jövedelemadó kötelesek száma 350.000-ről 200.000-re csökkent az elmúlt 7 év alatt. Minél nagyobb jövedelemkategóriát nézünk, annál nagyobb az adózók számának hanyatlása. A 10.000 pengőnél nagyobb jövedelműek száma és bevallott jövedelme pl. a következőképpen változott:

	Adózók száma	Bevallott jövedelem	Levonható teher	Adóalap
	M i l l i ó p e n g ő			
1929	19.383	—	—	—
1930	17.625	—	—	—
1931	16.619	464.3	130.4	333.9
1932	13.979	448.9	163.9	285.0
1933	10.275	299.5	106.3	193.2
1934	9.289	269.4	92.2	177.2
1935	8.838	256.1	86.4	169.7

Még szembetűnőbb az 50.000 pengőnél nagyobb jövedelműek számának apadása:¹

50.000 pengőnél nagyobb jövedelem

után adózók száma	1932	1935
1. földbirtokos	195	74
2. háztulajdonos	830	21
3. kereskedő	39	28
4. iparos	33	4
5. szolgálati viszonyban lévők	236	117
6. tőketulajdonosok . . .	38	2
7. egyéb	78	39
	<hr/> 1449	<hr/> 285

Fizetett jövedelemadó millió P 7.8 3.0

Az adóalap százaléka 12.3% 13.5%

Az 50.000 pengőnél nagyobb jövedelmű földbirtokosok adóalapja tehát bevallott jövedelme 24.8 millió pengő volt. A 195 adózó mindegyikére átlagosan 127.000 pengő jutott. 1935-ben már csak 74 földbirtokosnak volt 50.000 pengőnél nagyobb jövedelme. Összes bevallott jövedelmük 12.7 millió pengő volt: átlagos jövedelmük tehát 172.000 pengő volt.

¹ Lásd az 1932. és 1935. évi Adóstatistikának a jövedelemadóra vonatkozó táblázatait.

		Bevallott jövedeleme	Átlagos jövedelme
1932-ben	195 földbirtokos	24.8 millió P	127.000 P
1935-ben	74 „	12.7 millió P	172.000 P
	121 földbirtokos	12.1 millió P	100.000 P

Az 50.000 pengő jövedelem alá csúszó 121 földbirtokosnak jövedelme a bevallott 12.1 millió pengőről — átlagos 100.000 pengőről — legalább felére kellett esni 1932—1935. években. Különös ellentmondást mutatnak ezek és a mezőgazdaság jövedelmezőségére vonatkozó számok. Az OMGE számtartási vizsgálatai szerint:¹

	Dunántúl a nagybirtok területére jutó	Alföldön 1 kat. hold területére jutó	Országosan mérlegelt átlaga mezőgazdasági tisza hozama pengő
1932—34 átlag	6.65	10.38	8.99
1934	7.93	9.20	15.61
1935	13.33	10.19	23.39

Más módszerekkel a mezőgazdaság összes pénzbevételére nyert adatok² ugyanilyen fejlődést mutatnak:

	Mezőgazdaság pénzbevétele millió pengő
1932/33	663
1933/34	671
1934/35	706
1935/36	752

Semmiképpen nem indokolt tehát, hogy az 50.000 pengőnél nagyobb jövedelem után adózó földbirtokosok száma 195-ről 74-re csökkent.

Még kevésbé érthető a 830, 50.000 pengőnél nagyobb jövedelmű háztulajdonos azt mondhatni teljes eltűnése.

¹ Az Országos Magyar Gazdasági Egyesület: Mezőgazdaságunk üzemi eredményei az 1935. évben. 54. lap.

² Dr. Matolcsy Mátyás—Dr. Varga István: Magyarország nemzeti jövedelme 1924/25—1934/35. Magyar Gazdaságkutató Intézet 11. különkiadványa.

	Bevallott jövedeleme	Átlagos jövedelme
1932-ben 830 háztulajdonos	67.4 millió P	81.000 P
1935-ben 21 háztulajdonos	2.3 millió P	110.000 P

A budapesti házbérlőjövedelem hanyatlása pedig ez időben a Székesfőváros Statisztikai Évkönyve szerint távolról sem ily nagymértékű. 1933. évi válságmély óta a nyers házbérlőjövedelem 276.6 millió pengőről 1936-ban csak 255.2 millió pengőre hanyatlott.

A szolgálati viszonyban lévő nagyjövedelműek száma éppen a felére csökkent.

	Bevallott jövedeleme	Átlagos jövedelme
1932-ben 236 szolgálati viszony- ban lévő kereső . .	19.9 millió P	84.000 P
1935-ben 117 szolgálati viszony- ban lévő kereső . .	13.1 millió P	112.000 P

Azt jelentenék ezek a számok, hogy a gyárigazgatók, bankigazgatók, vállalatok vezetőinek a jövedelmét nyirbálta volna meg a válság, helyesebben a konjunktúra emelkedő lendülete, mert a válságos 1932/33. év után 1935-ig már számottevő javulás állott be. Nem valószínű tehát, hogy a vállalatok agilis vezetőinek évi jövedelmét az átlagos 84.000 pengőről 50.000 pengő alá szorították volna, különösen akkor, ha arra gondolunk, hogy a kérdéses esetekben az ország legnagyobb vállalatairól van szó.

Nem kevésbé érdekes a tőketulajdonosok eltűnése sem. 1932-ben 50.000 pengőnél nagyobb jövedelmű 38 tőketulajdonos bevallott jövedelme 8.8 millió pengő volt, egyre átlagban tehát 230.000 pengő esett. 1935-ben a két adózó bevallott jövedelme 236.000 pengő volt, amelyből egyre 118.000 pengő jutott. Akár milyen tőkevagyonot vizsgálunk 1932—35 között, jövedelme nem hanyatlott, hanem emelkedett.

Azzal az érveléssel sem tudjuk magyarázni ezeket az el-

tűnéseket, hogy talán más kategóriába nyertek besorolást, mert egyetlen kategóriában sem emelkedett az 50.000 pengőnél nagyobb jövedelműek száma. Az 50.000 pengőnél nagyobb jövedelműek 1449 főnyi tömegéből ugyanis 1164 tűnt el 1932—1935. években. A gazdasági helyzet erre nem ad magyarázatot s nyilvánvaló, hogy a hamis jövedelemadó-bevallás száma és összege szaporodott meg.

Az is teljesen indokolatlan, hogy a nagy egyházi, alapítványi birtokok, vagyonok jövedelmei mentesek a jövedelemadó alól.

A jövedelemadó Magyarországon nem alkotja az államháztartás központos pillérét, futni hagyja a nagy jövedelmeket, az antiszociális adórendszer pedig a fogyasztási és a forgalmi adókra épült fel. Az adóbevallás tisztességes végrehajtása esetén a jövedelemadó jelenlegi összege megsokszorozódna és elfoglalhatná méltó helyét a magyar adórendszerben.

VAGYONADÓ

A vagyonadót tulajdonképpen a jövedelemadó korrektívumaképpen kell felfogni, ami a vagyonból és munkából származó jövedelem megkülönböztetését célozza. A vagyonból származó jövedelem stabilabb és élvezőjének sokkal kisebb fáradságba kerül, mint a munkából származó jövedelem. A vagyonadó kulcsa igen csekély: 0.1 és 1% között változik. 20 millió pengő tiszta vagyon után a vagyonadó 1%. Mentés a vagyonadó alól az 5000 pengőnél kisebb tiszta vagyon, illetve ha a jövedelemadónak nem alanyai a 25.000 pengőt meghaladó tiszta vagyon.

Vagyonadó alól mentesek:

1. az állam, törvényhatóságok, városok és községek;
2. egyházak, apátságok, káptalanok, alapítványok, stb.
3. részvénytársaságok, szövetkezetek és egyéb társaságok.

	Vagyonadó millió pengő
1928	12.8
1929	12.9
1930	12.3
1931	11.0
1932	17.6
1933	16.6
1934	15.8
1935	15.8

A vagyonadót — amit a vagyon jövedelméből fizetnek — összhangba kell hozni a jövedelemadóval s a tiszta vagyon kell, hogy képezze a vagyonból származó jövedelmek esetén a jövedelemadó alapját.

PÓTADÓK

Az egyenes adók — föld-, ház-, kereseti, társulati adó — bizonyos százalékában vannak megállapítva a különböző pótdadók. Ezek közül legfontosabbak:

1. a községi pótdadó;
2. vármegyei pótdadó;
3. nyilvános betegápolási pótdadó;
4. rokkantellátási pótdadó.

A községi pótdadó a községi adminisztráció fenntartását szolgálja. Ezt a pótdadót a föld-, ház-, általános kereseti, társulati és tantem-adó bizonyos százalékában vetik ki. A törvény a községi pótdadó maximális kulcsát 50%-ban állapítja meg, de mód van arra, hogy ettől eltéréseket felfelé is megengedjenek. 1934-ben a községi pótdadó országos átlagban vett kulcsa 57.6% volt, de volt egy olyan község is, amelynek pótdadója a 150%-ot is meghaladta.

	Az ország 3348 községe közül
pótadó nélkül dolgozott	11 község
50%-nál kisebb pótadóval dolgozott .	828 „
50—75% pótadóval dolgozott . . .	2084 „
75—100% pótadóval dolgozott . . .	309 „
100—150% pótadóval dolgozott . . .	115 „
150%-nál nagyobb pótadóval dolgozott	1 „

A községi pótadóalap összege 1934-ben 44.6 millió pengő volt a következő tételek szerint:

földadó	28.6 millió P
házadó	14.5 millió P
társulati adó	1.4 millió P
tantiem-adó	0.1 millió P
	<hr/> 44.6 millió P

Ennek 57.6%-át tévő községi pótadó 25.5 millió pengőt tesz, a községi költségvetés további szükségleteit állami segély alapján és bizonyos adók átengedésével fedezték a községek. A községek összes költségvetési szükséglete ugyanis 74.2 millió pengő volt 1934-ben.

A vármegyei pótadókat szintén a föld-, ház-, társulati és tantiem-adó után vetik ki vármegyénkint igen eltérő kulcs szerint: 19—44%.

A nyilvános betegápolási pótadó az ország nincstelen lakossága kórházi és ápolási költségeinek fedezésére szolgál. Ez a pótadó 1935-ben 21.3 millió pengőt tett, amit a föld-, ház-, általános kereseti és a társulati adók 16%-ként hajtottak be.

A háború nyomorultjainak csekély járulékait külön pótadóval kívánta fedezni az állam s rokkantellátási pótadót vet ki a föld-, ház-, általános kereseti, a társulati és a jövedelemadó után: 1—10%-os kulcs szerint. A rokkantellátási pótadó összege 1935-ben kereken 13 millió pengőre rúgott.

A pótadók kérdésénél csak az érdemel felemlítést, hogy azok valamennyije a föld-, ház-, általános kereseti, társulati

adók után vannak kivette s annak bizonyos esetekben 100—150%-át is meghaladják. Mindazok az igazságtalanságok tehát, amelyeket a földadónál, házadónál, általános kereseti adónál, társulati és jövedelemadónál tapasztaltunk, a pótagadók által erősen eltorzulva jelentkeznek.

Vegyük a földadót. Megállapítottuk, hogy a földadó a kataszteri tiszta jövedelemnek 20%-ában van megállapítva és így a kisbirtok nagyobb kat. tiszta jövedelme miatt a törpebirtokos 1 holdjára közel 70%-kal nagyobb földadó esik, mint a nagyra. Az összes pótagadók ennek arányában nagyobb súllyal nehezdednek a kisgazdára, mint a nagybirtokosra. A falu életének, iskolák stb. fenntartásához a szegény ember nagyobb arányban járul hozzá, mint a nagybirtokos. Még inkább szembeötlő ez, ha a falusi házadóra gondolunk. A zsellér nép és a kisgazdatársadalom kicsiny sárkunyhója után kivetett házadó alapján fizeti az összes pótagadót, a falu határában elterpeszkedő 10.000 hold nagybirtok pedig amellelt, hogy kisebb adó alapján járul hozzá a terhekhez, cselédházai után nem fizet házadót s így a házadók járulékos pótagadója alól is menekül.

Még fonákabb helyzet áll elő a rokkantellátási és betegápolási pótagadók dolgában. A kisbirtok 1 holdjára — az OMGE számításai szerint¹ — 72.8%-kal nagyobb rokkantellátási pótagadó és 70.4%-kal nagyobb betegápolási adó esett 1932-ben, mint a nagybirtok 1 holdjára. A rokkantak és a nincstelen betegek támogatása, gondozása is a kisegzisztenciák vállára nehezedik. Nem nevetséges az, hogy a törpebirtokos, akinek kis háza és 2—3 hold földje van s nagy családjának a biológiai létminimumot alig tudja biztosítani, föld- és házadója alapján rokkantellátási és betegápolási pótagadó címen 8—10 pengőt fizessen. Ugyanakkor a nagybirtokosság, mert földadója jóval kisebb, cselédházai után pedig házadót nem fizet, a háború és a szegénység áldazatainak segítése alól

¹ Az Országos Magyar Gazdasági Egyesület kiadványa: Mezőgazdaságunk üzemi eredményei az 1933. évben. 68—69. lap.

jórészt mentesül. Még inkább érvényes ez a részvénytársaságokra, amelyek a társulati adó alapján vesznek részt a pótdadókban is, társulati adójuk pedig, mint fentebb kimutattuk, egynegyedét teszi annak, amit a többi termelési ágak adóterhével arányosan fizetniök kellene. Az egyházi birtokok — az összes egyházak birtokai 1 millió hold — pedig vagyon- és jövedelemadót sem fizetnek. A rokkantellátási pótdadó kivetésének pedig a jövedelemadó is alapja.

Mindez érvényes az egyházi és iskolai adók 20.3 millió pengős összegére.

KÖZVETETT ADÓK

Forgalmi adók, fogyasztási adók, vámok és jövedékek

Az államkincstár adóbevételei a következők voltak 1935-ben:

1. egyenes adók . . .	442.4 millió P	505%
2. forgalmi adók . . .	149.9 millió P	17.1%
3. fogyasztási adók . .	118.2 millió P	13.6%
4. vámok	57.9 millió P	6.7%
5. jövedékek	105.8 millió P	12.1%
összesen	874.2 millió P	100%

A magyar államháztartás szükségleteinek csak 50%-át fedezi az egyenes adók — föld-, ház-, kereseti, társulati, vagyon-, jövedelemadók —, a másik felét az antiszociális forgalmi, fogyasztási adók, vámok és jövedékek alkotják.

Angliában, ahol például a forgalmi adó bevezetését elvetették a háború után és helyette a jövedelemadónak fokozottabb kimunkálását hajtották végre, az adónemek aránya más:

	A z ö s s z e s a d ó k	
	%-a egyenes adó	%-a közvetett adó
Angliában	66%	34%
Magyarországon . . .	44%	56%

A forgalmi adók, fogyasztási adók, vámok és jövedékek a fogyasztóközönségre nehezednek a fogyasztás arányában, tekintet nélkül a polgárság vagyoni és jövedelmi viszonyaira. Ezeknek az adóknak állampénzügyi szempontból vannak rendkívül előnyei:

1. bő forrásai az állami bevételnek,
2. késedelem nélkül folytonosan befolynak.

Nagy hátrányai azonban, hogy

1. a gazdasági élet, a termelés-fogyasztás folyamat apasztják,
2. a szegény népréteg vállaira nehezednek.

FORGALMI ADÓK

Forgalmi adónak általában azokat a tarifális adókat nevezük, amelyeket az ingó és ingatlan vagyontárgyak eladása, átruházása esetén vetnek ki. Az adó kulcsa időnként változott, általában 1—3% között állt.

A forgalmi adó történelme nagyon messzire nyúlik vissza. A jelenlegi forgalmi adórendszert azonban a világháború roppant szükségletei hívták újra életre. Németország járt elől e téren és 1916-ban a forgalom megadóztatásával igen jelentős bevételi forrásra tett szert. Utána egy évre Franciaország, majd rendre Ausztria, Magyarország, Olaszország, a háború után pedig Csehszlovákia, Jugoszlávia, Románia stb. országok igyekeztek az államháztartás egyensúlyát a forgalmi adó bevezetésével biztosítani.

De számos ország — Anglia, Hollandia, Svájc, Bulgária, Görögország stb. — tartózkodott a forgalmi adó bevezetésétől. Ezek élén Anglia járt, amely mindig hű maradt történetéhez, amely forgalmi adót nem ismert. Az 1921/22. évi budget benyújtásánál foglalkoztak a forgalmi adó bevezetésének gondolatával. A parlamentben azonban a kormány kijelentette, hogy a forgalmi adó szükségszerűen maga után vonja az árak emelkedését és munkabérzavarokat idéz elő, miért is a forgalmi adó bevezetésének gondolatát elvetette

azzal a megjegyzéssel, hogy „jól tudjuk, más országokban ez az adónem létezik, ebben az országban azonban a gazdasági és egyéb feltételek alkalmatlanok a forgalmi adó bevezetésére. Ebben az országban a polgárok inkább viselik a jövedelemadó terheit, de nem kérnek a forgalmi adóból, mert ez egy — retrograd step — lépés visszafelé.”

A forgalmi adóról mondott angol vélemény nagyon helytálló olyan országokban, ahol a közönség valóban hajlandóbb a nagy jövedelmek után nagyobb adót fizetni, mint a gazdasági élet egyensúlyát megzavarni. Ezt Angliában akként oldották meg, hogy a jövedelemadó mellé speciális jövedelemadóptlékot vetettek ki (supertax, surtax).

	1913/14-ben	1921/22-ben	1931/32
	m i l l i ó f o n t		
supertax és surtax	3.3	61.4	76.7

A forgalmi adót azonban elvetették.

A forgalmi adó legfőbb hibája, hogy könnyen áthárítható a fogyasztókra s az árak emelkedése révén az alsóbb társadalmi osztályokat sújtja. A forgalmi adóknak nagy szerepe van abban is, hogy az agrárolló nyílása nagy. Az iparcikkek u. i. több kézen mennek át, míg a fogyasztóhoz, a falura kerülnek s forgalmi adóterhük nem egy esetben a 20%-ot eléri.

A mezőgazdaság tehát csak a forgalmi adó miatt már ennyivel drágábban kapja a cikkeket, mint a háború előtt. Itt igazolódik az angol vélemény helyessége, amely szerint igazságos progresszív jövedelemadó rendszer mellett fölöslegese a forgalmi adók.¹

FOGYASZTÁSI ADÓK

A legtöbbször kifogásolt és támadott adók a fogyasztási adók, amelyek 118 millió pengő összege a következő tételekből tevődik össze:

¹ Hajdu József: A forgalmi adózás jelen állása Magyarországon. 1928. 10. lap.

1. szeszadó	13.4 millió P		
2. söradó	2.1	„	„
3. cukoradó	43.1	„	„
4. ásványolaj adó	20.1	„	„
5. bor, hús és egyéb fogy. adó . .	27.3	„	„
6. gyújtószer adó	3.1	„	„
7. szivarkahüvely adó	5.0	„	„
8. villanykörték	1.8	„	„
9. italmérési illeték	2.2	„	„

Összesen 118.1 millió P

Ezen adók közül különösen a szesz-, a cukor- és a bor-fogyasztási adók a sérelmesek, mert amellett, hogy az alsó, széles tömegekre nehezednek, a mezőgazdasági termelés terén is jelentős károkat okoznak.

SZESZADÓ

A kincstár szeszadó-jövedelmét az élvezeti célra elhasznált szesz minden abszolút literje után fizetett 2.— pengő adó alkotja. Szeszadót fizetnek tehát a (termelési adó alá eső főzdek) kisüstök, a termelt gyümölcs-, törkölypálinkák és a borpárlat után és szeszadót fizetnek a szeszgyárak a fogyasztási célra eladott szesz után, amelyet burgonyából, cukorrépából, gabonaneműkből főznek. Az egyéb célra felhasznált — ecetgyártás, denaturálás, műselyemgyártás stb. — szesz természetesen mentes ezen nagy adók alól.

A kisüstök és a szeszgyárak által fizetett szeszadó a következőképpen alakult:

	kisüstök által fizetett szeszadó m i l l i ó	szeszgyárak által fizetett szeszadó p e n g ö b e n	összesen
1925—26	7.7	13.2	21.6
1926—27	5.0	18.8	23.8
1927—28	6.6	21.8	28.4
1928—29	9.2	20.2	29.4
1929—30	8.6	14.0	23.6
1930—31	8.1	9.4	17.5
1931—32	7.5	4.3	11.8
1932—33	4.4	5.2	9.6
1933—34	6.0	6.0	12.0
1934—35	5.7	5.9	11.6

A jó konjunktura idején, 1924/25—1929/30. években a szeszadó nagyobb hányadrészét, 60—80%-át a mezőgazdasági és ipari szeszgyárak fizették, az eladott fogyasztási szesz után. A válság első évétől kezdve, 1930—31-től, a kisüstök és a szeszgyárak közel egyenlő összegeket fizettek szeszadó címén annak ellenére, hogy a kisüstök termelése ezidőben kb. 30.000 hl. körül mozgott, a szeszgyárak pedig 300.000 hl-nél több szeszt termeltek.

A szesztermelés rentabilitása szempontjából nem közömbös az, hogy a termelt szesz minden literjét vagy csak minden tizedik literjét terheli ugyanaz az adó. A mezőgazdasági és ipari szeszgyárak jövedelmezősége szempontjából a szeszadónak sokkal kisebb jelentősége van, mint a kisüstöknél, mert amíg 1930/31—1934/35. években a szesziparban a tényleg fizetett szeszadó a szesztermelés értékének 25—30%-át, addig a kisüstöknél a termelt szesz értékének 55—65%-át tette. Emellett a szeszadó jelentősége a kisüstökbe és szeszgyárakba investált tőkéhez képest is nagy eltérést mutat, amiről az 1930/31—1934/35-ös év átlagában a következő összeállítás ad képet:

	Tőkeértéke millió	Termelésének értéke pengő	Szeszadó	A szeszadó atermelés értékének %-a
260 mezőgazdasági				
szeszgyár (à 150—160.000)	40.0	12.7	3.7	29.4
9 ipari szeszgyár	20.0	6.7	2.0	29.4
1615 kisüst (à 7—8000 P)	12.0	11.6	7.0	60.0

A szeszadó ilyen egyenlőtlen megoszlása mellett rá kell mutatni arra is, hogy amíg a 260 mezőgazdasági szeszgyár körülbelül harmadfél-száz nagygazdaság rentabilitását javítja és jövedelmezőségét emeli, addig az 1600 kisüst szintén agrárérdekeket szolgál, a 380.000 kat. holdon folyó bortermelés érdekeit, amelyhez 200.000 kis szőlőbirtoknak érdekei kapcsolódnak. Az ipari szeszgyárak pedig a szesztermelés mellett még különböző, a szesztermeléssel kapcsolatos, jól jövedelmező egyéb ipari üzem — cukor, élesztő, likőr, stb. gyár — fenntartásával biztosítják a szesztermelés igen kedvező rentabilitását. Nyilvánvaló tehát, hogy a szeszadó az említett körülmények miatt a kisüstök szempontjából sokkal súlyosabb, mint a mezőgazdasági és ipari szeszgyárak termelésében. A jelenlegi szeszadónak a pálinkatermelésre különösen amiatt van káros kihatása, hogy a termelési költségek túlnyomó részét — 60%-át — a legmerekvebb költségtétel, a szeszadó teszi. Ez a körülmény a pálinkatermelés jövedelmezőségét felborította.

A pálinkatermelés rentabilitásának megromlása idején a szőlősgazdák a törköly eltevésével járó munkát már nem tartják érdemesnek elvégezni, hanem több, mint felét felhasználás nélkül kidobták. Számításunk helyességét valószínűsíti az a körülmény is, hogy a válság idején az átlagban 1600 kisüst közül

1930—31-ben	354
1931—32-ben	503
1932—33-ban	683
1933—34-ben	564

főzdet helyeztek üzemén kívül.

Ha meggondoljuk, hogy a pálinkatermelés rentabilitásának rosszabbodása elsősorban a nagyobb teljesítményű főzdetet sújtotta, ahol a rentabilitás kérdésének tudvalevőleg nagyobb a jelentősége, mint az egészen kicsiny ürtartalmú üstöknél, úgy nyilvánvaló, hogy a főzdek kb. 40%-a, amelyet üzemén kívül helyeztek, a termelési kapacitásnak több, mint felét teszik. A nyersanyag 40—60%-ának elpusztulását igazolja tehát a főzdek jelentős hányadának leállítása is.

Ezek után érthetővé válik, hogy a szőlő- és gyümölcs-termelésből származó nyersanyag jelentős része semmisül meg, évről-évre 6—8—10 millió pengő értéktől fosztva meg az agrárnépesség széles rétegeit. A veszteség éppen a legszegényebb népréteget érinti, akiknek szerény jövedelme mellett e veszteségnek a jelentősége igen nagy.

A megoldás nyilván nem lehet más, mint a termelés jövedelmezőségének helyreállítása, a termelési költségek csökkentése által. A termelési költségek — a pálinka áresésével bizonyos mértékig párhuzamosan — csökkentek, egyedül a szeszadó maradt változatlan. A szeszadó, a jó konjunktura, a magas árak idején és a válságmélyben az alacsony árak mellett is változatlanul ugyanakkora. A szeszadó olyan mérséklése indokolt, hogy a szesztermelés reális jövedelmezősége visszatérjen. A szeszadónak 1930—31-től kezdve 1.92 pengőről 1.20 pengőre való leszállítása a pálinkatermelés visszaesését és az elmúlt évek alatt 40—50 millió pengőt érő nyersanyag pusztulását akadályozta volna meg, mert a termelés rentabilitása kielégítő lett volna, amint ezt a következő táblázat szemlélteti:

1 q törköly értéke és a főzés haszna

	1.92 pengős szeszadó mellett	1930/31-től kezdve 1.20 pengős szeszadó esetén
1924—25	12.12	12.12
1925—26	5.96	5.96
1926—27	12.48	12.48
1927—28	9.80	9.80
1928—29	6.56	6.56
1929—30	6.16	6.16
1930—31	2.92	5.80
1931—32	1.84	4.72
1932—33*	0.64	3.84
1933—34	2.64	5.84
1934—35	2.20	5.40

A pálinkafőzés egyéb nyersanyagaira — különböző gyümölcsből szedett cefrékre — ugyanezek a meggondolások érvényesek és ezekkel tovább foglalkozni szükségtelen.

A szőlő- és gyümölcsstermelés melléktermékének, a törkölynek, seprőnek és cefrének hasznosítását a pálinkatermelés rentabilitásának állandó megőrzésével kell biztosítani, mászóval a szeszadót a pálinka áralakulásához kell igazítani: a következő skála, amely a szeszadó és a pálinka ára között állandóan kb. ugyanezt az arányt teremtené meg, látszik indokoltnak:

Törkölypálinka ára absz. literenként P.	Szeszadó P/absz. lit.	Szeszadó a pálinka árának %-ában
4—5	2.0	40—50
3—4	1.5	40—50
2—3	1.2	40—60

A törkölypálinka ára a válságmély óta 2.5—3.0 pengő között ingadozik, úgyhogy jelenleg 1.20 pengő absz. literenkénti szeszadó biztosítaná a pálinkatermelés jövedelmező-

* 2 pengős szeszadó van érvényben.

ségét és az 1.20 pengő szeszadó esetén térne vissza az a viszony a szeszadó és pálinka ára között, ami a 1925—1929. években tartósan megvolt. Ez tenné lehetővé, hogy évről-évre óriási értéket reprezentáló nyersanyagot megmentsünk s a pálinkatermelés emelkedésével az állam bevételeit is fokozzuk.

CUKORADÓ

A kincstár a cukortermelését a fogyasztási szeszhez hasonlóan, rendkívül erőteljesen megadóztatja, ami természetesen a fogyasztókra hárul a cukor magas árában. A cukoradó kg-kint jelenleg 50 fillér.

A cukoradó alakulása:

1928 évben	41.7 millió P
1929 „	42.4 „ „
1930 „	41.8 „ „
1931 „	40.6 „ „
1932 „	43.5 „ „
1933 „	43.3 „ „
1934 „	43.1 „ „
1935 „	43.1 „ „

teljes merevséget mutat. Ez nagyon szomorú körülményre enged következtetni, és pedig arra, hogy Magyarországon a cukor rendkívül magas ára miatt azt csak a nagyobb jövedelmű polgárság fogyaszthatja, amely réteg számára nincs annak nagy fontossága, hogy a cukor ára kg-kint 1.32 pengő vagy 0.6 pengő. Ez a réteg minden körülmények között fogyaszt cukrot, ennek állandó fogyasztásából származik a cukoradó változatlansága is.

Magyarország átlagos fejenkénti cukorfogyasztása igen alacsony a többi országokhoz viszonyítva:

1936-ban Magyarország . . .	9.5 kg
Ausztria	26.5 kg
Csehszlovákia	27.0 kg
Németország	23.5 kg
Anglia	51.5 kg
Svájc	42.9 kg

Magyarország átlagos fejenkinti cukorfogyasztása az angol átlagos fogyasztásnak $\frac{1}{5}$ -ét sem éri el, de csak harmada a szomszédos Ausztria és Csehszlovákia fogyasztásának is. Ez azonban nem azt jelenti, hogy az ország lakossága egyenletesen kevés cukrot fogyaszt, hanem azt, hogy egy aránylag vékony réteg — amelynek életszínvonala megközelíti a nyugateurópai életszínvonalat — fogyasztása a többi ország fogyasztását eléri, a széles tömegek pedig alig jutnak cukorhoz a magas adó és a magas árak következtében.

Reprezentatív felvétel szerint pl. a mezőgazdasági lakosság egyes kategóriájában a cukorfogyasztás 1933/34-ben. évben a következőképpen alakult:¹

		egy évi cukorfogyasztás fejenkint
nincstelen mezőgazdasági munkások		1.25 kg
gazdasági cselédek		1.14 kg
0—5 k. holdas kisbirtokos		1.32 kg
5—10 „ „ „		2.99 kg
10—20 „ „ „		3.69 kg
20—30 „ „ „		3.42 kg
30—50 „ „ „		3.72 kg

A cukortermelés lehető fokozása mezőgazdasági érdek és pedig úgy termelési, mint szociális szempontból. A cukor-repatermelés egyike a legtöbb kézi munkát igénylő terménynek s így minél nagyobb területen való termelése szociális

¹ Boros Margit: Cukorfogyasztás falun. Magyar Szemle, 1935. V.

érdek is. A cukortermelés azonban a jelenlegi viszonyok között nagy részben külföldi piacra kerül:

Gazdasági év	Cukorrépa terület k. hold	Cukortermelés (fogyasztási cukor) vagon	Belföldi cukor- fogyasztás vagon	Exportra került vagon	Naptári év
1928/29	116.266	19.726	10.779	7.077	1928
1929/30	137.297	21.724	10.198	12.143	1929
1930/31	128.910	19.704	10.097	10.682	1930
1931/32	94.227	11.317	9.366	5.240	1931
1932/33	73.531	9.152	8.353	1.735	1932
1933/34	75.661	12.083	8.111	2.211	1933
1934/35	77.374	10.595	7.962	3.953	1934

A cukorexport forszirozása a termelés fenntartásának érdekében történik. Az export azonban többnyire veszteséges volt:

1 q nyers cukor előállításához
a felhasznált cukorrépa

	Exportár P/q	mennyisége q	értéke P
1928	39.9	6.50	18.1
1929	33.7	6.44	16.6
1930	27.0	6.64	15.7
1931	18.1	6.56	16.4
1932	15.7	6.79	14.6
1933	10.5	5.96	11.3
1934	10.8	6.66	14.3

Nem egy esztendőben pedig, amikor a szeszgyártás nyersanyagának ára magas volt, használtak fel kész cukrot — 1936-ban 306 vagon — szesznyerés céljaira is. A cukor ilyen veszteséges értékesítését, a magas belföldi cukorár pótolja.

A megoldás útja nem lehet más, mint a cukoradó rendkívül erőteljes leszállítása, a jelenlegi kg-kinti 60 fillérről 10 fillérre. Ezáltal és a cukorgyárak haszonkulcsának reví-

dialásával elérhető volna, hogy a cukor ára a jelenlegi 1.30 pengőről 0.60 pengőre mérsékeltesse. A lakosság 9 millió főnyi tömegéből jelenleg legkevesebb 3 millió cukrot alig, vagy egyáltalán nem fogyaszt, másik 3 millió fogyasztása pedig jóval az átlagos 9.5 kg fejenkénti mennyiség alatt — kb 3—5 kg körül — mozog és csak a másik 3 millió az, amelynek fogyasztása az átlagon felül van és megközelíti a nyugati országok fogyasztását.

A cukor árának erőteljes csökkentésétől nem reméljük azt, hogy az összes réteg fogyasztása a nyugateurópai államok fogyasztását eléri, de azt joggal feltételezhetjük, hogy

3 millió átlagos fejfogyasztása 40 kg marad	12.000 vagon
3 millió átlagos fejfogyasztása 15 kg lesz	4.500 vagon
3 millió átlagos fejfogyasztása 10 kg lesz	3.000 vagon
9 millió átlagos fejfogyasztása 21.7 kg	19.500 vagon

a széles rétegek minimális szükségletük kielégítésére mód nyílik s legalább megközelíti a szomszéd országok cukorfogyasztását.

A cukoradó ilyen nagyméretű csökkentése indokolt, hiszen a fogyasztási adók — kivéve a szeszadót — a lehetőségig csökkentendők, sőt fokozatosan megszüntetendők. A cukor ármérséklésének előfeltétele azonban az is, hogy a cukorgyárak haszonrészesedését megvizsgáljuk:

	Termelt cukor vagon	Termelt összes érték millió P.	Felhasznált nyersanya- gok értéke millió P.	Munkabé- rek és tiszt- viselői fiz. millió P.	Tüzelő stb. millió P.	Tőkeszol- gálatra jutó összeg millióP.
1930	21.724	86.4	49.5	7.4	6.5	23.0
1932	9.152	43.4	19.2	4.5	3.3	16.4
1935	10.595	49.6	19.6	5.0	3.0	22.0

A cukortermelés eredményei azt mutatják, hogy a 13 cukorgyár

termelésének értéke	43%-kal
a felhasznált nyersanyag értéke . . .	40%-kal
a munkabérek és tisztviselői fizetések	32%-kal

csökkentek az 1930. évről 1935. évre. Ugyanez idő alatt a 13 cukorgyárnak „tőkeszolgálatra maradó” összege 23 millió pengőről lényegtelenül, 4%-kal 22 millió pengőre esett.

A gazdasági válság során tehát a termelőnek cukorrépáért kifizetett összeg és a gyárakban dolgozó munkásoknak fizetett munkabér összege csaknem a felére esett, ugyanakkor a cukorgyárakban investált tőke jövedelmezősége változatlan maradt. Ha figyelembe vesszük az árszínvonal és a kamatszínvonal hanyatlását, akkor nyilvánvaló, hogy a cukorgyárak hozama viszonylag kedvezőbb, mint a válság előtti konjunktúra idején.

A cukor ármérséklésének útja tehát két irányban kell, hogy haladjon:

1. a cukoradó mérséklése,
2. a gyári árak csökkentése irányában.

A cukorfogyasztás emelkedését csak akkor remélhetjük, ha a cukrot széles tömegek számára elérhetővé tesszük, ami csak úgy érhető el, ha a cukor árát erőteljesen csökkentjük. Az árszállításnak 40—50%-osnak kell lenni, hogy a fogyasztás növekedjék. Ilyen mértékű mérséklésre a kifejtettek alapján mód nyílik.

BORFOGYASZTÁSI ADÓ

A fogyasztási adók közül a borfogyasztási adó az, amelyet a termelő és a falusi fogyasztó társadalom a leginkább sérelmesnek tart. Ellene azonban egységesen fellépni nem igen tudnak, mert a pénzügyi kormányzat saját szempontjából ügyesen a borfogyasztási adót az önkormányzatok háztartá-

sának fenntartására engedte át. Az 1935. évi 14,570.000 pengő borfogyasztási adóból például Budapest 4 millió pengőt, a 10 törvényhatósági jogú város 1.8 millió, a megyei városok 2.3 millió és a községek 6.5 millió pengőt szedtek be. A 6.5 millió pengőnyi borfogyasztási adóból egy-egy községre átlagosan 2000 pengő esik. A községek túlterhelt háztartásában pedig nagyon jelentős tétel 2000 pengő s a falu felelős vezetősége sem foglalhat el vele szemben ellentétes álláspontot.

Borfogyasztási adót kell fizetni az elfogyasztott bor minden litere után

Budapecsten	9.9 fillért
községekben	6.0 „
a termelő által	3.0 „

Nagy bortermés idején, amikor a bor ára erősen hanyatlik és szüretkor a termelőnél nem egyszer csak 5—6—8 fillért ér el, a borfogyasztási adó magasabb, mint a bor ára.

A borfogyasztási adó két szempontból okoz súlyos károkat: először, mert a borfogyasztási adó kezelése igen nehézkes, másrészt, mert ennek következtében a bor fogyasztását akadályozza és így a bortermelésnek, ennek a fontos termelési ágának a helyzetét nehezíti meg.

A borfogyasztási adó kezelése a fővárosban nem jelent nehézséget, mert bor a főváros területén nem terem és így amikor a vámon a bort áthozzák, le kell fizetni a fogyasztási adót. Nem így a községekben, ahol a bor terem. Főleg rendkívüli nehézséget okoz a termelő saját fogyasztása után fizetendő fogyasztási adó kezelése. Rendelet szerint minden termelő a községházán „szemleív” által nyilván van tartva, amelyre rávezetik a termelt bor mennyiségét, a termést ugyanis köteles bejelenteni a termelő. Az eladás alkalmával szintén igazoltatja az elszállítást s ilyen módon az otthon maradt és elfogyasztott mennyiség után kell fizetni a fogyasztási adót. A gyakorlatban ez csak kevés helyen bonyolódik le ilyenképpen, hanem a termelő „kiegyzik”, hogy körülbelül

mennyi bort fog elfogyasztani egy év alatt s ez után fizeti meg hektoliterenként a 3 pengő adót. De még ez is tovább módosul sok helyen. Nem törődnek a terméssel, meg hogy mennyit iszik meg a termésből és az egész községre nézve „megegyeznek”, hogy a szőlők holdja után mennyi „borfogyasztási adót” fizetnek. Ilyen módon a községi háztartásban évről-évre egy fix összeggel számolhatnak, a termelő pedig szívesen fizeti ezt a szőlőterület után kivetett „fogyasztási adót”, mintsem hogy a borellenőr az ő pincéjét bújja.

A bortermelés súlyos helyzetének megjavítása szempontjából a kívánatos az lenne, ha a borfogyasztási adót eltörölnék, főleg azért, mert a borfogyasztási adó kezelése nehézkes és a bor értékesítését megnehezíti. Magyarország nem tartozik a sok bort fogyasztó országok közé. A 9 millió lakosú ország átlagos évi bortermése 3 millió hektoliter szokott lenni; egy-egy lélekre egyharmad hektoliter bor jut. Franciaországban a 41 millió lakosú országban 60—70 millió hektoliter bort szüretelnek; egy-egy lélekre 1.5 hektoliter jut évenként, éppen ötször annyi, mint Magyarországon. Olaszországban is körülbelül 1—1.2 hektoliter bor esik minden lélekre évenként.

A magyar bortermelés válságos helyzetét nem túltermelési okok idézik elő, hanem a fogyasztás elégtelensége, amiben jelentős szerepet játszik a borfogyasztási adó összegszerű nagysága mellett annak kezelése. A megoldás semmiesetre sem az, amit igen gyakran hallunk, hogy az alföldi homokszőlőket kell visszafejlesztetni, mert a sivár homokot a szőlő, a szőlő pedig az embert köti a homokhoz. A lakhatatlan sivár homokpuszták virágzó életét a szőlőnek köszönhetjük. A szőlőművelés igen jelentős szerepet játszik az ország életében. 380.000 kat. hold szőlő évi 40—50 millió munkanapot jelent s ha egy szőlőmunkás 100 napot dolgozik, akkor 400—500.000 ember kenyere függ a bortermelés helyzetétől, akiket máshol munkába juttatni lehetetlen.

A borfogyasztás kérdésének helyes megoldása az, hogy a borfogyasztást egyenletesebbé tegyünk. A bortermelő vidékek

túlzott fogyasztása mellett a tiszántúli vidékek igen alacsony fogyasztása áll. Akkor, amikor a borfogyasztás hathatós propagálásáról hallatszanak hírek — évi 300.000 pengőt kíván a kormány propagandára költeni — az csak akkor lehet eredményes, ha a fogyasztás elé emelkedő akadályokat lebontjuk. Valószínű, hogy a borfogyasztási adó elengedése nagyobb eredményt hozna, mint a 300.000 pengős propaganda és a borfogyasztási adó további fenntartása.

Természetesen a borfogyasztási adó leépítését a községi háztartásban mutatkozó hiány egyidejű pótlása kell hogy kísérje. Sokkal egészségesebb volna a hiányt progresszív egyenes adó alapján pótolni.

ADÓHÁTRALÉK

Állampénzügyi szempontból az egyenesadók és a közvetett — forgalmi, fogyasztási adók, jövedékek, vámok — között még abból a szempontból is nagy különbség van, hogy amíg a forgalmi, fogyasztási adókat, vámtételeket az adás-vétel pillanatában le kell fizetni s hátralék nem keletkezhet, addig az egyenesadóknál — föld-, ház-, kereseti, társulati, vagyon- és jövedelemadóknál — jelentős hátralékok gyűlnek össze.

A kicsiny adózók hátraléka a legtöbb esetben a fizetőképesség hanyatlásából származik, míg a nagyadózók hátralékai kettős okra vezethetők vissza: egyrészt nemtörődömségre, másrészt az adóhatóságok gyengeségére, helyesebben arra a rendszerre, amelyben lehetséges az, hogy a nagybirtokosok osztályuk politikai súlyát igénybevéve az alsófokú adóhatóságok behajtási eljárását nem egyszer felfüggesztik. Igen igazságtalan elbánásra vezet ez, mert a kisexisztenciák néhánypengős adóhátralékát könyörtelenül behajtják, a nagy adóhátralékosok tartozása pedig nem igen apad.

Figyelemreméltó összeget tesz ki az 5000 pengőnél nagyobb adóhátralékok száma és adótartozása:

	Községi testületek és egyéb jogi személyek		Természetes személyek		Összesen	
	száma	adóhátraléka millió pengő	száma	adóhátraléka millió pengő	száma	adóhátraléka millió pengő
1932	452	7.9	2183	24.8	2635	32.7
1935	382	7.8	2180	25.3	2562	33.1

Egy-egy nagyadózó adóhátraléka átlagosan 13.000 pengőt tett 1935-ben. Ettől az országos átlagból természetesen nagy eltérések vannak, mert például Baranya megyében 7 adóhátralékosnak 288.635 pengő hátraléka volt; átlagosan tehát 41.000 pengő volt egynek-egynek az adóhátraléka. Ugyanez az átlag adódott Komárom és Esztergom megyében lévő 5 nagyadófizető hátralékára, ami összesen 211.510 pengőt tett: 42.000 pengő hátralék jutott egyre-egyre. Az 5000 pengőnél nagyobb adóhátralék összege 33 millió pengőt tett 1935. év végén. Az összeg is jelentős, ha arra gondolunk, hogy mennyi és milyen fontos problémák megoldása késik a pénzügyi fedezet hiánya miatt. Az adóhátralék nagysága mellett azonban az sokkal inkább figyelemreméltó, hogy 1932-től, a válság mélyétől eltelt 4 év alatt nem hogy fogyott volna a nagyadófizetők hátraléka, hanem még nőtt, pedig ez idő alatt, mint korábban kifejtettük, a mezőgazdaság helyzete is javult s éppen a nagybirtokosság élvezte az adósvédelmi intézkedéseket és az angol font, dollár árfolyamok csökkenését leginkább.

A nagy adóhátralékosok változatlan adóhátraléka bizonyítéka annak, hogy politikai súlyuk elegendő arra, hogy érdekeiket a kincstárral szemben is megvédjék.

Arról nem lehet számszerű képet kapni, hogy ugyanekkor az ország 3383 községében egy év alatt hány kicsiny adózónál tartottak végrehajtást, de ha átlagosan községenként csak 10-re becsüljük számát, úgy 30—40.000 végrehajtás adódik, akiknek adótartozása nem érheti el az 5000 pengőnél nagyobb adóhátralékosok tartozását.

ADÓREFORM

Az államháztartás jelentős összege, mint láttuk, a lakosság jövedelmének igen tekintélyes részét veszi igénybe, más szóval az egyéni jövedelmek folyamának átlagban negyed-része áramlik át az államigazgatás zsilipein s ezáltal hathatós eszközt ad az államhatalom kezébe, amellyel számos problémát megoldhatna. Helyes adóztatással mindenekelőtt a jövedelmi viszonyok terén tapasztalható és folyton növekvő ellentéteket tompíthatná a nagyjövedelmek erőteljesebb igénybevétele által. Az így előteremtett anyagi erővel pedig az ország kulturális, gazdasági és szociális színvonalát emelhetné.

Ezzel szemben a jelenlegi adórendszer — az előző fejezet tanulsága szerint — legfőbb jellemzője, hogy

1. nem szolgálja a jövedelemeloszlás egyenletesebbé-tételét;
2. az antiszociális forgalmi és fogyasztási adók, valamint a vámok alkotják az állami bevételek törzsét;
3. az adóztatás nincs beállítva a családvédelem szolgálatába;
4. az adótartozás technikai szempontból túlságosan komplikált.

A közteherviselés ilyen felépítése jut kifejezésre az adóteher megoszlásában, amely világosan szemlélteti az adóteher rendkívül igazságtalan eloszlását.¹

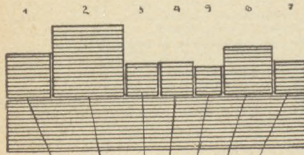
	A lakosság 81.1 %-ának	A lakosság 18.3 %-ának	A lakosság 0.6 %-ának	Összesen
összes jövedelme millió P	2.051	1.689	935	4.675
adóterhe millió P . . .	377	339	159	874
a jövedelem %-a adó . .	18.4%	20.0%	17.0%	18.8%

A feladat nem lehet más, mint az itt talált igazságtalanságok fokozatos kiküszöbölése. Ezáltal a lakosság közel 7 millió főnyi dolgozó tömegének az adóterhe felére kell,

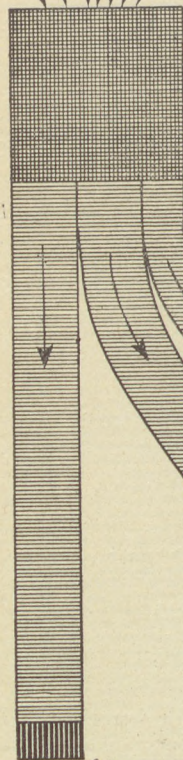
¹ Dr. Matolcsy Mátyás: Jövedelem- és adótehermegoszlás jövedelmi kategóriák szerint. 1938.

Adótehermegoszlás

Egyenes adók

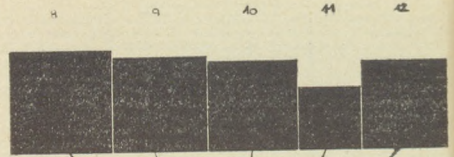

Összesen
442 millió P

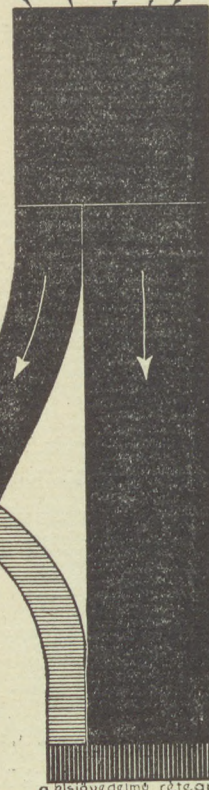

a nagyjövedelműekre
a lakosság
0-6%-ára
az adóteher
18-1%-a
esik

Közvetett adók

Összesen
563 millió P

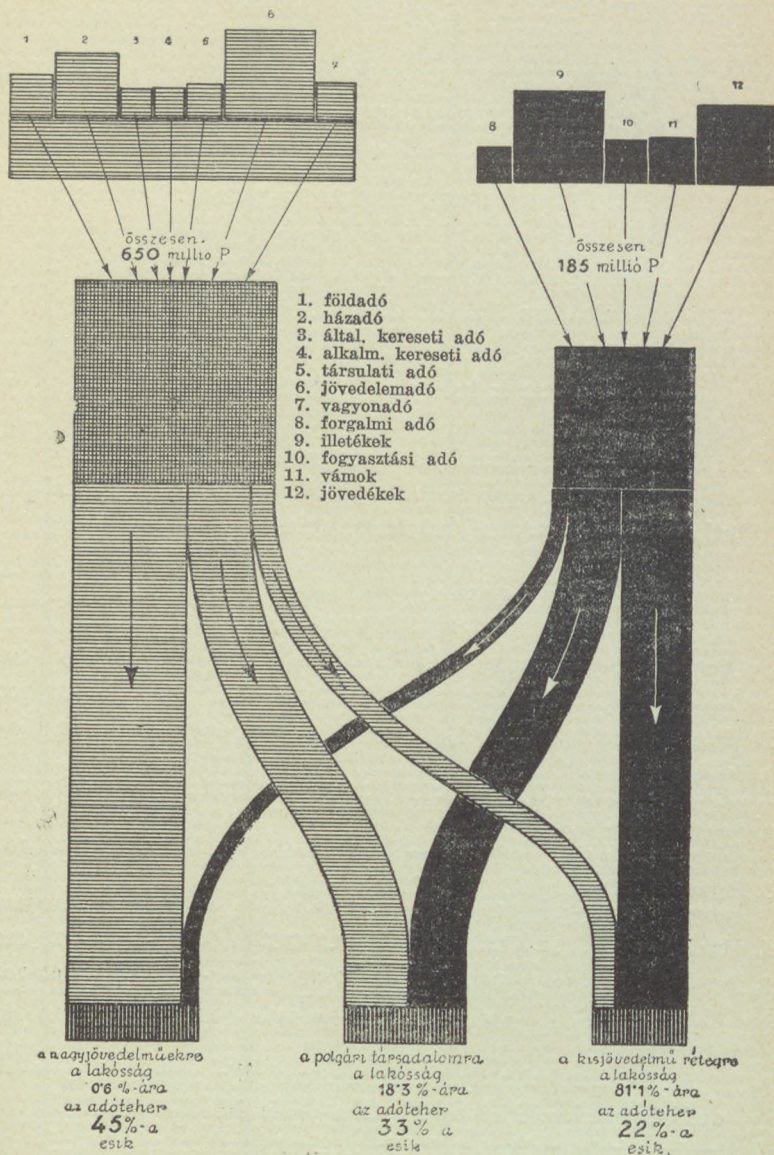

a kisjövedelmű rétegre
a lakosság
84-1%-ára
az adóteher
43-1%-a
esik

Adóteher megoszlás az adóreform után

Egyenes adók

Közvetett adók

hogy szálljon, a nagyjövedelműek pedig anyagi erejükkel arányosan a jelenleginél legalább kétszer olyan mértékben kell, hogy részt vegyenek az állami terhekben.

A megoldás útja csak a következő lehet:

1. az antiszociális fogyasztási és forgalmi adók fokozatos visszafejlesztése és kiküszöbölése,
2. a föld-, ház-, kereseti-, társulati-, vagyon- és jövedelemadók progresszív irányú fokozása,
3. valamennyi adónál — egyenes adóknál — az adókulcsoknak a családtagok száma szerinti erőteljes mérséklése,
4. az adókivetés és behajtás egyszerűsítése.

Az adóreform méreteit, a beavatkozás mértékét az szabja meg, hogy eredményképpen az előbbi adóteher megoszlással ellentétben a következő helyzet álljon elő:

	A lakosság 81.1 %-ának		A lakosság 18.3 %-ának		A lakosság 0.6 %-ának		Összesen	
összes jövedelme millió P	2.051	44%	1.689	36%	935	20%	4.675	100%
adóterhe millió P . .	185	22%	275	33%	375	45%	835	100%
a jövedelem %-a adó .	9.0%		16.7%		40.0%		18.1%	
az adóteherből								
1. egyenes adók . .	80.0	12%	200.0	31%	370.0	57%	650.0	100%
2. forgalmi adók (fényűzési adó) .	—	—	15.0	75%	5.0	25%	20.0	100%
3. fogyasztási adók (szesz, sör, stb.) .	15.0	50%	15.0	50%	—	—	30.0	100%
4. vámok	20.0	57%	15.0	43%	—	—	35.0	100%
5. jövedékek . . .	70.0	70%	30.0	30%	—	—	100.0	100%
összesen . .	185.0	22%	275.0	33%	375.0	45%	835.0	100%

A közteherviselés ilyen átépítése szolgálja a jövedelemeloszlás egyenletesebbé tételét és a reális lehetőségek figyelembe vétele mellett szolgálja az igazságosabb adózás cél-

kitűzéseit. De ne gondoljuk, hogy valami világraszóló forradalmi lépést teszünk ezzel. Nem, hanem csak közeledünk a felé az adórendszer felé, ami pl. Angliában érvényben van. Vizsgáljuk meg azonban az egyes adókat és alkalmazzuk rá az itt lefektetett szempontokat.

FÖLDADÓ

A földadót a kataszteri tiszta jövedelem alapján vetik ki. Szükséges tehát mindennek előtt a kataszteri tiszta jövedelem újbóli megállapítása, amely a tényleges helyzetnek megfelelő jövedelmezőséget vesz figyelembe. Ezenkívül a földadót a mezőgazdaság tényleges jövedelmezőségéhez kell igazítani azáltal, hogy a kataszteri tiszta jövedelem alapján előírt földadót a terményárak — gabona- és állata- — változása szerint módosítjuk. Természetesen adótechnikai okokból kisebb ingadozás nem vehető figyelembe, de a mezőgazdasági termékek általános árszínvonalában bekövetkezett 25%-os változás alkalmas arra, hogy a földadó előírást a megváltozott helyzethez igazítsa. Így elkerülhető lett volna, hogy pl. a földadó és a búzá- á- rak között óriási eltérések keletkeztek:

	földadó millió P.	búza ára P/q	hízott sertés ára P/kg
1927/28	41.8	31.7	1.42
1928/29	38.9	25.0	1.40
1929/30	37.8	21.9	1.25
1930/31	31.2	14.9	1.02
1931/32	29.4	11.5	0.80
1932/33	27.8	12.9	0.68
1933/34	30.8	9.5	0.55
1934/35	29.9	16.9	0.60

Amíg a gabona- és az állatárak harmadára estek, a földadó 1927—1933. évek alatt mindössze 26%-kal morzsolódott le és ezzel a háború előtti szintre szállt vissza. Ha az adózók jövedelmi viszonyai ilyen mértékben hanyatlanak, a közteher pedig változatlan szinten marad, az adóteher súlya elviselhetetlenné válik s az adómorál lerombolásához vezet, mert ha a gazda nem tudja teljesíteni adókötelezettségét, közönyös lesz vele szemben s mint igazságtalan elbánást gyűlölettel fogadja.

A földadónak a megváltozott helyzethez való igazítása még azért is fontos, mert a földadó alapja a 100—150%-ra felmenő pótagadónak, úgy hogy a földadónál elkövetett igazságtalanság erősen eltorzul a gazdatársadalom terhére.

A földadó jelenleg a kataszteri tiszta jövedelem 20%-a, tekintet nélkül a birtok nagyságára és a családtagok számára. Az igazságos földadónak pedig mind e két körülményre tekintettel kell lenni, mert nem közömbös az, hogy milyen darab földből, hány embernek kell élnie.

A tervezett földadó a kataszteri tiszta jövedelem

		% -ban	
	2 gyermekig	3—4	5-nél több
		gyermek esetén	gyermek esetén
10 k. holdon aluli birtoknál	5%	—	—
10—20 k. holdas birtoknál	10%	5%	—
20—50 „ „ „	15%	10%	5%
50—100 „ „ „	20%	15%	10%
100—500 „ „ „	30%	20%	15%
500—1000 „ „ „	35%	25%	20%
1000 k. holdon felüli birtoknál	40%	30%	25%

Ez az adókulcs-skála felel meg

1. a nagybirtokok által hirdetett nagyobb produktivitásnak
2. és a családvédelem komoly megvalósításának.

A jelenleg érvényben levő 20%-os adókulcs helyett 10 holdon aluli birtok csaknem adómentes, sőt a 10—20 holdas

gazdák — tekintettel a nagyszámú családra — sem fizetnének többet a jelenlegi földadó $\frac{1}{4}$ -énél, a 20—50 holdas gazdatársadalom körülbelül a jelenlegi szinten maradna, a nagy családok természetesen jelentős kedvezményeket élveznének. Az 1000 holdon felüli birtokok földadója azonban a jelenleginél jóval nagyobb lenne, maximumban kétszerese.

A 100 holdon aluli birtokok adóterhe átlagosan körülbelül felére szállna, a középbirtokok adóterhe a jelenlegi szinten maradna, a nagybirtok adóterhe pedig megkétszereződne. Ilyen módon tűnne csak el az a 70%-os különbség, ami a nagybirtokokkal szemben a kisbirtok terhére fennáll.

Az adókulcsra vonatkozóan erőteljes progresszivitás a kataszteri tiszta jövedelem ismert alakulása miatt nem jelent túlzást, csak az igazságos adózás megközelítését, amit a következő táblázat szemléltet:

	Átlagos kataszteri tiszt jövedelem a. k.	Földadó kulcsa 2 gyermekig a kat. tiszt jöv. %-ában	A kivetett földadó 1 k. holdra
10 k. holdon alul	11.1	5	0.5 Pengő
10—20 k. holdas birtok	10.6	10	1.1 „
20—50 „ „ „	10.2	15	1.5 „
50—100 „ „ „	9.4	20	1.9 „
100—500 „ „ „	7.0	30	2.1 „
500—1000 „ „ „	7.0	35	2.4 „
1000 holdon felül „ „ „	6.9	40	2.8 „

Ezzel szemben a jelenlegi általános 20%-os földadó alapján kivetett földadó 1 holdra a következő:

10 k. holdon alul	11.1	20%	2.2 Pengő
10—20 k. holdas birtok	10.6	20%	2.1 „
20—50 „ „ „	10.2	20%	2.0 „
50—100 „ „ „	9.4	20%	1.9 „
100—500 „ „ „	7.0	20%	1.4 „
500—1000 „ „ „	7.0	20%	1.4 „
1000 holdon felül „ „ „	6.9	20%	1.3 „

A fentebb vázolt progresszív földadókulcs tehát a jelenlegi degresszív földadót alakítja át enyhén progresszívvé.

HÁZADÓ

A házadó reformja azt kell, hogy célozza, hogy a falusi kicsiny házak adója minimálisra csökkentessék, illetve eltöröltessek, vagyis hasonlóképpen az uradalmak gazdasági cselédházaikhoz, ezek is adómentesek legyenek. A jelenlegi házadó kulcs a házvagyon nagyságára nincs tekintettel és nem veszi figyelembe a tulajdonos családi viszonyait se. A házadó reformjának tengelyébe ezeknek a szempontoknak kell kerülni. A falusi házak adóalapjának megállapításánál pedig a megváltozott helyzethez kell alakítani a ház hasznóértékét, hasonló szempontok szerint, mint azt a földadónál elmondottuk.

A házadókulcs jelenleg a nyers házbérjövedelem

17%-át teszi Budapesten,

16%-át teszi a vidéki városokban és

14%-át teszi a községekben.

Ezzel szemben a házadó reformjában erősen kifejezésre kell jutni a házvagyon nagyságának és a család népességének.

A tervezett házadókulcs a nyers házbérjövedelem %-ában.

I. A vidéki városok és

községek házadója.

	2 gyermekig	3—4 gyermek esetén	5 és ennél több gyermek esetén
1 szoba, konyha, kamrás háznál	—	—	—
2 „ „ „ „	10	5	—
3 „ „ „ „	15	10	5
4 „ „ „ „	20	15	10
5 és ennél több szobás háznál	25	20	15

II. Budapesten.

1 szoba, konyha, kamrás ház	—	—	—
50.000 P értékű házig	10	8	5
50.000—100.000 „ „ „	15	10	8
100.000—250.000 „ „ „	20	15	10
250.000—500.000 „ „ „	22	20	15
500.000 p-ön felüli házig	25	22	20

TÁRSULATI ADÓ

A részvénytársaságok és egyéb társulatok által fizetett adó, a társulati adó a jelenlegi rendszer mellett mint kifejtettük

1. nincs arányban a részvénytársaságok gazdasági ténykedésével,
2. nem követi nyomon a vállalatok tényleges jövedelmi viszonyait.

A hiba fő forrását abban találtuk, hogy a részvénytársaságok adóalapját a mérlegszerű tiszta nyereség alkotja. A részvénytársaságok több mint $\frac{2}{3}$ -a évről-évre veszteséges mérleggel dolgozott, tekintet nélkül a javuló konjunkturára. Ezek a részvénytársaságok ú. n. minimális adót fizetnek, investált saját tőke 2 ezrelékét. A társulati adó jelenlegi progresszivitása tehát csak elméleti értékű, a gyakorlatban nem jut kifejezésre.

A társulati adó reformja alapján

1. a társulati adót a többi — mezőgazdaság, kisipar — termelési ág adójával — földadó, általános kereseti adó — arányosan kell kivetni.
2. A társulati adó progresszivitását a gyakorlatban is meg kell valósítani.

Ennek megfelelően a társulati adó évről-évre előírt összegét a részvénytársaságok gazdasági tevékenysége alapján kell kiszámítani. A nemzeti jövedelem alapján végzett ilyen számítások szerint, ha a földadó 30 millió pengő, úgy az ipari, kereskedelmi és pénzügyi részvénytársaságok társulati adója legalább 25 millió pengőre adódik.

A nemzetgazdaság évi teljesítménye alapján arányosan ki-
rótt társulati adó ilyen módon nyomon követi az élet tény-
leges alakulását.

Az ilyen módon főösszegben megállapított társulati adót
a 3.028 részvénytársaság és egyéb társulat között egy bizott-
ság osztja szét, amely az érdekeltek és az adóhatóság kikül-
döttségéből áll. Egyedül így nyílik mód arra, hogy az egy
összegben kivetett társulati adó a legigazságosabban nem a
mérlegszerű eredmények alapján, hanem az egyes vállalatok
tényleges helyzetének megfelelően vettessék ki. Nem való-
színű, hogy a vállalatok kiküldöttei belemennének abba,
hogy az általuk jól ismert jövedelmezőségű, de veszteséges
mérleget kimutató vállalat meneküljön az adó alól. Egyedüli
mód arra, hogy a részvénytársasági vállalatokat reálisan be-
kapcsoljuk a köztelherviselésbe.

JÖVEDELEMADÓ

A jövedelemadó, amelyre a nyugateurópai országok állam-
háztartása fel van építve, Magyarországon nincs kimunkálva
és legfőbb hibái, mint kifejtettük, hogy

1. nem tesz különbséget a vagyonból és a munkából szár-
mazó jövedelmek között,
2. az adókulcs nem elég progresszív,
3. az adó alapjául szolgáló jövedelmek bevallása hamis,
4. a családtagok számára csak kis mértékben van tekin-
tetel.

A jövedelemadó reformja ennek megfelelően az adómentes
létminimum felemelését, az adókulcsnak a jövedelem ter-
mészete, nagysága és a család népessége szerinti megállapí-
tását kell, hogy jelentse.

A tervezett jövedelemadó kulcsa a bevallott
tiszta jövedelem %ában.

I. Munkából származó
jövedelem

		2 gyermekig	3-4 gyermek esetén	5 és ennél több gyer- mek esetén
	1.500 pengőig	—	—	—
1.500—	3.000 „	2	1	—
3.000—	5.000 „	4	2	1
5.000—	10.000 „	6	4	2
10.000—	20.000 „	10	6	4
20.000—	50.000 „	20	10	6
50.000—	100.000 „	30	20	10
100.000—	500.000 „	50	30	20

II. A vagyonból származó
jövedelem

		2 gyermekig	3-4 gyermek esetén	5 és ennél több gyer- mek esetén
	— 1.500 pengőig	—	—	—
1.500—	3.000 „	5	2	1
3.000—	5.000 „	10	5	2
5.000—	10.000 „	15	8	5
10.000—	20.000 „	20	10	8
20.000—	50.000 „	30	15	10
50.000—	100.000 „	40	25	15
100.000—	500.000 „	60	35	25
500.000—	1.000.000 „	70	60	35

A jövedelemadókulcs további megállapítása szükségtelen, mert 1 millió pengőn felüli jövedelem az államot illeti. Ha tehát valakinek 1.5 millió pengőnyi jövedelme van, abból az 1 millió pengőn felüli rész az államé, az 1 millió pengő után pedig aszerint, hogy hány gyermeke van,

2 gyermek esetén 600.000 pengő

3-4 gyermek esetén 500.000 pengő

5 és ennél több esetén 300.000 pengő jövedelemadót fizet.

Ezzel a jövedelemadókulcs rendszerrel az adóbevallások reális keretek közé kerülnének, mert a polgári társadalom jövedelmi viszonyait igazságosan és erősen szociális szempontok szerint venné figyelembe, ami az adóbevallások terén nyugodtabb légkört teremtené. A nagyjövedelmek nyilván- tartása pedig könnyebb, különösen akkor, ha az adóeltitkolás rendkívül súlyos büntetést vonna maga után; pénzbírság és szabadságvesztés formájában.

A jövedelemadó bevétel a jelenlegi kb. 35 millió pengő- ről ilyen adókulcs mellett 100 millióra emelkednék, ami jó összhangban van azzal a szakkörök által is akceptált fel- fogással, hogy jelenleg a jövedelem bevételek összege a valóságos jövedelmek harmadát sem éri el.

A vázolt jövedelemadó kulcs ismét nem jelent forradalmi újítást, csak a nyugateurópai országok érvényben lévő viszonyainak a megközelítését.

Angliában pl. a következő jövedelemadó kulcs van érvényben:¹

I. Munkából származó jövedelmek

		nem házas	házas	3 gyermekes család
100 fontig (2.500 P)	—	—	—	—
150 font	1.7%	—	—	—
200 font	3.7%	0.6%	—	—
300 font	5.8%	3.7%	—	—
400 font (10.000 P)	8.4%	5.4%	1.2%	—
500 font (12.500 P)	10.6%	8.1%	2.9%	—
1.000 font (25.000 P)	15.4%	14.2%	10.8%	—
2.000 font (50.000 P)	19.0%	18.3%	16.7%	—
20.000 font (500.000 P)	47.8%	47.8%	47.5%	—
50.000 font (1 millió P)	56.6%	56.6%	56.6%	—

¹ Sir Bernárd Mellett: British Budgets, 1933. London. 56. lap.

A vagyonból származó jövedelem adókulcsa általában a munkajövedelemre vonatkozó adókulcsnál $\frac{1}{3}$ -dal nagyobb. 400 font jövedelemnél pl. a munka jövedelem esetén 8.4%, a vagyonból származó jövedelemnél az adókulcs már 13.4%.

Az angol jövedelemadó ilyen kimunkálása mellett az angol adómorálra legjellemzőbb az ú. n. conscience money, a „lelkismereti pénz”, amit azok az adózók fizetnek be névtelenül és utólag a kincstárnak, akik meggyőződtek, hogy valamelyik adóévben a tényleges jövedelmüknél kisebb jövedelem után fizettek jövedelemadót.

Itt azonban nem szabad elfelejtenünk, hogy Anglia a szó igazi értelmében demokratikus ország, az angol állam hivatalnokai pedig nem ellenségei a népnek és megfordítva, az angol polgárság átlagos kultúrszínvonala magas és a polgárság öntudatos.

Az egyenes adók vázolt átépítésével, a jövedelmek erőteljesebb igénybevételeivel válik lehetővé a

1. forgalmi adók és
2. fogyasztási adó fokozatos visszafejlesztése, amelyet az előbbieken tárgyaltunk.

ÖRÖKÖSÖDÉSI ILLETÉK

Az illeték egyik legjelentősebb tételét teszi az örökösödés során megnyíló hagyaték átruházásakor fizetendő adó. Az örökösödési adó tehát olyan kényszerszolgáltatás — mondja Heller professzor — amelyet azok tartoznak leróni, akik a hagyatékot jogilag átveszik.

Az örökösödési adó a legrégibb adónemek közé tartozik. A római birodalomban Augusztus császár 5%-os örökösödési adót szedett, majd Caracala 10%-ra emelte fel ennek az adónak a kulcsát. Magyarországon 1850. évi császári pátenst hozta be az örökösödési adót.

Az ország 16 millió k. holdnyi területéből örökösödés tárgya kb. 10 millió hold, amelynek reális értéke 5—6 mil-

liárd pengő között ingadozik. Az iparvállalatokba, bányákba, házvagyonba investált tőkék reális értéke együttesen kb. ugyancsak 5 milliárd pengőre tehető. Az öröklés tárgyát alkotó nemzeti vagyon hozzávetőleges értéke tehát 10—11 milliárd pengő. Ez a vagyon egy emberöltő alatt — 35 év — egyszer feltétlen örökösödés tárgyává válik, vagyis évenként mintegy kb. 300 millió pengő válik hagyaték tárgyává. Az örökösödési illetékek szociális és erősen progresszív megállapításával mód nyílik arra, hogy a kincstár az állam számára szükséges anyagi erőket előteremtse. A jelenlegi örökösödési illeték csak nagyon csekély progresszivitást mutat, a nyugateurópai országokhoz képest. Magyarországon pl. a 20 millió pengőnél nagyobb vagyon örökösödési illetéke, ha a hagyaték a gyermekekre száll, mindössze 10%, Angliával szemben, ahol 1 millió £ (25 millió pengő) hagyatéknál az örökösödési adó kulcsa már 40%.

Az állampénzügyi szempontok mellett Magyarországon az örökösödési adó az egyke elleni küzdelem hatásos eszközei közé számít.

Ezen szempontok figyelembevételével

a tervezett örökösödési vagy ajándékozási
illeték a hagyatéki érték %-ában.

	1 gyermekig	2 gyermek esetén	3 és ennél több gyermek
10 k. holdnál kisebb birtok vagy 5000 P	1	—	—
10—20 k. hold vagy 5—10.000 P	10	2	1
20—50 k. hold vagy 10.000—25.000 P	20	5	3
50—100 k. hold vagy 25.000—50.000 P	30	8	5
100—500 k. hold vagy 50.000—250.000 P	35	10	8
500—1000 k. hold vagy 250.000—500.000 P	40	20	10
1000 k. holdon felül 500.000 P-n felül	50	30	15

Ha tehát valaki család nélkül, vagy úgy hal el, hogy csak egy gyermeke örököl, úgy már az 50—100 holdnál nagyobb

birtokos vagyonának 30%-a, fél millió pengőnél nagyobb vagyon esetén pedig annak fele az államé lesz. Ez a legbiztosabb út a lakosság szaporodásának a serkentésére, az állami szükségletek pénzügyi megalapozására és a szociális feszültségek csökkentésére.

A földbirtokpolitika modern követelményeinek megfelelően az 500 holdnál nagyobb birtokok örökösödési illetéke természetben adandó le. Ugyanilyen okokból a hitbizományi birtokok felszabadítása során a vagyonátruházási illeték — az örökösödési adó skálája szerint — természetben adandó le.

A HÁBORÚS VAGYONOK ÉS HÁBORÚS VESZTESÉGEK KIEGYENLÍTÉSE

A jövedelemeloszlás jelenleg tapasztalt kirívó egyenlőtlensége egyrészt abból származik, hogy az 1914-től 1924-ig terjedő évtized a gazdasági életnek olyan ciklusát jelentette, amely a háborús gazdálkodás és az azt követő pénzügyi összeomlás miatt

1. jelentős vagyonokat semmisített meg,
2. jelentős vagyonokat tolt át egyik társadalmi rétegből a másik kezébe. Önhibájukon kívül széles rétegek szegényedtek el, akik hadikölcsönöket jegyeztek, de viszont jelentős azoknak a száma is, akik meggazdagodtak csak azért, mert a pénz elértéktelenedését tudatosan vagy öntudatlanul kihasználták. Azok pedig, akiknek vagyona ingatlanokban volt, vagyonukat legnagyobb részben változatlanul átmentették. Nem kétséges, hogy mindazoknak, akik vagyonukat átmentették, de főleg azok, akik óriási vagyonokat szereztek a háborús évtizedek alatt, áldozatokat kell hozniok a társadalom elesetteinek érdekében.

A nagy háborús vagyonokról felvételt kell készíteni olyan módon, hogy mindazok, akiknek vagyona a félmillió pengőt meghaladja, megvizsgálatnak az 1914., 1924. és 1934. évek vagyonadó bevallásai alapján.

E három évi vagyonadó-bevallás képet ad arról, hogy a jelenlegi vagyon a háborús évtized alatt keletkezett-e és ha igen, azt az 1924. évtől 1934-ik évig terjedő évtizedre meg tudta-e tartani, vagy ismét elveszítette. Ez a felvétel módot ad arra, hogy a háborús vagyonok jelentős részét, mint olyant, melyet az illető nem saját munkájának és képességének eredménye, hanem a háborús konjunktúra következtében nyert, felerészben az állam igénybe veszi. Háborús szerzeménynek számít az a vagyonrész, amely 1924-ben nagyobb, mint az 1914. évi vagyon kétszerese. A 10 év alatt ugyanis 10 százalékos kamatozás és vállalkozói haszon mellett a vagyon megkétszerezhető. Ami tehát az 1914. évi összeg kétszeresén felül volt 1924-ben, az háborús szerzemény, amelynek ha a tulajdonosnak egy gyermeke van, $\frac{2}{3}$ -át, 2 gyermek vagy ennél több esetén felét az állam igénybe veszi.

Ezzel a vagyonnal, illetve jövedelemmel kell kárpótolni azokat a kis exisztenciákat, akik a hadikölcsönjegyzés által megkárosultak, másrészt pedig azokat a hadikölcsönjegyzőket, akik teljesen tönkrementek, vagy nehéz helyzetbe jutottak. S végül ezekből a vagyonokból, illetve hozamukból lehet fedezni az állami beruházások (telepítés, öntözés, útépítés, stb.) költségeinek egy részét.

A köztelherviselés ilyen rendszeres és mélyenjárró átépítése nem hajtható keresztül egyik évről a másikra, hanem fokozatosan évről-évre egy-egy adónem megreformálásával lehet közelebb kerülni a végső célhoz. Például az

első évben a föld- és a házadó reformja,

második évben a fogyasztási adók közül a szesz, a cukor, a bor fogyasztási adó visszafejlesztése és a társulati adó rendezése,

harmadik évben a jövedelemadó reformja és a forgalmi adók visszafejlesztése,

negyedik évben az örökösödési adó reformja és a háborús vagyonok megadóztatása

lenne keresztül hajtható, ami által az állam pénzügyi egyensúlya nem billenne meg.

Jövedelemeloszlás egyenletesebbé tétele a munkabér szabályozása által

Az ország népének jóléte attól függ, hogy évről-évre mennyi hasznos jószágot termel és hogy a társadalom széles rétege, a dolgozók milliós tömege milyen részt kap ebből a termelésből.

A maximális termelésre kell törekedni, amit a tőke és a munka harmonikus együttműködése tud csak biztosítani. A termelésben, a hasznos javakban mind e két tényező részesedik: a tőke és a munka, a tulajdonos és a munkás.

Emberi tulajdonság, hogy mindenki a maga érdekeit védi, ami a tőke és a munka esetében éles ellentété, nem egyszer mérges harccá fokozódik. A harc a körül folyik, hogy a termelés eredményében miként osztozik a tőke és a munka, mennyi jut a munkásnak és mennyit biztosít magának a tőkés. Ebben a harcban, bármelyik fél „győz”, mind a kettő elbukik. Ha a munkabér túl magas, a termelés deficitessé lesz és a termelést fenntartani nem lehet, az üzem megszűnik, a munkásság munkanélkülivé válik. Ha a tőke túl nagy jövedelmet tart magának vissza, a széles tömegek vásárlóerejét vonja el, a termelés lényegét a fogyasztást öli meg, túltermelés tünetei mutatkoznak, amit áresés, gazdasági válság, munkanélküliség követ.

A tőke és a munka „harcát” a tőke és munka reális és

tisztességes együttműködése kell, hogy felváltsa, mert csak így remélhető a maximális termelés, a maximális hasznos munka biztosítása.

A munkabér a termelési költségek jelentős részét teszi. A mezőgazdaságban a munkabér a termény értékének 30—50 százalékát, az iparban igen eltérő módon 10—50%-át teszi. Magyarországon igen sok esetben a tőke oldalán mutatkozó jövedelmekkel szemben a munkásnak rendkívül csekély kereket jut, ami sokszor a létminimum fenntartására se elegendő.

A jövedelemeloszlás kirívó egyenlőtlenségének tompítására egyik leghatásosabb eszközként a munkabérek rendezése, a munka helyes részesedésének biztosítása kínálkozik. Itt is hangsúlyozni kívánom, hogy a kisjövedelmű emberek kérésének javulása és a nagyjövedelműek apadása nem befolyásolja kártékonyan az ország tőkeképződését, csak a nagy vagyonok képződése helyett, polgári vagyonok keletkezését segíti elő.

A jövedelemeloszlás szabályozásának ezt az eszközét a két főmunkaterületen:

1. mezőgazdaságban és
2. az iparban kell vizsgálat tárgyává tennünk.

MEZŐGAZDASÁG

A mezőgazdaságban a jövedelemeloszlás egyenletesebbé tételének útja — mint az első fejezetben kifejtettük — a földbirtok egyenletesebb megoszlása, a radikális földreform. Amíg a földreformot véglegesen lebonyolítják, a mezőgazdasági munka kérdésének rendezése — amit törvényalkotással azonnal meg lehet valósítani — a mezőgazdasági munkásság több milliós tömegének életszínvonalát valamelyest emelné és létminimumát biztosítaná.

A 4.5 milliónyi mezőgazdasági lakosság, mint munkás, gazdasági cseléd és kisbirtokos földműveléssel foglalkozik.

A mezőgazdasági lakosság életkörülményei, ellátottsága

attól függ, hogy egyrészt milyen munkaalkalom áll rendelkezésére, másrészt milyen javadalmazásban részesül munkájáért.

A földművelő nép számára a jelenlegi viszonyok mellett három munkalehetőség kínálkozik:

1. a mezőgazdasági termelés,
2. a közmunkák,
3. a szükségmunkák.

Az első a legfontosabb, a másik kettő csak orvosszerként szerepel. Az első, a mezőgazdasági munka kérdését úgy kell szabályozni, hogy a másik kettőre, a közmunkákra és szükségmunkára minél kisebb szerep jusson.

A mezőgazdasági termelés munkaszükségletét

1. kézi,
2. állati és

3. gépi erővel fedezik. E három fajta munkaerő aránya a birtokmegosztástól, a termelés természetétől és főleg a népsűrűségtől függ. A tengerentúli országokban a gyér lakottságú agrárvidékeken a mezőgazdasági termelést legnagyobb részt gépi erővel végzik. Itt a termelés rentabilitásán van a hangsúly. Ha a gazdálkodás jövedelmezősége megromlik, vagy pláne ha eltűnik, a földet míveletlenül hagyják. Nem így a sűrűn lakott agrárországokban, mint a dunai államokban s Magyarországon. Itt az agrártermelésnek kényszergazdálkodás jellege van. Itt a rentabilitás, a jövedelmezőség kérdése háttérbe szorul és legfeljebb a birtokos eladósoodik, de a termelést nem hagyhatja fel, mert itt minden talpalatnyi földet művelni kell, hogy ez a 9 milliónyi nép ezen a kis területen megélhessen. Innen van az, hogy Magyarország megművelt területe évről-évre változatlan, illetve még évről-évre egy-egy darabot hódítanak el az addig hasznavehetetlen

talajból. Ez viszont azt jelenti, hogy a mezőgazdasági termelés a jelen állapotában évről-évre csaknem ugyanakkora munkaalkalmat jelent a földmívelő lakosság számára. Legfeljebb annyi eltérés van, hogy a nedvesebb évben a bujább vetések szalmájával, a szőlő gazdagabb lombjával valamivel több munka válik szükségessé.

A jelenlegi birtokmegosztási viszonyok mellett, a jelenlegi termelési rendszerben a földmívelés és állattenyésztés emberi munkaszükséglete 360 millió normál férfi napra tehető, ha a munkába járó asszonyok, gyermekek munkáját is átszámítjuk férfinapra. Ez a munkaalkalom természetesen nem oszlik el egyenletesen az év folyamán, hanem a mezőgazdasági termelésnek megfelelően a nyári hónapokra jut a zöme és télen alig van valamiféle munka. A 4.5 milliónyi földmívelő lakosság közül kereső, tehát munkabíró 1.3 millió férfi, 700.000 asszony és leánygyermek. Ez a kétmillió főnyi munkabíró nép az év egész tartamán, ha minden munkanapon foglalkoztatva lenne, 470 millió normál férfi munkanapot tudna dolgozni. A 360 millió nap munkaalkalommal szemben tehát 470 millió munkaerő áll. Ami azt jelenti, hogy a földmívelő nép ereje nincs teljesen kihasználva. Ha még az egyes kategóriákra is tekintettel vagyunk — a gazdasági cselédek pl. az év egész tartamán dolgoznak — úgy azt találjuk, hogy a nincstelen mezőgazdasági munkásság vagy a törpebirtokos napszámosok erejüknek 40—50%-át tudják csak kihasználni. Másszóval a mezőgazdasági munkásság milliós tömege évenként átlagban nem talál több munkát 100—150 napnál. Ez idő alatt megkeresett járandóságából kell 365 napig nagyszámú családjával megélnie. Ez a mezőgazdasági munkanélküliség súlyos kérdése.

Az alábbi táblázatban közlöm a köröstarcsai munkásegylet által gyűjtött adatokat, amely megdöbbentő képet ad a mezőgazdasági lakosság alacsony életszínvonaláról.

	A földmunkások évi keresete pengőre átszámítva			Családtagok száma	Három év átlá- gában 1 napra és 1 család- tagra jutott fillér
	1934	1935	1936		
1. számú munkás	321	401	460	6	18
2. „ „	242	326	334	6	13
3. „ „	278	340	350	8	12
4. „ „	91	184	433	2	18
5. „ „	144	155	249	5	9
6. „ „	194	232	350	4	17
7. „ „	107	98	140	6	6
8. „ „	236	187	251	4	15
9. „ „	175	152	178	4	11

A munkásegylet elnöke az évi közgyűlés jegyzőkönyvéhez — amely ezeket az adatokat tartalmazza — azt fűzi hozzá, hogy „hogyan lehet ilyen alacsony keresetből megélni, azt csak azok tudják, akiket a sors erre rákényszerített, éppen ezért a munkásság minden olyan intézkedést, ami csak átmeneti, a maga részéről nem lát elegendőnek. A nyomorúságtól a munkásságot csak állandó munka biztosításával és tisztességes munkabérrel lehet talpra állítani.”

Ezen az életszínvonalon tengődik a mezőgazdasági munkásság 1.5 milliós tömege, de nem sokkal tér el ettől a gazdasági cselédek és az 1—5 holdas törpebirtokosok másik 1.5 milliós tömegének élete sem.

A fenti számok teljes magyarázatot adnak arra, hogy miért fogyaszt a mezőgazdasági munkásság évenként és fejenként csak 1.25 kg. cukrot, amikor nyugateurópai országok munkásságának fogyasztása ennek a 20—30-szorosa, de az is érthető ezek után, hogy amíg 1913-ban minden ember átlag 2 pár cipőt vásárolt, addig 1934-ben már csak 0.48 pár esett egy-egy emberre, vagyis átlagban minden második évben tud egy pár cipőt venni a lakosság. Ha most a jobb viszonyok

között élők változatlanul nagyobb cipőigényére gondolunk, láthatjuk, hogy a mezőgazdasági munkásság még csak nem is minden második évben, hanem talán 4—5 évenként tud egy új cipőt vásárolni a család minden tagjának. Hisz addig hordják a bakancsot, míg a folt folt hátán egész bocskorformává alakítja a hajdani cipőt.

A mezőgazdasági munkásság legfőbb problémája, hogy

1. évenként kihasználatlanul elvész 110–130 millió munkanap és az ennek megfelelő munkabér kb. 200 millió P;
2. a kihasználatlan munkaerő nyomja a munkapiacot;
3. a munkabérek hanyatló irányt mutatnak, mert a munkáskínálat évről-évre nő, a munka pedig a jelenlegi birtok- és üzemviszonyok mellett állandó.

Munkabérekérdés

A mezőgazdasági munkateljesítménynek kb.

25%-át a 10—100 kat. holdas kisgazdák és családtagjaik végzik,

15%-át a gazdasági cselédek és

60%-át a napszámosok, részesmívesek, aratók és a 10 kat. holdnál kisebb gazdák és hozzátartozóik.

A mezőgazdasági munka ellenértékét ennél fogva nagyrészen természetben kapják, s az összes munkának legfeljebb 15%-át teszi az a munka, amit készpénzben fizetett napszám-bér ellenében kapnak meg a mezőgazdasági munkások.

A munkabérekérdés a mezőgazdaságban tehát nemcsak a napszám-bér rendezése körül forog, hanem az összes járandóság és általában a munkaviszony rendezését jelenti. Egyenként kell tehát a kategóriákat vizsgálni.

A gazdasági cselédség helyzete sem kielégítő, annak ellenére, hogy szeretik úgy feltüntetni, mintha ez volna a magyar parasztság ideálja, mert „ellátása egész évre biztosítva van”. A valóság ezzel szemben az, hogy óriási eltérések

vannak a cselédjárandóság terén. Két egymástól nem nagy távolságban lévő nagy gazdaságban pl. a cselédkonvenció a következőképpen alakult:

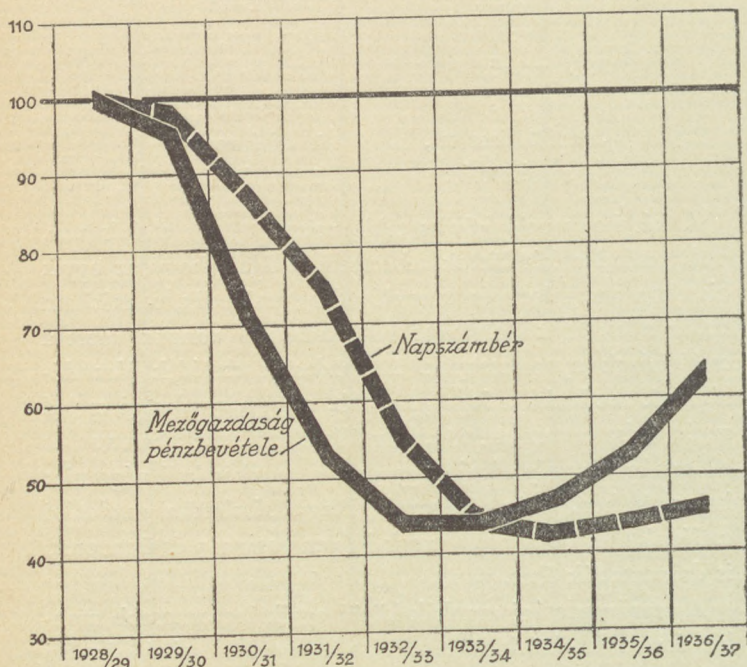
I.	II.
lakás,	lakás,
fűtés,	fűtés,
13 q búza,	14 q búza,
2 q árpa,	4 q árpa,
28 pengő,	100 pengő,
1200 öl föld,	1600 öl föld,
napi 1 liter tej,	1 tehéntartás,
1 sertéstartás.	1 sertéstartás.

A két konvenció között több, mint 40%-os eltérés van, pedig mind a két birtok tehermentes. Igaz, hogy az egyik birtokon nyugalom és megelégedés uralkodik, a másikon pedig a cselédek folytonos felmondásban vannak, mert a cselédházak nyomortanyák. A gazdasági cselédek járandóságának rendezése a legegyszerűbb, mert a gazdasági cseléd az év egész tartamán 365 napig állandóan munkában van és az ország bármely részén ugyanazt a munkát kell végeznie: hajnaltól késő estig dolgozni. Nagy sérelme a gazdasági cselédségnek, hogy nagyon sok helyen vasárnap és ünnepnap is dolgoztatják őket.

A mezőgazdasági munkák közül egyik legfontosabb munkának: az aratásnak a rendezése nagy fontosságú. Az évi gabonatermés átlagosan 40 millió q. Az aratást legtöbbször rész ellenében végzik a termés 10-ed, 11-ed, 12-ed, 13-ad, sőt előfordul, hogy 14—15-öd részéért, vagyis a termés 10—7 százalékát kapják az aratók. Itt a legfőbb sérelem, hogy sok helyen

1. az aratórész erősen a 10% alá esett,
2. az aratók részt csak szemből kapnak, szalmából nem,
3. igen egyenlőtlen az egy kaszásra eső aratni való terület,
4. az aratásért igen sok más munkát kívánnak ingyen vagy áron alul.

A részes földművelés, főleg a szénakaszálás, tengeri-, burgonya-, takarmány- és cukorrépatermelésnél szokásos, amikor a termés betakarításáig végzett munka ellenértékeképpen a termés bizonyos részét a munkások kapják. A munkásnak jutó rész bizony évről-évre hanyatlik s az

általánosan szokásban lévő harmados tengeriföldek helyett — akik aratást is kapnak — ötödén, sőt hatodán is kell, hogy földet vállaljon.

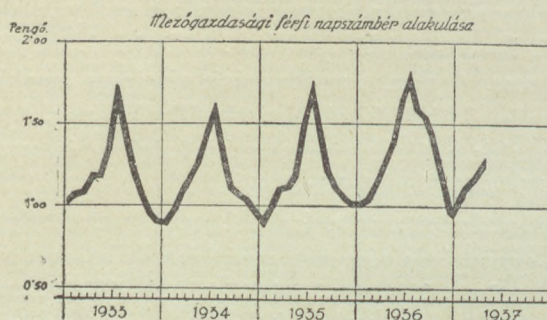
A szőlőművelést és részre nem vállalható szántóföldi munkát napszámbér ellenében végzik.

Az évi átlagos férfi-, női és gyermek-napszámbér alakulását az Országos Mezőgazdasági Kamara adatközlése szerint a következő táblázat szemlélteti:

	1913	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936
			f	i	l	l	é	r		
férfi-napszámber	270	312	308	268	228	172	138	137	137	143
női napszámber	188	235	228	190	167	128	102	102	107	110
gyermek-napszámber	136	160	162	140	117	93	90	67	70	75

A napszámber alakulása szintén nincs arányban a mezőgazdaság helyzetének alakulásával, amit az előző oldalon levő diagramm szemléltet.

Amíg a válságmély óta a mezőgazdaság pénzbevétele körülbelül 40%-kal emelkedett, addig a napszámber csaknem változatlan maradt. Az átlagoktól természetesen az évszakoknak megfelelően nagy eltérések tapasztalhatók, amint azt az öt Mezőgazdasági Kamara munkabér-statisztikája alapján készített alábbi diagramm szemlélteti:

A diagramm is szemlélteti, hogy az elmúlt évek alatt a férfi-munkaerő igen sok esetben 1 pengő alatt maradt.

A mezőgazdasági munkásság súlyos helyzetével foglalkozott az 1937 március 22-én Budapesten üléselő földmunkáskongresszus, amely a kérdések megoldását a következő javaslatom elfogadásával látta helyes irányban haladni.

Rendeztessék törvényes úton a mezőgazdasági munka és munkabér olymódon, hogy

a) meg kell állapítani törvényes úton, egységesen a gazdasági cselédek bérét, lakás és fűtés mellett 20 q gaboná-

ban, 1600 négyszögöl tengeriföldben, 50 pengő készpénzben, 1 tehén és 1 sertéstartásban, szaporulattal. A pirosbetűs ünnepek pihenőnapként biztosítandók és évi 3 szabad nap engedélyeztessék.

b) Az aratómunkát minden munkától függetlenül szabad csak kiadni és vállalni. Az aratórész szemben és szalmában 10%, a géprész 4%. A rész szemben vagy keresztben adassék ki a kívánságnak megfelelően.

c) Megállapítandó a részes művelés aránya; a föld termőerejének megfelelően a tengeri, takarmányrépa, burgonya, stb. harmados, de legrosszabb esetben negyedes művelésű lehetséges, mégpedig a 12 és ennél nagyobb aranykorona kat. tiszta jövedelmű földeknél, vagyis a nagytermésű jó földeknél negyed rész, a 12 a. k. tisztajövedelmű földeknél harmados művelés.

d) A legkisebb napszám járasonként hónapról-hónapra megállapíttassék, amely nem a kialakult alacsony bérek elfogadását, hanem az árak arányában reális bérek megállapítását jelentse. A bérek megállapítását tényleges munkásokból és munkaadókból alakult bizottság állapítsa meg. A gyermek-munkabér a férfibér fele, a felnőttleány- és asszony-napszámáé a férfi-munkabér 75%-a.

A mezőgazdasági munka értékelésének ilyen szabályozása azonban egymagában véve nem nyújt biztosítékot arra nézve, hogy a gazdaságok a munkabér törvényes előírása mellett a kézimunkát nem fogják-e majd csökkenteni. Ez az aggály nagyon indokolt, mert ezen a téren súlyos sérelmek érik a munkásságot. Az OMGE számtartási vizsgálatai szerint u. i. a megvizsgált

alföldi nagygazdaságok 1 kat.
holdjára eső munkanap

1933	28.1
1934	21.3
1935	19.6 napot tett. ¹

¹ Az Országos Magyar Gazdasági Egyesület kiadványai: Mezőgazdaságunk üzemi eredményei 1935-ben. 53. lap.

A holdankinti munkanap-szükséglet $\frac{1}{3}$ -dal esett három év alatt ezekben a nagy gazdaságokban. A megvizsgált gazdaságok átlagos területe 2.984, 3.223, 3.331 kat. hold volt, összes területük pedig 77.597, 87.037, 103.256 kat. hold. A vizsgálat tehát igen jelentős területet ölelt fel. Ezzel szemben a kisgazdaságok munkaszüksége ugyancsak az OMGE adatgyűjtése szerint a következő¹ volt:

	Dunántúlon	Alföldön	Északon
	normál férfimunkanap		
1933	30.0	23.0	30.1
1934	37.1	22.2	31.5
1935	35.9	27.3	37.0

Meg kell itt jegyezni, hogy a kisgazdaságok átlagos területe 38 k. hold volt, amelynek 4.3%-a volt szőlő, vagyis átlagban 1.6 kat. hold szőlő került bele a vizsgálatba, ami azt jelenti, hogy teljesen kimaradtak a Duna—Tisza-közi intenzív szőlő- és gyümölcstermelő kisgazdaságok. A dunántúli parasztgazdaságok munkaviszonyaira részletes felvételt közöl dr. Juhos Lajos és Kulik Sándor számtartási vizsgálata, amely szerint a 100 holdnál kisebb gazdaságokban amelyek átlagos nagysága 28 kat. hold,

	1 kat. hold területre jutott normal férfimunkanap		
	családtag	idegen	összesen
1933	22	12	34
1934	21	14	35
1935	23	22	45

Arról győznek meg ezek az adatok, hogy a kisgazdaságok jóval nagyobb munkaalkalmat jelentenek, mint a nagyok és azt a téves hitet cáfolják meg, hogy a kisgazdaságok a gazdának és családjának nyújtanak csak munkalehetőséget.

¹ Az országos Magyar Gazdasági Egyesület kiadványai: Mezőgazdaságunk üzemi eredményei 1935-ben. 53. lap.

Juhos és Kulik vizsgálatai világosan beigazolják azt, hogy a kisk gazdaságokban a munka 25—50%-át „idegen” erők, tehát gazdasági cselédek és munkások végzik. Így van ez még az alacsonyabb birtokkategóriákban is.

	10—20			20—30		
	kat. holdas kategóriában					
	1 kat. hold területre jutott normál férfimunkanap					
	családtag	idegen	összes	családtag	idegen	összes
1933	32	11	43	26	10	36
1934	37	13	50	28	10	38
1935	42	20	62	29	20	49

A gazdaságilag hasznosított területekre vonatkoztatott munkaszükséglet tehát igen eltérő az egyes birtok kategóriákban s minél nagyobb gazdaságról van szó, annál kevesebb kézi munkát igényel.

A munkabér rendezéssel párhuzamosan törvényes intézkedésnek kell azt is biztosítani, hogy a gazdaságok évről-évre ugyanannyi munkát igénybe vegyenek. Itt elsősorban a nagyüzemek jönnek szóba, mert a kisk gazdaságok munkaszüksége nagyobb s a fenti adatok szerint is állandóbb, mint a nagybirtoké. A nagybirtok, az üzemszerűen kezelt gazdaságok tehát törvényes ellenőrzés alá vonandók, hogy évről-évre mennyi munkást alkalmaztak, mennyi munkanapot használtak fel. Az 500 k. holdnál nagyobb gazdaságok felett a gazdasági felügyelőség és a mezőgazdasági kamarai bizottság gyakoroljon ellenőrzést s ha az illető gazdaság nem használ fel annyi munkát, ami az országos átlagnak megfelel, 1 kat. holdra pl. 25 normál férfimunkanapot, úgy a különbözetet január 1-én munkabértérítés címén közzadók módján kell befizetnie, amiből közmunkákat végeznek. Ha pl. egy 1000 kat. holdas birtokon van 35 éves-cseléd és 60 sommás munkás, megszámos és arató és a

35 éves-cseléd teljesít	10.500 napot
60 munkás teljesít	9.000 napot
összesen	19.500 napot

úgy 1 kat. holdra 19.5 nap jut. A különbség 25 és 19.5 nap között 5.5 nap holdankint, ami 1000 holdnál 5.500 napot tesz ki, amennyivel kevesebbet használtak fel, mint kellett volna. Az 5.500 napnak megfelelő — à 1.60 pengővel — 8.800 pengő munkabértérítés címén a községnek lenne január 1-én kifizetendő, amelyből utakat, középületeket, közműveket létesítenének. Konkrét példák egész seregét lehetne felsorolni olyan gazdaságokat, ahol olyan extenzív gazdálkodás folyik, hogy a munkaszükséglete az átlag $\frac{2}{3}$ -át vagy $\frac{1}{2}$ -ét sem éri el, gondoljunk csak Éber Antal intenzív birtokára és a mellette lévő Prónay-féle hitbizományi birtokokra vagy Blaskovics esctentív nagybirtokára. Ezek a gazdaságok szakszerűtlen és meg nem felelő vezetés miatt a mezőgazdasági munkanélküliség krónikus betegségei. A munkavesztés azonban mutatkozik a termelésben. Ezek a nagybirtokok kevesebbet termelnek s az egész nemzetgazdaság kárát okozzák.

Természetesen a szőlőgazdaságok a mezőgazdaságtól külön választandók, mert azokon egészen más átlag munkanapok adódnak. Ott a 10 kat. holdnál nagyobb szőlők kerülnének felügyelet alá, ahol kat. holdankint a homoki szőlőknél leg alább 80 normál férfimunkanapot kell évenként felhasználni. Ha pl. egy 30 kat. holdas szőlőben a jó kezeléshez szükséges 4—5 permetezés, 3 kapálás, stb. munkák helyett csak 2—3-szor permeteznek, 1-szer kapálnak és lókapával végzik a többi munkát, úgy holdankint nem használnak fel 40 napnál többet, ami a 30 holdnál 1.200 napot tesz az előírt 2.400 nappal szemben. Az 1.200 nap különbségének megfelelő — à 1.80 pengő — 2.160 pengőt a községnek kell befizetnie munkabértérítés címén.

Ez az egyedüli biztosítéka annak, hogy a munkabérrendezés mellett a munkásokat nem fogják elbocsátani. De ez az egyedüli biztosítéka annak is, hogy a nagygazdaságok a megfelelő intenzív termelést folytassák. A gyakorlati kivitelben állandó és szigorú munkafelügyeletre van szükség, mert különben a jó szándék, sőt a törvény sem válik való életté.

A törvényes intézkedések megvalósításáig sikeres megoldásra vezetett az a szőlőművelési mód, amelyet 51 kat. holdas homoki szőlőmben alkalmaztam, ahol a szőlő minden munkájának elvégzésére 30 ember közösen vállalkozott. Kollektívszerződés alapján egyenkint, kötöző gyermekükkel együtt — szüreti munkát kivéve, azt napszámban végezték — 13 q gabonát kaptak holdankinti 30 Hl-es termés mellett, minden 5 Hl-es többlettermés esetén kb. 1 q gabonával emelkedik a bérük. Jó termés esetén 20—22 q gabonáig fel mehet keresményük, amiért kb. 100—110 munkanapot dolgoznak évenként. Amikor a szőlőben nincs munka, máshol is dolgozhatnak.

Emellett a szőlőtelep vesszőtermését mint tüzelőanyagot egymásközött egyenlő arányban felosztják. Kaptak még $\frac{1}{3}$ -os tengeri földet is. Az 1937. évi rossz bortermés esetén is kb. 65%-kal magasabb átlag napszámmal jöttek ki, mint a községben fizetett napszám, nem véve figyelembe a vesszőtüzelőanyag értékét és az $\frac{1}{3}$ -os tengeri földet.

A rendszer jól bevált. A munkások a termés megmentése érdekében minden elkövetnek, mert saját érdekük fűzi hozzá.

IPARI MUNKABÉR RENDEZÉSE

A jövedelemeloszlás kirívó egyenlőtlenségeinek egyik oka az, hogy a termelésben — főleg a gyáripari termelésben — a munkára jutó hányad nem alakult párhuzamosan a tőkére jutó résszel és attól jelentősen elmaradt. A jövedelemeloszlás egyenletesebbé tételének egyik legfőbb eszköze pedig a széles tömegek keresetének a munkabérek emelése által való fokozása, illetve állandó szabályozása.

A jelenlegi viszonyok között, amikor a munka és a tőke számára semmiféle törvényes korlát nincs, a munka értékelése a gyáriparban évről-évre csökken, elsősorban a munkapiac túlszűfolttsága miatt. Erre nézve a hivatalos gyáripari

statisztika adatai adnak cáfolhatatlan bizonyítékokat. A gyár-
iparban munkabérre kifizetett összegeket és a tőkére jutó
részt — bruttó termelés értékéből levonva a nyersanyagokat,
tüzelő- és világítóanyagokat, munkabéreket és tisztviselői
fizetéseket — a következő táblázat szemlélteti:

	Termelés értéke millió pengő	Munkabérre jutott millió pengő	Tőkére
1927	2.692	340	753
1928	2.877	367	805
1929	2.830	371	780
1930	2.492	323	757
1931	2.059	271	633
1932	1.823	219	564
1933	1.763	216	553
1934	1.954	238	606
1935	2.176	257	649
1936		270	750

A munka részesedése rohamosabban hanyatlott a válság ki-
törése után, mint a tőkére jutó részé, amint a táblázat adatai-
ból 1927—1929=100 bázissal számított index-számsor és
ennek grafikus ábrázolása — l. 46. oldal — jellemzi:

	Gyáripari munkabér összege index számokban 1927—1929=100	Tőkére jutó összeg
1927	95	97
1928	102	103
1929	103	100
1930	90	97
1931	75	81
1932	61	72
1933	60	71
1934	66	78
1935	72	83
1936	75	95

Ennek a következménye az, hogy egy gyáripari munkás évi átlagos keresete a válságmély óta sem emelkedett:

	munkás átlagos évi keresete
1927	1470 pengő
1928	1519 „
1929	1526 „
1930	1488 „
1931	1379 „
1932	1232 „
1933	1184 „
1934	1171 „
1935	1149 „
1936	1136 „

Ha itt figyelembe vesszük azt, hogy a válságmély óta az élelmiszerek s általában a fogyasztási cikkek ára jelentősen megdrágult — az általános árindex 1933—1937. években 40%-kal emelkedett — úgy kétségtelen, hogy a munkásság helyzete nem javult a konjunktura emelkedő szakaszában.

Ha feltételezzük, hogy (úgy mint a bázis időszakban, az 1927—1929. években) a munkabér összege ugyan úgy változott volna, mint a tőkére jutó rész, akkor igen jelentős összegek maradtak kifizetetlenül, amit a munkabéren takarítottak meg.

	Munkabér összeg		Tőkére jutó rész	Munkabér összeg alakulása a tőkére jutó rész változása alapján
	millió pengő	index számok		
1927	340	95	97	348
1928	367	102	103	369
1929	371	103	100	359
1930	323	90	97	348
1931	271	75	81	291
1932	219	61	72	259
1933	216	60	71	255
1934	238	66	78	280
1935	257	72	83	298

	Tényleges munkabér összege	A tőkére jutó rész változásával arányos munkabér	Különbség
	m i l l i ó p e n g ő		
1927	340	348	8
1928	367	369	2
1929	371	359	12
1930	323	348	25
1931	271	291	20
1932	219	259	40
1933	216	255	39
1934	238	280	42
1935	257	298	41

A „szociális olló“ tehát a gazdasági válság kirobbanása óta tekintet nélkül az azóta kifejlődött konjunkturára a munkabér összegéből évről-évre igen jelentős összeget nyírt ki. Ha ezeket a különbségeket elosztjuk a munkáslétszámmal, megkapjuk azt a differenciát, amit hozzáadva egy munkás átlagos évi keresetéhez, megkapjuk azt a jövedelmet, ami a tőkére jutó rész emelkedésével párhuzamosan haladt volna:

	Kifizetetlen munkabér millió P.	Munkáslétszám	Egy munkásra esik pengő
1930	25	223.712	112
1931	20	196.954	102
1932	40	182.541	219
1933	39	199.429	196
1934	42	215.320	195
1935	41	238.907	172

Ezt az egy munkásra eső kifizetetlen keresetet hozzáadva a tényleges keresethez, a következő helyzet állt volna elő:

	Munkások tényleges évi átlagos keresete pengő	Hozzáadandó rész pengő	A tőkére jutó jövedelmekkel párhuzamosan alakuló munkabér pengő
1930	1.488	112	1.600
1931	1.379	102	1.481
1932	1.232	219	1.451
1933	1.184	196	1.380
1934	1.171	195	1.366
1935	1.149	172	1.321

A munkások valóságos keresete tehát a tőke részesedésével párhuzamosan alakuló átlagos munkáskeresettől a válság-mély óta 15—20%-kal maradt el.

Ez az a tény, amely a munkabér rendezését indokolta teszi, mert a jelenlegi teljes gazdasági szabadság mellett az erők szabad játéka nem működhet s a jövedelemeloszlás egyenlőtlenségeinek kimélyítését, nem pedig tompítását hozza magával.

A munkabér-rendezés alapmotivuma az kell, hogy legyen, hogy a munkabér két részből tevődjön össze: egyik a rendes heti keresetből, amely a munkás és családja fenntartására elegendő, a másik rész pedig félévenként kifizetett munkabér-kiegészítés, ami az üzem tiszta hozamának bizonyos részét teszi. Ilyen munkabér-konstrukció mellett lehetetlenné vált volna az az eset, amit a fenti levezetés során szemléltettünk.

A szociális munkabér-rendezés tehát

1. minimális munkabéreket és
2. a jövedelemben való részesedést jelent.

Az üzemek tiszta jövedelmének kb. 20—30%-át kell munkabér kiegészítés címén félévenként kifizetni a munkásainak. Nem okoz ez semmiféle felfordulást, hanem csak azt eredményezi, hogy a munkásoknak mód nyílik arra, hogy a nincstelenség tengeréből felkapaszkodjanak a társadalmat stabilizáló magántulajdon szigetére; a családi ház udvarára, ahol a független önálló élet nyugodtabb légkörébe kerül. A félévenként kapott munkabérkiegészítés teszi könnyebbé

számukra, hogy gyermekeiket neveltessék, komoly szakmunkásokat és intellektüel fiatalságot adjanak a társadalomnak. Ez sem haszontalan formája a tőkeképződésnek, sőt a leghasznosabb, mert a társadalmi rend nyugalját, stabilitását adja. Ilyen módon a munkásság a gazdasági válságban és fellendülésben is részt venne. A munkabérkiegészítés által a nagy konjunkturális jövedelmekben a széles néprétegek is részesednének s ilyen munkabérrendszer állandó szabályozó szelepként működne a jövedelemeloszlás mechanizmusán.

A munkarendezés sokat emlegetett követelménye még a munkaidő szabályozása is. A 40 órás hét gondolata régi keletű s Amerikában a legtöbb üzemben be is vezették a válság óta. Hangsúlyozzuk azonban, hogy munkaidőmaximálás csak a gazdasági depresszió idején, válságos években szükséges, amikor a munkanélküliség csökkentésének hatásos eszköze. Gazdasági fellendülés idején a szociálpolitikai intézkedések mellett a munkaidő maximálása esetleg a gazdasági fejlődést fékezheti le. A munkásság is szívesen dolgozna a 40 órán túl még 8 órát hetenkint, ha ezért az óráért a normális munkabér dupláját kapná. Az egész nemzet számára az emelkedés, a vagyonosodás útja a jól megfizetett sok munka.

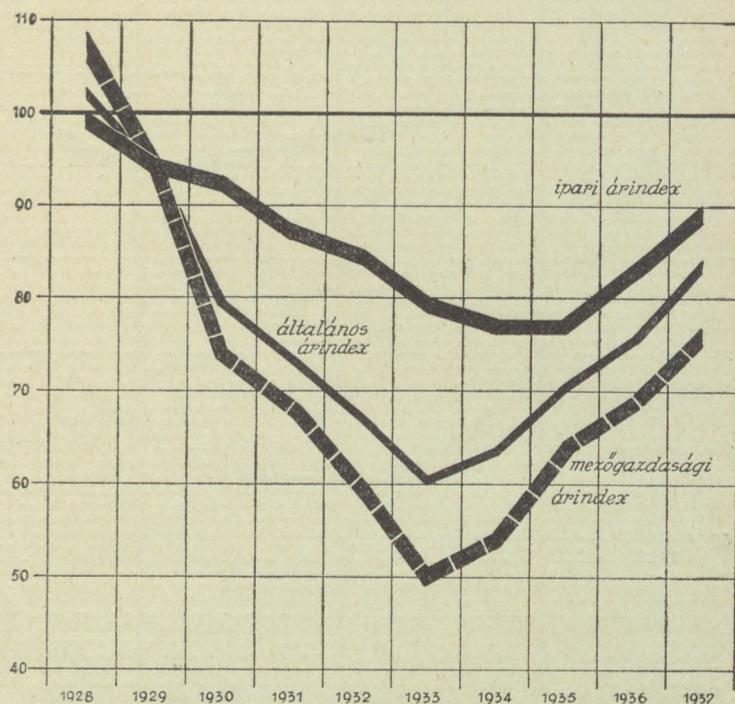
A jövedelemeloszlás egyenletesebbé tétele az árszínvonal folytonos ellenőrzése és szabályozása által

A gazdasági tevékenység egyik legfontosabb momentuma a javak kicserélése, az adás-vétel. Az emberi szükségletek itt nyernek kielégítést, amikor a piacon a munkát, a tőkét, a nyersanyagokat és kész termékeket kínálunk és veszünk. A kereslet és kínálat egymáshoz való viszonya dönti el, hogy milyen feltételek, mekkora áldozatok árán juthatunk szükségleti cikkeinkhez, vagy milyen ellenszolgáltatást kapunk a rendelkezésre bocsátott javakért.

Ilyen módon alakítja ki a piac finom mechanizmusa az árakat. A teljes gazdasági szabadság esetén a verseny biztosítja azt, hogy az árakban a nyersanyag, a munka, a tőkekamat értéke mellett szerény nyereség is bennfoglaltassék. Ez az egyensúly azonban igen gyakran felborul akár a verseny kiküszöbölése, a munkabérek leszorítása stb. következtében. Az árak alakulása igen nagy mértékben befolyásolja a jövedelemeloszlás alakulását. Ha például ár-kartell az árakat mereven tartja, a munkabérek pedig a munkapiac szervezetlensége miatt leszorítják, úgy az ilyen módon fenntartott árszínvonal mellett a tőkére jutó hányad megnő, a munka részesedése pedig csökken. De hasonló módon, ha például az ipari árszínvonalat — vámokkal, kartellmegállapadásokkal stb. — fenntartják, a mezőgazdasági termékek árszínvonala

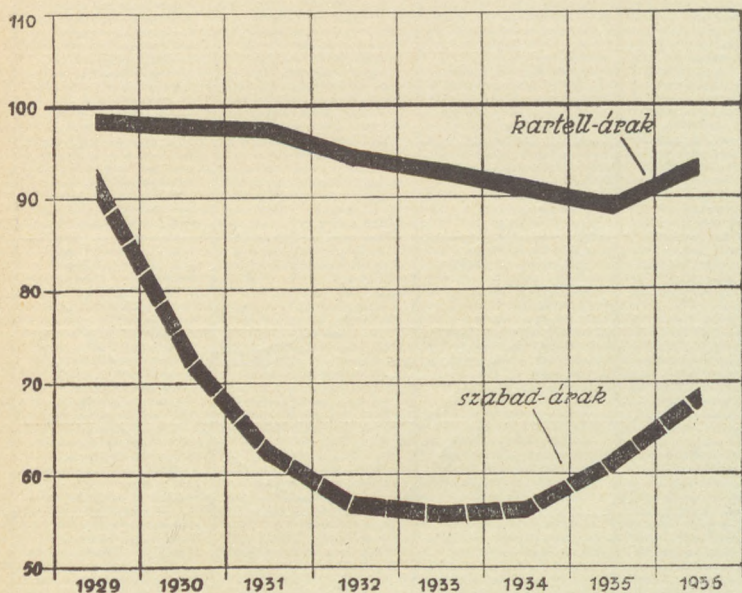
pedig a hanyatló világpiaci áralakuláshoz igazodik, úgy az ipari termelés helyzete viszonylag jobb lesz, mint a mezőgazdaságé. Az iparban érdekelt tőke jövedelmezősége viszonylag nagyobb lesz, mint a mezőgazdaságé. Ez az agrár-olló jelensége, amely rendkívüli egyenlőtlenségekre vezetett a jövedelmek kialakulásában is.

Agrár-olló

A mezőgazdasági termékek árának, az iparcikkek árának, a munkabéreknek, a tőkekamatnak eltérő jellegű változásai a jövedelemeloszlásban eltolódásokat idéznek elő. Ezek az eltolódások a gazdasági élet konjunktúra szakaszainak kísérő jelenségei. A túlságos mértékű eltolódások azonban súlyos következményekkel járnak egyrészt a munkástömegek életszínvonalának hanyatlása, másrészt a gazdasági fellendülés

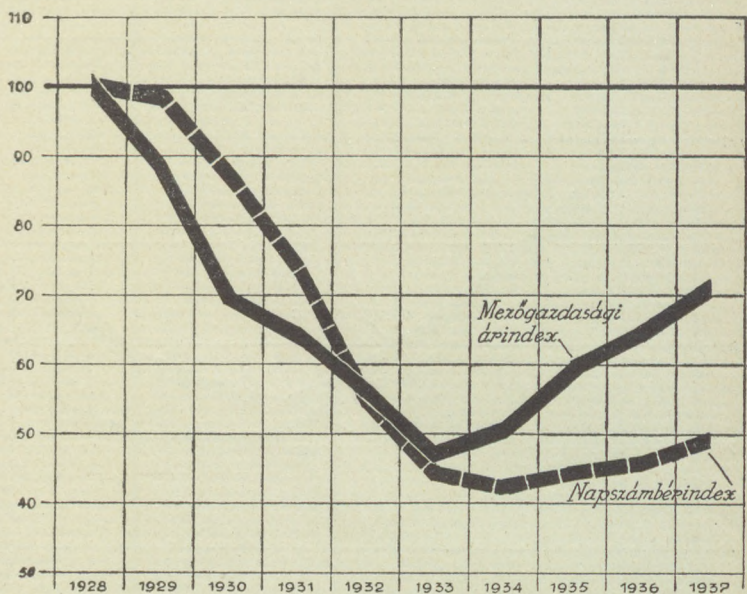
lefékezése vagy a válság túlságos elmélyülése szempontjából. Magyarországon az árak terén az elmúlt 10 év alatt igen jelentős eltolódásokat tapasztalhattunk. Mindenek előtt szembeötlő, hogy az általános árszínvonal nagy egyenlőtlenégeket takar. Az ipari cikkek ára lényegesen kisebb mértékben hanyatlott, mint a mezőgazdasági termékek ára.

A diagramm élénken szemlélteti, hogy ugyanannak a mezőgazdasági terméknek az ára 35%-kal nagyobb mértékben esett, mint az iparcikkeké, vagy más szóval a mezőgazdaság terményei ellenértékeképpen 35%-kal kevesebb iparcikket vásárolhatott, mint 1927-ben és közel fele annyit, mint 1913-ban. Az árak ilyen eltolódása — az agrárrolló — a mezőgazdasági termelés jövedelmezőségét nyirbálta meg, a széles tömegek életszínvonalát pedig leszorította. Ma, amikor a gazdasági fellendülés csaknem elérte a krízis előtti kulminációt, az agrárrolló nyílása még most sem záródott s a mezőgazdasági termékek árának még 15—20%-kal kellene

emelkedni, vagy pedig az iparcikkeknek 15—20%-kal olcsóbbodni, hogy az 1925—27. évek árára előálljon.

De az iparcikkek ára sem alakult egységesen. Az iparcikkek ugyanis szétválogathatók két nagy csoportba, amelyek közül az első csoportba tartozók árait kartellmegállapodások szabályozzák, második csoportba tartozó cikkek ára pedig a

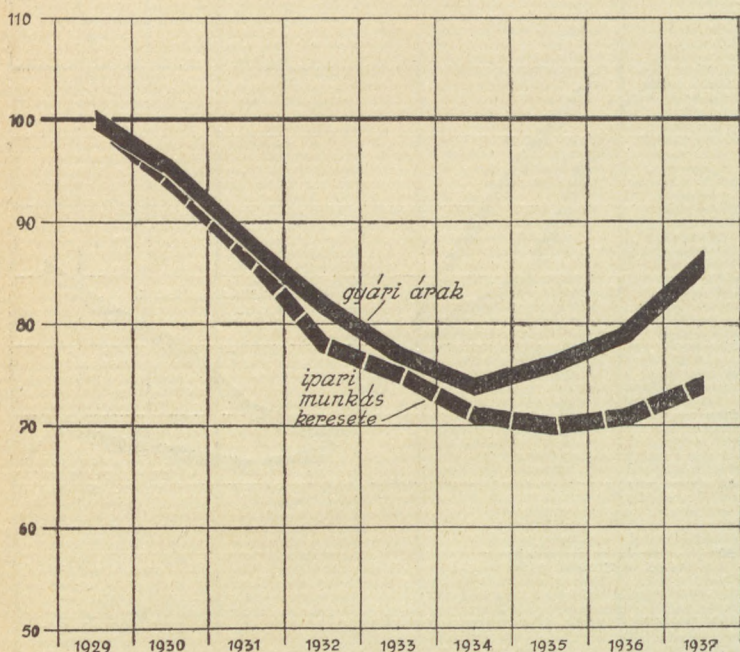

keresletkínálat törvényei szerint alakul ki, de a vámok ár-emelő szerepe itt is kifejezésre jut. A „kartell” és „szabad” árák alakulását ábrázoló diagramm igen meggyőzően szemlélteti az árrendszerben a válság során mutatkozó eltolódásokat.

Nemcsak a mezőgazdasági termékek és az iparcikkek ára alakult igen eltérő módon, hanem a termelés során szereplő egyes ártényezők sem alakultak párhuzamosan, illetve azonos mértékben. A mezőgazdasági termékek általános árszínvonala és a mezőgazdasági napszámbérek — a mezőgazdasági munka ára — a gazdasági válságmélye óta eltávolodtak egymástól, amit a fentebbi diagramm szemléltet.

Ez főleg annak a következménye, hogy a mezőgazdasági munkapiac zsúfoltsága miatt a munkakínálat élénk, a munkaalikalom pedig nem szaporodott a jelenlegi termelési rendszerben.

Hasonló az eset a gyáriparban, ahol a tőkére jutó hányad alakulása kedvezőbb volt, mint a munkabérre kifizetett összegek.

A diagrammok szemléltetik, hogy az árak alakulása milyen nagy szerepet játszik a jövedelemeloszlás alakulásában. A helyes jövedelemeloszlás elérése és fenntartása érdekében tehát szükséges az egyes termékek árszínvonalának állandó felülvizsgálata és szabályozása, arányosítása. Az agrárrolló eltüntetése és zárva tartása érdekében az iparcikkek árának — vámok mérséklésével, kartellszervezetek felosztatásával vagy szabályozásával — csökkentése és állandó szabályozása feltétlen szükséges. Ezen belül az egyes fogyasztási cikkek

árának állandó felülvizsgálata és a megengedhető korlátok megállapítása nélkülözhetetlen.

Általában az a tapasztalás, hogy javuló konjunktúra idején a mezőgazdasági termékek áremelkedését az iparcikkek párhuzamos drágulása követi, ami lehetővé tenné, hogy az ipari munkabér is kövesse az élelmicikkek áremelkedését. A konjunktúra hanyatló periódusában azonban az agrár árak hanyatlását az iparcikkek olcsóbbodása nem kíséri nyomon, aminek fő oka Magyarországon, hogy az iparcikkek árszínvonalát a vámok és kartellmegállapodások védik, míg a mezőgazdasági termékek ára — agrárexport ország lévén — a világpiaci árakhoz kell, hogy igazodjon. A gyáripár és a kisipar viszonylatában pedig az a helyzet, hogy a gyáripár árait az említett előnyös helyzet miatt mereven tartani tudja, a kisipar viszont egyrészt a mezőgazdaság csökkenő vásárlóereje, másrészt pedig a kisiparban dühöngő verseny folytán az árakat észszerűtlenül lerombolja.

A megoldásnak abban az irányában kell haladni, hogy

1. a mezőgazdaság minimális árszínvonalát biztosítsa,
2. a gyáripár árainak maximumát megszabja,
3. a kisipar árrombolását megakadályozza.

Az egyes főbb termékek minimális árának biztosítása a többi cikkek árát is nagy részben magához igazítja. A mezőgazdasági termékek közül:

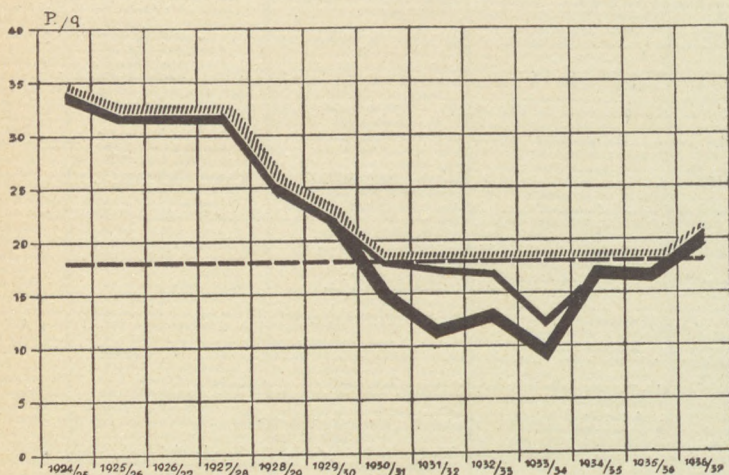
- a búza és rozs,
- a hizott sertés és szarvasmarha,
- a tej, illetve vaj,
- a baromfi és a tojás és

a bor megfelelő alsó árhatárának a kijelölése, amely alá az illető termék ára nem eshet, biztosítaná a mezőgazdasági termelés jövedelmezőségét és folytonosságát. Árminimum biztosítása nélkül ugyanis nem lehet eredményesen munkabérminimumokat sem fenntartani és még kevésbé lehet a gazdálkodás intenzivításának fokozását előírni és elérni.

A búza katasztrófális árzuhanása arra készítette a kormányt,

hogy a búza szabad áralakulása mellett a termelőknek — a gabonajegy bevezetésével — bizonyos térítéseket juttatott. Ez a rendszer azonban nem vált be. Az árminimum biztosításának egyedüli helyes útja a jelenleg alkalmazott módszer, amely a minimális árakat minden község számára megszabja és gondoskodik olyan organizációról, amely az eladásra

Búza áralakulása

kínált búzát a minimális áron fel is vásárolja. A minimális ár fölé való emelkedést a kedvező világpiaci áralakulás idézheti elő, a magánkereskedelem tevékenysége révén.

Magától értetődik, hogy a minimális ár fenntartása abban az esetben, ha a világpiaci árszint az alá hanyatlik, költséggel jár és pedig annál nagyobb költséggel, minél mélyebbre süllyed a világpiaci ár a fenntartott belföldi árminimum alá. A „boletta” árkiegészítés, vagy a jelenleg érvényben lévő konstrukció lényegében ugyanazokat a közgazdasági konzekvenciákat eredményezi. A belföldi ár mesterséges emelése azt jelenti, hogy a városi lakosság vásárlóerejének egy részét a mezőgazdaságnak tölja át. Ez nem jár veszéllyel, mert a vidék ily módon növelt vásárlóereje kedvezően hat vissza az

ipari termelésre, de ha arra gondolunk, hogy megfelelő kereskedelmi organizáció mellett biztosítani lehet a gabona és a többi fontos termék minimális árát, illetve jövedelmező termelését, akkor a gazdasági válság nem mélyülhet annyira el, mint ahogy különben elmélyül, illetve nem sújtja aránytalan mértékben az agrártársadalmat.

Ilyen meggondolás alapján vezették be a tej minimális árát. Itt ugyan a vaj árát minimálták — jelenleg 3.00 P/kg. — és lehetővé tették, hogy bárhol a tejgyűjtőkhöz, vagy feldolgozó üzemekbe beszállított tejt a vajból visszaszámított árat — 12 fillér ab feldolgozó üzem — a termelő megkapja. A vaj külföldi értékesítésénél elérhető alacsonyabb ár és a megállapított minimális belföldi ár közötti különbözetet az államnak, illetve végső soron a közönségnek kell megfizetni.

A tejár kérdésében azonban még mindig nagy aránytalanságok mutatkoznak a háborúelőtti viszonyokhoz képest:

	A budapesti fogyasztási tejár felépítése 1914-ben	1936-ban
termelőnek fizetett ár ab Budapest	20.50 fillér	15.50 fillér
költségek	6.78	6.48
kereskedelmi marge	0.72	6.02
fogyasztási ár	28.00 fillér	28.00 fillér

Az egyes országokban a termelői tejár a városi fogyasztási tejárnak nagyobb százalékát teszi, mint Magyarországon:

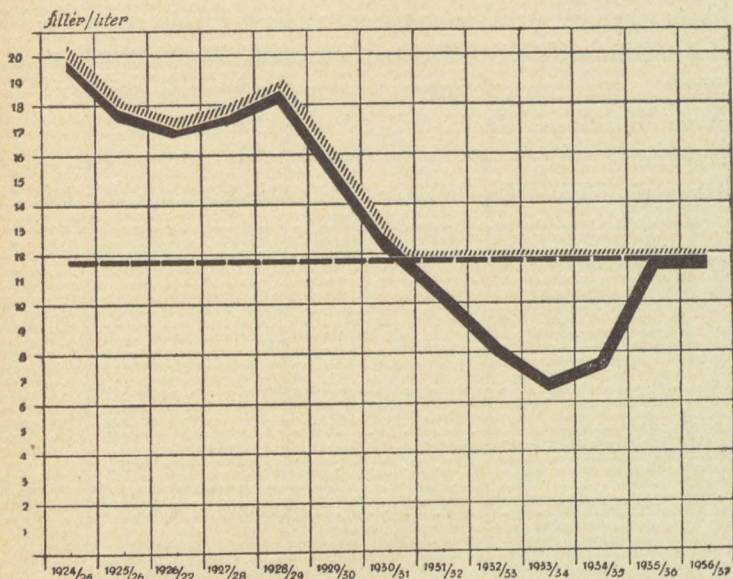
a londoni fogyasztási tejár	54%-át
a berlini fogyasztási tejár	51.4%-át
a brüsszeli fogyasztási tejár	51.5%-át
a budapesti fogyasztási tejár	46.5%-át

a termelő kapja.

A háború előtt a kiskereskedelem sokszor még csak azért is foglalkozott tejeladással, még ha haszna nem is volt, hogy vevőközönségét minden cikkel kiszolgálhassa.

Az árminimumok megállapításának nélkülözhetetlen előfeltétele olyan gazdasági organizáció kiépítése, amely alkalmas és képes a megszabott áron kínált árut bármilyen mennyiségben átvenni. Enélkül a minimális ár nem tartható. Így van ez például a bornál. A bortermés mindezideig a legnagyobb megrázkódtatásnak van évről-évre kitéve, mert a

Ipari tej ára

termelés rentabilitását biztosító minimális árat a kormány nem tudja tartani, nem lévén kiépítve a megfelelő organizáció, amely a szüretkor jelentkező nagy kínálatot fel tudná venni. Azok a megoldások, amelyek szeszfőzés, vagy újabban sűrités céljaira kívánnak előírt minimális áron bort vásárolni, az árakat nem szabják meg, mert

1. késve jelentkeznek a szüret után,
2. a termésnek csak csekély részére vonatkoznak, úgy-hogy nincs mód arra, hogy szüret idején az eladásra kínált bármilyen mennyiségeket a minimális áron átvegyék.

A mezőgazdasági termelés fokozása, több munkaalkalom teremtetése, munkabérek generális rendezése, egy szóval az egészséges fejlődés elképzelhetetlen mindaddig, amíg a mezőgazdaság említett fő termékeinek minimális ára évről-évre nem biztosítatik.

A minimális árszínvonal biztosításának útja az értékesítés megszervezése.

A gyáriparban a helyzet és a feladat éppen ellenkező. A gyáripar erős szervezettsége, a kartellszervezetek az árakat tudják emelni vagy mereven évről-évre magasán tartani, még akkor is, ha a merev magas árak a megváltozott helyzettel nincsenek összhangban és a termelési költségek mellett irreálisan nagy hasznot biztosítanak is. A feladat itt az, hogy a főbb iparcikkek árának fejlődését állandóan vizsgáljuk és minden alkalommal a megengedhető árat az általános árszínvonallal összhangban megállapítsuk.

A kisiparban az árrombolás ellen a kisiparosság öntudatos szervezkedése biztathat csak sikerrel.

A gyakorlati megoldás útja az lenne, hogy a jelenleg is működő Árelemző Bizottság nagyobb önálló végrehajtási hatalommal mozgékonyan irányíthatná az áralakulás bonyolult kérdését.

Az áralakulás ilyen szabályozása, helyesebben alsó és felső korlátainak kiépítése biztosíthatja azt, hogy a jövedelmek alakulásában az egyes termelési ágak között, valamint a tőke és a munka részesedése között egészségtelen eltolódások nem keletkeznek, ami a széles tömegek életszínvonalát gyakran leszorítja, a másik oldalon pedig óriási konjunkturális jövedelmek felhalmozódására vezet.

A nemzeti termelés színvonalának emelése

A magyar nép alacsony életszínvonalának legfőbb okát abban találtuk meg, hogy

1. az ország gazdasági erőforrásai nincsenek jól kihasználva, vagyis kicsiny az ország nemzeti jövedelme;
2. a viszonylag csekély jövedelem pedig igen egyenlőtlenül oszlik meg a lakosság egyes rétegei között.

A megoldás útját abban jelöltük meg, hogy

1. a jövedelemeloszlást egyenletesebbé,
2. a nemzeti termelést nagyobbá kell tenni.

Az első kérdés megoldásának eszközeként

1. mélyenjáró földreformot,
2. a közteherviselés igazságossá tételét és
3. a munka helyes értékelését találtuk.

A nemzeti termelés színvonalának emelése a másik nagy feladat, ami a nép jólétének megjavítását szolgálja. Ez a feladat sokkal nehezebb, mint az előbbi, mert a termelés fokozása csak a jövedelmezőség biztosítása mellett képzelhető. Itt pedig kívülálló tényezőknek — világpiaci ár-alakulás, export piacok felvevőképessége, valutáris szempontok stb. — döntő szerepük lehet. A termelés színvonalának emelése éppen ezért csak úgy képzelhető, ha a gazdasági élet minden ágában szervesen beágyazott tervszerű

munka indul meg. Hiábavaló lenne nyilván olyan cikkek fokozott termelése, amelyeknek piaci elhelyezéséről nem gondoskodnánk, mert akkor a nagy kínálat miatt bekövetkező áresés a termelés rentabilitását borítaná fel. De a versenyképességet a drága hitel és az észszerőtlenül alkalmazott adók is felboríthatják. Világos tehát, hogy csak szerves munkával lehet a nemzeti termelést tartósan fokozni.

Lássuk a szükséges változásokat, amelyek az egyes termelési ágakban a termelés színvonalának emelkedését idéznék elő.

MEZŐGAZDASÁG

A mezőgazdasági termelés színvonalának emelése

1. a nagyobb mennyiségek és

2. a jobb minőségek termelése irányában kell, hogy haladjon. Ez a tétel magába foglalja az agrár feladatok szerves komplexumát. A termelés színvonalának emelkedése a földkérdés rendezése és a széles tömegek szakoktatása nélkül nem képzelhető el. Rendkívül helytelen azonban az a felfogás, hogy előbb művelt, szakképzett parasztságot kell kinevelnünk, s csak azután lehet a földhöz hozzányúlni. Nem egymás után, hanem egymással szerves kapcsolatban lehet csak a kérdéseket megoldani. A szakoktatás értelmét és vonzóerejét a földkérdés meginduló rendezése adja meg. Mindjárt látogatottak lesznek a járásokint felállítandó mezőgazdasági szakiskolák, ha azok eredményes elvégzése előjogot jelentene a földhöz juttatás alkalmával. A szakiskolák eredményes elvégzése a szakiskola gazdaságában gyakorlatban is bebizonyított rátermettség nagyszerűen oszlatná el azt a tarthatatlan felfogást, hogy csak jómódú gazdák kaphatnak földet s az 1—2 holdas törpebirtokos, vagy napszámos birtokhoz nem juthat. Pedig, ha ennek a rétegnek a fia a szakiskolában és annak kisgazdaságában komolyan megállta a helyét, éppen úgy alkalmas a telepítésre, mint a módosabb. A szakiskolák értelmét épp az adná meg,

hogy annak eredményes elvégzése után a „növendékek“ a telepítési akció során valóban önálló gazdák lehessenek. De épp így erős ütemben kell folytatni a tagosítást is, ami a gazdálkodás eredményességének csaknem előfeltétele ma már a községek 60—70%-ában. Mert a szakoktatás gyakorlati sikerét bizony nagy mértékben lerontja az a körülmény, ha a gazdának 30—40 és nem egyszer 80—100 egy holdnál kisebb darabban hever a birtoka a falu határában. De ugyan-csak kockáztatja mindezeknek a sebeknek az orvoslását például, ha nincs megfelelő úthálózat kiépítve, ami egyedül tenné lehetővé, hogy intenzív zöldség- és állattartás eredményesen fenntartható legyen. Számos példa van arra, hogy egy-egy útszakasz kiépítésével a környék gazdasági színvonalja rohamosan emelkedik. Így folynak szervesen össze a mezőgazdasági termelés színvonalának emelésére irányuló feladatok, amelyeket nem szabad rapszódikusan folytatni, hanem legnagyobb tervszerűséggel az egész vonalon egyszerre kell lépésről-lépésre előrevinni. Mindenek előtt azokat a jogi és gazdasági kötöttségeket kell azonban megszüntetni, amelyek miatt nem haladhat szabadon a mezőgazdasági termelés szerkezetének átépítő munkája.

Ilyen megfontolások alapján a felsorakozó feladatok

1. a hitbizományi intézmény eltörlése,
2. az 1920. évi földreform végleges befejezése és rendezése,
3. a földreform-telepítés,
4. a tagosítás,
5. a mesterséges öntözés,
6. a mezőgazdaság hitelezése,
7. a szakoktatás,
8. a gazdálkodás erőteljes felülvizsgálata,
9. az értékesítés szervezése stb.

FÖLDKÉRDÉS RENDEZÉSE

A politikától mentesített földkérdés a modern, belterjes magas színvonalú gazdálkodásnak a megvalósítását jelenti. A feladat: olyan termelési színvonalat elérni, amelyen a földművelő nép 4.5 milliós tömege emberhez méltó életet élhessen és a „buta paraszt“, vagy „büdös paraszt“ megbélyegző megkülönböztetés helyett a „parasztság“ a nemzeti társadalom megbecsült és munkája értékelése által egyenrangú rétege legyen a többi rétegekkel.

A földkérdés rendezése, a gyakorlati megvalósítás sorrendjét is figyelembe véve, a következő:

1. a hitbizományi intézmény eltörlése,
2. az 1920. évi földreform végleges rendezése,
3. az 1936. évi telepítési törvény kereteinek kibővítése, vagyis
4. az új földreform radikális végrehajtása.

HITBIZOMÁNYI INTÉZMÉNY ELTÖRLÉSE

A mezőgazdasági termelés strukturájának átalakítása — kisgazdaságok létesítése — addig lehetetlen, míg a latifundiumok hitbizományi kötöttségben hevernek s mód nincs arra, hogy belőle egy darab is letörjön s a parasztság kezére kerüljön.

A magyarországi nagybirtokok jó része ugyanis nem tűnhet el, minthogy egyrészt jogi személyekhez van kötve, ahol az öröklés nem teremthet új helyzeteket, másrészt pedig, mert a nagybirtokos családok közül többen az öröklés rendjének megkötésével, hitbizományok alapításával gondoskodtak arról, hogy birtokuk állaga ne változzék meg.

A korlátolt forgalmú nagybirtokok — az állami és községi, egyházi és alapítványi, valamint a hitbizományi birtokok — több mint felét teszik az összes nagybirtokoknak. Az 500 kat. holdnál nagyobb birtokok 5,791.430 holdnyi területéből a

korlátolt forgalmú birtokok területe 3,062.879 kat. holdat foglal el. A 3 millió holdnyi kötött nagybirtokból a hitbizományi birtokokra 821.361 kat. hold esik. A 61 alapítólevéllel létesített hitbizományi birtokot jelenleg 53 birtokos, mint hitbizományi haszonélvező, élvezi. A hitbizományi birtokok, mint általában a mammutbirtokok, a Dunántúlon vannak leginkább elterjedve, ahová az összes hitbizományok 60%-a, a hitbizományok területének pedig 73%-a esik. Somogyban például 15 hitbizományi birtok terpeszkedik el, Veszprém és Sopron megyében pedig 6—6, de Zalára is jut még 5 hitbizomány. Ezekben a megyékben a hitbizományi birtokok a megye összes területének 15—20%-át is elfoglalják, amihez, ha hozzávesszük a szintén kötött egyházi és alapítványi birtokok nem egy esetben igen jelentős területeit, kitűnik, hogy a Dunántúlon sok helyen a magyarság fejlődését a föld mozdulatlansága lehetetlenné teszi.

A külföldi országok közül a hitbizományi intézményt Oroszországban, Lengyelországban és a Németbirodalomban találtuk meg a háború előtt, míg Franciaország, Olaszország és Spanyolország már korábban teljesen likvidálta ezt az intézményt. Jelenleg német és osztrák hitbizományokról¹ beszélhetünk, ezek azonban nagyon különböznek a magyarországiaktól. Mert míg Németországban a hitbizományi birtokok átlagos területe 3250 kat. hold, Ausztriában pedig kerekén 3000 kat. hold, addig Magyarországon átlagban 15.500 kat. hold esik egy hitbizományi birtokra. Emellett nálunk csak 10 hitbizományi birtoknak a területe marad a 3000 kat. hold alatt és a 10 legnagyobb hitbizományi birtok együttes területe 600.000 kat. holdnál is nagyobb. Ebből kitűnik, hogy a magyarországi hitbizományi birtokok óriási birodalmat jelentenek a hitbizományok élvezőinek. Esterházy Pál herceg magyarországi hitbizományi birtoka például 205.000 kat. hold (emellett az Ausztriához csatolt Nyugat-

¹ De Ausztria többi utódállamában, Cseh-Szlovákiában, Lengyelországban, Romániában és Jugoszláviában megszüntették ezt az intézményt.

Magyarországon is van még több 10.000 holdas birtoka), Festetich György hercegé 96.000 kat. hold, Pallavicini Alfonz Károly őrgróf hitbizománya pedig 56.000 kat. hold földet tart megkötvé. A hitbizományok létesítésének célja az volt, hogy a családok rendesen az elsőszülött fiúnak biztosított birtoklás által előkelő pozíciójukat és politikai súlyukat generációról generációra fenntarthassák. A hitbizományi birtokok ugyanis el nem idegeníthetők és csak korlátolt módon terhelhetők meg. A hitbizomány intézményét az indokolná, hogy a hitbizomány élvezője anyagi javak birtokában magas műveltségre tehetne szert, amit anyagi függetlenségével párosulva hasznosan állíthatna a közügyek szolgálatába. A hitbizományi intézménynek számtalan hátránya mellett azonban ez az egyetlen előnye is csak látszólagos, mert — sajnos — a gyakorlat azt bizonyítja, hogy a hitbizományok élvezői közül alig egy-kettővel, de nem egy esetben eggyél sem találkozunk a közélet porondján. De ez érthető, mert kötött nagybirtokaik a haladó agrárpolitika és a nemzeti alapon álló népies politika útjában állanak. Ennek következtében oda jutottunk, hogy a hitbizomány intézménye szembe került hivatásával, mert élvezőjét nemhogy predestinálná a közéleti szereplésre, hanem még ha véletlenül egyéni kvalitásai alapján meg is felelne, a közéleti szereplésből kizárja, mert nemzeti alapon nyugvó demokratikus törekvéseink a feudális világ e maradványait, mint a magyarság fejlődésének bilincseit lerázni igyekeznek.

Az sem érdektelen, hogy az ország gazdasági és társadalmi életének fejlődését gátló hitbizományi birtokok miképpen keletkeztek. A hitbizományok keletkezésüket illetően két nagy csoportba oszthatók:¹ az 1853. évi királyi Rendelet előtti időben és az azt követő időben keletkezett hitbizományokra. Az első csoportba a régi, jórészt néhány évszázaddal előbb keletkezett hitbizományok tartoznak, amelyeknek keletkezése más természetű ugyan, mint a mult század

¹ Dr. Erdélyi Aladár: Régi magyar családi hitbizományok. 1922. I—II. kötet.

második felében, főleg a kiegyezés óta létesített hitbizományoké, amely időből a hitbizományok kétharmada származik, de a dolog lényegét illetően nincs köztük különbség, minthogy általában a hitbizományi birtokok, de a szabad forgalmú nagybirtokok jórésze is a Wesselényi-féle összeesküvés alkalmával konfiskált Nádasdy-, Zrínyi- és Frangepán-családok birtokaiból, másrészt a török hódoltság után működő *neoaquistica commissio* kisajátításaiból és főleg a nemzeti ügyért harcoló Rákóczi óriási, több mint 1 millió holdas birtokából származnak.

Régen vitatott kérdés, hogy a hitbizomány intézménye gazdasági, társadalmi, kulturális és politikai szempontból kívánatos-e? A kérdésre 100 évvel ezelőtt Deák Ferenc, a haza bölcse adta meg a választ 1834 július 12-én tartott országgyűlési beszédében:¹

„Ami már a tárgyat illeti, az országos küldöttség két okkal támogatja azon véleményt, hogy a fidei commissumok tovább is fenntartassanak. Egyik: a szabad rendelkezés; a másik: némely nemzetségek fenntartásának tekintette. A szabad rendelkezést én is nemcsak fenntartani, sőt tágítani óhajtom, de az oda nem terjedhet, hogy a rendelkező még a sírban is örök törvényt szabjon az élőknek és századokon keresztül oly törvényt, mely az ő hiúságának a haza virágzását, az egész nemzet emelkedését, szóval a közboldogságot alája vesse. Már őseink szükségesnek látták a szabad rendelkezést a nemzet közügyének tekintetéből korlátozni, és midőn tapasztalták, hogy sok javak az egyházi rendnek és más normális testületnek kezére kerülnek, azok pedig sem az ország, sem a királyi fiscusra vissza nem jutnak, már I. Lajos alatt megalkották az *amortisatio* törvényét, mely által leginkább a királyfi fiscusnak örökösödése biztosított. És vajjon a fidei commissumok nem szintén holt kezek-e a nemzetre nézve? s nem kötelességünk tehát azon intézetet, mely később idegen földről, hazánkban a tapasztalás bizonyossága szerint

¹ Deák Ferenc beszédei 1829—1847-ig. Összegejtötte: Kónyi Manó, Budapest, 1882. 76 lap.

naponként súlyosodó kárával behozatott, törvényeinkből ismét kitörölni? A nemzetségek fenntartásának tekintete sem ajánlhatja ezen káros intézetek fennmaradását, mert a nemzet kincse nem a nemzetségek régi nevének megtartásából, nem az értékek egynéhány kezekre halmozásából áll. Hazánk hajdani virágzásának korában fidei commissumok nem valának. 1667-ben I. Leopold hozta be azokat, a magyar oligarchiának ajándékul; a külföld feudálizmusából eredett ezen intézetet adta főrendeinek cserébe az aranybulla utolsó záradékáért, melyet mint veszedelmest akkor eltöröltek. De a csere nemzetünkre nem sok hasznót hajtott, mert előbb belső háborúk, azóta ezen intézeteknek lassú mérge rontotta meg hazánk lehető virágzását. Hajdan, midőn a főurak bandériumai tették legnagyobb erejét a haza védelmére kiállított seregeknek, mert azok közönségesen számosabbak és rendesebbek valának, mint a megyének hamarjában gyűjtött rendetlen seregei, még talán menthetőbb volt arról gondoskodni, hogy az egyes nemzetségek fénye és halmozott értéke megmaradjon; de mióta hazánk védelmének rendszere megváltozott, mióta ezen védelem ereje nem egyesek felette nagy gazdagságán, hanem inkább azon alapszik, hogy a hazának minél több polgára legyen önérdekei által is a hon közügyeihez csatolva; mióta sok régi hatalmas nemzetségek gazdag örökösei a hazát védő harcok veszélyeit, a hazát emelő közmunkásságot kerülve, hogy Berzsenyivel szóljak, „sybaritizmusba merült, letépte fényes nemzeti bélyegét s hazája feldőlt védfalából rak palotát heverő helyének“, mióta a hajdan kornak körülményeivel a fényes nemzetségek hajdani fontossága is elenyészett, nem látom okát, miért kelljen a pusztá névnek hazánk kifejlődését, a nemzet belső ereje és élete emelkedését, a hitelt, a nemzeti közérdeket szükség nélkül feláldozni? s azért a természet rendével és igazsággal ellenkező, hazánkra káros fidei commissumok eltörlésére szavazok.“

Deák Ferencnek a hitbizományról alkotott felfogása és megszüntetése érdekében tanúsított kiállása megadja azt az

irányt, amelyet a hitbizomány intézményének reformja alkal-
mával követnünk kell. Legfeljebb azt kell még hozzá fűz-
nünk, hogyha ezt az intézményt pontosan száz évvel ezelőtt
a magyar államférfiak panteonjába temetett Deák a nemzet
szempontjából károsnak, hazánk kifejlődését akadályozónak
találta, akkor száz évvel később, ma a lüktető gazdasági élet-
ben, a repülőgép és a rádió korszakában még inkább haszon-
talannak és károsnak kell azt tekintenünk.

A hitbizományi intézmény eltörlése 1790 óta foglalkoz-
tatja az ország közvéleményét. Az országgyűlés 1936-ban
százévi hallgatás után ismét foglalkozott a kérdéssel. A „csa-
ládi hitbizományról és a hitbizományi kisbirtokról” szóló
törvény nem mondja ki, hogy a földbirtok — erdőket ki-
véve — mentesül a hitbizományi kötöttség alól, hanem azt
mondja, hogy:

2. § hitbizományi kötöttség alatt maradnak az erdők, ná-
dasok és az okszerű gazdálkodás érdekében hozzájuk tar-
tozó mezőgazdasági ingatlanok, ... továbbá azok a területek,
amelyeken közérdekből erdőt kell telepíteni;

b) hitbizományi kötöttség alatt marad a mezőgazdasági
ingatlanokból (szántó, rét, legelő, szőlő) akkora terület,
amennyinek a kataszteri tiszta jövedelme 30.000 a. korona,
de legalább akkora terület, amelynek kat. tiszta jövedelme
az összes mezőgazdasági terület kat. tiszta jövedelmének
30%-a ...

19. § a hitbizományi kötöttségből felszabadult ingatlan
vagyont — a jelenlegi hitbizományi élvező halála után —
a részesedés megnyíltától számított 6 évig elidegeníteni vagy
megterhelni nem lehet.

A hitbizományi intézmény ilyen reformja azt jelenti, hogy
a magyar politikai életben a feudális társadalom érdekeit a
népi akarat nem tudta áttörni, a népjogok ismert megnyír-
bálása következtében.

A törvény értelmében u. i. minden olyan hitbizomány,
amelynek mezőgazdasági területe kisebb, mint 30.000 a. ko-
rona kat. tiszta jövedelemnek megfelelő birtok, ez kb. 3—

4.000 kat. hold, továbbra is kötöttségben marad. A törvény azon intézkedése pedig, hogy a beerdősítendő terület is kötöttségben tartható, arra serkentette a hitbizományi birtokosokat, hogy olyan helyen is erdősítsenek, ahol a mezőgazdasági művelés megszűnése súlyos hatással van az ott élő nép életszínvonalára. Az a körülmény pedig, hogy a területek ilyen nagyon is korlátozott felszabadulása csak a jelenlegi élvező halála után indul meg, azt eredményezi, hogy a 821.000 kat. hold hitbizományi birtokból kb. 40 év alatt — amikor a jelenlegi hitbizományi élvezők valamennyien meghalnak — kb. 200.000 kat. hold fog a kötöttség alól felszabadulni.

A hitbizományi intézmény reformja tehát azzal végződött, hogy a csekély területek hosszú időre elodázott felszabadítása ellenében a hitbizományi intézményt fél évszázadra átmenteni vélték s ezzel a földreform veszélyét igyekeznek maguk felől elhárítani.

Az új földreform pedig elsősorban a hitbizományi kötöttségben heverő latifundiumok felosztását és benépesítését jelenti. A hitbizományi intézmény ilyen „reformja” tulajdonképpen a rendszert kb. még egy félszázadra akarja biztosítani és ennek ellenében hajlandó egy-két százezer holdat a kötöttség alól fél évszázad alatt folyamatosan felszabadítani. És ezzel eleve lehetetlenné teszi a telepítésnek komoly mértékű megoldását.

A termelési és birtokpolitikai szempontok mellett a hitbizományi intézmény megszüntetése mellett szól az a körülmény is, hogy azok keletkezése szorosan összefügg a Habsburg-ház magyarországi bázisának kiépítésével. Ausztriától való elszakadásunk konzekvenciáit vonjuk le akkor, amikor a hitbizományi intézményt eltöröljük, mert az elszakadt testtel megszületett „független” Magyarországot nem kényszerítheti senki, hogy saját népét fojtogató kötöttségeket fenntartson, de mindenki elvárja, hogy a feudális érdekek politikai túlsúlyának megtörésével a hitbizományi intézmény kötöttségét széttörjük.

1920. ÉVI FÖLDREFORM

Amint a hitbizományi intézmény eltörlése által teremtett szabad jogi helyzet szükséges az új földreform generális megindításához, éppúgy nélkülözhetetlen az 1920. évi földreform likvidálása, mert addig új exisztenciák teremtése alig képzelhető, amíg a földhöz jutottak végérvényesen nem tudják magukénak a kicsiny, földszalagokat.

A háború után csaknem valamennyi feudális berendezés országban radikális földreform alakította át az országok agrár strukturáját és az azóta eltelt közel két évtized alatt a megrázkódtatások elsímultak és a fejlődés nagyszerű eredményeit tapasztalhatjuk, úgy a dunai agrár országok, mint a balti államokban.

Magyarországon az 1920. évi földreform kisíklott a gyökeres megoldáshoz vezető pályáról és a bürokratikus rendezés posványába csúszott, úgy annyira, hogy másfél évtizeddel a reform megkezdése után még teljes bizonytalanság és rendezetlenség jellemzi a háború utáni magyar földreformot.

A közlegelőkön és házhelyeken kívül 298.000 napszámos és törpebirtokos kapott összesen 495.000 kat. holdat, vagyis átlagosan fejenként 1.6 kat. hold föld jutott. A statisztikák ennek vételárát 305 millió pengőre teszik, vagyis a földreform során kiosztott földek vételárterhe 615 pengő volt holdankint. A kiosztott földekért először bérösszeget fizettek. A kataszteri tiszta jövedelem minden koronája után 1.80—2.80 pengőig terjedő bérösszeget tartoztak fizetni, amely összeg holdankint átlagosan 20—30 pengő között váltakozott. A föld vételárát pedig a haszonbér huszonötszörösében, vagyis a kataszteri tiszta jövedelem 60—72-szeres szorzatában állapították meg. A földek túl magas megváltási ára és az a harc, amely a nagybirtokosság és a földigénylők között kifejlődött, odavezetett, hogy a földhöz juttatottak a nagybirtokoknak legrosszabb, a falutól messzeeső darabjaiért járó magas vételárak törlesztését teljesíteni nem tudták. Ez készítette a kormányt arra, hogy a föld vételárát mérsékelve, a

kataszteri tiszta jövedelem 60-szoros összegében állapította meg és ugyanakkor gondoskodott arról, hogy a Földbirtokrendezés Pénzügyi Lebonyolítására Alakult Szövetkezetet életrehívta. Ezzel az intézkedéssel a földreform során földhözjutottak jogi kapcsolata megszűnt a föld régi tulajdonosaival és az OFB-n keresztül a LEBOSz-szal kerültek szembe. Az 1929. évi kormányjelentés úgy szól, hogy „A pénzügyi tranzakció keresztülvitelére az állami vagyonváltságföldek jövedelmén kívül a Svenska Tändstiks által nyújtott 36 millió dollár kölcsön szolgáljon”. Ezzel új fázisa nyílik meg a földreform lebonyolításának és csak az az érdekes, hogy a végleges lebonyolításra alakult szövetkezet eredeti céljával ellentétben, késleltette a végleges lebonyolítást. A földhözjutottak a nagybirtokosok helyett a LEBOSz-on keresztül a külföldi hitelezővel állanak szemben és a 300.000 kat. hold OFB föld szolgál fedezetül a 36 millió dolláros gyufakölcsönnek, és ilyen módon az OFB földek árának a megváltozott viszonyokhoz való alkalmazása, a vételárak igazságos módosítása lehetetlenné vált, mert a külföldi hitelező hozzájárulása nélkül a gyufakölcsön fedezetét képező föld vételárát önkényesen megváltoztatni nem lehetett. A vételár merevsége azonban nem állíthatta meg az életet, az agrárkrízis kimélyülésével párhuzamosan egyre nőtt azoknak a száma, akik a törlesztési hányadot fizetni nem tudták. Ez a törlesztési hányad holdankint országos átlagban 32 P volt. A vételár merevsége és a föld jövedelmezőségének katasztrófális csökkenése azt eredményezte, hogy az annuitás hátralékai évről-évre duzzadtak s nyilvánvalóvá vált, hogy a fizetendő összegeket a földhözjuttatottak jövedelmi viszonyaihoz kell igazítani. A külföldi kölcsön és ennek fedezetét képező vételár lehetetlenné tette a vételár és a törlesztési hányad csökkentését és a kormány 1932-ben egy új fizetési rendszert vezetett be, amely szerint a földhözjuttatottak törlesztési hányad helyett földjeik után évi használati díjat fizethetnek. Ez holdankint a kataszteri tiszta jövedelem minden aranykoronája után 1.20 pengőt tett ki. Az eredmény az lett, hogy a földhözjuttatottak 98%-a hasz-

nálatti díjat fizetett és mind távolabb került annak a lehetőségétől, hogy a föld kifizetve, tényleg a tulajdonába kerüljön.

Meg kell azonban azt is állapítanunk, hogy a földhözjuttatottak a használati díjat sem fizették meg rendszeresen és megindult a kimozdítási eljárások tömege. Meg kell állapítanunk tehát azt:

1. hogy az 1920. évi XXXVI. t.-c. által megindított föld-reformnál a magyar parasztsággal szemben a nagybirtokosság érdekeit tartották szem előtt;

2. hogy a földhözjuttatottakkal szemben a vételár megállapításánál nem jártak el méltányosan, amit főleg az igazol, hogy a kisbirtokká osztott földek kataszteri tiszta jövedelmét sok helyen felemelték, s így emelték fel a vételárat, ami a kat. tiszta jövedelem 60-szoros szorzatában lett megállapítva;

3. hogy a pénzügyi lebonyolítás szerencsétlen konstrukciója miatt a használati díj fizetésének bevezetése és a tömeges kimozdítás miatt a földhözjuttatottak 15 évi kínládásuk és bizonytalanság után úgy gazdasági, mint pszichológiai szempontból távolabb voltak a kiosztott földektől, mint a földreform megindítása alkalmával, ahelyett, hogy a földreform megkezdése után 15 évvel a vételárnak részben vagy nagy részben való kifizetése után a kiosztott földek saját tulajdonukká válhattak volna.

A földhözjuttatottaknak, a „vevők”-nek, az 1—1½ holdos nincsteleneknek helyzete elviselhetetlen volt. Az Orsz. Mezőgazdasági Kamara reprezentatív felvétele az ország minden megyéjére kiterjed és a földhözjuttatott nincstelenek 1934. évi helyzetét kívánta feltárni. A felvétel eredménye a 196 eset átlaga alapján a következő:

A földhözjuttatottak családtagjainak száma átlagosan 5.7. A kiosztott föld területe 1.5 kat. hold (az országos 1.6 kat. holdas átlaggal szemben), ezenkívül még volt valami földcsékjük, úgyhogy a földhözjuttatottak összes birtoka családonként 2.0 kat. hold volt. A felvétel érdeklődött a kereseti viszonyok felől is és ezek szerint 1—1 földhözjuttatott átlá-

gosan 136 munkanapot dolgozott az 1934. évben, amelyből 36 napot saját földjén és 100 napot idegenben; aratott és napszámbajárt, kettőzójével együtt aratásból keresett átlagosan 8.1 q gabonát. Ha minden keresményét összeadjuk, az aratórészt, a földreformföld termését, a napszámot, stb., évi jövedelmének értéke átlagban 230 pengőre rúgott és ha ehhez hozzáadjuk az udvaron felnevelt aprójószágából számítható 30—40 pengős értéket, akkor egy földhözjuttatott család évi jövedelme 260—270 pengő között ingadozott. Ebből kell megélni 5.7 tagú családnak, ami fejenként és naponként 14 fillér értéket jelent.

Az kétségtelen, hogy a földreform során földhözjuttatott nincstelenek nem jó vevők, nem jó bonitású vevők. Nem is lehetnek jó vevők és jó fizetők, ha az egész évben csak 136 napot dolgoznak és az évadnak kétharmadában nincs keresetük.

A hiba nyilván abban rejlik, hogy mindezt elfelejtették akkor, amikor a földhözjuttatott nincstelenek számára magas földárakat szabtak, elfelejtették, hogy nem erős gazdaszociális állanak szemben, hanem a magyar élet nyomorultjaival. Érthető tehát, hogy a kataszteri tiszta jövedelem hatvanszorosában megállapított vételár, illetve 5½%-os annuitást fizetni nem bírták. Nem bírták a használati díjat sem fizetni. De belejátszott ebbe a kérdésbe az a pszichológiai momentum is, hogy még olyan emberek is, akik valamiképpen munkabíró, szorgalmas felnőtt családtagjaik folytán az annuitást fizetni is tudták volna, az a körülmény, hogy a számukra megállapított vételár a földárak zuhanása idején relative olyan magasnak tűnt fel, hogy a hosszú évtizedekig fizetendő annuitások az alacsony földárak mellett azt az érzést váltották ki a földhözjuttatottakból, hogy számukra a földbirtokreform sokszorosan drágább földet juttatott, mint ahogy azt különben megvásárolhatták volna.

Objektíven megállapíthatjuk tehát, hogy a földreform-földek teljes rendezetlenségének legfőbb oka:

1. a földhöz juttatott nincstelenek rossz kereseti viszonyai;
2. a pénzügyi lebonyolítás szerencsétlen konstrukciója.

A megoldás ennek megfelelően két irányban haladhatna: egyrészt a földhözjuttatottakat kellene jobb keresethez juttatni, másrészt a pénzügyi lebonyolítást az eddigiektől teljesen eltérő alapokra kell helyezni.

Tudvalevőleg az 1920. évi földreform végrehajtásához szükséges földet egyrészt az 1921. évi XLVII. t.-c. által az 1000 holdnál nagyobb birtokok 14—20%-ának vagyonváltáság formájában történt leadása, másrészt pedig a földreformtörvény alapján kisajátított birtokrészek képezték. A földreform során földhöz juttatottaknak kiosztott közel félmillió hold vételára 305 millió pengőt tett. Ennek egy része a vagyonváltáság földek folytán állami követelés, más része, mintegy 160 millió pengő, a kisajátításokért a nagybirtokosoknak jutó kártalanítási összeg. Az utóbbi tartozás kiegyenlítését úgy oldotta meg a kormány, hogy a gyufagyártás monopóliumának átengedése fejében 36 millió dollár külföldi kölcsönt vett fel. A 36 millió dollárból csak 24 millió dollárt, mintegy 100 millió pengőt használtak fel eredeti céljára, 12 millió dollárt pedig, azaz 60 millió pengőt, a kölcsönösszeg több, mint egy harmadát, négy altruista intézet — a Magyar Földhitel Intézet, a Kisbirtokosok Földhitelintézete, az OKH és az Altruista Bank — helyezte ki, amely kölcsönök befagytak. A földreform végleges lebonyolítása szempontjából annak van nagy jelentősége, hogy a Kreuger and Toll-kölcsönnek közvetlen fedezetéül a földhöz juttatottak 300.000 holdját kötötték le, amelynek alapján közvetve New-Yorkban kötvényeket emmitáltak. Ezeknek a kötvényeknek a fedezetét sok százezer szegény magyar kis parcellái képezik és lehetetlenné vált a föld vételárát csökkenteni, lehetetlenné vált a földárak tényleges alakulását követni. Ezzel a pénzügyi konstrukcióval elérte a kormány, hogy a földhöz juttatottak mind távolabb kerültek attól, hogy a földjeiket magukénak mondhassák.

Közben a Kreuger and Toll-cég összeomlott, a részvénye-

ket egy svéd bank 30%-on visszavásárolta New-Yorkban, ahelyett, hogy ilyen alacsony áron a magyar állam vette volna vissza és csökkentette volna a földhözjuttatottak terhét.

A helyes felfogás az, hogy a 36 millió dollár külföldi kölcsön fedezetül lekötött 300.000 kat. hold földreformföld oldassék fel.

2. A föld vételára a földhözjuttatott nincstelenek vázolt nyomorult helyzetének megfelelően a kataszteri tiszta jövedelem hatvanszoros összege helyett annak huszonötszörösével állapíttassék meg, a felemelt kat. tiszta jövedelem pedig visszaállítandó.

3. A vételári összeg és a fizetendő annuitás búzaértékben állapíttassék meg.

4. A LEBOSz (Földbirtokreform Pénzügyi Lebonyolítására Alakult Szövetkezet) mint végleges lebonyolítást gátló intézmény számoltassék fel.

Egy országban sem tapasztaljuk azt, hogy az aktív földbirtokpolitikát ilyen inaktív mozdulatlan pénzügyi megoldás bénítsa meg és felemlítem, hogy mialatt Magyarországon másfélévtized alatt a földreformfölddel megnyomorított parasztok távolabb kerültek a földtől, mint a földreform kezdetén, addig Németországban ugyanazalatt a másfél évtized alatt több mint 2 millió holdon teremtettek életképes, konszolidált kisgazdaságokat.. Olaszországban roppant mocsaraktól hódították el a földet és teremtettek virágzó tanyákat.

A kérdést 1937. évben kormányrendelet igyekezett rendezni. A vételárat azonban a kat. tiszta jövedelem 40-szeres összegében állapította meg, amit évi 4% mellett törleszthet a földhözjuttatott. Az egyéb kedvezményekkel a rendelkezés enyhített a helyzeten, de ha az élethez igazodó követelményeket nem 10 évvel késve, hanem a gazdasági helyzet megváltozása idején azonnal alkalmazták volna, a földreform ügye 15 évvel a megkezdés után már véglegesen rendezve lenne és a vételár legnagyobb része ki lenne fizetve, mert a parcellázási tapasztalat azt mutatja, hogy 10—15 év alatt a földhöz jutottak földjeiket ki szokták fizetni.

Az 1920. évi földreform intő példa, hogy ha nem a földhöz jutott parasztságot, hanem a nagybirtokosság érdekeit tartják szem előtt, nem lehet a földreformot sikeresen végrehajtani. Az új földreform alapmotívuma ennek ellentéte kell, hogy legyen:

1. a honvédelem ügyéért sok véráldozatot hozó parasztság a gazdasági élet kialakította árakkal szemben igen jelentős kedvezményt kell, hogy élvezzen, azért, hogy biztosan megerősödve a nemzetet tegye szilárdná.

1936. ÉVI FÖLDREFORM — A TELEPÍTÉS

Az 1936. évi telepítési törvény szintén a feudális világ politikai túlerejéről tanuskodik, mert ismét nem egy generális és sürgős földrendezést hozott, hanem a telepítés méreteit a magánparcellázások keretei közé szorította a törvényben előírt szerény anyagi támogatással. Ennek következtében a földbirtokmegoszlás változása igen lassú. A birtokparcellázási tevékenységről a következő táblázat ad képet:

A parcellázott birtokok

Év	50—100 kat. holdas birtokok		100—1000 kat. holdas birtokok		1000 kat. hold- nál nagyobb birtokok		Összesen terület
	száma	területe	száma	területe	száma	területe	
1928	31	1.231	20	5.502	1	2.090	8.823
1929	66	1.938	29	8.459	3	9.361	19.758
1930	48	1.725	17	4.546	3	6.155	12.426
1931	83	2.727	54	14.543	4	11.560	28.830
1932	69	2.342	37	10.143	3	4.098	16.583
1933	37	1.340	17	5.341	—	—	6.681
1934	36	1.335	15	4.259	—	—	5.594
1935	51	1.835	49	11.655	—	—	13.490
1929-35							
össz.	421	14.473	238	64.448	14	33.264	112.185
1936/37							
telepítés—		1.800	—	7.000	1	5.000	13.800

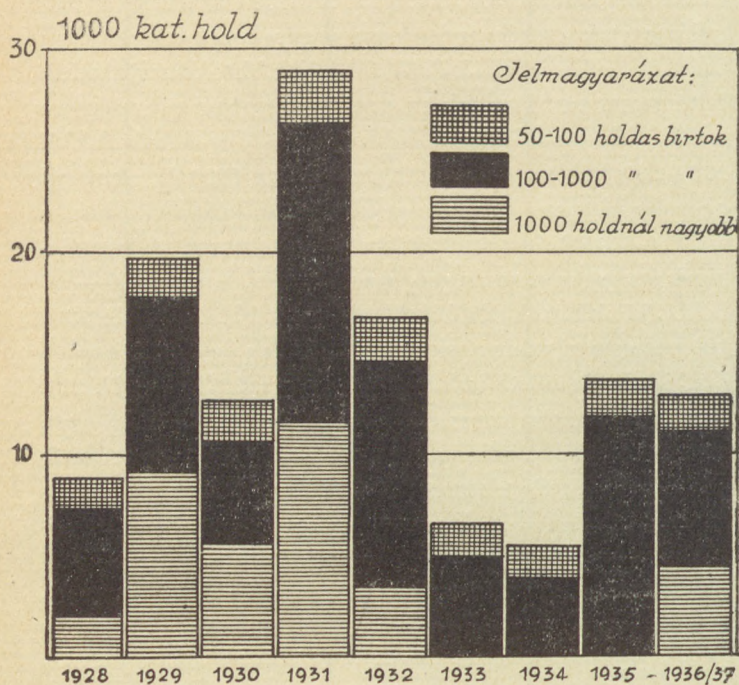
A háború utáni földreform „megrázkódtatásai” után egy-két évig mozdulatlanul feküdt a magyar föld s csak 1927-ben kezdődött repedezni, évről-évre néhány rögz szakadt le a nagybirtokokról. A parcellázási tevékenység az 1933. évi válságmélyig, illetőleg a gazdaadósvédelmi intézkedések életbe léptetéséig intenzíven folyt. Azóta a parcellázási tevékenység üteme meglassúbbodott. Hangsúlyozni kell azt, hogy a parcellázás csak csekély mértékben járult hozzá a földbirtok egészségesebb megoszlásához. Az egyes birtokkategóriákban feltüntetett parcellázások az egy-egy birtokból parcellázásra került területet adják. Ha tehát például egy nagybirtokból 500—600 holdat parcelláztak, az nem az 1000 kat. holdnál nagyobb birtokok parcellázása között van kimutatva, hanem a 100—1000 holdas kategóriába van besorozva. A parcellázások átvizsgálása során mégis az tűnik ki, hogy a 400—600 holdas középirtok porlódott legintenzívebben, sőt még 50—100 holdas parasztbirtokok is felaprózódtak úgy, hogy a mammutbirtokok területe csak viszonylag kis mértékben csökkent.

A parcellázás az egyes években átlagosan 0.8—2.7 kat. holdas területekre aprózta fel a táblázatban kimutatott területet. Ha tehát figyelembe is vesszük azt, hogy a parcellázás során keletkezett birtoktesteket jórészt kis- és törpebirtokok birtokai növelése céljából szerezték meg, a parcellázási tevékenység mégsem kielégítő, mert az egészségtelenül nagyszámú törpebirtok átlagterületét csak igen kevésbé növelte. Míg a mammutbirtokok állaga csak alig változott, addig a középirtok aprózásával a törpebirtokok 1,933.345 kat. holdra tehető területe 1928—1936 között csak 126.000 kat. holddal növekedett.

1933-tól kezdve a parcellázási tevékenységben változás állott be. Az adott helyzetben elkerülhetetlen gazdavédelmi intézkedések a nagybirtokra is kiterjedtek. A „védettség” nyomán előállt árverési tilalom eredményeképpen még a túladosodott nagybirtokok parcellázására sem gondoltak többé. Ez a magyarázata annak, hogy az 1933—1935. években egyetlen 1000 kat. holdnál nagyobb birtoktest sem került parcell-

lázásra. Ugyanakkor a középbirtok tovább porlódott, mert sok túlterhelt birtok a védettségi követelményeknek sem tudott eleget tenni.

1936-ban a kormány telepítési tevékenysége során — mint a táblázatból kitűnik — 13.800 kat. holdat vettek igénybe.

A telepítési célra igénybevett terület nem haladja meg a megelőző 8 év parcellázási tevékenységének évi átlagos eredményét még akkor sem, ha az 1933—35. évek csekély eredményeit is számbavesszük. Az 1928—32. évek átlagában évenként több mint 15.000 kat. holdat parcelláztak a 100 holdnál nagyobb birtokkategóriában, de volt olyan év is — 1931 —, amikor 26.000 kat. hold került a kisemberek kezére. A telepítés viszonylag csekély volumene mellett az

is érdekes, hogy a telepítés céljaira igénybevett birtokkategóriák nagyjából ugyanúgy oszlonak meg, mint a korábbi évek magánparcellázásainál. A 13.800 kat. holdból ugyanis mindössze egy 1000 holdnál nagyobb birtok szerepel, a gróf Károlyi Mihály-féle Márk község határában fekvő birtok, míg kb. 7.000 holdat tesz az egyenkint 1000 kat. holdnál kisebb középbirtokok területe, de együttesen kb. 1.800 holddal szerepel a 0—50 és az 50—100 holdas kategória is.

Az utóbbi évek birtokpolitikáját az jellemzi, hogy a hitbizományi rendszer további fentartásával hosszú időre kívánják fenntartani a jelenlegi nagybirtok-rendszert, az 1000 holdnál nagyobb birtokok védelmi intézkedésével pedig megakadályozzák, hogy kb. 200.000 hold rosszul vezetett, túl-eladósodott nagybirtok a parasztság kezére kerüljön. Ugyanakkor a telepítési törvény alapján csekély évi 2—3 millió pengő dotációval homeopata adagokkal kívánják e fájó kérdést orvosolni.

A földvásárlások pedig egyenesen felháborítók. Bankok, ipari részvénytársaságok, idegen főurak, színésznők s bárki vásárolhat földet Magyarországon, a magyar parasztság azonban a tényleges helyzet szerint alig juthat földhöz.

A földkérdés rendezésének semmiesetre sem ez az útja. Különösen akkor nem, ha arra gondolunk, hogy az ország legnagyobb latifundiuma, Eszterházy Pál hg. földbirtoka 1925. és 1935. évek között nemhogy porlódott volna, hanem 222.241 kat. holdról 223.287 kat. holdra növekedett. 159 falura terjed ki ez a kiskirályság. De az 50.000 és 100.000 holdas mammutbirtokok területe sem igen változott: 830.545 kat. hold volt 1925-ben és 830.075 kat. holdat tett tíz évvel később is. De nem csak a föld birtoklásában tátongnak mérhetetlen egyenlőtlenségek, hanem a nagybirtokok kezelése, gazdálkodási módja is súlyosan vádolja a jelenlegi rendszer birtokpolitikáját. A mammutbirtokokon nem az önálló magyar parasztság gazdálkodik, hanem „részvénytársaságok”.

1. A Magyar—Német Mezőgazdasági R. T. 21.628 kat. holdat bérel:

Hunyady József gróf birtokából	10.102 k. holdat,
Khuen-Héderváry Károly és Sándor gróf birtokából	3.252 k. holdat,
Széchenyi Ilona Mária gr. birtokából . .	3.274 k. holdat,
Nagyvárad r. k. püspökség birtokából .	5.000 k. holdat
	<hr/>
	21.628 k. hold.

A Magyar—Német Mezőgazdasági R. T. üzemei az ország három különböző részében, Somogyban, Győrben és Biharban 15 falu határában terülnek el.

2. A következő „kisbérlet” a Kisszállási Uradalom R. T. 17.966 k. holdnyi gazdasága. A tulajdonos Rómában él és olasz állampolgár: Boncompagni Józsefné hg. és San-Martino Henrik gróf.

3. A Mezőgazdasági Ipar R. T. 14.324 k. holdat bérel:

Inkey Lászlótól	2.167
Eszterházy Pál hercegtől	7.547
Ráday Gedeon gróf és társától .	1.986
Festetich Kristóf gróftól	2.624 k. holdat
	<hr/>
	14.324 k. hold.

A Mezőgazdasági Ipari R. T. is 10 falut szállt meg a Dunántúlon.

4. A Somogymegyei Mezőgazdasági R. T. bérlete is 10.000 holdra rúg, 32 hold híjján, Mándy Sámuel és gyermekei birtokait bérlí.

5. A Magyar Föld R. T. Almássy Dénes gróf biharmegyei birtokából bérel 7.768 k. holdat.

6. Leipziger Vilmos R. T. pedig gr. Berthold Lipótné 7.535 holdas birtokát bérli Csongrádban. A kisebb mezőgazdasággal foglalkozó részvénytársaságok egész sora van még:

7. Magyar Tőgazdaságok R. T.	6.424 k. hold
8. Hatvani Cukorgyár R. T.	5.917 k. hold
9. Nyírségi mezőgazdasági és ipari R. T.	5.460 k. hold
10. Hazai mezőgazdasági R. T.	4.930 k. hold
11. Selypi Cukorgyár R. T.	4.826 k. hold
12. Földbérlet R. T.	4.456 k. hold
13. Magyar Cukoripar R. T.	4.345 k. hold
14. Győrvidéki Mezőgazdasági R. T. . . .	4.179 k. hold
15. Emődi Mezőgazdasági R. T.	3.776 k. hold
16. Szajoli bérgazdasági R. T.	3.688 k. hold
17. Magyar-Hollandi Földművelő R. T. . .	3.527 k. hold
18. Nagycenki Cukorgyár R. T.	3.221 k. hold
19. Magyar Növénytermesztő R. T. . . .	2.877 k. hold
20. Inámi bérgazdaság R. T.	2.397 k. hold
21. Nemzeti Földművelő R. T.	2.184 k. hold
22. Putnoki Mezőgazdasági R. T.	2.166 k. hold
23. „Munka” Mezőgazdasági R. T. . . .	2.162 k. hold
24. Pannónia Kender- és Lenipar R. T. .	2.153 k. hold
25. Makói Mezőgazdasági R. T.	1.978 k. hold
26. Szolnoki Cukorgyár R. T.	1.290 k. hold
27. Szilfamajori Mezőgazdasági R. T. . .	1.168 k. hold
28. Petőházi Cukorgyár R. T.	1.077 k. hold
29. Baranyai Agráripár R. T.	706 k. hold
	<hr/>
	154.096 k. hold.

A 30 részvénytársaság kezén 155.000 hold föld van. A részvénytársasági forma igen kellemesen takarja a neveket és a jövedelmeket. Számuk és területük 10 év alatt növekedett.

A részvénytársasági nagybérletek a kisgazdaságok individualista termelési rendszerével szemben „mezőgazdasági

gyárak", amelyek azonos képet mutatnak az orosz szovjet kolchoszaival. A nagymágócsi bér gazdaságban pl. a gazdasági cselédség számára a major mellett olyan „falut” építettek, amelynek minden háza egyforma kicsiny munkásház. Méteres római számok vannak az egyforma sárgára meszelt házak végére festve. Csak így tudják az irodán nyilvántartani, hogy a XXIII. házban egy ember beteg. A Kisszállási R. T. még szörnyűbb képet ad. Vezetőségében egy magyar sincs, állatok módjára bánnak a cselédséggel. A hosszú cselédházak kicsiny lakásaiban 2—3 családot is találtam bezúfolva egy szobába.¹ Nincs ennek az óriási földnek gazdája. Tulajdonosa Rómában él, a földön pedig egy személytelen R. T. gazdálkodik, a részvénytársaság igazgatója éppen külföldön üdült, amikor februárban arra jártam. Mindez közvetlenül a jugoszláv határon. Félek, hogy egyszer más nép fogja birtokba venni ezeket a gazdátlan földeket.

Az új földreform maximális lehetőségét az előző fejezetben letárgyaltuk, amit abban jelöltünk meg, hogy az igénybevehető 3.1 millió kat. holdból

0.5 millió kat. hold közlegelőt,

1.6 millió kat. holdon 280 új községet,

1.0 millió kat. holdat a meglévő községek népe között kell parcellázni.

A megoldást illetően revidiálnom kell az Új földreform Munkaterve című könyvemben leszögezett 20—25 éves periódust. A 20—25 éves megoldás abból adódott, hogy ilyen időtartam alatt a lebonyolításhoz szükséges tőkék a termelés során előállnak, vagyis ez a megoldás arányban áll az ország tőkeképződésével. A nemzetvédelmi és faji szempontok azonban lehetetlenné tesznek újabb negyedszázados késedelmet. A megoldásnak időben is radikálisnak kell lenni. A technikai lebonyolítás lehetőségéig kell elmenni, a pénzügyi megoldással pedig külföldi és belföldi hitelek

¹ Dr. Matolcsy Mátyás: Interpelláció a földművelésügyi miniszter úrhoz a Kisszállási uradalom ügyében. 1935 okt. 23-án.

igénybevételével, valamint progresszív örökösödési illetékkal kell dolgozni. Az új földreform lebonyolítása nem tarthat tovább 5—10 évnél. Öt év teljesen elegendő a technikai lebonyolításhoz, a következő öt év alatt pedig a megváltozott helyzethez kell hozzáigazítani az egész magyar életet.

A nagybirtokossággal szemben pedig fel kell vetni a történelmi felelősség kérdését.

Lehetetlen, hogy a „független” Magyarország a nemzetgyilkoló Haynauk birtokait vegye védelembe a hazáért anynyit vértett magyar fajjal szemben, vagy magyarsága tekintetében bírálható Draskovich birtokait magas áron juttassa a pusztuló magyar népnek. A nemzettel szemben elkövetett bűnök nem évülhetnek el, akik a történelem során őríási birtokokat kaptak a nemzetellenes „vitéz magatartásukért”, ezeknek a földeknek a magyar nemzet, a magyar nép tulajdonainak kell lenniök. Vagy talán a Berlinben élő Hohenlohe herceg fogja megvédeni a Dráva mentén az országot és nem a magyar parasztság, amely ma túrja a földet, de magáénak nem mondhatja, vagy talán a Rómában élő Boncompagni herceg fogja megvédeni a déli határt Szeged alatt és nem a magyar paraszt, aki a földért, a hazáért kész bármely órában meghalni. Mind olyan törvény, amely a földkérdést ezek nélkül a szempontok nélkül akarja megoldani, nem szolgálja a magyar nép és a nemzet helyes érdekeit.

A földreformnak ilyen megvalósítása átalakítja a mezőgazdasági termelés strukturáját és a termelés színvonalát is emeli.

TAGOSÍTÁS

Amikor a kisgazdaságok szántóföldi termelésének eredményeiről azzal a céllal számolnak be, hogy azokat a nagybirtokok terméseredményeivel összehasonlítsák, a legritkébb esetben fordul elő, hogy a különbözőségeket a két üzemtípus igen eltérő voltára vezessék vissza. A terméseredmények szempontjából pedig döntő fontossága van annak, hogy a

termeléssel kapcsolatos munkákat különböző körülmények között és eltérő módon végzik el e két üzemtípusban. Ha a kisgazdaságok területe a nagybirtokokhoz hasonlóan egy-egy összefüggő tagban terülne el, úgy a kisgazdaságok szántóföldi termelésének eredményei, a termésátlagok alig, vagy egyáltalán nem maradnának el a nagybirtok termésátlagai mögött.

Dunántúlon és Felső-Magyarországon százszámra vannak olyan községek, ahol a törpe- és kisbirtokosok parcelláinak átlagos területe alig éri el a 3—400 négyszögölet. Néhány példát említek fel, amelyek megvilágítják, hogy a kisbirtokok elaprózottsága milyen nagyfokú. Nádújfaluban egy 5 holdas birtokosnak 40—50 darabban voltak elszórva a földjei. Egy 10 holdas birtok 100—130 darabban feküdt, míg egy 50 holdas gazdának birtoka a tagosítás előtt 238 darabban volt. Borzaváron pedig egy $12\frac{1}{2}$ holdas birtok területe 66 darabban volt szétszórva a község határában.¹ Egy 50 holdas birtok pedig 47 darabban, közel 1 holdas darabokban feküdt, a legközelebbi parcella 800 méterre, a legtávolabbi 8.9 kilométerre a gazda udvarától.² A 47 ingatlan távolsága a lakóhelytől összesen 190 kilométerre volt. Ez a körülmény a gazdálkodást nagy mértékben megnehezítette.

Nem szorul bővebb magyarázatra, hogy a kisbirtokok ilyen eldaraboltsága mellett szántóföldi terméseredményének a nagybirtok termésátlagai alatt kell maradni. A keskeny föld-sávokon a munka nem végezhető homogénen, de nem végezhető egyszerre sem.

Az évszázados öröklések, adásvételek, ajándékozások, stb. okozzák a földbirtokok feldarabolását. Ennek következménye az is, hogy sok község határa nincsen megfelelő úthálózattal ellátva és a gazdák igen gyakran birtokaikat csak egymás földjein keresztül tudják megközelíteni, ami a gazdálkodás

¹ Dr. Trájer István: Földmérés és földrendezés a nemzeti munka szolgálatában. Technika, 1933, 93. lap.

² Kleiszner Zoltán: A tagosítások gyakorlati kivitele és gazdasági előnye. Goedezeiai Közlöny, 1932, 65. lap.

hátrányai mellett sokszor a szomszédok között perre is vezet. A földbirtokok széttagoltságának áldatlan állapotán a tagosítással lehet segíteni. A tagosítás a felaprózott használt földeknek tulajdonosok szerinti egyesítése, amelyet úgy kell elvégezni, hogy mindenki régi birtokaival egyenlő értékű új földet, lehetőleg egy tagban kapjon.

A tagosítás eredménye kettős: egyrészt a kisbirtokok mezőgazdasági termelését jelentős mértékben javítja, másrészt a szükséges úthálózat létesítését lehetővé teszi, ami tagosítás nélkül megoldhatatlan probléma marad. Megállapítható, hogy a tagosított kisbirtokok bruttó terméshozama 20%-kal nagyobb, mint a tagosítás előtt.¹ Mások szerint pedig a tapasztalás azt mutatja, hogy a tagosított földek hozama 25—30%-kal emelkedik és a tagosítás révén a földek értéke sokszor 50%-os emelkedést is elér.² A tagosítás által tehát az a hátrányos különbség, ami a kisbirtokok és a nagybirtokok termésátlagai között a kisbirtokok rovására jelenleg fennáll, kiküszöbölhető.

A tagosítás által elérhető ezen jelentős eredmények ellentétét a tagosítás költségei teszik. A tagosítás költsége kat. holdanként pl. Polgárdiban 11.4 pengőre, Füzesabonyban 18.7 pengőre és Borzaváron 37.5 pengőre rúgott. A tagosítás költségét kat. holdankint 30 pengőre szokás tenni országos átlagban. A költség egy részét — 20%-át — az állam viseli. Ez a hozzájárulás viszonylag csekélynek mondható, ahhoz az értékhez képest, amit a tagosítással kapcsolatban elkészített új kataszteri térképek jelentenek az állam számára. A tagosítás költségeinek hosszabb — 5 éves — hitel formájában való nyújtása a tagosításnak jelenleg szünetelő munkáját nagy mértékben elősegíthetné.

A műszaki körök véleménye szerint az ország 3400 községe közül kb. 2500—2800 községben a tagosítás szükséges és eredményes lenne. A községek határában a tagosítandó

¹ Lovag Fehrentheil-Gruppenberg László: A tagosítás hatása a terméseredményekre. Magyar Statisztikai Szemle, 1933, 989. lap.

² Dr. Trájer István: i. m.

parcellák mintegy 5—6 millió kat. holdat tesznek. A tagosítás költsége tehát kb. 150—200 millió pengőt jelent. A tagosítás nagy költsége, de a műszaki előfeltételek hiánya is azt írja elő, hogy a tagosítás munkája évenként mintegy 100 község rendezésével, a telepítéssel párhuzamosan 2—3 évtized alatt bonyolítottassék le. A 200 millió pengős tagosítási költségből ilymódon az első 5 évben összesen csak 20 millió pengőt kellene előlegezni, vagyis évenként 8, 6, 4, 2 millió pengővel kell a tagosítási alapot 5 éven át dotálni, hogy a tagosítás zavartalanul haladhasson. Ezáltal lehetővé válna, hogy a tagosítás költségét a birtokosok öt év alatt a tagosítás eredményeképpen előálló terméstöbbletből megrázkódtatás nélkül fizessék vissza. A tagosítás költsége országos vonatkozásban valóban jelentős összeget reprezentál, de a tagosított 6 millió hold 20%-os terméstöbblete s a községek szükséges tagosításával felszabaduló — Oltay professzor szerint — 50.000 kat. holdnyi jelenleg haszontalan mesgyeterület termése is számottevő, amit az alábbi táblázat tüntet fel.

Az 1925—30. évek átlagaként az évi	A 100 kat. holdnál kisebb gazdaságokból származik	A tagosítás által elérhető többlet
22.3 millió q búzatermésből	67.3%, 15.0 millió q	3.0 millió q
7.4 millió q rozstermésből	66.1%, 4.9 millió q	1.0 millió q
6.0 millió q árpatermésből	63.4%, 3.8 millió q	0.8 millió q
3.5 millió q zabtermésből	49.8%, 1.7 millió q	0.3 millió q
16.3 millió q tengeritermésből	65.3%, 10.6 millió q	2.1 millió q
5.5 millió q termésből	62.8%, 36.0 millió q	7.2 millió q

A tagosítás révén tehát a kis- és törpebirtokosok 2—3 millió q-val több kenyérmaghoz jutnak, állattenyésztésük fejlesztéséhez pedig kb. 3 millió q abraktakarmányt nyernek.

A tagosítás következtében óriási, jelenleg elveszett, illetőleg elő nem állt értéket lehet realizálni és éppen annak a széles néprétegnek a számára, amelynek életlehetősége a szaporodás folytán úgysí folyton zsugorodik.

A mezőgazdasági termelés színvonalát tehát a tagosítás által jelentős mértékben emelhetjük. A munka elősegítését kívánta szolgálni az 1935. évi rendelet, amely a tagosítási költségekhez való állami hozzájárulást felemelte 20%-ra és megkönnyítette a munka jogi és közigazgatási lebonyolítását. A tagosítás elrendelését azonban nem tartalmazza a rendelet s így a tagosítás a lakosság lassú felvilágosodásától, a még nehezkesebb elhatározásától függ. Általában évenként 3—4—5 község tagosítása fordult elő, ami 1936-ban 24-re emelkedett s 1937-ben szintén kb. ezt a számot éri el. Ez az ütem azonban alig tartható fenn a minisztérium véleménye szerint, mert nincs meg hozzá a műszaki és gazdasági szervezet. Ilyen ütemben 100 év kellene ahhoz, hogy a kérdéses 2.500 községet tagosítsuk.

A teendő nem lehet más, mint a:

1. kényszertagosítás bevezetése;
2. a költségek részletbeni fizetési kedvezménye;
3. megfelelő műszaki és gazdasági szervezet kiépítése, amellyel évenként átlagosan 100 község tagosítási munkája elvégezhető lenne. Ilyen módon 2—3 évtized alatt meg lenne a lehetősége annak, hogy a kisgazdaságok $\frac{2}{3}$ -ának termelési színvonalára több mint 20%-kal emelkedjen.

A MESTERSÉGES ÖNTÖZÉS

A termelés színvonalának emelése olyan országokban mint Magyarország, ahol több mint 1 millió hold sami aride terület van, nagy mértékben függ a mesterséges öntözés jó és reális megvalósításától. A többtermelési gondolat érvényesülésének akadályai u. i. az, hogy a maximális termelés a legtöbb esetben nem esik össze a termelés jövedelmezőségének optimumával. A termés eredményét a talaj-, a hőmérséklet és a csapadékviszonyok befolyásolják, amelyek harmóniája biztosítja a termés fejlődésének optimumát. E tényezők kö-

zül a hőmérsékleti viszonyok megváltoztatása nem áll módunkban, a talaj minőségét azonban intenzív talajműveléssel, istálló és műtrágya alkalmazásával módosítani lehet. A csapadék eloszlását, amely a termelés döntőfontosságú tényezője, a mesterséges öntözés által, ha nem is mindenütt, szintén lehet kedvezően befolyásolni. A maximális terméseredményeket a gyakorlatban mégsem érhetjük el, mert a talajjavítás és főleg a mesterséges öntözés a legtöbb vidéken csak olyan körülményesen oldható meg, hogy annak költsége a termelés rentabilitását felborítaná.

A világ mezőgazdaságilag művelt területein az évi csapadékmennyiség és a hőmérséklet eloszlása igen egyenlőtlen. A tropikus zóna csapadékban általában gazdagabb s szélsőségei is nagyobbak. Dél-Amerika egyes vidékein — főként Braziliában — az évi csapadékmennyiség 4000—6000 mm. között van. Dél-Afrikában, Nigéria és a francia Kongó a legesősebb, Kamerunban pl. az évi csapadék 10.170 mm. Az igen szerény csapadékú sivatagvidékek közül Egyiptom és Szudán érdekes a Nilus völgyének gazdasági kulturája miatt. Itt az esőzés rendkívül csekély — Kairóban pl. 30 mm. eső esik —, a termést azonban az Afrika csapadékdús vidékeiről lefutó Nilus bő vize és iszapja biztosítja.

A mérsékelt égövben az évi csapadék kisebb, de egyenletesebben oszlik meg. Az északamerikai kontinensen, nyugat felé haladva, az évi csapadék folytonosan kevesebb és amíg New-Yorkban 1140 és Chikagóban 880, addig Los-Angelesben 350 és San-Diegóban már csak 260 mm. az évi csapadék. Az európai országokban e szempontból kedvezőbbek a viszonyok és alig néhány kivételtől eltekintve, az évi csapadék 400—800 mm. között változik.

A mesterséges öntözést elsősorban a csekély évi csapadékmennyiség, de az is szükségessé teheti, hogy a csapadék az évszakokban kedvezőtlenül oszlik el. E körülmények mellett természetesen a népsűrűség, valamint a civilizáció foka adja magyarázatát annak, hogy az egyes országok mezőgazdasági termelésében a mesterséges öntözés milyen szerephez jutott.

Az évi csapadékmennyiségnek fentebb vázolt eloszlása az oka annak, hogy a mesterséges öntözés különösen a tengerentúli országokban bír nagy fontossággal és amíg Egyiptom, India és Észak-Amerika nyugati vidékeinek agrártermelését enélkül már el sem képzelhetjük, addig Európában az északkelet-spanyolországi, a délfraanciaországi és az északolaszországi öntözések viszonylag sokkal kisebb területekre szorítkoznak. A mesterséges öntözésre berendezett területek a világ különböző országaiban a következőképpen oszlanak meg:

Egyiptom, Szudán	8.0 millió kat. hold
Brit-India	18.0 millió kat. hold
Amerika, Kanada	14.0 millió kat. hold
<hr/>	
Tengerentúl	40.0 millió kat. hold
Spanyolország	2.4 millió kat. hold
Olaszország	2.5 millió kat. hold
Fraanciaország	2.7 millió kat. hold
<hr/>	
Európában ¹	7.6 millió kat. hold

A tengerentúli országok mesterséges öntözése az észak-amerikai kontinenst kivéve ősi eredetű.

Ezek után térjünk át a magyar Alföld öntözésének problémájára. Magyarország csapadékeloszlása olyan, hogy a Dunántúl csapadékban gazdagabb és egyenletesebb eloszlású, mint a Tiszántúl. Az Alföldön 3 önálló csapadékszigetet találunk: a Hortobágyot, ahol az évi csapadékmennyiség 500 mm.-nél is kevesebb, Jászberény, Hatvan és Szolnok vidékét, hol az évi csapadékmennyiség 525 mm. alatt marad, továbbá Püspökladány, Hajdusoboszló és Szerep vidékét, ahol az évi csapadék 550 mm. E vidékek csapadékmennyisége ugyan lényegesen kevesebb, mint pl. a Dunántúlé, ahol évenként 600—800 mm. a csapadék, az Alföld termését azonban

¹ Hollandia, stb. öntözési rendszere az említettektől eltérő jellegű.

mégsem a kevés évi csapadékmennyiség veszélyezteti, hanem az, hogy a csapadék a növényzet vegetációjának idejéhez képest kedvezőtlenül oszlik el. A Tiszántúl egyik csapadékban szegény tájának csapadék-diagrammájából kitűnik, hogy a június végéig beérő növényzet hozama biztosnak mondható, míg a július—augusztus hónapokban fejlődő kapásnövények termését e hónapok gyakori szárazsága veszélyezteti. Ennek a júniuson túl érő vegetációnak bizonytalan fejlődését öntözéssel biztossá tenni volna a magyar öntözés igazi célja.

A magyar Alföld öntözésének átfogó terveit különböző megfontolások alapján két kiváló magyar mérnök, Ruttkay és Rohringer készítette el.

A mesterséges öntözésnek azonban birtokpolitikai előfeltételei vannak. Nagyon találóan írja Rohringer professzor, hogy az öntözés elsősorban birtokpolitikai, azután földművelésügyi, hitelügyi és csak ezekután műszaki feladat. Az öntözőművek gazdaságosságát ugyanis csak a belterjes gazdálkodás teszi lehetővé, amely a kisbirtokokon fejlődhet ki. Az öntözések sikerének mellőzhetetlen előfeltétele az öntözéssel járó intenzív munka. Közép-Európa nagyvárosai körül dolgozó bolgár kertészek sikerének titka nem egyedül a víz, hanem az egész napon, kora reggeltől, késő esig dolgozó bolgár kertész szorgalmas munkája, amely nélkül sem a víz, sem a trágya nem hozná meg az irigyelt eredményt. Ezt az odaadó munkát és hozzáértést kell elsősorban bevinni az öntözőgazdálkodásba. A Nilus, Indus és Ganges folyók völgyében, az északamerikai prairie államok öntözött vidékein éppúgy, mint a francia, olasz öntözőművek területén az öntözött gazdaságok 10—60 kat. holdnyi terjedelműek, jelöl annak, hogy a kisbirtokosok szorgos munkája az, ami a roppant költséggel megépített vízművek jövedelmezőségét biztosítja és az egész vállalkozás gyakorlati értékét megadja. Ezzel szemben a Tisza völgyében, de főleg Békés, Bihar, Csongrád, Hajdú, Jász-Nagy-Kún-Szolnok, Szabolcs vármegyékben, ahol az öntözés szüksége leginkább felmerül, az ezer kat. holdnál nagyobb birtokok az összes területnek

29.2%-át, a 100 kat. holdnál nagyobb birtokok pedig 48.6%-át teszik. Az öntözés eredményessége szempontjából viszont az egy család eltartását biztosító kisbirtok a legkedvezőbb, mert ez a birtoktípus áll a legintenzívebb gondozás alatt. Nem kétséges tehát, hogy az egészséges földbirtokpolitika az Alföld mesterséges öntözésének *conditio sine qua nonja* s épp ezért az agrárpolitika feladatai között a földbirtokpolitikának az öntözési tervek figyelembevételével, de az öntözési munkák előtt kell haladnia.

Az öntözést e gazdaságosság és hasznosság jegyében kell megvalósítani, mert ha erre kevés gondot fordítanak, a termést ugyan évről-évre biztosíthatjuk, a gazdák vagyoni helyzetét azonban ugyanakkor meg is gyöngíthetjük. Gondoljunk csak arra, hogy az öntözőművek igen jelentős építési összege elviselhetetlen terhet jelentene a gazdatársadalomra, ha a fix összegben megállapított költségeket évről-évre hanyatló terményárak mellett is meg kellene fizetniök. Ha azt akarjuk, hogy az öntözés tényleg sikerrel járjon, az öntözőművek terheit a gazdaközönség csakis terményben megállapítva fizetheti az öntözés által elért többlettermeléssel arányban. A terményárak változásából származó rizikót pedig az államnak kell viselnie.

Az 1937. évi öntözőművek építéséről szóló törvény az Alföld sami aride területeinek öntözését parciális módon akarja elérni. Az Alföld több pontján kívánja megindítani az öntözést:

1. a vízszállító főcsatorna vidékén az öntözhető terület 200.000 kat. hold;
2. a tiszafüredi szivattyútelep öntöző rendszerében az öntöző terület 20.000 kat. hold;
3. az algói szivattyútelep rendszerében az öntözhető terület 14.000 kat. hold;
4. a Kőrösvidék öntözéseinél az öntözhető terület 25.000 kat. hold.

A terveket 14 év alatt kell befejezni és évenként 5 millió pengő áll a munkálatokat vezető Öntözési Hivatal rendelkezésére; a törvény összesen 70 millió pengőt irányzott elő. A tervek megvalósítása kb. 25 millió m³ földmunka elvégzését jelenti, ami 14 évre elosztva, átlagosan évenként 1.8 millió m³ földmunkát jelent a kubikosoknak. A Ruttkay-féle nagy átfogó tervek megvalósítása 750 millió pengőbe került volna. Annyi bizonyos, hogy a jelenlegi munkálatok igen lassú ütemben és csak csekély területekre szorítkoznak. A törvény semmiféle direktívát nem tartalmaz arra nézve, hogy az öntözőgazdaságok rentabilitását megfelelő vízhasználati díjak biztosítsák.

A magyarországi öntözési munkálatok tehát

1. kicsiny keretek között túlságosan lassú ütemben haladnak;
2. nem előzte meg komoly földbirtokrendezés;
3. nincsenek irányelvek lefektetve az öntözőgazdálkodás folytatására nézve.

A mezőgazdasági termelés színvonalának emelése, helyesebben biztosítása pedig a magyar Alföldön az öntözőgazdálkodás sikeres megoldásától nagymértékben függ.

MEZŐGAZDASÁGI SZAKOKTATÁS

A termelés színvonalának emelését leghatásosabban a földművelő nép szaktudásának fejlesztésével és a gondos, szorgalmas munkára való ráneveléssel szolgáljuk.

A multszázad folyamán a mezőgazdasági tudományok művelésében inkább a mezőgazdasági termelés technológiai szempontból történő tudományos vizsgálatán volt a hangsúly és a leszűrt eredményeknek népszerűsítésére csak kisebb súlyt helyeztek. Ez az irány általában a háborúig, az európai országokban pedig a háború befejezéséig tartott. Ez ideig a földműveléssel foglalkozó fiatal generációnak viszonylag, de abszolút értelemben is csak elenyészően kis hányada került

mezőgazdasági szakiskolába és nyert szakképesítést. A mezőgazdasági termelés pedig szükségszerűen — eltekintve néhány nagyüzemtől — a hagyományok és sok esetben a helytelenül magyarózott tapasztalatok alapján folyt. Az amerikai mezőgazdaságnak a háború előtt és a háború alatt történt enormis kibővülése, majd az éles verseny, ami a hadat viselt európai országok gazdasági reorganizálódása után bekövetkezett, arra készítette az amerikai szakköröket, hogy a mezőgazdasági szakoktatást széles alapokra helyezzék, mert ez úton látták elérhetőnek a rentábilis mezőgazdasági termelést és azt, hogy a termelés a piacok mindenkori követelményeihez tudjon majd igazodni. Az lett a feladat, hogy az agrárlakosság fiatal generációját a különböző fokú mezőgazdasági szakiskolákban a szakszerű földművelés, állattenyésztés, üzemvitel, stb. feladataival megismertessék. A háború előtti rendszerrel szemben tehát az lett a törekvés, hogy az agrárnépesség széles rétegeit mezőgazdasági szakoktatásban részesítsék s ez a háború óta eltelt másfél-két évtized jelenti a mezőgazdasági szakoktatás új, második korszakát.

Lássuk most, hogy a mezőgazdasági szakoktatás Magyarországon milyen eredményeket ért el ebben a két korszakban?

Magyarországon jelenleg a Műegyetem állatorvosi és közgazdasági fakultásai mellett 3 gazdasági akadémia, 1 középfokú gazdasági intézet, 9 földműves iskola (szakiskola) és 13 ú. n. téli gazdasági iskola működik. Itt kell felemlíteni még a 3 hónapos téli gazdasági tanfolyamokat. Emellett még néhány speciális szakiskola — tejtermelési, méhészeti, stb. — is működik.

A gazdasági akadémiák legfőbb hibája az, hogy az oktatás általában a nagyüzem szempontjai szerint történik. Az akadémiákról kikerült gazdák nem szoktak valamennyien nagyuradalmakban elhelyezkedni, hanem egyrészüik mint gazdasági felügyelő működik, másrészüik pedig a Földművelésügyi Minisztérium vagy mezőgazdasági érdekképviselések szolgálatában áll, sőt az akadémiáról kerülnek ki a középfokú gaz-

dasági iskolák és a földműves iskolák tanárai is. A gazdasági életnek ezeken a frontjain pedig a nagyüzemi szemlélet nagyon káros, mert végeredményben az ország mezőgazdasági termelésének kb. 70%-a kisgazdaságokból kerül ki, ahol olyan üzemágak — baromfitartás, szőlő-, gyümölcs- és zöldségtermelés, stb. — bírnak fontossággal, amelyek a nagygazdaságokban viszonylag csak alárendelt szerepet játszanak és amelyeket az akadémia növendékei nem méltatnak kellőképpen. A nagyüzem szempontjaira beállított legfelsőbb mezőgazdasági oktatás is erőteljesen hozzájárult ahhoz, hogy a mezőgazdasággal kapcsolatos csaknem összes intézményünk a Földművelésügyi Minisztériummal az élén, inkább csak a nagyüzemi termelés főbb ágaira és problémáira van beállítva.

Középfokú gazdasági oktatás. A szarvasi intézet hasznos működését a viszonylag igen nagy tangazdasága veszélyezteti. A középfokú tanintézet célja ugyanis az, hogy a négy középiskolát végzett gazdaifjakat saját birtokuk vagy bérletük szakszerű kezelésére megtanítsák. De az iskola tanárainak feladata még az is, hogy egyrészt környék kisgazdatársadalmát tanácsokkal ellássák, másrészt, hogy a kisgazdaságok üzemi és egyéb problémáit vizsgálva, helyes irányelveket népszerűsítsenek.

A szarvasi iskola ezzel szemben 400 holdas birtokán, amely élő és holt felszerelésével a luxus határán mozog, növendékeinek nem a 30—50 holdas gazdaságot, hanem a túlkapitalizált nagybirtokot mutatja be és ezzel túllő a célon. Az eredmény ugyanis az, hogy a kisgazdák fiai, akik a szarvasi iskola tangazdaságában éveket töltenek el, nem szívesen gazdálkodnak tovább saját 20—30 holdas birtokaikon, mert az iskolában nem azt tanulták, hogy miként kell intenzívvé tenni a kisgazdaságokat, hanem megismerték a nagyüzem termelését, miközben rájuk nézve káros méreteket szoktak meg. Erre a fontos szempontra tekintettel a Székesfehérváron épülő második középfokú iskola tangazdasága csak 100 kat. hold terjedelmű lesz.

A szarvasi középfokú tanintézet mellett működik még négy mezőgazdasági középiskola is; Békéscsabán, Orosházán, Gyöngyösön és Budapesten. Ezek az iskolák a középiskola négy osztálya után négyéves szakoktatásban részesítik növendékeiket és érettségi végzettségnek megfelelő bizonyítványt adnak kezükbe. Ezek a növendékek az iskolák 40—50 holdas tangazdaságait, a kisüzem termelési viszonyait ismerik meg és ami rendkívül fontos, a kisüzem méreteit szokják meg.

A szarvasi középfokú tanintézet növendékeinek száma 100—120 között váltakozik és évenként kb. 25—30 képesített gazda kerül ki az intézetből. Az 1929—30. évben a növendékek fele 100—150 kat. holdas birtokkal vagy bérlettel rendelkező szülőknek gyermekei közül került ki, a növendékek másik fele pedig 100 kat. holdnál kisebb birtokosok gyermeke.

A szarvasi középfokú gazdasági tanintézet a gazdasági szakiskolának az a típusa, amely hivatva volna a jómódú kisgazdatársadalom új generációjának szakképzését szolgálni. A szarvasi intézet 100 növendékével azonban legfeljebb csak példát nyújt, de országos vonatkozásban erre az iskolatípusra váró feladatot megoldani természetesen nem tudhatja. A középfokú gazdasági szakiskolákban kellene nevelkedni a 20—500 kat. holdas birtokosok gyermekeinek, mint ahogy a szarvasi intézet növendékei is e kategóriából rekrutálódnak. Ilyen gazdaság Magyarországon 94.000 van, évenként tehát legalább 900 növendéknek kellene kikerülni a középfokú iskolákból. Ez azt jelenti, hogy Magyarországon — egy osztályba 30—35 növendéket számítva — 25—30 középfokú gazdasági szakiskolára volna szükség, vagyis az ország 25 vármegyéjének mindegyikében kellene egy középfokú szakiskolának működni.

A középfokú mezőgazdasági szakiskolára még abból a szempontból is hasznos feladat vár, hogy végzett növendékeit a közigazgatási pályára készítse elő. A falu élete ugyanis nagymértékben attól függ, hogy milyen vezetőség kerül az

élére, mert ha a falu élére a falu problémáit jól ismerő, jószándékú jegyző kerül, akkor a falu fejlődik, ha azonban a kérdések iránt érzéketlen ember vezeti a falut, fejlődését nem találjuk. Az ország 3414 községe közül legkevesebb 3200 olyan község van, amelynek élete a mezőgazdasági termeléssel van szoros kapcsolatban. A községek vezetőségének, főjegyzőjének és adóügyi jegyzőjének mezőgazdasági szakképzettsége, amelyet középfokú mezőgazdasági szakiskolákban szerezhetne meg, lehetővé tenné, hogy a község gazdaságszervezését vezesse. A középfokú gazdasági szakiskolák azon növendékei számára, akik nem mennek saját kisgazdaságaikba, előnyt kellene biztosítani a jegyzői pályán és helyt adni a vidéki pénzügyigazgatásban is. Másként alakulna a község élete, ha annak élén a falu népének törekvéseit és érdekeit olyanok támogathatnák, akik a kisemberek munkáját a középfokú iskola 40—50 holdas tangazdaságaiból is ismerik. Az ilyen jegyzők tudnák szolgálni a községet és a nép irányító és segítő vezetői lehetnének, miáltal eltűnne az a szakadék, ami jelenleg a legtöbb helyen a község népe és vezetősége között tátong.

A mezőgazdasági szakismeretek nagyarányú terjesztése azonban mégsem a középfokú iskolák által, hanem az úgynevezett földművesiskolák által volna megvalósítható, amelyek kétéves oktatásuk által és a kis tangazdaságokban nyújtott gyakorlati ismeretekkel a széles tömegek komoly szakképesítését vannak hivatva megvalósítani. Jelenleg 9 földművesiskola működik az országban: az ország 25 vármegyéje közül csak 9 vármegyében van földművesiskola, míg a többi 16 vármegyében egyáltalában nincs is szakiskola.

A földművesiskolák rendeltetése az, hogy elsősorban saját gazdasággal vagy bérlettel bíró gazdaifjakat a szakszerű földművelés és állattenyésztés elméleti, de főként gyakorlati ismereteibe bevezessék. A szakiskolák feladata még az is, hogy a környék gazdaközönségének szakkérdésekben tanácsokat és felvilágosításokat adjanak és, hogy télen körzetükben időszzerű népies gazdasági előadássorozatot tartsanak.

A 9 földművesiskola növendékeinek száma 1936/37-ben 577 volt. Ha arra gondolunk, hogy a 3—20 kat. holdas gazdaságok száma 522.000, akkor ezzel arányosan évenként 5000 tanulónak kellene a földművesiskolák padjait elhagyni. Ha iskolánként és évfolyamonként 30—40 tanulót számítunk, így 140—150 földművesiskola tudná csak az agrárlakosságunk széles rétegeit évenként kielégítő szakoktatásban részesíteni. A 13 téli gazdasági iskolában — 2 télen 6 hónap — az elsőévesekből 582 és a másodévesekből pedig 422 részesült oktatásban az 1936/37. évben, ami tehát szintén nem tudja megvalósítani a tömeges kiképzést.

A mezőgazdasági szakoktatás terén a tennivalók gerincét a vármegyéenként létesítendő összesen 25—30 középfokú szakiskola és a járásonként létesítendő összesen 140—150 földművesiskola, a falvakban pedig 2—3 évenként szervezett téli tanfolyamok képezik.

A rendszeres szakiskolák mellett u. i. működnek még ú. n. téli tanfolyamok, de a 68 tanfolyamon 1936/37-ben csak 2700 növendék vett részt, tehát méreteiben ez a változat sem felel meg a követelményeknek.

Az agrárpolitika feladatai közül akár a megrázkódtatásmentes földreformot, akár csak a jelenlegi mezőgazdasági termelésünk és szövetkezeti mozgalmunk fejlesztését tartjuk szem előtt, az agrárlakosság széleskörű eredményes szakoktatása nélkülözhetetlen.

A GAZDÁLKODÁS SZIGORÚ ELLENŐRZÉSE

A termelés színvonalának emelése és tartós fenntartása csak a termelés rentabilitásának biztosításával érhető el. Ennek legfontosabb eszköze a főbb termények minimális árának biztosítása, amely alá az árak nem zuhanhatnak és nem boríthatják fel a termelés menetét. Ez az egyedüli mód arra is, hogy a munka minimális ellenszolgáltatását, az egységes cselédbért, egységes terményrészt és a minimális napszámbért

biztosítsuk és előírjuk a felhasználandó kézi munka mennyiségét is.

A zavartalan termelés biztosításának tehát ezek a védő korlátjai, de ezek mellett a termelés fokozása érdekében még további ellenőrzésre van szükség. Azt tapasztaljuk ugyanis, hogy ugyanazon minőségű földeken az egyes gazdaságok rendkívül eltérő eredményeket mutatnak fel, aszerint, hogy milyen a gazda szakképzettsége, munkaképessége, tőkeereje, családi körülményei, stb. A különbségek az erősen deficitesebb termelés és a számottevő jövedelmek szélső esetei között mozognak. Nagyon sok nagy gazdaságban parlagon heverő földeket, ugart találunk, ahol a termelés fenntartásához szükséges jószágállománynak csak töredék részét találjuk, másutt pedig — igen szórványosan ugyan — a kisgazdaságoknál is intenzívebb termelés folyik. A kisgazdaságok termelési eredményei sem egyformák a gazda rátermettsége, szorgalma, stb. szerint.

A mezőgazdasági termelés színvonalának emelése érdekében nélkülözhetetlen a gazdálkodás szigorú ellenőrzése. Természetesen más és más eszközök alkalmazandók az egyes birtoknagyságoknál. Amíg a nagygazdaságoknál az ellenőrzés a legszigorúbb büntető konzekvenciákkal kell, hogy járjon, addig a kisüzemek egy bizonyos nagyságától — pl. 10 kat. holdtól — lefelé semmiféle ellenőrzésnek nem lehetnek kitéve. A nagygazdaságoknak ú. i. módja van, sőt kötelessége a legmodernebb szakembereket alkalmazni és a maximális eredményeket elérni, a törpebirtokos gazdálkodásának viszont a gazda családi körülményei, aránytalan és állandó terhelő szükségletei, szakképzettsége a termelés színvonalának előírását csaknem lehetetlenné teszik. De az egészséges kisgazdaság — 10—100 holdas — ellenőrzési lehetősége is más, mint a nagygazdaságoké, mert kisgazdaságok komoly ellenőrzése már nagy számuk miatt is alig lehetséges.

Az említett három kategória gazdálkodásának ellenőrzése tehát eltérő módon történik.

A nagygazdaságok ellenőrzése nem ütközik nehézségekbe. Ebbe a kategóriába, ebben az esetben a 100 kat. holdnál nagyobb gazdaságok tartoznak. Az ellenőrzés elsősorban a

jóságállomány nagyságára kell, hogy szorítkozzék, mert a gazdálkodás színvonalát az állatállomány nagysága, minősége dönti el. Ahol jó és nagyszámú állatállomány van, ott a bő trágyatremelés következtében a szántóföldi termelés eredménye is kitűnő. Ahol rossz és kevés számú állatot tartanak, ott sovány termést aratnak a földeken is.

Hogy mennyire szükséges a szigorú ellenőrzés, azt éppen az ugyanolyan típusú és azonos vidéken lévő gazdaságok állatállományának rendkívüli különbségei igazolják.

Az OMGE számtartási vizsgálatai szerint például az állatállomány a következőképpen alakult az egyes országrészek nagygazdaságaiban 1932—1935. években:

100 kat. holdra eső szarvasmarhaállomány számos állatokban a gazdaságokban előfordult			
	legkisebb	legnagyobb	átlag
	létszám	darab	1935-ben
Dunántúl	5.0	31.4	13.1
Alföld	3.6	16.9	10.9
Észak	4.1	16.0	—

100 kat. holdra eső sertésállomány számos állatokban a gazdaságokban előfordult			
	legkisebb	legnagyobb	átlag
	létszám	darab	1935-ben
Dunántúl	0.7	25.4	6.0
Alföld	0.5	11.8	5.3
Észak	0.2	14.4	—

De az összes haszonállatállomány — szarvasmarha, sertés, juh — számában hasonló eltérések tapasztalhatók:

100 kat. holdra eső haszonállatállomány számos állatokban a gazdaságokban előfordult			
	legkisebb	legnagyobb	átlag
	létszám	darab	1935-ben
Dunántúl	5.0	56.8	20.3
Alföld	5.2	26.8	17.4
Észak	7.0	34.8	—

A két végletet mutató dunántúli nagygazdaság területének 98, illetve 84%-a szántó, a kataszteri tiszta jövedelmük pedig közel egyforma: 18.0, illetve 20.1 aranykorona. Ennek ellenére az állatállomány nagy eltérése miatt a kat. holdankinti nyershozam 4 év átlagában 170.9 pengő, illetve 231.2 pengő volt: a különbség 35%. A tiszta hozam szempontjából természetesen még nagyobb az eltérés. A csekély jószággal dolgozó gazdaság katasztrális holdankinti tiszta hozama az 1932—1934. évek átlagában 19.1 pengő, a másiké éppen a kétszerese: 38.9 pengő volt. Ugyanilyen arányok tapasztalhatók az alföldi gazdaságokban is.

A nagygazdaságok gazdálkodásának ellenőrzése elsősorban az állatállomány minimális számának megállapítására kell, hogy szorítkozzék. Vidékenként megállapítandó, hogy 100 kat. hold mezőgazdasági területre mi az a minimális állatállomány, amelyet azon tartani kell. Azok a gazdaságok pedig, amelyek az előírt létszámot nem érik el, 5 év alatt tartoznak a megállapított minimális állatállományt felnevelni, illetve beállítani. Ezek után a szántóföldi termelés eredményeit kell átvizsgálni s azok a nagygazdaságok, amelyek az előírt minimális állatállományt nem állították be és a szántóföldi termelésben ennek folytán az elérhető eredményektől elmaradtak, állami kezelésbe vétetnek, illetve kisbérletek formájában arra való gazdáknak adatnak ki. Ez az egyedüli mód arra, hogy óriási parlagon heverő földek vagy rosszul megművelt birtokok a parasztság szorgalmas munkájával bekapcsoltsanak a termelésbe, illetve a mezőgazdasági termelés színvonala emeltessék.

A 10–100 kat. holdas kisgazdaságok termelésének fokozása ilyen ellenőrzéssel, azok nagy száma miatt, a gyakorlatban eredményesen aligha volna megvalósítható. Ezeknek a gazdaságoknak termelési színvonala különben is sokkal egyenletesebb és kevésbé fordulnak elő olyan szélsőségek, mint amiket a nagybirtokoknál láttunk.

A kisgazdaságok termelésének színvonalát akként lehet leghatásosabban fokozni, ha egyfelől a szakoktatást és a

gyakorlati szakképzést a jelenleginél sokszorta intenzívebbé tesszük, másfelől pedig járásonként szervezett versenyeken lehetőleg nagyszámú és jelentős összegre rúgó díjakat kell kitűzni. Például 10 díjat kell kiosztani a járás legjobb és holdankint a következő 5 évi átlagban legtöbb búzát termelő gazdának. Hasonlóképpen díjazandó kat. holdankint a legtöbb számos állatot tartó 10 gazda, vagy a legjobb tejelő tehenet tartó gazda. A szőlő- és gyümölcstermelő vidéken a legjobb és legtöbb gyümölcsöt és bort termelő gazdákat kell díjazásban részesíteni. A siker érdekében azonban a díjak nem lehetnek 20, 50 pengő összegűek, hanem olyanok, hogy elnyerésük esetén az illető gazda előbbre juthasson, vagy pedig esetleg a versennyel kapcsolatos többletköltségei megtérüljenek. A 10 díj legalább 1000 pengőről száz pengőnként csökkenjen 100 pengőre. Egy díjsorozat tehát 5500 pengőt tenne. A búzára, állatra, tejre, baromfira, gyümölcsre és borra 5 évenként kitűzött 5 díjsorozat 27.500 pengőbe kerülne járásonként. Az ország közel 150 járásában a díjak összege tehát 4.2 millió pengőt tennének ki. Ötévi munka után kerülne sor a versenyre, ötévi munka jutalmaként nyerhetnék el a leggondosabb és legigyekezőbb gazdák ezeket a díjakat. Egy évre tehát az államháztartást mindössze 0.8 millió pengővel terhelné meg ez a tétel. Természetesen a sikerre csak akkor lehet számítani, ha a bírálat teljesen pártatlan és tanító jellegű lesz. Ha a jutalmazások odaítélésében politikai szempontok érvényesülnek, akkor a hatás ellentétes értelmű lesz és helyrehozhatatlan károkat okoz.

A 10 kat. holdnál kisebb törpegazdaságok termelési színvonalának emelésére nem nyílik más mód, mint a szakoktatás és a legjobbak között kisebb keretű díjkiosztás.

A mezőgazdasági termelés színvonala a nagygazdaságok szigorú ellenőrzése és a kisgazdaságok serkentése által biztosan elérhető.

Az ellenőrzést azonban nem politikai szempontok szerint, hanem a kamarák szakemberei által kell végezni, mert különben nem fejlődés, de anarchia származik belőle.

ÉRTÉKESÍTÉS MEGSZERVEZÉSE – „EGYKÉZ”-KÉRDÉS

A termelés színvonalának emelése, mint hangsúlyoztuk, csak a termelés jövedelmezőségének biztosítása mellett érhető el. Többet termelni, évről-évre a nagyobb termelés színvonalát fenntartani csak úgy sikerül, ha a nagyobb termék értékesítése zavartalanul bonyolódik le. Ellenkező esetben a többtermelés, a nagyobb mennyiségek kínálata árromboláshoz vezet, ami a termelés jövedelmezőségét támadja meg és a termelés színvonalának visszaszorítását eredményezi. Az értékesítés megszervezése — a termelők javára — elengedhetetlen a termelés fokozása érdekében.

Az értékesítés szervezetének összhangban kell állani az árszínvonal szabályozása szempontjából előírt feltételekkel. A termelés színvonalát tartósan akként lehet emelni, hogy a termelés jövedelmezőségét a minimális árszínvonal fenntartásával biztosítjuk. Ez, mint vázoltuk, csak úgy képzelhető, hogy olyan értékesítési organizációt létesítünk, amely a kínált cikkért a minimális árat megfizeti, s ugyanakkor természetesen a kivittelt is lebonyolítja. Itt kerül bizonyos összeütközésbe a magánkereskedelem a hivatalos értékesítési organizációval „egykézzel”. A magánkereskedelmi organizáció is le tudná bonyolítani a megnövekedett forgalmat, de a magánkereskedelem árpolitikája ellentétes a minimális árszínvonal fenntartásának közérdekű célkitűzéseivel. A magánkereskedelem célja nem lehet más, mint hogy minél olcsóbban vásárolni és minél drágábban eladni és a lehető legnagyobb haszonra szert tenni. A magánkereskedelmet nem érdekli a termelőnek jutott ár nagysága, őt csak az ár-különbség nagysága érdekli, ami a termelő és a fogyasztó között mutatkozik. Az árkülönbséget pedig úgy lehet a maximumra fokozni, hogy a lehető legolcsóbban vásárolnak és a lehető legdrágábban értékesítenek. A magánkereskedelem ilyen beállítottsága teszi sok esetben hasznavehetetlenné a

magánkereskedelmi organizációt a minimális árszínvonal fenntartása szempontjából.

Az árszabályozás politikája tehát parancsolóan írja elő az állami irányítás alatt lévő hivatalos kereskedelmi organizáció kiépítését, amelynek legfontosabb célja az kell, hogy legyen, hogy a termelő számára a nagy termés idején is biztosítsa azt a minimális árat, amely a termelés jövedelmezősége szempontjából nélkülözhetetlen.

A magánkereskedelemmel szemben tehát a szövetkezeti szervezkedés mind nagyobb fontossággal bír, s itt elsősorban az értékesítési szövetkezetekre gondolunk. Magyarországon e téren a helyzet igen kedvezőtlen, egyrészt mert az egészséges szövetkezeti szervezkedés igen kezdetleges stádiumban van, másrészt mert a meglévő szervezetek működése a legtöbb esetben nem kielégítő. Ennek szükségszerű következménye, hogy az állami feladatok — intervenciók vásárlások, stb. — megoldásánál a meglévő magánkereskedelmi organizációt kénytelenek igénybe venni annak számos hibájával együtt. A „Hangya” szövetkezeteknek kellene gyors ütemben fejlődni és az új feladatok megoldására új kereskedelmi szakembereket, jó kereskedőket nevelni, mert nem elég a meglévő magánkereskedelmet félreállítani, ha a helyébe nem tudunk egy nálánál jobb, tisztességesebb organizációt állítani.

Magyarországon, agrárexport ország lévén, a belső árszínvonal nagyrészt a világpiaci áráktól függ s a belső árszínvonzabályozás általánosságban a kivitel irányítása által érhető el. A szervezett kivitel sok támadásnak van kitéve, sokan elfelejtik azonban, hogy a vásárló országok nem egy esetben kikötéssel élnek és előírják, hogy milyen szervezettől hajlandók csak árut átvenni.

Lássuk részleteiben, hogy a magyar agrárkivitel milyen részét bonyolítják le szervezett módon „egykéz” által. Mindenekelőtt azt kell megjegyezni, hogy a szervezett rendszerű agrárkivitel csak 15—16 főbb cikkre vonatkozik s csak bizonyos exportviszonylatokban dolgozik.

A sokat emlegetett „ló-egykéz” például csak Németország

és Csehszlovákia felé irányuló kivitelt bonyolítja le a múlt év márciusa óta. A lókviteli irodán keresztül a Hangya és a Megáler (Magyar Mezőgazdasági Állatértékesítő Részvénytársaság) bonyolítja le az említett két irányban a lóexportot, oly módon, hogy 8%-ot fizet a közvetítőnek az elért árból, a többit pedig a gazda kapja meg. Hogy valaki saját nevelésű lovat adhasson le, a lovat legalább 6 hónapig kell tartani. Ily módon elérhető, hogy az exportár a gazdához jusson el. A gyakorlatban természetesen rendkívül sok visszaélés fordult elő és nagyon sok esetben az utólagos árkiegészítést a gazda már nem, vagy csak részben kapta meg. A lókvitel értéke 1936/37. gazdasági évben 7,854.0000 pengőt tett, amelyből 4,741.000 pengő esett a szervezett kivitelre. Az „egykéz” tehát a kvitel 63%-át ölelte fel. Nem kétséges, hogy a lótenyésztés jövedelmezővé válásához nagymértékben hozzájárult a lókvitel megszervezése, de természetesen nem helyeselhetjük azt, hogy ezáltal egyesek illegitim jövedelemhez jussanak. Erre pedig számos példa volt.

A hízott szarvasmarhakivitel pedig kizárólag német viszonylatban bonyolítja le az „egykéz”: a Megáler és a Hangya.

Leginkább megemlítésre méltó a leölt baromfi, tojás és toll kivitele, amely csaknem teljesen szervezett úton történik oly módon, hogy a kiépített kereskedelmi organizációk — Benedek, Schneider stb. cégek — vannak bekapcsolva a kvitel lebonyolításába. Az „egykéz” tehát nem fojtogatja a magánkereskedelmet, mint ahogy azt mondják, hanem igen sok esetben azok szervezetét veszi igénybe. Éppen ez a hibája a magyarországi árszínvonal szabályozásának, hogy nem lehet a magánkereskedelmi organizáció mellé rövid idő alatt kiépíteni azt az egészséges szövetkezeti organizációt, amely a termelő érdekeit tartaná szem előtt.

Az alábbi táblázatban foglaltuk össze az 1936/37. gazdasági év agrárkvitelének azokat a főbb cikkeket, amelyeket „egykéz” bonyolít le:

	Kivittelt lebonyolító szervezet	Összes kivittel értéke millió P	Szervezett kivittel millió P	A szervezett kivittel összes %-a
lő:	Hangya, Megáler .	7.9	4.7	—
marha:	Hangya, Megáler .	30.1	7.1	—
sértés:		20.6	5.4	—
sértéshús:	Húskiviteli Egye- sület Magyar Me- zőgazdák Szövet- kezete keretében .	2.8	2.4	—
szalonna, zsír:	Magyar Mezőgaz- dák Szövetkezete .	13.3	6.7	—
leölt baromfi:		19.0	19.0	—
tojás:	Mekosz	8.2	4.6	—
toll:	Tollszindikátus .	13.5	13.5	—
élő vad:	Mavad	0.6	0.6	—
vaj:	OMTK, Butigril .	10.1	10.1	—
búza:	Futura	101.5	35.4	—
bor:	Magyar Mezőgaz- dák	6.8	0.2	—
vöröshagyma:	Metesz	1.9	1.9	—
kamilla:	Hangya	1.0	1.0	—
paprika:	Hangya	2.2	2.2	—
	Összesen	239.5	114.8	48.0%
Agrárkivittel:	összesen	401.8	114.8	28.6%

Az agrárkivittel 28.6%-a tehát az, ami a szervezett kivitelre esik, amit az „egykéz” bonyolít le. A mezőgazdasági termelés színvonalának emelése egyrészt, másrészt a válságperiódusok idején az árzuhanások elhárítása indokolttá teszik a kivittel további szervezését s eredményt akkor várhatunk, ha a szervezett kivittel a magánkereskedelmi organizáció helyett a szövetkezeti alapon kiépített kereskedelmi szervezet veszi át.

Az egészséges irány itt nem a Hangyának mint mammut-organizációnak a bekapcsolása lenne, amely nem mutatott

elég rugalmasságot a probléma megoldásánál, hanem önálló egészséges, alulról meginduló szövetkezeti szervezkedés volna kívánatos, amely az egyes speciális üzletágra szorítkozna és amihez komoly hozzáértést tanúsítana. Ez a magyar kereskedelmi élet adottságai miatt csak fokozatosan valósulhat meg.

A kivitel szervezése mellett azt is vizsgálat tárgyává kell tenni, hogy a kivitel ellenértékeképpen mit kapunk. Nem elegendő csupán arra törekedni, hogy minél több hasznos értéket exportáljunk, hanem az érte kapott ellenértéket is mérlegre kell tennünk. Ha a kivitt búzáért nemes valutát kapunk, amelyen nyersanyagot vásárolhatunk, vagy ha a kivitt vaj, zsír, baromfi ellenében hadifelszerelésünk bővül, minden rendben van. De, ha a hizott marháért járó sok millió lírát nyaralási célra fizetjük ki azoknak a gazdagjainknak, akik a kék Adria partján akarják idegeiket megpihentetni, az ország egésze szempontjából káros. Végeredményben hizottmarha-szállítmányaink komoly értéket, hasznos élelmet jelentenek s ellenértékül kapunk friss adriai levegőt, kék eget és strandfürdőt. Nem helyes politika az, amely a belső élet-színvonalunk leszorítása mellett imponderábilákat — nyaralási lehetőséget, stb. — szerez értékes termékeink ellenében. Nem kétséges, sokkal nagyobb értéket jelentene az ország számára, ha a kivitt gabona, hizott állat, vaj, stb. azt a részét a belföldön szűkös tél idején munkatáborokban a magyar parasztság 100.000 főnyi tömegével etetnénk fel és ellenértékül úthálózatot, megjavított talajt, szabályozott folyókat és öntözött területeket nyernénk, ellentétben az olasz, a francia Riviera nyaralási lehetőségeivel vagy az osztrák-svájci sítúrák szervezésével.

A belső árszínvonalat ezzel épp úgy lehet tartani, mint a kivitellel, ha a feleslegeket felvásároljuk, kivonjuk a forgalomból és érte munkát végeztetünk.

Az értékesítés szervezésénél tehát a kereskedelmi organizációnak szövetkezeti irányban való megszervezése és a kivitel nemzeti szempontból való mérlegelése a feladat.

AZ IPARI TERMELÉS HELYZETE

A feladat, mit a lakosság jólétének fokozása érdekében célul tűztünk ki, az, hogy a hasznos javak termelését fokozzuk. Amíg a mezőgazdaságban számos és nehéz probléma megoldásával függ össze a termelés fokozásának lehetősége, addig az iparban a termelés fokozásának alapfeltételét könnyebb megjelölni.

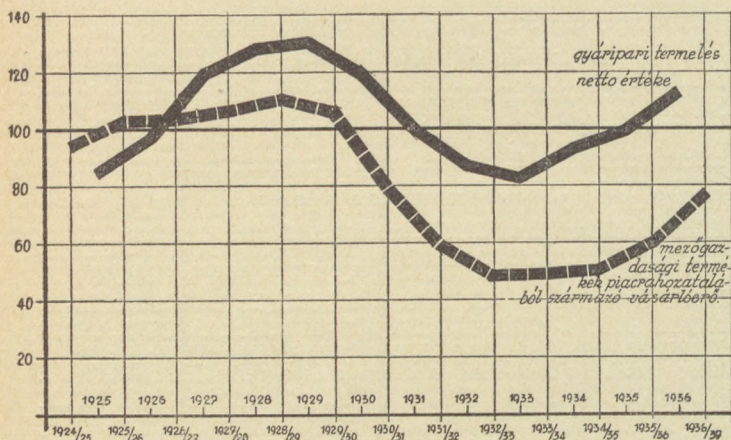
Az ipari termékeknek túlnyomó része belföldön kerül felhasználásra. Az ipar alapját a belföldi fogyasztás, a belföldi piacfelvevőképeség alakulása szabja meg. A fogyasztási cikkek iparának termelését egyenesen a lakosság széles rétegeinek vásárlóereje határozza meg. Az ipari termelés termeszete u. i. nagy mértékben eltér a mezőgazdasági termeléstől. A mezőgazdaságban évről-évre ugyanakkora területet művelnek és a termés nagyságát főleg az időjárás befolyásolja. Rossz konjunktúra idején sem a termelés csökken számottevően, hanem az árak zuhannak. Az iparban a helyzet ellentétes. Az árak kevésbé változnak és a termelés nagysága a konjunktúra alakulása szerint nagymértékben változik, annak megfelelően, hogy a széles tömegek milyen vásárlóerővel rendelkeznek. Ezen a ponton kapcsolódik az ipar és a mezőgazdaság egymásba. A magyar ipar helyzete, termelése elsősorban attól függ, hogy a sokmillió falusi nép helyzete miként alakul.

A mezőgazdasági termékek piacrahozatalából származó vásárlóerőnek és a gyáripari termelés netto értékének alakulása igazolja ezt, amit az alábbi diagramm szemléltet.

A mezőgazdaság piacrahozatalából származó vásárlóerő változásával, hanyatlásával és újra emelkedésével párhuzamosan zsugorodott és növekedett a gyáripari termelés is.

A gyáripari termelés fokozásának, fejlesztésének alapvető feltétele, hogy a széles rétegek vásárlóereje fokoztassék. Mindeken előtt az ipari fogyasztásból csaknem kizárt mezőgazdasági munkásság, cselédség és törpebirtokosság bekapcsolása jelent új és nagy lehetőséget a gyáripar fejlesztése számára.

Ez a réteg évenként és átlag fejenként 0.2—0.5 pár cipőt tud vásárolni és 1—2 kg. cukrot fogyasztani. Azt mutatják ezek a számok, hogy egyrészt a milliós falusi tömegek nem jutnak hozzá a legszükségesebb iparcikkekhez sem, másrészt a gyáripar számára mint vásárlók elvesznek. A széles tömegek vásárlóképességének fokozása Magyarországon súlyosabb probléma, mint a nyugati vagy a tengerentúli országokban. Ott

inkább csak árprobléma volt — Amerika —, itt azonban az egész mezőgazdaság strukturájának megváltoztatásával függ össze. Nyilván más a jelentősége az ipar szempontjából az 50.000 holdas kisbirtokos Ceglédnek, ahol a lakosság évi jövedelme közel 20 millió pengőre becsülhető, mint az ugyanakkora területre számított Sövényházáé, ahol Pallavicini örgróf birtoka foglalja le a határt, az ott élő nép évi jövedelme az örgróffal együtt alig több 3 millió pengőnél. A létminimum határán tengődő rétegekből vásárlóképes kisgazdaexisztenciákat teremteni, a legbiztosabb útja az ipari termelés fejlesztésének. A mezőgazdasági lakosság jelenleg kihasználatlanul elvesző 120—130 millió munkanapnyi teljesítményét kell hasznos munkává változtatni, ami legkevesebb 200 millió pengőnyi munkabér-értéket és 500 millió pengő termelés-

többletet eredményez. Ezeknek az elveszett százmillióknak megtalálása jelenti a gyáripár jövő lehetőségét. A megoldás útja a komoly, mélyenjáró földreform, amely az extenzív latifundiumok helyén virágzó, vásárlóképes népet teremt. A gyáripárnak s a vele összefüggésben lévő érdekeltségeknek, kereskedelemnek és bankoknak legreálisabb vállalkozásnak az kínálgzik, hogy a magyar földreformot finanszírozzák. Tíz éven keresztül évi 25—30 millió pengő ilyen irányú „investíció” az ipar s általában a „nem mezőgazdasági” tevékenység jelenlegi bázisát legkevesebb 30—40%-kal bővítené ki. A földreformot — amit a nemzeti és szociális szempontból részletesen tárgyalunk — az ipárnak és a bankoknak akként kell felfogni, mint új piacok szerzését, amelyért szokás szerint áldozatokat is kell hozni. A „vállalkozást” megkönnyíti az a körülmény, hogy a földreform finanszírozására fordított összegeket vissza is fizetik, úgy, hogy csak 20—25 éves hitelezésről volna szó. A gyáripárnak és a bankoknak évenként 25—30 millió pengő erejéig kellene felvásárolni az állam által kibocsátandó 25 éves lejáratú „Telepítési Kötvényeket”. Ezzel növelhetné meg az ipar fogyasztó rétegét és annak vásárlóerejét. Nem túlzottan nagy összeg ez, mert a gyáripár pl. 1937-ben közel 100 millió pengőt fordított beruházásokra, a bankok tőke tartalékolása is igen számottevő. A nagybirtokosságnak és az egyéb nagytőkének is áldozatokat kell hozni, hogy az ország gazdasági élete egészséges irányba fejlődhesen. Szerencsésebb dolog lenne, ha a problémát átértve, a nagytőke teljesítené kötelességét, a problémák megoldását maga kezdeményezve, mint állami kényszer alatt hozva áldozatot, mert minél tovább késik a megoldás, annál nagyobb az állami beavatkozás szüksége. A belföldi piac felfevőképessége kibővítésének nagy jelentősége van s helytelen gazdaságpolitika az, amely az ország lakosságának alacsony életszínvonala, ellátatlansága mellett mindenáron külföldi piacra viszi a termékeit. Jelentős cukorexportot csaknem veszteségesen lebonyolítani akkor, amikor belföldön széles néprétegek a magas árak folytán úgyszólván ki vannak

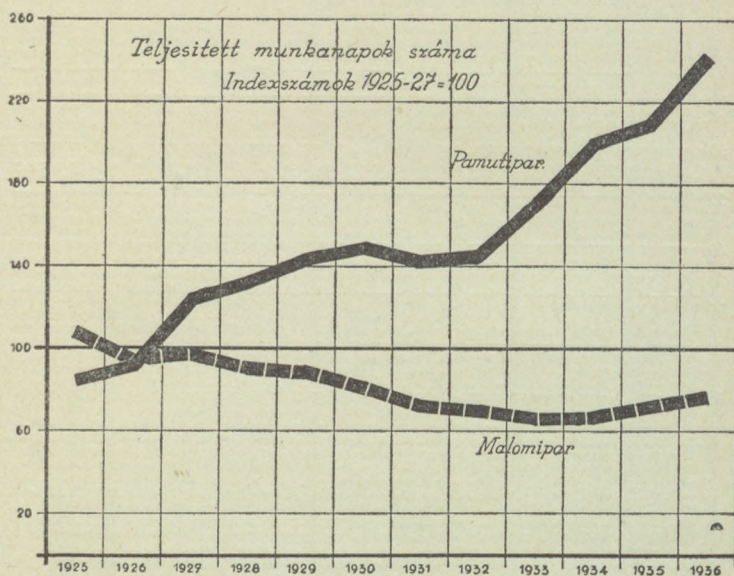
kapcsolva a fogyasztásból, helytelen. De ez a szempont az egész iparra érvényes. Mindenek előtt a belföldi piac felvevő-képességét kell fokozni, annál is inkább, mert az ipar a kivitel terén nagy sikereket ért el. A gyáripari termékek kivitele jelentősen emelkedett. Az iparcikk-kivitel legmagasabb pontját 1929-ben érte el, 296 millió pengőt, ami az 1932-iki válságmély évében 122 millióra csökkent, ami 1937-ben ismét 200 millió pengő. Ha azonban az árváltozásokat is figyelembe vesszük, akkor azt tapasztaljuk, hogy az ipari kivitel volumene még nagyobb arányban emelkedett. Az iparcikk-kivitel 1929-ben az összes kivitel 29%-át tette. 1936-ban pedig már 37%-ot.

A magyar iparnak két nagy ága van: a gyáripar és kisipar. Egyikben az ipari munkásság százezres tömegei, a másikban az önálló magyar kisiparosság kétszázezer főnyi tábora fejt ki termelő munkáját. A technikai fejlődés jelenlegi magas szintjén a gyáripari, a nagyüzemi termelés nélkülözhetetlen. Vannak azonban az ipari termelésnek olyan területei, ahol a finom kézi munkát a gépek sohasem fogják helyettesíteni tudni, itt pedig a kisipar elsőbbsége elvitathatatlan. Van a kisiparnak még egy soha le nem konkurrálható szerepe, az, hogy az élet minden pontján, a legkisebb faluban is ott van és kiszolgálja a közönséget; megtalpalja a cipőt, megvarrja a ruhát, kenyeret süt, állatot vág, stb., stb. A gyáripar és a kisipar működési területeit kell tehát helyesen kijelölni és ott mindkettő fejlődését előmozdítani a feladat.

Gyáripar. Az ország megcsonkításával a gyáripar helyzete nagyon megváltozott. Amíg világhírű malomiparunk alapjában rendült meg a Bácska, Bánát, búzavidékeinek elvesztésével és a csonka ország kereteihez képest roppant túlméretezetté vált, addig a 312 textilipari telep közül csak 125 ipar-telep maradt meg, a termelési kapacitásnak még kisebb részével: a pamutipari fonóorsók 11.9%-a, a gyapjúipari fonóorsóknak 11.3%-a, a szövőgépeknek pedig 51.3%-a, illetve 19.8%-a maradt meg. Természetszerűleg a csonka ország gyáriparában nagy átalakulás ment végbe a háború után. A

malomipar, a sörgyárak, stb. visszafejlődtek és más üzemeket rendeztek be: csokoládé, tápszer, textilcikkék gyártásával kezdtek foglalkozni. Új iparágak fejlődtek ki. A magyar ipar azonban még mindig sok idegen elemmel van átszőve. A gyáriparban még mindig jelentős a külföldi honos művezetők és gyárosok, illetve gyárigazgatók száma:

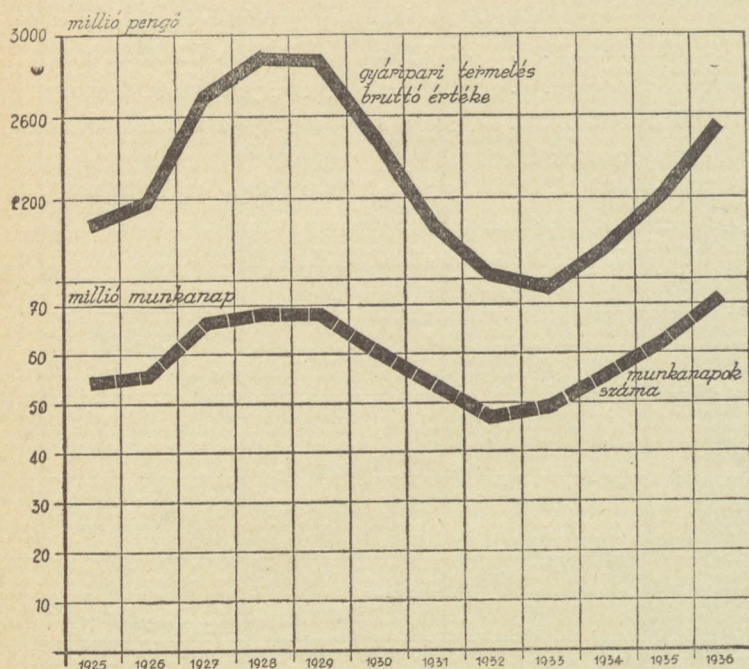
	A gyáriparban	A fonó- és szövőiparban
A munkások . .	2.7%-a	2.7%-a külföldi honos
A művezetők . .	12.9%-a	36.3%-a külföldi honos
A tisztviselők . .	3.4%-a	9.8%-a külföldi honos
A tulajdonosok és igazgatók . . .	5.2%-a	17.7%-a külföldi honos

Ez pedig nem azt jelenti, hogy nincs megfelelő magyar munkás és művezető, hanem főleg annak a következménye, hogy az idegen gyárvezetők szívesen látják üzeimeik élén a külföldi művezetőket.

Csak két jellegzetes, de nagyfontosságú iparág helyzetének alakulását mutatom be a fenti diagrammban, amely a magyar gyáripar háború utáni „átállítódását” szemlélteti.

A gyáripari termelés erős lendülete 1924-től kezdődik, a valuta stabilizálása, de főképpen az autonóm vámtarifa bevezetése következtében. A „védett” gyáripar fejlődése rohamos volt. Az 1930—32. válságos évek stagnálásától eltekintve a gyáripar kapacitása — vagyis a gyáripari erőgépeknek és idegen áramot fogyasztó villamos motorjainak lóerő

teljesítménye — évenként általában 30—50.000 lóerővel növekedett, úgyannyira, hogy az 1925. évi 932.000 lóerőről 1936-ban már 1,460.000 lóerőre emelkedett. A fejlődés nem az új gyárak keletkezését jelenti, hanem csak a meglévő üzemek bővítését. Az ipartelepek száma u. i. a következőképpen alakult:

1927-ben	3.544
1928-ban	3.553
1932-ben	3.324
1936-ban	3.629

A gyárilpar kapacitásának jelentős megnövekedése következtében a teljesített munkanapok száma és a termelés értéke nagy mértékben megnövekedett az elmúlt évtized alatt. Természetesen a konjunktúra-ciklus emelkedő és süllyedő vonala kifejezésre jut ezekben az eredményekben.

A gyárilpar helyzetére azonban a termelés bruttó értékéből nem tudunk helyesen következtetni, mert hisz a felhasznált nyersanyagok ára és a munkabérek nem alakultak párhuzamosan a kész gyártmányok árával. A gyárilpar helyzetére az jellemző, hogy mennyi maradt a vállalatoknak tőkeszolgáltatuk ellátására. A gyárilpari termelés bruttó értékéből a felhasznált nyersanyagok, félgyártmányok, segédanyagok és a kifizetett munkabérek, valamint a tisztviselői fizetéseket is levonva, jutunk el a gyárilparnak tőkeszolgáltatára maradó összegéhez, ami a következőkép alakult:

1925/29. öt év átlagában . . .	744 millió pengő
1930	757 millió pengő
1931	633 millió pengő
1932	564 millió pengő
1933	532 millió pengő
1934	606 millió pengő
1935	628 millió pengő
1936	721 millió pengő

A gyárilpar ezen kedvező helyzete ellenére a gyárilpar termelési kapacitása nincs teljesen kihasználva. A kihasználtság mértékét igen nehéz megállapítani, de a M. kir. Központi Statisztikai Hivatal adatgyűjtése arra kért választ a gyárlaktól, hogy teljes üzemmenet mellett hány ember dolgozhatna az illető üzemekben. Az elképzelhető összes munkáslétszámot viszonyítjuk a ténylegesen dolgozók számához; ez a szám a termelési kapacitás kihasználására jellemző. Az eredmény meglepő. Az 1936. évben, amikor a gyárilpar termelése az 1930. évi szintet elérte és a válság-mély óta kifejlődött konjunktúra tetőpontjához közel volt, a gyárilpar termelési ka-

citása csak 61%-ig volt kihasználva. Természetesen az egyes iparágak kapacitásának kihasználása nem egyenlő, az átlagtól jelentős eltérések vannak. A termelési kapacitás kihasználatlanságának egyik legfőbb oka, hogy a széles tömegek vásárlóereje, azaz jövedelme nem emelkedett párhuzamosan a termelés növekedésével és a „tőkeszolgáltatásra jutó” résszel. Ugyanez a folyamat játszódott le az Amerikai Egyesült Államokban 1922—1929. években. A nagy ipari konjunktúra idején a gyáripár által kifizetett osztalék összege 7 év alatt megkétszereződött, ugyanakkor a munkabérre kifizetett összeg változatlan maradt, miközben a termelés mechanizálása és a gyártás racionalizálása folytán a gyáripár termelése jelentősen emelkedett. A termelés fokozódott, de a vásárlóerő változatlan maradt, ami egyik oka volt a gazdasági válság elmélyülésének.

A magyar gyáripár mechanizálása nagy mértékben fokozódott. A termelés racionalizálása is előrehaladt. Varga István dr. számításai szerint

a magyar gyáripár technikai
haladásának és racionalizálá-
sának indexszámai 1927 = 100

1927	100
1928	101
1929	107
1930	112
1931	113
1932	124
1933	120
1934	122
1935	123

Azt jelentik ezek a számok, hogy amíg 1927-ben egy munkás egy bizonyos idő alatt a gyáripárban 100 egységet állított elő, 1935-ben, ugyanazon idő alatt már 123 egységet termelt. A jelenlegi gazdasági rendszerben a gyáripari termelésre jellemző, hogy:

1. a gyáripari gépi (lóerő) teljesítménye 10 év alatt 50%-kal nőtt;

2. a gyárilpar racionalizálása 10 év alatt közel 20%-kal növelte meg a munkás termelési kapacitását;

3. a tőkeszolgáltatásra jutó jövedelem nagyobb mértékben emelkedett, mint a kifizetett munkabérek összege.

4. a gyáripari termelési kapacitása csak részben van kihasználva;

A gyáripari termelés fokozásának tehát egyik legbiztosabb eszköze az, hogy a technikai berendezés sokszor túlzott kibővítése helyett a fogyasztóközönség vásárlóerejét kell növelni egyrészt a földreform finanszírozása, másrészt a gyáripari munkabérek — az előző fejezetben vázolt — rendezése által. A másik hatásos eszköz a nyersanyagellátás rendezése, amelyre az alábbiakban kerül sor.

Kisipar. A magyar kisipar jelentősége két szempontból is igen nagy: egyrészt a kisipar termelésének igen jelentős értéke miatt, másrészt, mert a kisiparosság az ország polgári társadalmának egyik oszlopa. Az 1930. évi népszámlálás eredménye szerint az önálló kisiparosok száma 204.564 főt számlált, akikhez 393.139 eltartott családtag tartozott, összesen 600.000 lélek.

A kisiparosság 200.000 főnyi táborában nem minden iparosnak volt üzeme, egyrészt mert vannak iparágak — kőműves, szobafestő, stb. —, amelyek munkája nem üzemszerű, de van olyan kisiparos, aki anyagi okok miatt nem tud üzemet létesíteni. A kisipari üzemek száma 158.119 volt, amelyből

Budapestre	22.572 esett
Alföldre	66.828 esett
Dunántúlra	52.484 esett
Északi dombos vidékre . . .	16.235 esett

Összesen . . . 158.119

A kisipari üzemek eloszlása az országrészekben az ott élő lakosság számához viszonyítva igen egyenlőtlen. A milliós fővárosban 22.572 kisipari üzem van (a kávéházak, tejivók, kifőzők is benne vannak) a Dunántúlon 2.7 millió főnyi lakosságra 52.484, az Alföld 4.0 millió lelkére pedig csak 66.838 üzem esik. A kisipari üzemeknek csak elenyésző kis részben — 6.1%-ban — volt motorikus gépi felszerelése, összesen 88.565 lóerőteljesítménnyel. Nem csak gépi segítő-társ nem igen van a kisipari üzemekben, de a kisipari üzemek közel 60%-ában alkalmazott sincsen. 65.457 üzemből azonban 169.687 alkalmazott dolgozott. A kisipar tehát önálló kisiparosokkal és alkalmazottaival, valamint a hozzájuk tartozó eltartottakkal együtt közel 1 millió főnyi lelket számlál. A kisipar jelentőségét azonban nem mérik ezek a számok. A kisiparosság a társadalom egyik értékes polgári rétegét alkotja, amely vagyoni, jövedelmi és műveltségi viszonyai folytán a falu vezető rétege.

A kisipar jelentősége nagy és arra sohasem kerülhet sor, hogy azt a gyáripár helyettesítse és lekonkurrálja. A kisipar feladatát nem tudja pótolni a nagyipar.

A kisipar termelése, illetve hasznos teljesítménye a felhasznált nyersanyagok értéke nélkül — évről-évre igen jelentős összeget jelent:

	kisipar hozadéka	házi ipar hozadéka
	millió	pengő
1925 . . .	404	3
1928 . . .	482	4
1929 . . .	479	4
1933 . . .	370	3

Ezek a számok mutatják a kisipar gazdasági jelentőségét. Az összes ipari termelésnek a gyáripár és a kisipar közötti megoszlása szemlélteti a kisipari termelés, illetve teljesítmény nagy jelentőségét:

	az ipari termelés nettó értékének megoszlása	
	gyáripar %	kézmű és házi ipar %
1924/25—1928/29		
öt év átlaga	61.2	38.8
1929/30	61.9	38.1
1930/31	61.3	38.7
1931/32	60.5	39.5
1932/33	59.6	40.4
1933/34	62.9	37.1

Tízévi átlagban a kisipari termelés nettó értéke (nyersanyag nélkül) a gyáripari termelés nettó értékének (a bruttó értékéből a nyersanyagok, tüzelőanyagok, segédanyagok levonásával) 38.8%-át tette. A kisipar jelentősége óriási, de ez érthető is, mert a kisipar különleges szerepet tölt be. A mindennapi élet különleges szükségleteit teljesíti ott, ahol az ember él, messze a gyárteleptől. A gazda kocsijának vasalása, az ekevasak élesítése, a lószerszámok megvarrása, a ház felépítése, a bútorok, a ruhák, cipők és még százféle cikk elkészítése és javítása a kisipar feladata. 7 millió falusi embert kell a kisiparnak kiszolgálni s ha a gyáripar egy-egy helyen kellemetlen versenyt támaszt is — újabban például az olcsó gumicsizmák terjedése teremt súlyos helyzetet a cipészek és csizmadiák számára — a kisipart visszaszorítani nem tudja, amint azt 10 évre vonatkozóan a fenti számok mutatják.

A kisipar helyzete a falusi néppel való szoros kapcsolata következtében Magyarországon elsősorban a mezőgazdaság helyzetétől függ. A mezőgazdasági termékek árának hanyatlása az agrárlakosság vásárlóerejének zsugorodása közvetlenül és igen súlyosan érezteti hatását a kisiparban. A kisipar helyzete azért is nehéz a válság éveiben, mert az agrártermékek árzuhanását az iparcikkek árzuhanása nem követte

s a kisiparos magas áron tudja csak beszerezni a szükséges anyagokat. Két malomkő közé kerül: az agrárlakosság lecsökkent vásárlóereje és a magas áron történő anyagbeszerzés morzsolja le egyrészt a rendeléseket, másrészt a jövedelmet. Az agrárolló tehát nemcsak a gazdák, hanem a kisiparos jövedelméből is jelentős részt vág le.

A kisipar fejlesztésének legbiztosabb útja egyrészt a szervezkedés által biztosítható olcsó anyagbezerzés és az árombolást kiküszöbölő intézkedések, másrészt a vevőközönség megerősítése. A kisiparnak három fő piaca van:

1. a lakosság szükségleteinek kielégítése,
2. a közszállítások és
3. az export.

Az első a legszélesebb terület és adja bázisát az egész kisiparnak. Ezt a piacot csak úgy lehet bővíteni, ha a lakosság vásárlóerejét növeljük, ami egyrészt a földreform radikális végrehajtását, másrészt a széles tömegek munkabérének rendezését teszi sürgőssé. Minden kisiparos tudja, hogy az önálló, jómódú, vásárlóképes kisgazdatársadalom és a jól fizetett munkásság a kisipar legbiztosabb bázisa.

A kisipar export-piacainak megszervezése rendkívül nehéz. A Kisipari Kiviteli Intézet másfél éves működése azonban nagy reménnyel kecsegtet ezen a téren is. Az intézet nyilván tartja azokat a kisiparosokat, akik exportra alkalmas cikkeket állítanak elő és azokat a külföldi cégeket, amelyek magyar kisipari cikkek iránt érdeklődnek. Fáradtságos munka az, amíg a külföld érdeklődése és a kisipar kitűnő cikkei egymásra találhatnak. A kisipari export eredményes fejlődésének elengedhetetlen alapja az export-hitel, mert néhány hónap beletelik addig, amíg a kisiparos műhelyéből az árú Dél-Afrikába, Kelet-Indiába, a világ minden tájára eljut és annak ellenértéke meg is érkezik.

Egyéves szívós munka eredményeként állapíthatjuk meg, hogy a Kisipari Kiviteli Intézet Anglia, Dél-Afrika, Egyptom,

Palesztina, Iraq, Iran, Holland-Keletindia, Egyesült Államok, Brazília, Németország, Svédország, Norvégia, Dánia, Törökország, Románia piacaira elvitte a magyar kisipari cikkeket. 1937. évben a lebonyolított forgalom értéke 497.000 pengőöt tett, amelyben a női konfekció 140.000, a női bőrkeptyű 110.000, a női bőrretikül 36.000, rádióalkatrészek 20.000, optikai cikkek 35.000 pengő értékkel szerepeltek. Ez év elejétől Stockholmban a Kisipari Kiviteli Intézet vezérképviseletet létesített, amelyhez hasonló szervek kiépítésével lehet majd a kisipar számára eddig ismeretlen piacokat felkeresni, a meglévők felvevőképességét pedig kibővíteni. Ehhez szívós munka és kisipari hitel szükséges.

IPARI NYERSANYAGELLÁTÁS FŐBB SZEMPONTJAI

A magyar ipar fejlődési lehetőségeinek első és alapfeltétele, hogy a belföldi piac felvevőképessége, vagyis a széles rétegek vásárlóereje emeltessék. A másik irány az ipar nyersanyagellátása felé mutat s kijelöli azt az utat, mely a mezőgazdasági eredetű nyersanyag feltáró iparok fejlesztéséhez vezet. A magyar ipar akkor lesz életképes és összhangban az ország érdekével, ha gyökereit mélyen le tudja eresztetni a mezőgazdasági termelés széles talajába. A magyar ipar nem fejlődhet függetlenül a mezőgazdaság célkitűzéseitől s egészséges fejlődése csak a mezőgazdasággal karöltve képzelhető. A magyar iparnak a lehetőségig a magyar földből kell táplálkoznia, másszóval olyan irányban kell fejlődnie, hogy nyersanyagellátásában a magyar föld a lehető maximumot érje el.

Teljesen nyersanyag-önellátó ország egy sincs,¹ de amíg a

¹ Dr. Kecő István: Magyar nyersanyagpolitika. 1938. A nyersanyagellátásra vonatkozó további adatok jórésze dr. Kecő István értékes munkájából és a Magyar Gazdaságkutató Intézet 12. számú „Magyarország nyersanyaggazdaságára és népélelmezésére vonatkozó adatok” című külön kiadványából valók.

	nyersanyagból van fölöslege	nyersanyaggal szorul idegen országra
Brit birodalomnak . .	23	8
addig		
Oroszországnak . .	16	12
Egyesült Államoknak .	12	17
Franciaországnak		
és gyarmatainak .	10	21
Olaszországnak . . .	8	22
Lengyelországnak . .	7	25
Csehszlovákiának . .	6	24
Japánnak	5	19
Belgiumnak . . .	3	27
Németországnak . .	2	26

Magyarországnak viszont egyetlen nyersanyagból van kiviteli fölöslege, aluminium ércből. Öt nyersanyagból — gyapjú, kender, len, selyem és növényi olaj — tudjuk még belföldi szükségleteink jelentős részét fedezni, a többi, mintegy 26 nyersanyagból szükségletünket külföldről kell beszerezniünk.

Magyarország nyersanyagszegénysége kifejezésre jut a behozatal adataiban is. 1936-ban az összes behozatal értékéből 146.2 millió pengőt, 34%-ot tettek a nyersanyagok, pedig ez összegben még nem szerepelnek az úgynevezett ipari segédanyagok és félgyártmányok. A nyersanyagok ellentételét kivitelünk alkotja, amelynek 40%-át élelmicikkek teszik. Az agrártermékek elhelyezési nehézségei tehát ilyen nagyfokú nyersanyagfüggőség esetén az egész ipari termelést bizonytalanná tehetik.

A kívánatos az lenne, hogy a belföldi nyersanyagok fokozott feltárásával a nyersanyagfüggőséget csökkentsük és hogy a belföldi nyersanyagok feldolgozásával a kivitelben a minél több munkát magába foglaló kész gyártmányok arányát növeljük. Nagy népsűrűségű országban elsőrendű fontossága

van annak, hogy minél több munkát exportáljunk kész gyártmányokban.

A magyar ipar nyersanyagellátásában a következő fontos szempontoknak kell érvényesülni:

1. a nyersanyagokkal való takarékoságnak,
2. a külföldi eredetű nyersanyagok belföldön termelt nyersanyaggal való felcserélésének,
3. a külföldi eredetű nyersanyagok, más, de vele egyértékű belföldi nyersanyaggal való helyettesítésének,
4. a külföldi eredetű nyersanyagoknak, mesterséges — szintetikus — úton előállított nyersanyagokkal való pótlásának.

Az első szempont a nyersanyagokkal való takarékoskodás a nyersanyagbehozatal csökkentését célozza. Köztudomású az, hogy az ipari termelésben az elhasznált úgynevezett hulladékanyagoknak újból való felhasználása nagy jelentőséggel bír. A hazai vas- és acéltermelésben például a belföldi körülbelül 400.000 q ócskavas mellett még 496.760 q importált ócskavasat dolgoztak fel 1936-ban. De hasonlóképpen a belföldi 42.000 q rongyhulladék mellett még 58.459 q importált rongyot dolgoztak fel a gyárak. A papírgyártásban pedig a belföldi 79.000 q papírhulladék mellett 47.354 q importált papírhulladékot használtak fel. A nyersanyaggazdálkodásban tehát mind nagyobb szerep jut a hulladékanyagok felhasználásának. A külföldi országokban mindenütt nagy gondot fordítanak a hulladékok gyűjtésére. Németországban például egy nagy ipari konszern az üzemében használt tisztító rongyokból évi 70.000 q olajat nyert vissza, azt az olajat, amit a rongyok a gépek tisztogatásánál felszívnak. Németországban nagy felkészültséggel dolgoznak az úgynevezett „Altstoffwirtschaft“ a hulladékanyagok gyűjtése terén. Angliában pedig a British Iron and Steel Corporation (Brit vas- és acélszövetség) vezetője foglalkozik a hulladékanyagok ármegállapításával, mert a megfelelő ár biztosítja legjobban a gyűjtés sikerét.

Magyarországon propagandával, kedvező ármegállapítással és főleg szervezet kiépítésével lehetne veszendőbe menő jelentős mennyiségű hulladékanyagot vidéken összeszedni.

A nyersanyagellátás többi irányelveit az egyes nyersanyagok szerint tárgyaljuk.

Textilipar.

A legnagyobb összeggel a textilipar szerepel a nyersanyag-behozatalban, a teljes nyersanyagbehozatalnak 29.3%-át tette 1936-ban. A textilipar 73 millió pengő nyersanyagszükségletéből mindössze 14 millió pengő értékű nyersanyag származott belföldről, 6.3 millió pengő értékű gyapjú, 4.6 millió pengő értékű kender és 2.6 millió pengő értékű rongy alakjában.

A textilipari nyersanyagbehozatal legnagyobb részét a pamut tette, ami 1936-ban 30.1 millió pengő volt. De a többi nyersanyagok mindegyikéből jelentős volt még a behozatal értéke.

Nyersanyagfelhasználás értéke 1936-ban.

	Behozatal	Belföldi
	millió pengő	
Pamut	30.1	—
Gyapjú	7.3	6.3
Kender	1.0	4.6
Len	0.9	0.6
Juta	4.5	—
Selyem	0.3	0.1
Müselyem	8.0	—
Műrost	2.8	—
Rongy, gyapjú	0.5	—
Rongy	3.6	2.6
Összesen	59.0	14.2

A textilipar nyersanyag felhasználására vonatkozó ezen adatok megmutatják a követendő helyes utat.

A felsorolt textilipari nyersanyagok közül a gyapjút, kendert, lent, selymet belföldön is termelik, de nem elegendő mennyiségben. Ezeknek a nyersanyagoknak a fokozása a textilipart a magyar mezőgazdasággal hozná szorosabb kapcsolatba. A pamut termelésére Magyarország klimatikus viszonyai miatt komoly formákban nem igen gondolhatunk. Arra azonban van mód, hogy a lentermelés és felhasználás fokozásával a pamutbehozatalt, ha nem is teljes egészében, de jelentős részben helyettesítsük. A len valamivel magasabb árát a lenvásznak sokkal kitűnőbb minősége ellensúlyozza. Természetesen a legszegényebb népréteg számára az olcsó pamutárút teljesen felcserélni nem igen lehet. Lássuk azonban egyenkint a belföldi textilnyersanyagokat.

G y a p j ú.

A gyárak gyapjúsükségletének alig felét szolgáltatja a belföldi juhászatok nyírása. A válság-mély óta történt fejlődés pedig még a tíz év előtti állapotokat sem érte el. A gyapjúsükséglet és termelés helyzetét a következő táblázat szemlélteti.

A gyapjúgazdálkodás nyersanyag-mérlege zsiros gyapjúra átszámítva:

	Termelés	Behozatal	Kivitel	Ipari felhasználás	Az ipari szükséglet belföldről fedezett %-a
	m é t e r m á z s a				
1935/36	61.311	58.805	10.194	109.922	46.5
1936/37	66.014	59.734	15.048	110.700	46.1

A hazai gyapjúnyírás távolról sem fedezi tehát az ipar szükségletét. A juhállomány a válság-mély óta az 1933. évi 1,056.218 darabról 1937-ig 1,488.917 darabra növekedett. Ahhoz azonban, hogy a gyáripar szükségletét fedezni tudná, körülbelül 2.2—2.5 millió darabra kellene szaporodnia. A juhászat ilyen mérvű fejlődése egyáltalában nem lehetetlen, hisz 1925-ben a juhállomány még 1.9 millió darabot számlált. Az ipar gyapjúsükségletét tehát a juhtenyésztés mennyiségi és minőségi fokozásával el lehet érni. A sikert azonban a

helyes gyapjúárpolitika biztosítja. Az elmúlt években a gyapjú értékesítésére alkalmazott rendszer jól bevált s a Futura működése úgy a gazdák, mint a gyárak szempontjából kielégítő eredményt ért el. A kielégítő gyapjúáralap, amely 1937-ben 2 pengő volt kilogrammonként és 1936-ban 1.80, a juhtenyésztés fejlődését eredményezi, de az állattenyésztés egyes ágai között megkívánt arány szerint nincs valószínűsége annak, hogy a juhállomány 2.5 millió darabot meghaladja.

Ilyen lehetőségek mellett Magyarországon a műgyapjúra nagy szerep nem várhat. Olaszország foglalkozott a műgyapjú előállításával nagy sikerrel, ahol Ferretinek sikerült gazdaságos eljárással tejből műgyapjút előállítani. Olaszország nagy érdeke fűződött ehhez, mert gyapjúszükségletének csak 16%-át tudta juhászatával fedezni. A műgyapjútermelés jelentős méreteket öltött; műgyapjú gyárak évi kapacitása 60.000 q, annyi, mint a magyar juhászat évi nyírása.

A műgyapjú alapanyaga a tej, illetve a tejben lévő kasein. A kasein kémiai összetétele csaknem egyezik a gyapjú összetételével. A tejből kivont kaseint kémiai kezeléssel úgynevezett textilkaseinné alakítják, amelynek fizikai tulajdonsága a gyapjú anyagával azonos. Ezt a pépet 2—3 századmilliméteres nyílású szűrőn átpréselik. A nyert műgyapjúszálakat kémiai fürdőn viszik át és szárítják, majd feldarabolják. A további feldolgozása már éppúgy történik, mint a természetes gyapjúé.

A műgyapjú gyártása rentabilis is. 100 liter tejből lesz 3.5—4.0 kg vaj, a megmaradt sovány tejből lesz 3.0—3.5 kg kasein. A kasein gyártásnál fennmaradó savót még sertés- etetésre használják fel. 1 kg kaseinből pedig 1 kg műgyapjú nyerhető.

Műgyapjú gyártás bevezetésén dolgozik Németország és Csehszlovákia is. Magyarországon a jelenlegi tejgazdasági viszonyok mellett dr. Kecő István számításai szerint $\frac{3}{4}$ millió kg műgyapjút lehetne előállítani. Közel 200.000 darab juh gyapjúját helyettesítené ez a műgyapjú, ami nem nagy

perspektívát mutat ugyan, de mindenesetre ezzel a nyersanyaggal legalább is kísérleti formában foglalkozni kellene, mert a mű-nyersanyagok története azt mutatja, hogy gyártásuk idővel annyira tökéletesül, hogy erős konkurrenciát teremt a természetes nyersanyagoknak.

Kender.

A kendertermelés Magyarországon 1936-ban 25.882 kat. holdon folyt, amelynek körülbelül felét kendergyárakkal kötött szerződés alapján művelték. A kendertermelés helyzetére a következő adatok jellemzőek:

Kenderkóró.

	Termelés	Behozatal	Kivitel	Ipari felhasználás	Ipari szükséglet belföldről fedezett %-a
		m é t e r m á z s a			
1935/36	400.561	153.062	246.591	307.032	51
1936/37	692.011	112.726	236.702	568.035	82

Ezen a téren tehát tulajdonképpen nyersanyagszükségletünket teljes egészében fedezhetnénk, mindössze a jelenlegi kenderterületet kellene körülbelül 4500 kat. holddal növelni. Erre a talaj és klimatikus viszonyok nagyon kedvezők, hisz a magyar kender minősége jobb, mint az oroszé és az olasz kender minőségét is gyakran eléri.

A kender szerepe azonban itt nem állhat meg, mert a juta helyettesítésére igen alkalmas. Jutabehozatal viszont igen jelentős tétellel — 4.5 millió pengő — szerepel nyersanyag-behozatalunkban. 1936/37-ben 145.711 q jutát vásároltak a magyar gyárak, legnagyobb részt nemes valutáért. A jutának kenderrel való helyettesítése tehát az iparnak ismét magyar talajon való megerősítését szolgálná. Egyetlen akadály, hogy a kender ára éppen kétszerese a jutának. Nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni, hogy a kenderzsák, ponyva, stb. nem kétszer, de sokszor annyi ideig tart, mint a jutából szőtt. Csehszlovákiában például a cukorgyárakat kényszerítették,

hogy bizonyos mennyiséget — 2 millió darab — cukorzsákot kenderből készíttessenek. Magyarországon a kendertermelés fejlesztésével elérhető lenne, hogy a belföldi ipart ellássa, a jutát nagy részben helyettesítse és a kivitel is fokozódjék. Ez esetben a jelenlegi körülbelül 25.000 hold helyett 35—40.000 holdon kellene kendert termelni.

A fejlesztés legbiztosabb útja az értékesítés rendezése. A jövedelmező árak évről-évre való biztosítása. A termelőnek juttatandó árkiegészítést a juta behozatalára kivetett vámmal lehetne fedezni. Az ár és a kereskedelmi organizáció kiépítése mellett szükség van vetőmagakcióra és kendertermelő vidékeken megfelelő kenderáztatók kiépítésének támogatására.

L e n.

A pamuttermelés és feldolgozás elterjedésével a len úgy látszott, hogy elveszti jelentőségét. A lakosság egy rétegének igényeit azonban csak a len finomabb minősége tudja kielégíteni. A lentermelés serkentéséhez jelenleg a nyersanyag-ellátás valutáris nehézségei is hozzájárulnak, úgyhogy a lentermelés és feldolgozás újra emelkedett. 4.5 millió katasztrális holdon folyik lentermelés a világon; Oroszország jár elől 3.5 millió holddal. Lengyelország, Liettónia, Lettország és Esztország pedig együttesen 550.000 kat. holdon termelnek lent.

Magyarországon csak körülbelül 6000 holdon termelnek lent, annak ellenére, hogy jelentős behozatalra szorulnak a gyárak.

A gyárak 1935/36-ban szükségletüknek csak 23%-át, a következő évben pedig a kedvezőbb termés következtében is csak 41%-át fedezték belföldi termésű lenből. Dr. Kecő István számításai szerint a gyárak szükségletének kielégítéséhez még 5000 kat. holdon kellene lent termelni.

A len további szerepe a pamut részbeni helyettesítése. A pamut textilnyersanyagaink behozatala között a legnagyobb tétellel szerepel, amelynek lennel való részbeni helyettesítése — 10—15% — is 3—4 millió pengővel könnyíti nyersanyag-

behozatali mérlegünket. A közszállításoknál előírható lenne, a pamutárunk pamut-len keverési aránya. Ilyen irányú tervek az iparügyi minisztériumban már készültek is. A len magasabb ára a lenárak hosszabb élettartamában kárpótlódik.

A lentermelés ilyen fejlesztése a jelenlegi 6000 katasztrális holdnyi területnek körülbelül 15.000 holdra való felemelését jelentené.

Selyem.

A magyar selyemtermelés visszafejlődése jó példa arra, hogy a bürokratikus állami monopólium miként tud elpusztítani egy valamikor nagyhírű termelési ágat. A hanyatlás olyan mértékű, hogy a selyemtermelés hazai gyáraink szükségletét sem fedezi, akkor, amikor mindenfelé a selyemtermelés fokozására törekednek.

A selyemgazdálkodás mérlege nedves gubóra számítva:

Termelés	Behozatal	Kivitel	Ipari felhasználás	Ipari szükséglet belföldről fedezett %-a
	m é t e r m á z s a			
1935/36	2.365	7.877	5.049	5.193 —
1936/37	4.936	15.294	1.613	18.611 17.8

Az ipar tehát selyemszükségletét csak töredékekben tudja belföldi nyersanyaggal fedezni, akkor, amikor a magyar selyemnek a belföldi szükséglet kielégítése mellett kedvező külföldi piaca is volna.

A selyemtermelők száma 1931-ben 22.370, 1936-ban pedig 21.207 volt. A termelés is visszaesett:

	1931	1935	1936	1937
kiosztott eperfacemete	631.000	282.000	187.000	—
termelt gubó kg . .	494.000	236.000	493.000	250.000
egységár kg-ként . .	1.18	0.76	0.95	1.00

A selyemtermelés visszafejlődésének legfőbb oka az alacsony egységárakban rejlik. Az alacsony egységárat a rend-

kívül magas adminisztratív költségek eredményezik, 1927-ben a 2.62 pengős gubó egységárat 2.38 pengő adminisztratív költség terheli, 1931-ben 1.18 pengős egységárat pedig 1.88 pengő adminisztratív költség terhelt. Ezeket a költségeket tovább csökkenteni nem igen sikerült.

A selyemtermelés újra felvirágoztatásához teljes rendszer-változás, esetleg a monopólium megszüntetése szükséges. Alacsonyabb adminisztratív költségekkel és fizethető magasabb gubó-egységárakkal és eperfaültetési akcióival a selyemtermelést a jelenlegi 4—5-szörösére lehetne fokozni. Szociális szempontból sem volna közömbös, hogy a jelenlegi 20—22.000 tenyésztő helyett 80—100.000 családnak jutna évi 2—2.5 millió pengőnyi jövedelem.

M ű s e l y e m.

Az elmúlt két évtizedben a textilipar egy nagy fontosságú nyersanyaga lett a műselyem. A világ műselyemtermelése 4.5 millió q-t tett 1936-ban. A termelésben Amerika, Japán, Németország és Olaszország jár elől, de csaknem valamennyi iparosország foglalkozik műselyem gyártásával.

A műselyem alapanyaga cellulóze, amely egyrészt Magyarországon is előfordul, másrészt importálható, a cellulóze feltárással foglalkozó északi államokból. A műselyem előállítás költségeiben a munkabér igen tekintélyes résszel szerepel: az Egyesült Államokban 50%, Angliában és Németországban 45%. Magyarországon a viszonylag alacsony munkabér a műselyemgyártás sikeres bevezetését feltétlen lehetővé tenné. Dr. Kecő István számításai szerint 18—20 millió pengő tőkével körülbelül 800—1000 munkással dolgozó műselyemgyárat lehetne üzembe helyezni. Ekkora tőke pedig nem nevezhető nagynak az ipari investíciók során.

De Magyarországon már volt műselyemgyár és évi 138.000 kg műselyemfonalat gyártott, a fejlődéssel azonban nem tudott lépést tartani és megszűnt.

Ha a textilipar nyersanyagellátásában a vázolt szempontokat érvényesítenénk, az ipart nagyrészt a magyar föld termel-

vényeire állíthatnánk át és a nyersanyagbehozatal mérlege előnyösen változna meg:

	Nyersanyagfelhasználás értéke 1936-ban		Az újítások végrehajtása után	
	Behozatal millió pengő	Belföldi pengő	Behozatal millió pengő	Belföldi pengő
Pamut . . .	30.1	—	27.0	—
Gyapjú . . .	7.3	6.3	2.0	12.0
Kender . . .	1.0	4.6	—	8.0
Len	0.9	0.6	—	4.0
Juta	4.5	—	2.0	—
Selyem . . .	0.3	0.1	—	0.5
Műselyem . .	8.0	—	2.0	6.0
Műrost . . .	2.8	—	2.8	—
Gyapjú-rongy .	0.5	—	—	0.5
Pamut-rongy .	3.6	2.6	1.0	5.0
Összesen .	59.0	14.2	36.8	36.0

Ilyen módon a textilipar 72 millió értékű nyersanyag-szükségletének felét belföldön a magyar föld termékeivel lehetne fedezni a jelenlegi helyzettel szemben, amikor a nyersanyagszükségletnek csak 19%-át teszik a belföldi származású nyersanyagok.

Bőr- és gumipar.

A nyersbőr nélkülözhetetlen nyersanyag. Bőriparunk azonban nyersanyagszükségletét csak kis részben tudja belföldi áruval fedezni.

A magyar nyersbörgazdálkodás mérlege:

	Termelés	Behozatal	Kivitel	Ipari felhasználás	Ipari szükséglet %-a belföldi nyers- anyagból fedezve
	m é t e r m á z s a				
1934	72.435	146.129	11.301	201.763	30.5
1935	94.000	133.098	8.999	218.099	39.5
1936	90.200	137.206	8.418	218.988	37.3

A gyárak belföldi nyersanyagellátása tehát igen csekély, a szükségletnek körülbelül egyharmadát fedezi csak a belföldi nyersbőrtermelés. Az egyes bőrfajtákban alig változik az arány.

	Termelés	Behozatal	Az ipari szükségletének %-át belföldről fedezi
Marhabőr . .	45.200	80.555	35.9
Borjúbőr . .	32.500	35.920	47.9
Juh-, báránybőr	12.500	29.400	29.9

A ló bőr jelentéktelen mennyiséggel figyelmen kívül hagyható. A gyárak mintegy 10.5 millió pengő értékű hazai nyersbőrt dolgoznak fel és körülbelül 20.5 millió pengő értékűt importálni kénytelenek. Sajnos, ezen a téren a nyersanyagtermelés fokozása nem képzelhető önálló tervek szerint, hanem csak úgy, ha a belföldi szarvasmarha- és juhfűsfogyasztás emelkedik. Ehhez a széles néprétegek alacsony életszínvonalának emelése vezethet. Nagy lehetőség még így sem mutatkozik, mert a húsfogyasztás 10—15%-os emelkedése mindössze évi 8—10.000 q nyersbőrtöbbletet eredményezhet. Az élőállatkivitel sem jelent nagyobb veszteséget, ami különben sem küszöbölhető ki.

A nyersbőrbehozatallal kapcsolatban legfeljebb az a szempont volna érvényesíthető, hogy a behozatalt egységesen, központosan irányítsák, hogy ezáltal az egységes beszerzés előnyeit kihasználhassuk. Jelenleg ugyanis 39 országból importáltunk nyersbőrt.

Az állati bőr komoly versenytársa a gumi. A gumiipar rohamos fejlődése a gépszíjtól a földműves-csizmáig az élet csaknem minden területén komoly versenytársként állította oda a gumigyártmányokat a bőrkészítmények mellé.

A gumigyártás alapanyaga a trópusi égöv alatt termelt nyerskaucsuk. A gumiültetvények legnagyobb része angol-amerikai érdekeltségbe tartozik, ők lévén a gumi legnagyobb fogyasztói, fejlett autóiparuk következtében.

A nyersanyagban szegény országok, elsősorban Német-

ország foglalkozott a műgumi előállításának kérdésével, nagy sikerrel. Az I. G. Farbenindustrie módszerei alapján szénből és mészből gyárt műgumit a Buna G. M. B. H. gyár. A német műgumi fizikai tulajdonságai kedvezőbbek a természetes gumiénál. Angliában az Imperial Chemical Industries Ltd. gyárt a német eljárástól eltérő módszer szerint műgumit. Magyarország szempontjából nagyobb jelentősége van az orosz műgumi gyártási módszernek, amely alkoholból gyártott műgumit: 1936-ban 120.000 q-t. Csehország is komolyan foglalkozik a tervvel, tekintettel fejlett szesziparára. Magyarországon, ahol a szesz felhasználásának egy újabb lehetősége nyílnék meg a szeszből történő műgumigyártással, a nyersanyaggyártás azzal is helyes irányban haladna, mert eddig idegen s általában nemes valutáért beszerzett nyersanyagot lehetne a magyar mezőgazdaság termékéből előállítani.

Papíripar.

A celluloze a fának, illetve fás növénynek elemi rostja, amelyet vagy kémiai úton tárnak fel, vagy a faköszörületnél mechanikailag bontják elemi rostjaira a fát. Az elemi rostokból készült anyagot egyrészt papír-, műselyemgyártásra, vagy filmkészítésre stb. használják fel. Magyarországon cellulózát jelenleg csak a papíripar használ fel.

A magyar papírfogyasztás a következőkép alakult 1936-ban:

hazai papírfogyasztás . . .	913.600 q
magyar papírfogyasztás . .	509.600 q
papírbehozatal	419.800 q
papírkivitel	15.800 q

Az ország papírszükségletét a hazai papírgyárak kapacitása mellett elő lehetne állítani. A megoldandó feladat a nyersanyagellátás kérdése. A hazai papíripar ugyanis jelenlegi termelésének is csak elenyészően csekély részét, 19%-át

fedezi belföldi nyersanyagból. Magyarország fatermelése csekély ahhoz, hogy cellulozeszükségletét abból állítsák elő, de kitűnő nyersanyagoknak kínálkozik a szalma, kukoricaszár, napraforgókóró, káka, nád. Az kétségtelen, hogy a szalmát legnagyobb részt az állattartásban almozásra kell felhasználni és trágya alakjában kell visszaadni a földnek, de a szalma-termés 1—2%-át (1932-ben 1.2 millió q-t) évről-évre exportálják. Ezt a fölösleget feltétlen helyesebb lenne cellulozegvártásra felhasználni, mint olcsó áron exportálni. Külföldön szalmát több helyen dolgoznak fel. Németországban 13 szalmacellulose gyár dolgozott már a háború előtt.

A másik és legfontosabb cellulose nyersanyagunk a tengeriszárkóró. Csemez József magyar mérnök eljárása szerint a tengeriszár feltárása során a takarmányozásra alkalmas részt a szár mintegy 40%-át a termelő visszakaphatná és csak a fás részekből állítanának elő cellulozét.

A magyar papíripar nyersanyagszükségletét ily módon a magyar föld teremné meg. Ez az iparág is közelebb kerülhetne a magyar nép érdekeihez és széles és biztos bázisra épülne át.

Nehézipar.

A nehézipar nyersanyaga a vas és az egyéb fémek. Sajnos, ezen a téren a csonka ország természeti adottsága nem kielégítő. Vasérctermelés ugyan folyik az országban, de a belföldi szükségletnek körülbelül egyharmadát tudja csak fedezni, a többit külföldről kell beszerezni. De itt meg kell jegyeznünk, hogy a tipikusan vasipari országok: Anglia és Németország vasérc-szükségletüknek tekintélyes részét szintén külföldről szerzik be. A másik igen fontos fém, a réz, szintén erősen terheli nyersanyagbehozatalunk mérlegét: 1936-ban 102.000 q rezet importáltunk 7.3 millió pengő értékben. Egyetlen rézércbányánk van, amelyet a pénzügyminisztérium vásárolt meg és üzemét annyira fokozni tudta, hogy a recski bánya évi termelése 700.000 q rézérc, amelynek 10%-a réz,

ezt azonban elsősorban rézgálic gyártására használják fel. Rézbehozatalunk tehát nem küszöbölhető ki.

Egyetlen nyersanyag a bauxit, amelyből nagy fölöslegeink vannak s a világ összes bauxit készletének egynegyed része a Dunántúlon fordul elő. A bauxit rendkívül értékes nyersanyag, belőle aluminium s különböző anyagok állíthatók elő.

Az elmúlt évek bauxit felhasználása a következő volt:

	Termelés	Belföldi felhasználás	Kivitel
	m i l l i ó m é t e r m á z s a		
1934 . .	1.85	0.13	1.06
1935 . .	2.11	0.18	2.28
1936 . .	3.39	0.27	3.42

A magyar aluminiumérctermelés bázisát tehát a kivitel alkotja. A német ipar aluminium szükségletét a magyar aluminiumérc kivitel fedezi. A német érdekeltségbe tartozó svájci Bauxit Trust A. G. 25 éves szerződés alapján évenként 4 millió q bauxitot szállíthat érdekkörébe tartozó vállalatoknak.

Az aluminiumérc belföldi felhasználása csak 1928-ban indult meg, amikor egyrészt a MÁK tatabányai telepén bauxit cementgyárat létesített, másrészt 1935-ben a Weiss Manfréd-gyár elhatározta az aluminium gyártását. A gyár évi termelési kapacitása jelenleg már 120 vagón. Az aluminiumtermelés a nyersanyaggazdálkodás és az iparosítás helyes irányába mutat. Igaz, hogy a rentábilis termelés csak olcsó elektromosáram felhasználásával lehetséges, amire azonban a nagy erőtelepek építésével megvalósítható energiagazdálkodás során mód nyílik. A feladat mindenesetre az, hogy a bauxitérc kivitele helyett törekedni kell arra, hogy a külföld aluminiumszükségletét a kész aluminiummal fedezhessük.

Vázlatosan ezek azok a szempontok, amelyek a magyar nyersanyaggazdálkodás helyes irányait mutatják s amelynek vonalán a magyar ipar egészségesebb, a jelenleginél biztosabb és a magyar földre felépülő fejlődése biztosítható.

A dolgozó tömegek szociális gondozása

Az a rendszerváltozás, amely a nemzeti termelés színvonalának emelkedésével jár és a jövedelmek egyenletesebb, igazságosabb elosztását biztosítja, a nemzet egyetemes fejlődését szolgálja. Ez a rendszerváltozás azonban csak akkor lesz igazán eredményes, ha a kedvezőbb anyagi feltételek előteremtése mellett arról is gondoskodik, hogy a nemzet új hajtásai épp úgy, mint a száradó öreg ágai a szociális gondoskodás védelmébe kerüljenek. A nép fiainak egészséges felnevelése és öreg napjaiknak biztosítása teremti meg azt a nyugodt légkört, amelyben fajtánk szaporodása és megerősödése biztosítva van. Hiába a sok gyermek szegény embereknél, ha azt látják, hogy az abból származó többletterher elviselésében senki nem támogatja őket, és a jövőbe vetett bizalmukat töri szét az a tudat, hogy öreg napjaikra koldusbot vagy kegyelemkenyér lesz fáradságos munkás életük gyümölcse.

Nemzeti feladat, örködni az emberanyag számbeli, erkölcsi és testi megerősödése felett. Ha a termelés színvonalának biztosítása érdekében a legerélyesebb felügyeletet tartjuk szükségesnek, akkor az emberanyag még inkább állandó gondozást igényel, mert erős, egészséges nép nélkül nem lehet a gazdasági erőforrásokat helyesen kihasználni és nem lehet a nemzetre váró katonai feladatokat sikeresen megoldani.

Az élet kezdetétől a végéig kell kísérni a népet. Szociális gondozása teszi lehetővé, hogy minél több hajtás fakadjon ki évről-évre a nemzet fáján és minél kevesebbet törjön le belőle a nyomorúság.

A népesedéspolitika követelményei és a szociálpolitika folytatódni kell a serdülő korban és az élet derekán, míg elérkezik a véghez.

Napközi otthonok.

A népesedéspolitika követelményei és a szociálpolitika eddigi iránya bizonyos káros divergenciát mutatott. Az anya- és csecsemővédelem elsősorban a fővárosban és nagyobb városokban fejlődött ki s ért el nagyszerű eredményeket, a falu és a tanyák népe pedig még ma is általánosságban teljesen elhanyagolt. A főváros és a nagyvárosok népe pedig természetes úton nem szaporodik és a vidék friss tömegei örlődnek fel a nagyvárosok köréngetepei között. A meddő nagyvárosok bizonytalan fajtájú népe élvezzi a szociális gondoskodás áldását, falusi-tanyai nép bő forrásokban felbuggyanó folyamat pedig mohón beissza a föld, mert a szociálpolitika nem ért el oda, hogy helyes irányba terelje és megmentse új nemzedékünket.

Nagy gond az különösen a szegény falvakban, hogy a falu apró serege magára van hagyatva egész nap, mert a férfi mellett bizony az anyának is munka után kell nézni. A csecsemők gondozása itt nagyon hiányos, a nagyobbak, 2—5 éves gyermekek pedig felügyelet nélkül otthon maradnak, esős időben a házba bezárva, máskülönben pedig az utca porában.

Elsőrendű kötelesség a friss hajtások védelme érdekében a szegény, de szapora népű falvakban napközi otthonokat létesíteni, amelyek két feladatot oldanak meg:

1. a munkába járó szülők csecsemőinek napközi gondozását;
2. az 1—3 éves gyermekek felügyeletét és nevelését.

Az ország 3.417 községe közül az 1.000 lakosnál nagyobb községek száma 1.712. Az 1.000 lakosnál kisebb községek

csekély gyermekszámuk miatt nem igen tarthatnak fenn napközi otthont, de az 1.712 község között is számos olyan van, amelynek népe tanyákon lakik, ahol ez a kérdés másirányú megoldást kíván. Körülbelül 1.000 olyan község van, ahol napközi otthon létesítése szükséges és nélkülözhetetlen. 20.000 pengővel számítva egy-egy Otthont, a kérdés teljes megoldása 20 millió pengőt igényel. Egy 5 éves program keretében évi 4 millió pengő költségvetési megterhelést jelentene e fontos kérdés megoldása.

A napközi otthonokat okleveles tanítónők vezethetnék, akik a Közegészségügyi Intézet tanfolyamain az egészségügyi kérdéseket és a gyermekgondozás helyes irányát megtanulják.

A napközi otthonok mellett az ovodák nagyobb számú kiépítése is szükséges, hogy a gyermek gondozása és nevelése az iskoláig folytonosságot mutasson.

A napközi otthonok és ovodák kiépítése nagyszerű lehetőséget nyújtana arra is, hogy a szegény falusi nép gyermekeit megfelelő táplálásban részesítsük. Az ingyen tej-, vaj- és kenyérakciót itt lehetne a leggyümölcsözőbben gyakorolni, mert sok éhező kicsiny gyermek erősödhetne így meg és nem támadná meg betegség a folytonos nélkülözésben elgyengült szervezetüket.

Tanyázás. — Munkatáborok.

Az iskola padjaiból kikerült gyermekek további nevelése is szükséges, itt azonban mind erőteljesebben előtérbe kell nyomulni a katonai fegyelemnek és nevelésnek. A nevelés legeredményesebb eszközének itt a „tanyázást” tartom. Az új generációk minél nagyobb tömegeit, a parasztság új generációit is az iskolaév befejezése után el kell vinni a másik megyébe, az ország másik részébe és ott két hétre üssék fel „tanyáikat” sátorok alatt. Nem lehet öntudatos népet nevelni anélkül, hogy ne ismerjék saját hazájukat, népüket, bajaikat. Nem Balaton melletti „tanyázás”-ra gondolok itt, hanem rendszeresen éveken át az ország legkülönbözőbb vidékeit

kell bejárni velük. Meg vagyok győződve, sok invenciót, új kezdeményezést és tisztább látást eredményeznek ezek a „tanyázások” fiatalságunk számára.

A munkaszolgálat vagy munkatáborok nevelő funkcióját nem lehet lebecsülni, ha megfelelő keretek között mozog. Ami azonban Magyarországon ezen a téren történik, az nevetséges utánzása a német, olasz vagy bolgár munkatáborok szervezetének. Magyarországon 1937 nyarán összesen 6 munkatáborban folyt munka, egy-egy táborban átlagosan 30 főiskolással. Egy-egy tábor 1 hónapig volt együtt s a 3 nyári hónap alatt a 6 tábor háromszor cserélődött ki, úgyhogy összesen maximumban 500 fiatalember vett részt 1—1 hónapig a munkatáborokban. Ilyen csekély munkaerőtől természetesen komoly eredményeket sem szabad várni, mert az kimerül 1—2 km. út vagy árok földmunkájában.

De szükség lesz Magyarországon munkatáborra majd akkor is, amikor a mélyenjáró radikális földreform megoldása során egyes vidékeken a gazdasági cselédek vagy munkások az átalakulás miatt átmenetileg a helyszínen nem találnak munkát. Ekkor kell munkatáborokba gyűjtve út-, ház- és egyéb építkezéseknél foglalkoztatni a parasztság e számottevő részét. Ezeknek a munkatáboroknak azonban 50—100.000 embert kell majd összefogni, aminek organizálása különleges feladata lesz a honvédelmi és a gazdasági minisztériumok felügyelete alatt álló Országos Munkatábor Szervezetnek.

Magyarországon szükség van munkatáborra a mezőgazdasági munkásság és törpebirtokos napszámosok számára a téli — december, január, február — hónapokban. Ez időben a munkásság legnagyobb része teljesen munkanélkül és kereset nélkül van. Ezekben a hónapokban tömegesen vállalkoznának útépitésekhez és egyéb csoportos közmunkára. A 3 téli hónapban kb. 70 munkanap van, amely idő alatt kb. 100.000 ember munkája mintegy 7 millió munkanapot tenne. A munkatáborban dolgozó munkások ellátás mellett napi 0.80—1.— pengő napszámbért kapnának hozzátartozóik támogatására. A munkatáborok évente kb. 15 millió pengőbe kerülné-

nek. Ellenértékeképpen azonban felbecsülhetetlen értékű földmunkákat és házépítést lehetne elvégezni.

A szociális gondoskodás következő állomása a munkabíró népi munkaerejének, munkaképességének biztosítása.

Betegség és szülés esetére szóló biztosítás.

A magyar nép széles rétege a mezőgazdasági munkásság és törpebirtokosság amellett, hogy rendkívül alacsony élet-színvonalon tengődik, semmiféle szociális biztosításban nem részesül.

Az utóbbi időben mind élénkebben került a közvélemény elé e kérdés, éppen a mi politikai követelésünk nyomán. Tíz évvel ezelőtt még az volt a hivatalos körök felfogása, hogy a parasztság szociális gondozásának terhei elviselhetetlenek s megvalósítása utópia, ma már a falu népe rettenetes helyzetének feltárása és a szociális igazság követelése azt eredményezte, hogy a kérdéstről, mint sürgős kormányteendőről van szó.

1934-ben megjelent könyvemben a háború után elsőnek hirdettem, hogy a szociális biztosítást az agrártömegekre is feltétlenül ki kell terjeszteni:

1. a népi erők megmetése végett és
2. az egyes rétegeket megillető egyenlő elbánás parancsoló kényszere miatt is.

A szociális biztosítás általában kiterjed:

1. a baleset,
2. a betegség és szülés,
3. az aggkor és rokkantság,
4. a munkanélküliség és
5. a halál esetére szóló biztosításra.

Az agrárlakosság szociális biztosítása szempontjából a biztosítás ezen válfajai nem szerepelhetnek egyenlő súllyal, sőt azok közül egynéhány mélyreható okok miatt meg sem való-sítható.

A munkanélküliség ellen való biztosítás a mezőgazdaság-

ban csaknem megoldhatatlan, mert a mezőgazdasági munkásság munkakapacitásának 34%-a országos átlagban az év folyamán kihasználatlan. Ez azt jelenti, hogy a munkásság a téli hónapok alatt tulajdonképpen munka nélkül van.

A mezőgazdasági munkásság szociális biztosításának előbb felsorolt ágazatai közül egyedül a balesetbiztosítás az, amely megoldottnak tekinthető. A mezőgazdasági gépekkel foglalkozók ugyanis biztosítva vannak, tekintet nélkül arra, hogy állandó vagy csak időleges alkalmazásban állnak-e. Az Országos Gazdasági Munkáspénztár kötelezőleg gondoskodik e mellett a gazdasági cselédek balesetbiztosításáról és azokról a munkásokról is, akik hat hétnél hosszabb időre szerződtek. A munkavállalók baleset alkalmával a pénztár terhére a munkaadók útján ingyenes gyógykezelésben részesülnek oly módon, hogy a munkaadó tartozik az alkalmazott gyógyításáról gondoskodni és bérét $\frac{1}{4}$ évig hiány nélkül kiadni. Ezzel szemben a munkaadó az 5-ik héttől kezdve költségmegterítést kap az Országos Gazdasági Munkáspénztártól. Munkaképtelenség esetén a munkás évi 288 P baleseti járadékot kap a pénztártól. Ha a baleset halálos kimenetelű, a család, a gyermekek számától függően 320—800 pengő segélyt kap a haláleset alkalmával, egyszeri segélyként.

Az agrárlakosság betegségi biztosítása jelenleg részlegesen, de távolról sem kielégítő mértékben van megoldva. A betegbiztosítás szerves, az egész agrárlakosságot felölelő megoldásának vizsgálatánál arra kell feleletet adni, hogy:

1. a biztosítás milyen mértékben,
2. az agrárlakosság milyen kategóriáira,
3. milyen költséggel,
4. milyen szervezet által volna leginkább racionálisan ki-terjeszthető.

A kielégítő betegbiztosítás ismérve az, hogy a biztosított munkás, illetve családtagjai, ha betegek lesznek, orvosi, illetőleg kórházi kezelésben, gyógyszerellátásban és táppénz-segélyben részesüljenek. Az agrárlakosság betegségi biztosításából a táppénzsegélyt — legalább is az ipari munkásbizto-

sításnál alkalmazott formájában —, sajnos ki kell zárni. A téli hónapokban ugyanis a mezőgazdaságban a táppénz mint munkanélküli segély, óriási összeggé duzzadna. Télen ugyanis a többnyire munkanélkül tengődő munkásság tekintélyes része valamilyen ok miatt igényt tarthatna táppénzre. A táppénz szükségét a mezőgazdaságban nem lehet olyan általános szabályok szerint megállapítani, mint az ipari munkásság esetén. A mezőgazdasági munkásság ugyanis élelmiszereit — a legfontosabb nyersanyagokat — a nyári hónapok alatt egész évre, vagy legalább is hosszabb időre egyszerre szerzi meg. Ezért a mezőgazdasági munkásság ellentétben a napról-napra élő ipari munkássággal, munkája megszűntével nem válik azonnal ellátatlanná. A táppénz kérdésében tehát arra az álláspontra kell helyezkednünk, hogy táppénzt csak szülés alkalmával lehet rendszeresen kiutalni, míg az ellátatlan betegek élelmezése csak karitatív úton eszközölhető, amikor a nincstelen beteg arra feltétlenül rászorul. A szülés idejére nyújtott táppénznek, másszóval a szülési segélynek óriási fontossága van,¹ mert a csecsemőhalandóság számottevő csökkentését lehetne ettől remélni, hogy a nyújtott segély által az anya és csecsemője jobb ellátásban részesül. Emellett a szülési segély azt a sötét gondot is valamelyest enyhítené, amely a gyermekáldás idején a nincstelen munkáscsaládra nehezedik.

A második kérdés az, hogy a betegbiztosítás az agrárlakosság milyen rétegeire terjesztendő ki?

A mezőgazdasági betegbiztosítás a mezőgazdaságban tevékenykedők közül mindazokra kiterjesztendő, akik saját erejükből orvos- és gyógyszer-szükségletüket fedezni nem tudják. Ide tartoznak a gazdasági cselédek, a mezőgazdasági napszamosok és a törpebirtokos-napszamosok.

¹ Dr. Kádár Mihály: Az egyke és a népegészségügy. Anya- és csecsemővédelem. 1934. 6. szám. 15. lap.

A mezőgazdasági cselédek betegbiztosításáról az úgynevezett cselédtörvény (1907. évi XLV. t.-cikk, 1913. XX. t.-cikk) gondoskodik. Eszerint, „ha a gazdasági cseléd, illetőleg a vele élő felesége, vagy vele egy háztartásban élő 12 éven aluli gyermeke a szolgálatbalépés 15. napja után a szolgálati idő alatt megbetegszik, az orvosi gyógykezelés és az orvosszerek költségét legfeljebb 45 napig a gazda a sajátjából tartozik fedezni és a szükséges fuvar is ő tartozik adni. . . . Az a gazda, aki évi 200 koronánál kevesebb egyenesadóval van megadóztatva, a felét, az a gazda pedig, aki évi 200 koronánál nagyobb egyenesadóval van megadóztatva, egytized részét levonhatja a cseléd béréből annak az összegnek, amelyet a cseléd feleségének és 12 éven aluli gyermekeinek orvosi gyógykezeléséért és ezek részére kiszolgáltatott orvosszerekért kifizetett.” A gazdasági cselédek egészségügyi ellátása a gyakorlatban többnyire abban áll, hogy a nagy- és középgazdaságok a legközelebb fekvő faluban lévő orvost bízzák meg cselédjeik állandó egészségügyi gondozásával, akinek évente 4—800 pengőt fizetnek, vagy ennek megfelelő terményt adnak. Betegség esetén az uradalom igája viszi a beteget az orvoshoz. A szükséges gyógyszert pedig a vasúti állomásra járó fogatok, vagy a postát hordó hozza el a gyógyszertárból. A gazdasági cselédek betegellátása nem kielégítő, egyrészt, mert a szakorvosi kezelés többnyire hiányzik, másrészt, mert a törvény intézkedése szerint a gazda csak 45 napig tartozik a gyógykezelés költségeit viselni. Mi vár ez után a gazdasági cselédre és családjára? Bizony nagyon sok esetben a beteg, legyengült ember gyógyítatlanul az ellátatlanság szomorú sorsára jut családjával együtt.

A gazdasági cselédek szerény egészségügyi ellátásával szemben a nincstelen mezőgazdasági munkásság szociális biztosításáról egyáltalán nem beszélhetünk. Ingyenes orvosi kezelés és gyógyszerellátásban csak akkor részesülhetnek, ha

betegségük oly súlyos, hogy kórházi ápolást igényel¹ s a kórházban van is megfelelő férőhely. Az otthoni gyógykezelés költségeit azonban maguknak kell viselniük. Pedig mezőgazdasági munkásságunk széles rétegeit évi szerény jövedelmük, 200—250 pengőt kitevő keresményük, amelyből többnyire soktagú családjukkal kell megélniük, a szociális biztosítás alanyává avatja. Szomorúan érdekes, hogy amíg a gyári munkásság, a vasutasok, a magánalkalmazottak, az állami tisztviselők, sőt nem egyszer azok is, akik viszonylag magas jövedelmeik miatt a társadalombiztosítás felsorolt kategóriájába nem tartozhatnak, egészségügyi ellátásuk szempontjából meg vannak szervezve, addig a legalacsonyabb életszínvonalon élő agrármunkásság szociális biztosítás szempontjából szervezetlenül és ellátatlanul él. Pedig éppen ez a réteg volna leginkább rászorulva a szociális támogatásra. De az sem érdektelen, hogy amíg a városi lakosságnak

¹ Az 1898. XXI. t.-cikk által létrehozott Országos Betegápolási Alap fedezi: a) a hatóságilag igazolt szegények részére hatósági orvos, valamint a belügyminisztertől részben felhatalmazott magánorvos által a belügyminiszter utasítása szerint rendelt gyógyszerek, továbbá a szükséges gyógyászati segédeszközök — szemüveg, mankó stb. — költségeit;

b) a kórházakban szülő nőknek és szülőknek ápolási költségeit;

c) a bel- és külföldi kórházakban és gyógyintézetekben gyógykezelt magyar állampolgárok után felmerült azokat az ápolási s szállítási kiadásokat, amelyek valamely elismert jellegű betegsegélyző pénztárral, államkincstárral, cselédtartó gazdával szemben érvényesíthetők.

A betegápolási alap költségvetése az 1932/33. évben 24.5 millió pengőt tett, amelyből 17.1 millió pengő közegészségügyi, 5.4 millió gyermekvédelmi, 2 millió pengő pedig a bábaképzők és egyetemek kebelében folytatott közegészségügyi célokra jutott.

A 17.1 millió pengőből 6.3 millió kórházi betegápolási nap költségeit, valamint a betegek szállításával felmerült kiadásokat fedezték. De a gyógyszerköltségmegtérítés, szülőknek ápolási díja stb. szintén ebből tellett ki, 2 millió pengő összegben.

A betegápolási alap terhére 148.609 beteget gyógykezelték a kórházakban. A betegek körülbelül 80%-a, 120.000, az agrárlakosság köréből került ki. Számottevő segítség ez. A Betegápolási Alap szolgáltatásainak legfőbb fogyatékoossága az, hogy csak a hatóságilag igazolt szegények részére nyújt támogatást, akiknek azonban akár csak 1 hold földjük van is, már nem részesülnek ingyenes kórházi ellátásban.

egészségügyi ellátása szempontjából túlzott szervezettsége az orvosi osztály nyomorához vezetett, addig a mezőgazdasági munkásság egészségügyi ellátásának megszervezése ilyen veszéllyel nem fenyeget, sőt az orvismunkanélküliség csökkentéséhez járulna hozzá, mert agrármunkásságunk legnagyobb része az orvosi kezelést ma megfizetni nem tudja. A szülési segélynek is ennél a rétegnél van legnagyobb fontossága, mert a csecsemőhalandóság itt pusztít leginkább, a nép hiányos műveltsége mellett főleg annak szegénysége miatt is.

A törpebirtokos-napszámosok helyzete alig különbözik valamit a nincstelen mezőgazdasági munkásoktól, úgyhogy ők is olyan egészségügyi támogatásban kell, hogy részesüljenek, mint az utóbbiak. A probléma itt mindössze annak a birtoknagyságnak megjelölésében van, amelynek tulajdonosa, vagy bérlője még szociális gondozásban részesítendő. Ennek a birtokhatárnak a kijelölése nem könnyű, mert az ugyanakkora kiterjedésű például 5 kat. holdas birtok hozama nagymértékben változik a talaj minősége és aszerint, hogy az a piaci viszonyok miatt milyen termények termelésére alkalmas. De a kataszteri tiszta jövedelem alapján sem lehet hibától mentesen azt a birtoknagyságot megjelölni, amelynek tulajdonosai vagy bérlői még a társadalombiztosítás alanyaivá teendők, mert a kataszteri tiszta jövedelem kiszámítása óta az egyes művelési ágak jövedelmezősége eltolódott s például a bortermelés válságos éveiben a 100 aranykorona kataszteri tiszta jövedelmű 4 kat. hold szőlő kevesebb jövedelmet jelentett tulajdonosának, mint a 10 kat. hold jóminőségű szántóföld, amelynek kataszteri tiszta jövedelme szintén 100 aranykorona. E fogyatékoság ellenére is a betegség-biztosításban részesítendő törpebirtokosok csoportjának elhatárolására mégis csak a kataszteri tiszta jövedelem látszik alkalmasnak.

A kérdést azonban mégis határozott formában kell eldönteni. Ezért azt javasolom, hogy a betegség elleni biztosítás a törpebirtokosok közül azokra terjesztessék ki, akiknek

birtokuk vagy bérelt földjük kataszteri tiszta jövedelme nem haladja meg a 100 aranykoronát. A kisbirtokosoknak ebbe a csoportjába a kb. 5—10 kat. holdnál kisebb birtokokkal rendelkezők tartoznak.

Ezek szerint a mezőgazdasági lakosság betegségbiztosításának alanya tehát:

	Kereső	Eltartottakkal együtt
1. A mezőgazdasági cselédség .	225.129	603.104
2. A mezőgazdasági munkásság .	749.169	1,528.589
3. Az 5 kat. holdnál kisebb birtokos-napszámosok . . .	407.947	827.829
Összesen . .	1,382.245	2,959.522
Jelenleg kb. . .	1,400.000	3,000.000

Az agrárlakosság betegségbiztosításának legsúlyosabb akadálya annak igen jelentős költsége. A 3 milliónyi agrárlakosság betegségbiztosításának költségeit azért becsüljük fel, hogy a megoldás kontsrukciója megállapítható legyen. Az orvosi és gyógyszerellátás költségeinek megállapítása szempontjából két támpontunk van: az egyik az OTI kötelékébe tartozó biztosítottakra jutó orvosi és gyógyszerkiadások összege, a másik a gazdasági cselédek egészségügyi ellátásának költségei, amelyekkel az OMGE számtartási vizsgálatai szolgálnak.

A betegségbiztosításra jogosult 1.4 milliónyi kereső agrárlakosság orvos-, gyógyszer- és szülési segély költsége a következő tételekből tevődik össze, ha keresőnkint és évenként orvosi költségre 10 pengőt, gyógyászati költségre 10 pengőt, kórházi stb. költségre 8 pengőt, szülési segélyre pedig szülési esetenként 40 pengőt tételezünk fel:

I. Orvosi költség . . .	14 millió pengő
II. Gyógyászati költség .	14 millió pengő
III. Kórházi stb. költség .	11 millió pengő
IV. Szülési segély . . .	3 millió pengő
Összesen . .	42 millió pengő
Igazgatás . .	6 millió pengő
Összesen . .	48 millió pengő

A mezőgazdasági betegségbiztosítás 48 millió pengő¹ költségéből jelenleg a gazdasági cselédek ellátása címén az OMGE megállapítása szerint mintegy 11 millió pengő, valamint az Országos Betegápolási Alap terhére a szegénységi bizonyítvánnyal bíró mezőgazdasági munkásság kórházi ellátására kifizetett mintegy 12 millió pengő van fedezve. A 48 millió pengőnyi összegnek tehát körülbelül fele áll ma rendelkezésre az agrárlakosság közegészségügyének előmozdítására.

A betegségbiztosításnak 55 millió pengős költsége a 225.000 gazdasági cselédre, a 750.000 nincstelen munkásra és a 450.000 törpebirtokos-napszámosra, illetve családtagjaira vonatkozik. A betegségbiztosítás ezen költsége az agrárpolitika egyéb feladatainak megvalósításával párhuzamosan csökkenne. Amilyen mértékben válnak ugyanis a nincstelenekből és a törpebirtokos-napszámosokból önálló egzisztenciák a nagyüzemekben létesített kisk gazdaságokban, olyan mértékben fog a betegségbiztosítás költsége csökkenni. Ezt a csökkenést azonban valószínűleg nagymértékben ellensúlyozza a lakosság

¹ Dr. Kovrig Béla: Agrár munkásbiztosítások kiépítése és költsége. Magyar Szemle, 1935 május, 14. lap. Kovrig számításai szerint agrár munkásságunk szociális biztosítása — betegség- és öregségi biztosítás — 34 millió pengőbe kerülne évenként. E szám és a jelenlegi számítás 48 millió összege között mutatkozó különbség abból származik, hogy míg Kovrig számításai csak a mezőgazdasági munkásságra vonatkoznak, addig a jelen számítás a törpebirtokos-napszámos-rétegre is kiterjed. Az Egészségpolitikai Társaság 1937 januárban tartott anketjén Borbély Mihály számításai szerint pedig ez az összeg 35—40 millió pengőt tenne.

szaporodása és az az általános szociálpolitikai törekvés, amely a gondozásra szorultak jobb és jobb ellátását célozza.

Hátra van még annak a kérdésnek megvilágítása, hogy az agrárlakosság betegség elleni biztosítása milyen szervezet által volna racionálisan megvalósítható. A mezőgazdasági lakosságnak az egész ország területén való eloszlása az egészségügyi ellátást az ipari munkásság biztosításának centrális berendezkedésével szemben csak decentralizálva teszi lehetővé.

A főszempont az, hogy a mezőgazdasági lakosság betegség elleni biztosításának egységesen kell történnie, tehát a gazdasági cseléd épp olyan rendszer szerint részesítendő egészségügyi ellátásban, mint a törpebirtokos és a napszámos. A gazdasági cselédség, napszámosok és törpebirtokos-napszámosok betegségbiztosítási szempontból szükséges nyilvántartása a községekre hárul. Az orvosok a kezelt betegek után a községi pénztárból kapnák orvosi díjaikat és a betegek részére kiadott receptek értékét szintén a községek pénztárai utalnák ki a gyógyszertáraknak. A községek elszámolását és a legfőbb ellenőrzést az a szerv végezné, amely jelenleg az Országos Betegápolási Alapot kezeli.

A betegség elleni biztosítás azonban csak akkor lesz igazán eredményes a falvakban, ha a betegek egészségügyi ellátását beteggondozás kíséri. Ez abból áll, hogy falvankint vagy közelfekvő néhány községben egy egészségügyi védőnő a falu betegeit gondozza; tanácsokkal ellátja és fölöttük állandó felügyeletet gyakorol. A védőnők személyesen ismerik a falvak betegeit, életkörülményeit és ezért csaknem nélkülözhetetlen szerepet töltenek be az agrárlakosság egészségügyi ellátásában. Jelenleg két szervezet: az Országos Stefánia-Szövetség és az Országos Közegészségügyi Intézet védőnői teljesítenek közegészségügyi szolgálatot. Az első kizárólag anya- és csecsemővédelemmel, az utóbbi ezzel szemben az összes betegségekkel foglalkozik, sőt szociális gondozásra is vállalkozik.

Az agykori és rokkantsági biztosítás intézményesen és

kötelezően ezideig nem volt, illetve jelenleg még most sincs megoldva és a kiöregedett gazdasági cselédek, meg munkások, akik arra szorúlnak, hogy gyermekeik tartsák el őket, sokszor igen siralmas helyzetbe kerülnek. Az igazságos elbánnás pedig azt írja elő, hogy azok a százezrek, akik erejüket, egészségüket és egész életüket beledolgozták a magyar földbe, akiknek munkája búzát és mindenféle terményt teremtett, ne koldusmódjára tengődjenek öreg napjaikban. A nincstelen mezőgazdasági munkásnak és törpebirtokosnak éppúgy joga van nyugodt és biztosított öreg napokra, mint a vasút vagy a posta alkalmazottainak. Mennyivel ér többet egy postás munkája, mint azé, aki búzát, életet teremt?

Az öregségi és rokkantsági biztosítás kérdésénél is arra kell elsősorban felelni, hogy a biztosítás

1. milyen korosztályra,
2. az agrárlakosság milyen kategóriájára terjeszkedik ki,
3. a biztosítás évi járadéka milyen összeget tegyen.

A korhatár kérdésében általános az a felfogás, hogy a 65 éves, munkában megöregedett ember feltétlen jogosult a járadék élvezésére. A mezőgazdaságban általában 15–16–17. évtől kezdve a munkás csaknem ugyanazt a nehéz munkát végzi, úgy, hogy 50 év erősen megdolgozott munkája után munkabírása, munkaképessége annyira aláhanyatlak, hogy a munkából többnyire kiszorul.

Az öregség és rokkantság esetére szóló biztosításnak azonban nem szabad csupán a teljesen nincstelenek táborára szorítkozni, mert egy kicsiny ház, ahol az illető öreg napjaira meghúzódik, még nem jelent számára kenyeret és megélhetést. De akinek 1–2 hold földje van, még sok esetben éppúgy az ellátatlansággal küzd, mint a nincstelen, mert 1–2 hold föld árendája legfeljebb 2–3 q gabonát jelent. Az öregség és rokkantság esetére szóló biztosításnak tehát ki kell terjedni a gazdasági cselédekre, a mezőgazdasági munkásságra és a 3 holdnál kisebb törpebirtokos-napszámosokra.

A 65 éves korhatár csak akkor helyes, ha a rokkantsági biz-

tosítást is bevezetjük, mert 55—65 év között sokan vannak, akiknek munkaképessége nagyon csökkent.

A másik igen fontos kérdés az, hogy mekkora legyen az öregségi biztosítás évi járadéka.

Figyelembe véve a 65 évnél idősebb ember kisebb igényeit, elvileg arra az álláspontra kell helyezkedni, hogy a szokásos cselédkonvenció értékének bizonyos részét tegye. Nem a cselédbér természetbeni járandóságára gondolok itt, hanem az értékösszeg nagyságára kívánok ezzel támpontot keresni. Az indokolt az lenne, hogy a biztosított a cselédbér felének megfelelő járadékot kapna. A cselédkonvenció törzsét 20 q gabona alkotja. Az öregségi biztosítás évi járadékának értéke tehát 10 q búza kell, hogy legyen, aminek értéke jelenleg 200 pengő, de legkevesebb az évi konvenció $\frac{1}{3}$ -a, 6 q búza ellenértéke 120 P. Nyomatékosan kell hangsúlyozni, hogy az árváltozások következtében létrejövő aránytalan eltolódások eleve kizárassanak. Káros következménnyel járna az, ha a pénzben megállapított fix összeg egy áresés idején akár egy 10—15 holdas gazda jövedelmével volna egyenlő és szembe kerülne a falu népe egymással, vagy erőteljes áremelkedés idején pedig a biztosított számára a járadék az alamizsna értékére zsugorodna.

A biztosítandó 100—110.000 ember évi járadéka kb. 700.000 q búza értékének, jelenleg 14—15 millió pengőnek felelne meg.

Hatalmas országok példáit felhozni nem helyes, de a 3.7 millió lakosú Dánia 1933. szociális biztosítása példát szolgáltat. A 3.7 milliónyi lakosság közül 125.000 a 65 évnél idősebbek, akik az öregségi biztosítást élvezik, 31.000-en a rokkantsági segélyt élvezik. A lakosság 80%-a pedig a betegségi biztosítás áldásait élvez. Az öregségi biztosítás s általában a szociális biztosítás terén nincs különbség téve ipari és mezőgazdasági munkás között, hanem a vidéken élők a fővárosban lakók számukra fizetett járadékösszegnek 65%-át fizetik.

Ilyen megfontolások alapján elhibázottnak kell tartanunk

a kormány által benyújtott öregségi biztosításról szóló törvényjavaslatot, amely szerint 49.000 65 évnél idősebb férfi, aki a mezőgazdaságban tevékenykedett, öregségi biztosítás alkalmával évenként átlagosan 60 pengő járadékot élvezne. Ez összesen körülbelül 3 millió pengő költséget jelentene évenként. Az elképzelést hibásnak tartom azért is, mert nemcsak férfiakra, hanem nőkre, vagyis az özvegyekre és árvákra és a csekély ingatlannal rendelkezőkre is ki kell, hogy terjedjen az öregségi biztosítás. A járadéknak fix pénzösszegben való megjelöléséből származó hátrányokat fentebb vázoltam.

Még inkább elhibázottnak tartom a költségek előteremtésének a módját. A költségeket a következők viselik:

1. a munkások, amikor dolgoznak hetekint 20 fillért,
2. a 100 aranykorona kat. tiszta jövedelemnél nagyobb birtokok (10 holdnál nagyobb birtokosok),
3. az állam,
4. a törvényhatóság.

Az a helyes, hogy a munkások fiatal éveik alatt hozzájáruljanak öreg napjaik biztosításához. Az más kérdés, hogy miként tudják majd a heti 20 fillérek befizetését úgy megadminisztrálni, hogy azt fel ne eméssze az adminisztráció költsége. A gazdákra kirótt összeg a törvényjavaslat szerint rendkívül igazságtalanul van kivetve a kisgazdaságokra.

A törvényjavaslat u. i. azt mondja, hogy a 100—150 aranykorona kataszteri tiszta jövedelmű birtokok (átlagban 10—15 hold) a földadó 10%-át fizetik erre a célra, az ennél nagyobb birtokok pedig 15%-át. Két szempontból is sérelmes ez, egyrészt, mert a 10—15 holdas birtokon fizetett munkás nem dolgozik, azt a család műveli meg és ez így van körülbelül 20—25 holdig. A munkásság öregségi biztosítását tehát arra a rétegre tolni, amelyik nem tart munkást, igazságtalan. De rendkívül igazságtalan a kivetése is, mert a földadó után van előírva a 10—15 holdas birtokoknál 10%-ban, a nagyobb, tehát az 1000 holdnál nagyobb birtoknál pedig 15%-ban.

A kisbirtok kat. tiszta jövedelme, amelynek 20%-a a földadó, országos átlagban körülbelül 10 aranykorona, a nagybirtoknál 6.9 aranykorona, tehát a kisbirtoknál a 10 aranykorona alapján kivetett 10%-os öregségi járulék nem lesz kisebb, mint a 6.9 aranykorona után kivetett 15%. A helyes megoldás az lenne, hogy a 20 holdon aluli birtokok mentesülnének a költségek alól, a 20—50 holdasok a földadó 5%-át, az 50—100 holdasok 10%-át és a 100—500 holdasok 15%-át, az 500—1000 20%-át és 1000 holdon felüliek pedig 25%-át fizetnék. A még szükséges költségeket pedig az állam viselné.

LAKÁSKÉRDÉS MEGOLDÁSA

A szociálpolitikai intézkedések áldásait csak úgy lehet biztosítani, ha a széles tömegek ellátása biztosítva van. Éhező, tömeglakásokban nyomorgó nép számára a szociális intézkedések értéke is kisebb. A munkában megfáradt ember az egészséges tiszta lakásban piheni ki magát s csak megfelelő lakásban tudja gyermekeit megfelelő módon nevelni. Magyarországon ezen a téren roppant sok tennivaló van. A kíváncsok az lenne, ha a fővárostól és a nagyobb városoktól eltekintve lehetőleg mindenki saját házában lakna.

Az 1935. évi adóstatisztika szerint az ország 8,940.742 főnyi lakossága 1,516.481 házban lakott, amelyből

Budapesten	28.801 ház
Tj. városokban	98.742 ház
Megyei városokban	211.196 ház
Községekben	1,177.742 ház volt
Összesen	1,516.481 ház

A községek és a megyei városok — a vidék — lakásvizonyaira jellemző az, hogy 1,388.938 háznak több mint

fele 720.138 egyszobás ház volt, a kétszobás házak száma pedig 479.941-et tette. A lakásokra eső személyek száma országos átlagban a községekben 4.7, a megyei városokban 4. Ha meggondoljuk, hogy a lakások több mint a fele egyszobás ház, egyharmada pedig kétszobás ház, úgy nyilvánvaló, hogy az átlagos lakássűrűség nagy eltéréseket takar és egy szobában élő 6—8—10 lélek általános jelenség a falvak zsellér negyedében. A vidék lakásviszonyai rendkívül rosszak s a „bogárhátú fehér házak”-nak csak kicsiny hányada elégíti ki a higiénia követelményeit. A téltre betapasztott néhány tenyérnyi ablak, padlózatlan, sötét, kicsiny és túlszűfolt szobák, nedves falak jellemzik a falusi házak legnagyobb részét.

Mindennek dacára nagy fontossága van annak, hogy a társadalom milyen része lakik saját házában, mert a tulajdon érzése, a hozzá való ragaszkodás a társadalom stabilitásának egyik biztosítója. Sajnos ezen a téren is súlyos a helyzet. Azt állapítja meg a statisztika, hogy a kereső népesség közül hánynak van háza vagy házrésze és hánynak nincs saját háza. Természetesen nem minden önálló kereső családfenntartó is, de az ebből származó hiba mégsem nagy, úgy hogy igen jellemzőek a következő számok:

	Önálló keresők száma	A keresők közül háza vagy házrésze van	
50—100 kat. holdas birtokos	7.871	7.465	95%
20— 50 kat. holdas birtokos	45.321	42.857	95%
10— 20 kat. holdas birtokos	90.237	83.879	93%
5— 10 kat. holdas birtokos	124.809	112.647	90%
1— 5 kat. holdas birtokos	237.988	204.658	86%
1 katasztrális holdon alul	17.772	15.602	88%
Összesen . .	523.998	467.108	87%

	Önálló keresők száma	A keresők közül háza vagy háizrésze van	
Kertészeti munkás	2.850	1.558	55%
Részes földműves	22.589	7.887	35%
Mezőgazdasági munkás	424.587	130.454	31%
Gazdasági cselédek	212.455	21.066	10%
Összesen	662.481	160.965	24%

	Önálló keresők száma	A keresők közül háza vagy háizrésze van	
Önálló iparosok	173.397	75.695	44%
Önálló kereskedők	59.261	20.428	35%
Szabadfoglalkozásúak	14.568	3.607	21%
Tisztviselők	157.793	22.337	14%
Összesen	405.019	122.067	30%

	Önálló keresők száma	A keresők közül háza vagy háizrésze van	
Közlekedés körében dolgozó munkások	78.838	24.951	29%
Kereskedelem körében dolgozó munkások	65.084	4.472	7%
Közalkalmazás körében dolgozó munkások	44.354	12.211	27%
Összesen	188.276	41.634	22%

	Önálló keresők száma	A keresők közül háza vagy háizrésze van	
Erdészeti munkások	7.015	1.927	27%
Bányászati és kohászati munkások	30.897	6.687	22%
Ipari munkások	514.877	59.683	12%
Összesen	552.789	68.297	12%

A táblázatból világosan kitűnik, hogy a kisbirtokos társadalom az egyedüli, amely tömegében saját tulajdonában, saját házában lakik. Az önálló iparosok, kereskedők szabadfoglalkozásúak, vagyis orvosok, ügyvédek stb. rétegére vonatkozó számok nem adnak helyes képet, mert a kisiparosok, kereskedők, orvosok, ügyvédek, tisztviselők közül, akik a fővárosban vagy nagyobb városokban laknak, természetesen nem lakhatnak saját házukban. Úgy, hogy ha ezt figyelembe vesszük, akkor arra az eredményre jutunk, hogy a vidéki kisiparosok, kereskedők, orvosok, ügyvédek, stb. legnagyobb része saját házában lakik. De nem ezek a figyelemre méltók.

Ami figyelmet érdemel, az a két főtermelési ágban, a mezőgazdaságban és az iparban dolgozó munkásság helyzete. A nincstelen földmivelő lakosság alig negyedrészének van saját háza és háromnegyedrészének nincs saját hajléka. Hasonlóan rossz a helyzet az ipari munkásság szempontjából is: alig több, mint 12%-ának van saját hajléka, a többi jórészt munkás tömeglakásokban lakik.

A szociálpolitika szilárd alapozottságát jelentené a saját kertes, egészséges munkásházak építése.

Évi 25—30.000 ház felépítésével el lehetne érni, hogy 15—20 év alatt az ipari és a mezőgazdasági munkásság több milliós tömege jelentős részben saját házhoz juthatna. Itt azonban hangsúlyoznom kell, hogy teljesen helytelen az a beállítása a kérdésnek, hogy földreform helyett csupán házhely-akcióra és munkásház-építésre van szükség. A háború utáni házhely-akciónak is éppen az a legfőbb hibája, hogy a felépített közel 200.000 új ház legtöbbször a meglévő községek oldalába, vagy végére lett odaragasztva, ahelyett, hogy a 200.000 új házból legalább 100—120 új község keletkezett volna a mammut nagybirtokok helyén s a házépítők kisbirtokosok is lehettek volna. Földreformmal párhuzamosan haladó házhely-építésre van szükség, az iparvidékeken pedig a városszéli $1\frac{1}{2}$ holdas, kertes munkásházak építésével lehet az utóbbi időben sokat emlegetett „proletár nemzet”-ből polgáribb társadalmat kiépíteni.

A házépítés jelentős tőkét igényel. Az évi 25—30.000 ház építési költsége 30—35 millió pengőt jelent.

Az ipari munkabér-rendszernek az előző fejezetekben történt kifejtése során utaltunk arra, hogy a munkabérnek két részből kell állania, egyik része a megélhetést biztosító heti-bér, a másik része pedig a konjunktúra alakulásához igazodó vállalati jövedelemből juttatandó évi vagy félévi „tőkésíthető” bérkiegészítés. Jelentős összeg ez évenként — mint fentebb láttuk 20—50 millió pengő évenként —, amelyet a gyárak önköltségi alapon épített önálló kertes munkásházak építésének finanszírozására fordíthatnának. Nem utópia ez, ha a nyugati országok városkörnyéki munkástelepitéseire gondolunk. De Magyarországon is előfordul, hogy azokban a gyárakban, ahol a munkásságot jobban fizetik, a munkások egy része kis családi házakat épít.

A mezőgazdaságban a házépítést a földreformmal karöltve kell lebonyolítani, megfelelő hitelek nyújtásával.

*

A megoldandó feladat témérdek, a lehetőségek adva vannak és csak a magyar nép őszinte szeretete, merészség, tervszerű szívós munka kell ahhoz, hogy meginduljon az

Új Élet A Magyar Földön.

A kormány öt éves terve

KI FIZETI MEG AZ 1000 MILLIÓ PENGŐT?

E könyv hasábjain a magyar élet megújulásának lehetőségét és előfeltételét tárgyaltuk s abban jelöltük meg, hogy

1. egyenletesebbé kell tenni a jövedelemeloszlást és
2. növelni a nemzeti erőforrások kihasználását,
3. ki kell építeni a nemzetvédelmet; felfegyverezni a hadsereget és megszállni a gazdátlan nagybirtokot.

A hosszantartó és a gazdasági élet stabil kifejlődésének az útját továbbá abban jelöltük meg, hogy a jelenlegi nagybirtokos rendszer helyett az intenzívebb, többet termelő kisbirtokokra kell áttérni, komoly földreform által. Ez biztosítja a széles néprétegek vásárlóerejének a növelését és így új, egészséges piaci lehetőséget nyit a gyáripár számára. De ez az útja a honvédelem igazi megvalósításának is, mert a jól felfegyverzett hadsereg mellett, ugyanolyan fontossága van annak, hogy a föld a magyar bakáé, a magyar parasztság kezén legyen. Ne feledjük, hogy a magyar nemzet nem csak a véres háborúban vívja élethalálharcát, hanem a csendes békeévekben is és azé lesz az ország, akié a föld.

A Dunántúl pusztuló magyarsága évente 500 lélekkel fogy a drávamenti egykés vidéken. Évenként egy-egy magyar falut törölnek el a föld színéről, de nem úgy, hogy megsemmisítik, hanem azt jelenti ez, hogy évről-évre ilyen pozíciót vesz a magyarság a sváb és a rác fajtaival szemben, mert ők szivárognak a magyarság helyére. Ha évenként az ellenség

egy-egy 500 lelket számláló községet foglalna el, már régen véres háború dúlna és minden erőt összefognánk, hogy az elrablott magyar falukat visszahódítsuk az ellenségtől. A „béke”-években az éj leple alatt megszállott magyar őrhelyekért azonban nem folyik harc, pedig most dől el a csata sorsa a Dunántúlon s vészesen hasonlít ahhoz a küzdelemhez, amit Erdélyben vívott a magyarság a háború alatt.

Az ötéves terv, a nagy kormányprogram, ami 1000 millió pengőt teremt elő elsősorban a hadsereg felfegyverzésére, ezt a szempontot teljesen kihagyja, mint nem létezőt tekinti. A telepítés céljaira 15 millió pengő jut ebből az óriási összegből: 1.5%. A mi felfogásunk pedig az, hogy ha a fegyverkezésre 400—500 millió pengőt fordítunk, úgy a földkérdés megoldására legalább 300—400 millió pengőt kell szánni, mert a teljes honvédelem megvalósítása Magyarországon két részből áll:

1. a hadsereg növeléséből és felfegyverzéséből,
2. mélyen járó komoly földreformból.

Enélkül mind az a feszültség, amelyet a nagyoösszegű beruházással kívánnak megszüntetni, csak időlegesen elalszik, de nem szűnik meg. Bethlen István gróf miniszterelnöksége idején ugyancsak 1100 millió pengőt investáltak 6 év leforgása alatt és néhány évvel később a legnagyobb bajok közepén álltunk. Most is lehet 5 év alatt 1000 millió pengőt investálni, de ha azt nem akként hajtjuk végre, hogy az ország gazdasági életének beteg szerkezetét is megváltoztassuk, akkor 5—6 év múlva még erősebben, minden akadályt elsőprő módon fognak a feszültségek jelentkezni.

A megoldás útja ugyanis a felfegyverkezés mellett a

1. radikális földreform és
2. a szociális adóreform.

A kormánytervezetben a földreformról nincs szó, sőt az összegből 1.5%-nak a juttatása igazolja, hogy ezt a kérdést a kormány nem akarja megoldani. De a nagyszabású ötéves tervből hiányzik az adóreform is.

A szerves adóreform helyett „egyszeri nagy erőfeszítésről

van szó, amelynek gyümölcsét a hazának minden polgára élvezi”.

Röviden erről az egyszeri erőfeszítésről kell itt megemlékeznünk, vagyis arról, hogy ki fizeti meg a szükséges 1000 millió pengőt?

A programm szerint az 50.000 pengőnél nagyobb tisztavagyonok egyszeri vagyonadó formájában a földbirtoknál 5%, egyéb vagyonoknál átlagosan 8% kulcs által kell előteremteni 600 millió pengőt és 400 millió pengőt pedig bel-földi kölcsönök formájában.

A kölcsönt azok adják, ahol felesleges pénz van, vagyis a bankok, biztosítóintézetek és iparvállalatok. Erre majd később visszatérünk.

A 600 millió pengőt egyszeri vagyonadó alakjában vetik ki. Lássuk, miként alakul a vagyonadót fizetők száma 50.000 pengőn felül.¹

Vagyonadókötelesek száma.

	Földbirtokosok I	Háztulajdonosok II	Iparosok III	Kereskedők IV	Szolgálati viszonyban lévők V	Egyéb VI	Összesen VII
a kispolgári vagyonnak	4.153	3.827	1.359	1.647	875	1.362	13.223
50.000—100.000 pengő között							
polgári vagyonnak	1.578	2.554	940	1.405	2.040	1.157	9.674
100.000—200.000 pengő között							
nagyvagyonnak	924	1.156	185	355	362	435	3.417
200.000—1.000.000 pengő között							
1.000.000 pengőn felül	170	30	2	9	20	31	262
Összesen	6.725	7.567	2.486	3.416	3.297	2.985	26.576

¹ Valamennyi számítás az 1935. évi hivatalos pénzügyminiszteri adóstatistikából származik.

A vagyonadókötelesek vagyonadóalapja millió pengőben.

	I	II	III	IV	V	VI	VII
a kispolgári vagyonok	320.6	299.8	101.5	122.6	67.4	117.9	1.018.6
50.000—100.000 pengő között							
a polgári vagyonok	278.5	394.1	112.9	166.9	166.4	146.1	1.264.9
100.000—200.000 pengő között							
a nagy- vagyonok	496.6	452.5	65.0	133.0	154.0	174.8	1.475.9
200.000—1,000.000 pengő között							
1,000.000 pengőn felül	620.2	46.9	3.8	15.0	32.1	76.9	794.9
Összesen	1.715.9	1.193.3	283.2	437.5	419.9	505.7	4.554.3

Megjegyzendő, hogy a földbirtokosok között van háztulajdonnal rendelkező is és megfordítva stb.

Az egyszeri vagyonadót a föld, ház és a vállalati tőke fogja fizetni. Az adóköteles földvagyon 1.716 millió pengő összegből levonva a még jelenleg is fennálló 400 millió pengő adósságterhet, az adó alapja mintegy 1.300 millió pengő.

A házvagyon összes adóalapja 3.232 millió pengő, amelyből a községek és a megyei városok házvagyonát és a tj. városok házvagyonának felét — mint olyat, amely az 50.000 pengőnél kisebb házakból származik — levonva az adó alapját, 1.950 millió pengő alkotja.

A részvényvagyon, amit a kormány a „vállalatoknál maguknál kíván megfogni”, a statisztikai évkönyvek szerint 2.300 millió pengőre tehető.

Az egyszeri vagyonadó alapját tehát

- 1.300 millió pengő értékű földvagyon
- 1.950 millió pengő értékű házvagyon
- 2.300 millió pengő értékű vállalati tőke alkotja.

Összesen 5.500 millió pengő.

Vizsgáljuk meg az egyes adóalapok tulajdonosai által fizetett adót. A földnél, mint az előző táblázatban láthatjuk, 6.725 azoknak a száma, akik 50.000 pengőnél nagyobb vagyon után adóznak. Milyen birtokkategóriáig nyúlik ez le?

Ha meggondoljuk, hogy az 1000 holdnál nagyobb birtokok száma 1560, az 500—1000 holdas birtokoké pedig 1.816, úgy még 3.349 500 holdnál kisebb középbirtok és parasztbirtok is részt vesz az egyszeri nagy erőfeszítésben. Ha figyelembe vesszük, hogy a vagyonadó alapját a kat. tiszta jövedelem 40-szeres szorzatából kiadódó érték adja, nyilvánvaló, hogy a jóval nagyobb kat. tiszta jövedelmű kis- és középbirtok nagyobb mértékben veszi ki részét a „erőfeszítésből”, mint a 10.000 és 100.000 holdas latifundiumok. Az első táblázat szerint

a vagyonadó alapja a földbirtoknál			
50.000—100.000 pengő között (75—150 hold)	320.6 millió pengő	19%	
100.000—200.000 pengő között (150—300 hold)	278.5 „ „	16%	
200.000—1.000.000 pengő között (300—1500 hold)	496.6 „ „	29%	
1.000.000 pengőn felül (1500 holdon felül)	620.2 „ „	36%	
	1.715.9 millió pengő	100%	

A földbirtok tehát akként veszi ki részét az egyszeri vagyonadóból, hogy $\frac{1}{3}$ -át a 300 holdnál kisebb birtokok, közel $\frac{1}{3}$ -át a középbirtokok és több mint $\frac{1}{3}$ -át a nagybirtokok viselik.

A vagyonadóalap 5%-át kell majd lefizetni, ami 1.300 millió pengő tiszta vagyonérték mellett kb. 65 millió pengőt jelent. A helyes megoldás pedig az lett volna, hogy a nagybirtok erős progresszió alapján legalább 10—15%-ot természetben adott volna le. Ezen a 300—400.000 hold föl-

dön végrehajtott telepítés által a telepesek törlesztették volna le a föld árát, ami az állami szükségletekre fordítódott volna.

A föld után a házvagyon megadóztatásával sújtja a rendelkezés leginkább a keresztény kispolgári vagyont. A 7.567 vagyonadóköteles (50.000-nél nagyobb vagyon után) háztulajdonos közül 51%, tehát fele az 50.000—100.000 pengő vagyon kategóriába, tehát a kispolgári réteghez tartozik, amelynek túlnyomó része keresztény, mert az köztudomású, hogy a nagytőke nagyértékű házkomplekszumokba vonul. Az összes adózók további 34%-a a 100.000—200.000 pengő között fekvő polgári osztályból adódik és csak 15%-a tartozik a nagyvagyonok közé.

Az adóalapok pedig a következőkép alakulnak — ha az 1950 millió pengőt az előző táblázat háztulajdonosainak vagyonadóalapja szerint bontjuk fel —

a háztulajdonosok vagyonadóalapja			
a kispolgári vagyonnak (50.000—100.000 pengő között)	490 millió pengő		25.0%
a polgári vagyonnak (100.000—200.000 pengő között)	645 „ „		33.0%
a nagyvagyonnak (200.000—1,000.000 pengő között)	736 „ „		38.0%
1,000.000 pengőn felül	79 „ „		4.0%
Összesen	1.950 millió pengő		100.0%

Az 1.950 millió pengő házvagyon átlagos 8%-os vagyonadója 156 millió pengőt tesz. Hangsúlyozzuk, hogy a kispolgári, sőt a polgári házvagyon is jórészt keresztény kezekben van, így ennek az összegnek legalább 60%-át ők viselik.

A harmadik forrás a vállalatok sajáttőkéjére kivetendő vagyonadó. A vállalatok saját tőkéje az 1935. évi adóstatistika alapján 2.310 millió pengő. Ezt a vagyont terheli a föld- és a házvagyon után kivetendő 220 millió pengőt 600

millióig kiegészítendő 380 millió pengő, ami a vállalati tőke 16%-os igénybevételét jelenti.

A kormányprogrammban csak átlagosan 8%-os megterhelés volt kilátásba helyezve s a számítások azt mutatják, hogy a 600 millió pengő előteremtéséhez a vállalatok 16%-os vagyoadó-megterhelése szükséges. Ez nem fog símán menni.

De eltekintve a felmerülő nehézségektől, legyünk azzal tisztában, hogy a gyáripár a vagyoadót könnyebben fogja kifizethetni, mint a kispolgári ház- és földvagyon tulajdonosai. Az ötéves terv során ugyanis a közgazdasági szakörök véleménye szerint az 1000 millió pengőből mintegy 700 millió pengő értékű megrendelés fog a termelés oldalán jelentkezni.

Ennek legnagyobb részét az ipár és elsőhelyen a hadifelszereléssel foglalkozó ipár fogja megkapni, amiből származó haszonból a vagyoadót könnyen fizetheti. Gondoljunk csak pl. a legelső nagy gyárunkra, amelyik itt érdekelve lesz: a csepeli művek. Vagyonát kb. 100 millió pengőre becsülik. A maximális esetben fizetni fog 16 millió pengő vagyoadót. Valószínűen öt év alatt kifizeti, évi 3 millió pengőt. Ugyanakkor a csepeli művek az évi 100—150 millió pengős hadifelszerelési rendelésből legalább 30—40 millió pengős megrendelést kap, amelyen 25—30%-os tiszta haszon marad. Ez évenként 10—12 millió pengő többletjövedelmet jelent a következő években s abból évenként kifizet majd 3 millió pengőt. Ugyanez a folyamat fog lejátsszódni a bőriparban, az érdekelt textiliparban stb. stb.

Lesznek természetesen olyan iparágak — élelmiszeipár stb. — amelyek nem élvezik az 1000 millió pengős beruházás előnyeit, legfeljebb annyiban, amennyiben az általános konjunkturális helyzet még inkább megjavul.

A 400 millió pengő belföldi kölcsön a másik forrás, amit a bankok, biztosítóintézetek és az ipárvállalatok folyósítanak. Ennek a kölcsönnek évi kamata 4—4.5% lesz, amit az állam térít. A kölcsönből azonnal megrendelés származik, amelyen évi legkevesebb 25—30% tiszta haszon marad az ipárvállalatok részére.

latoknál. Ugyanez a folyamat játszódik le a föld- és a ház-
vagyon után fizetett vagyonadóval. Az állami megrendelés
formájában az iparvállalatok jövedelmét fogja az fokozni,
amiből a vállalatok a kivetett egyszeri vagyonadót könnyedén
fogják megfizetni, ellentétben a föld- és a házvagyonnal.

Az eredmény nem kétséges, hogy az lesz, hogy a jövedel-
mekben és a vagyonokban eltolódás fog bekövetkezni a
nagyipari vagyon felé. Ez az egyszeri vagyonadó tehát nem
szolgálja azt a fontos célt, amit megjelöltünk, hogy a jöve-
delemeloszlás egyenlőtlenségeit tompítsa.

Ugyanilyen összegeket; évi 100 millió pengőt, 10 év alatt
1000 millió pengőt elő lehetett volna teremteni egy szerves
adóreformmal, nem kölcsönből és nem a vagyonok egyszeri
igénybevitelével, hanem a tényleges nagyjövedelmek rend-
szeres megadóztatásával, a jövedelemadó komoly kimunká-
lása által. A jelenlegi jövedelemadó kb. 35 millió pengő
körül mozog és mindenki tudja, hogy a tényleges jövedelem-
nek legfeljebb negyede vagy harmada után fizetnek jöve-
delemadót az adóbevallás folytán. Minden további megráz-
kództatás nélkül el lehetne érni az évi 100 millió pengős szük-
ségletet a szerves adóreform által, amely a progresszió és
családvédelem elvét végig érvényesítené.

Az ötéves terv éppen azért, mert nem adja

1. a földreform megvalósítását és

2. a szociális és progresszív elven felépített adóreformot,
csak konjunkturális hatásokat fog előidézni, konjunkturális
nagy jövedelmekhez vezet, de néhány év múlva a konjunk-
tura-hullámok visszahúzódásával még kegyetlenebbül fog
elénk meredni a feudális Magyarország és a korlátokat nem
ismerő liberális gazdaságpolitika minden fonáksága. Az öt-
éves terv a problémákat nem oldja meg, csak néhány évre
elodázza.

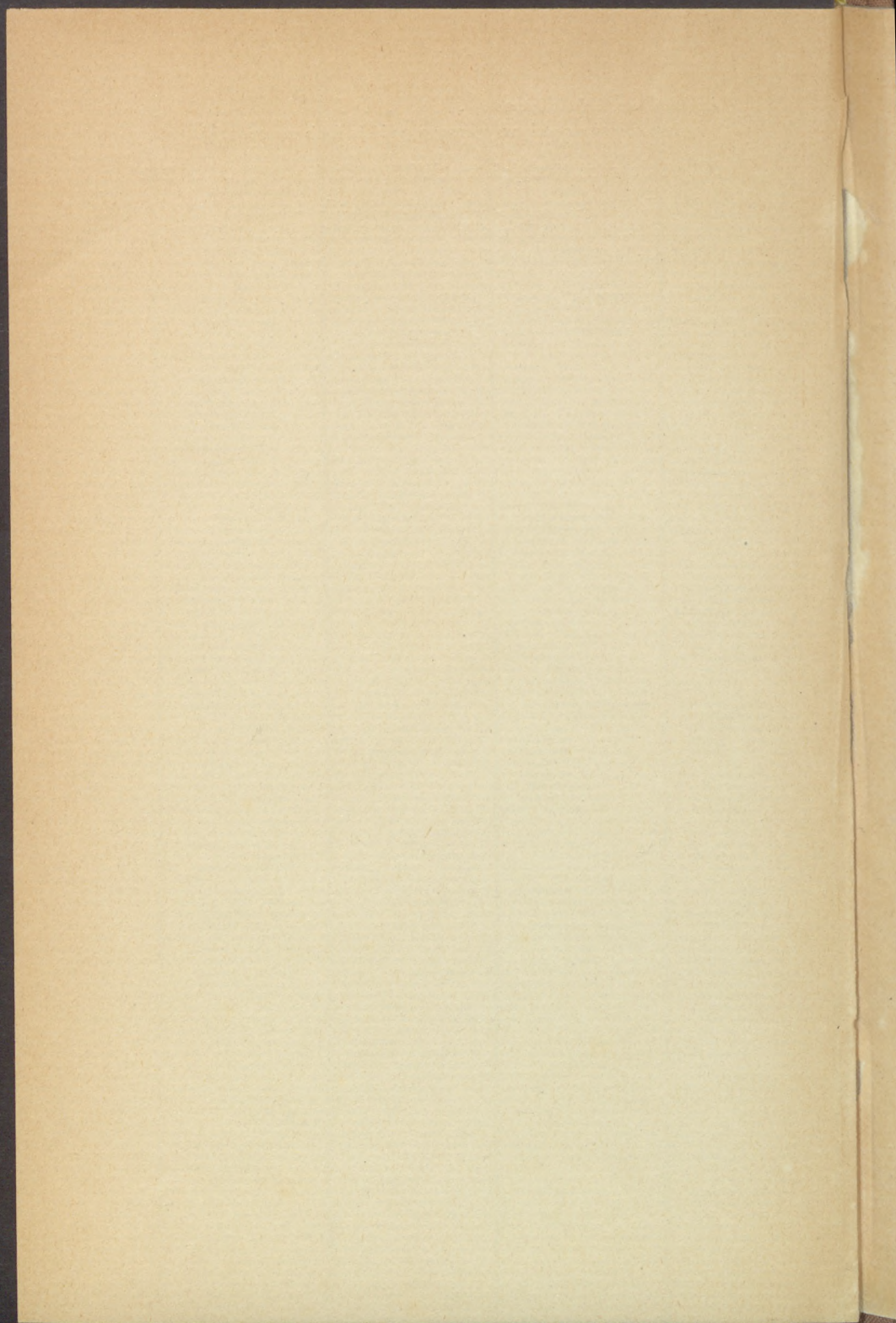
Tartalomjegyzék

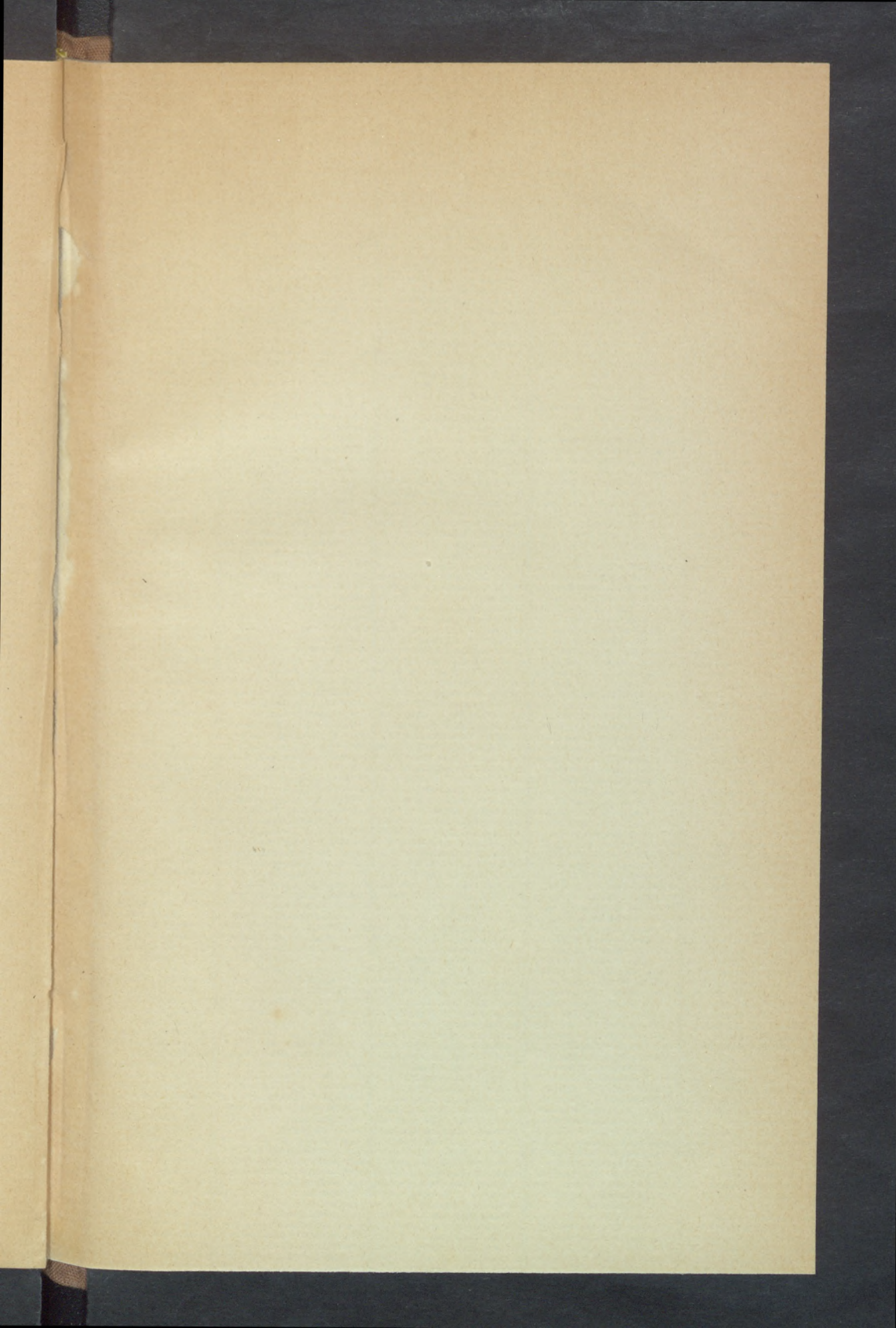
Előszó	5
I. Gazdasági rendszerek	7
Gazdasági liberalizmus	7
Kényszergazdálkodás	12
Autark gazdasági törekvés	12
Tervgazdálkodás — Irányított gazdálkodás	13
II. Magyarország jelenlegi gazdasági rendszere	16
III. A jelenlegi rendszer eredménye	22
Nemzeti jövedelem	24
Általános életszínvonal	28
Jövedelemeloszlás	32
„Szociális olló”	45
A nemzetgazdaság kapacitásának kihasználatlansága	46
Népi erők sorvadása	52
IV. Megoldás útja	55
V. Megoldás módja — a teljes rendszerváltozás	56
VI. Jövedelemeloszlás egyenletesebbé tétele mélyen járó új földreform által	67
A földbirtok egyenlőtlen megoszlásának hatása a jövedelem- eloszlásra	75
A helyes birtokmegoszlás megvalósításának lehetősége	86

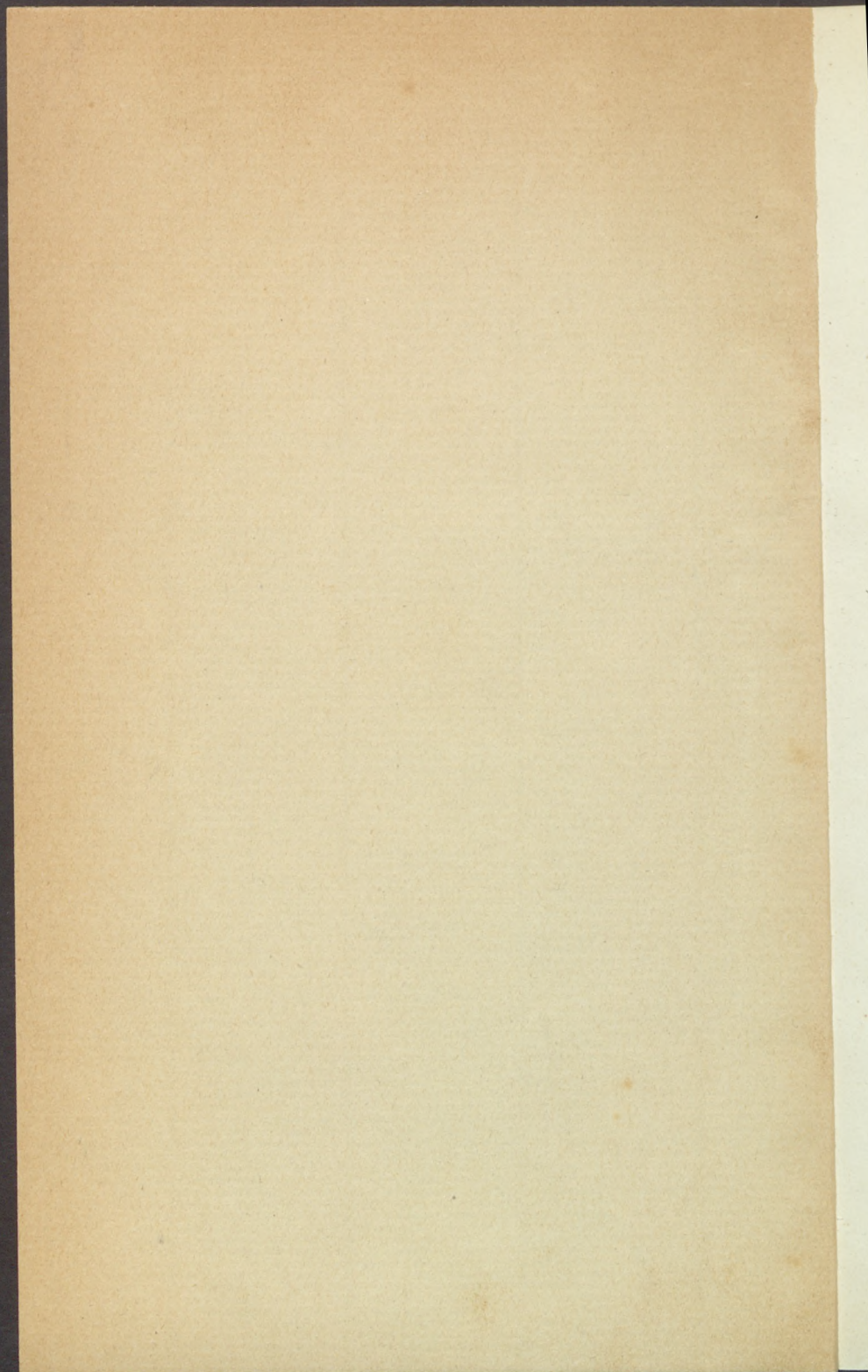
VII. Jövedelemeloszlás egyenletesebbé tétele a köz- teherviselés átszervezése által	99
A közteher jelenlegi megoszlása	101
Vagyonadó	122
Pótagók	123
Közvetett adók	126
Forgalmi adók	127
Fogyasztási adók	128
Szeszadó	129
Cukoradó	134
Borfogyasztási adó	138
Adóhátralék	141
Adóreform	143
Földadó	147
Házadó	150
Társulati adó	151
Jövedelemadó	152
Örökösödési illeték	155
Háborús vagyonok és háborús veszteségek kiegyenlítése . .	157
VIII. Jövedelemeloszlás egyenletesebbé tétele a munka- bér szabályozása által	159
Mezőgazdaság	160
minimális napszámberék, egységes aratószerződések, egysé- ges cselédbér-szerződések, felhasznált munkanapok ellen- őrzése, stb	
Ipari munkabér rendezése	172
a tényleg kifizetett munkabérek és a kifizetetlen munka- bérek, minimális munkabérek és a munkabér kiegészítés stb.	
IX. Jövedelemeloszlás egyenletesebbé tétele az árszín- vonal folytonos ellenőrzése és szabályozása által . .	178
X. A nemzeti termelés színvonalának emelése . . .	188
Mezőgazdaság	189
földkérdés rendezése, a hitbizományi intézmény eltörlése, az 1920 évi földreform, az 1936. évi földreform — a telepítés, az új földreform, a tagosítás, a mesterséges öntözés, a mező- gazdasági szakoktatás, a gazdálkodás szigorú ellenőrzése, az értékesítés megszervezése — az „egykez” kérdés.	

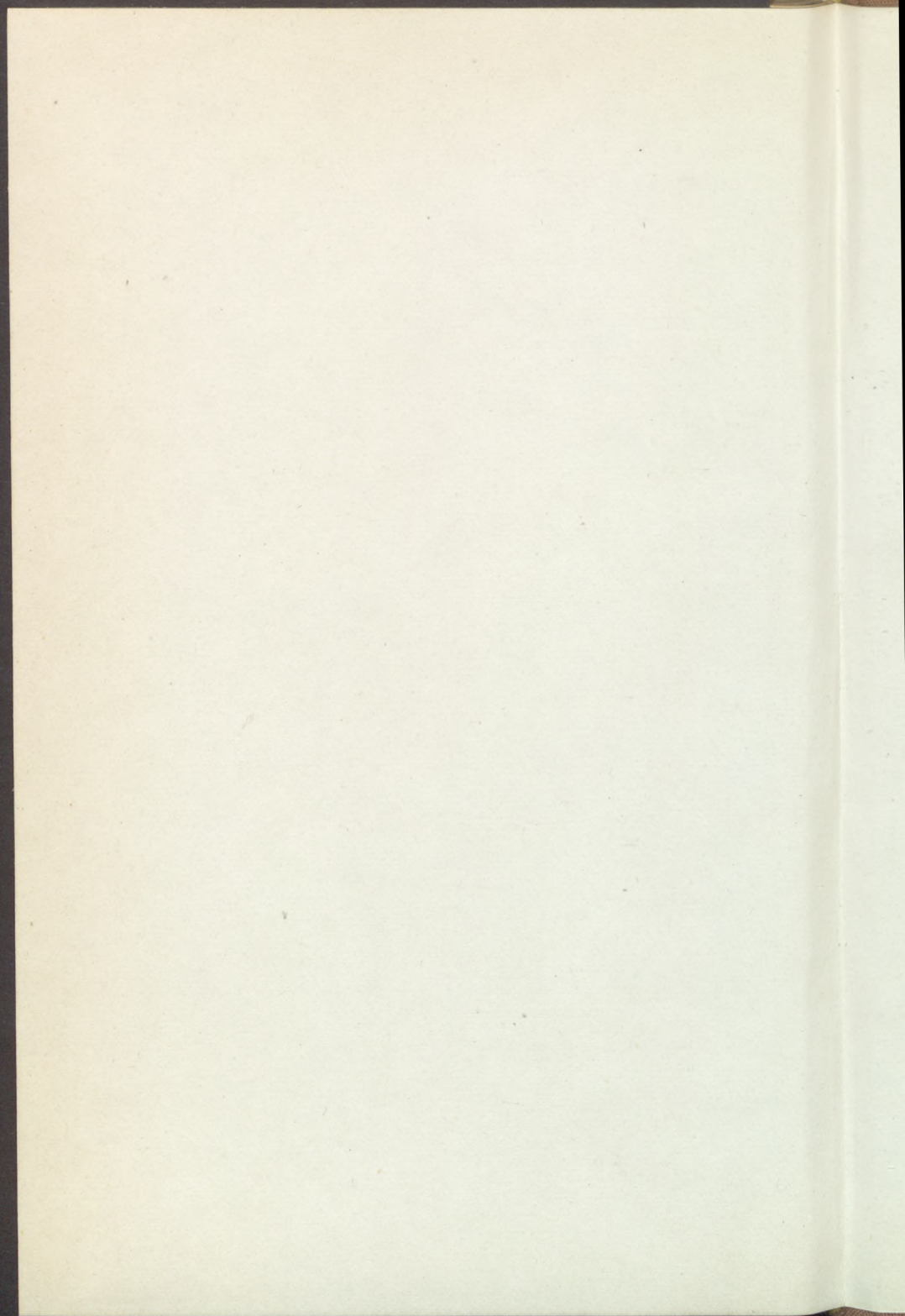
Az ipari termelés helyzete	235
gyáripar, kisipar, az ipari nyersanyagellátás főbb szempontjai.	
XI. A dolgozó tömegek szociális gondozása	262
Napközi otthonok, tanyázás, munkatáborok, betegség- és szülés esetére szóló biztosítás, öregségi és rokkantsági bizto- sítás, lakáskérdés megoldása.	
XII. A kormány ötéves terve	283
Ki fizeti meg az 1000 millió pengőt?	283

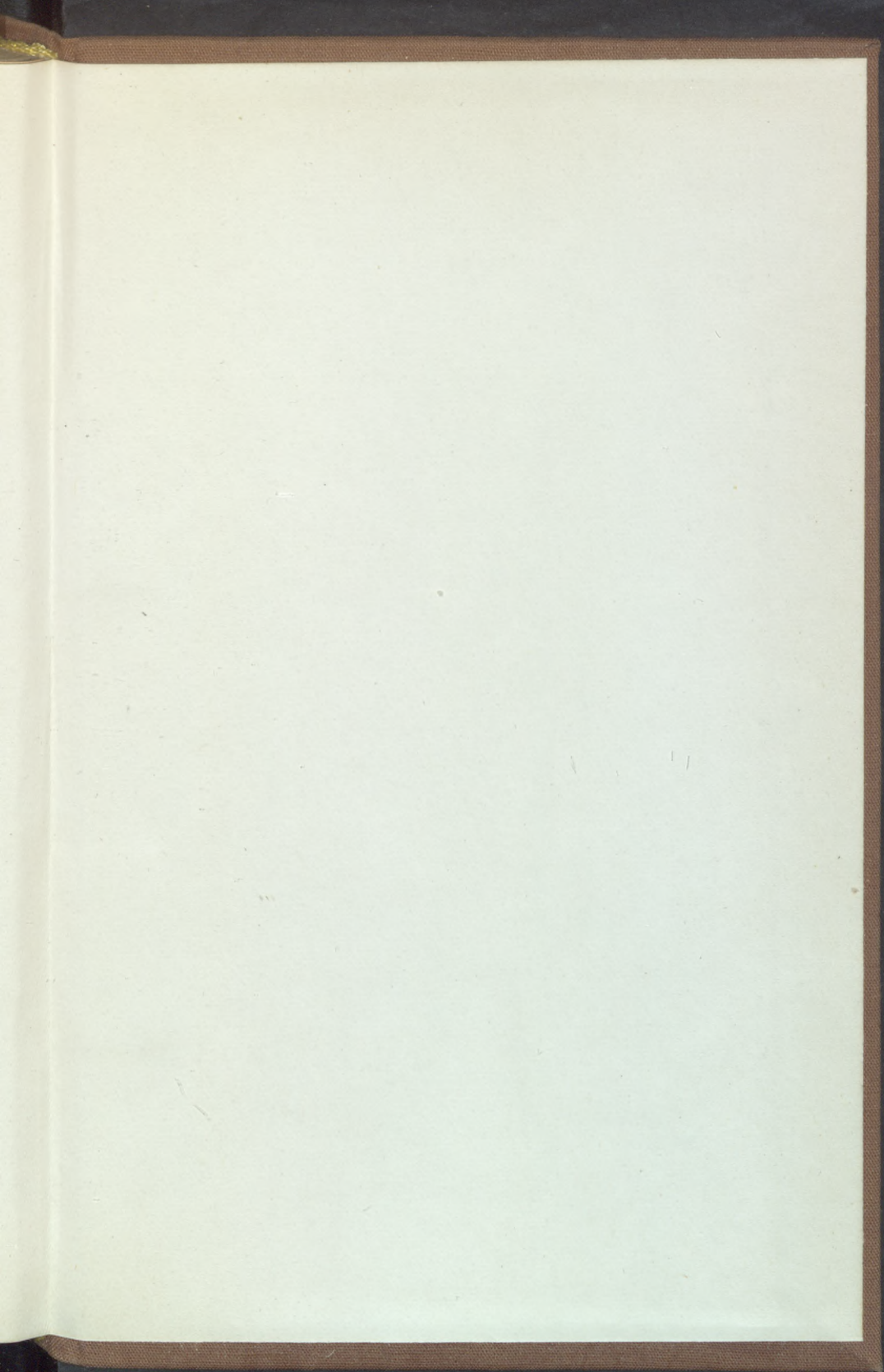

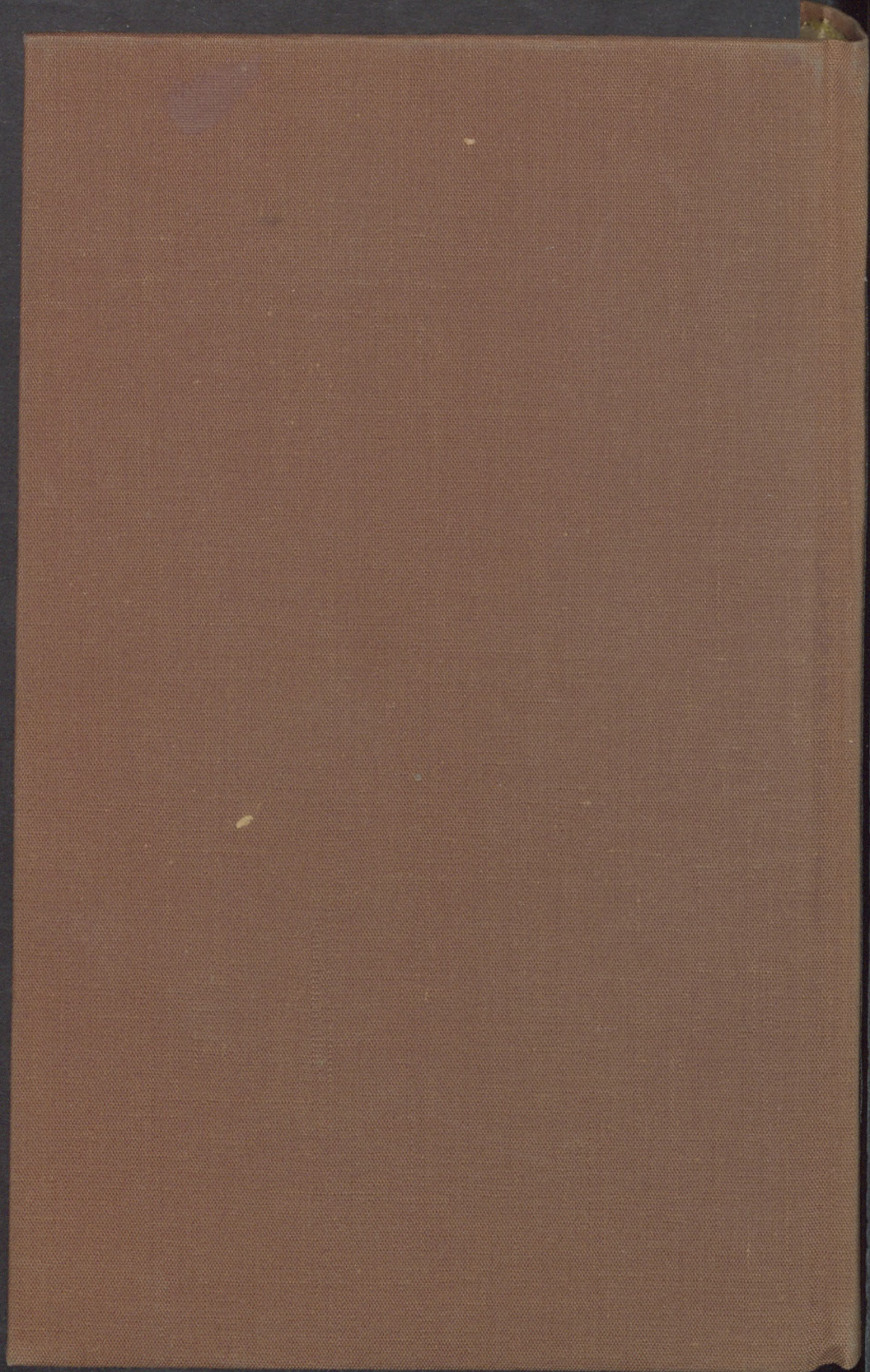

Masterless Men: By diet a man's soul's